

ARANTZAZU
BERTSO BERRITAN

ISBN: 978-84-7240-302-4

L.G.: SS-790-2018

© Arantzazuko Frantziskotar Probintzia

ARANTZAZU E. F.

Arantzazuko Santutegia – 20567 Oñati
Tfn. 943780951 / Tfx. 943783370

Ategorrieta Hirib. 23, 1 esk. – 20013 Donostia
Tel. 943271713
abaltzategi@jakin.eus

Banaketa / Distribución
Castillo de Villamonte, 2. – 01007 Vitoria-Gasteiz
Tfn./Tfx. 945147224
P.E.: info@edicionesfranciscanasarantzazu.com

ADK – ARANTZAZU DUT KANTAGAI

— IV —

ARANTZAZU
BERTSO BERRITAN

Edizioa eta sarrerek

PAULO AGIRREBALTZATEGI

efarantzazu
edizio frantziskotarrak - ediciones franciscanas

Oñati, 2018

ADK
“ARANTZAZU DUT KANTAGAI”

liburu saileko liburukiak:

- ADK-I. ARANTZAZU: BOST MENDETAKO POEMAGINTZA
- ADK-II. ARANTZAZUKO BALADAK ETA KOPLA ZAHARRAK
- ADK-III. ARANTZAZUKO KONDAIRA BERTSOTAN
- ADK-IV. ARANTZAZU BERTSO BERRITAN**
- ADK-V. ARANTZAZUKO OLERKIAK ETA OLERKARIAK
- ADK-VI. ARANTZAZUKO KANTA BERRIAK
- ADK-VII. GANDIAGA: ARANTZAZU DUT KANTAGAI
- ADK-VIII. ARANTZAZU CANTADO POR SUS POETAS
- ADK-IX. AHOZ AHO. ARANTZAZUKO KANTA ZAHARRAK
- ADK-X. ARANTZAZUKO ARTXIBOKO BERTSOPAPERAK

AURKIBIDEA

Sarrera (<i>Paulo Agirrebaltzategi</i>).....	11
Artxibo eta bibliografi iturriak	15

I.- XIX. MENDEA: ERROMES-BERTSOAK

Ama Birjina Arantzazukoari kanta (1881).....	<i>Felipe Arrese Beitia</i>	18
Ama dontzeila Arantzazukoari erregua (1881)	<i>Jose Epelde</i>	23
Arantzazuko erromeria (1881).....	<i>Pedro Migel Urruzono</i>	25
Aloñapeko agerkera (1886).....	<i>Jose Ignazio Arana</i>	28
Azkeneko agurra [Andre Mariari] (1886).....	<i>Jose Matias Balerdi</i>	31
Despeida Obispo jaunari (1886)	<i>Jose Matias Balerdi</i>	32
Arantzazuko erlijiosuai [Agur] (1886).....	<i>Jose Matias Balerdi</i>	33
Jende guztiari [Agur] (1886).....	<i>Jose Matias Balerdi</i>	34
Ama Birjina Arantzazukoari (1886).....	<i>Ramos Azkarate</i>	35
Ama Birjina Arantzazukoari (1886).....	<i>Manuel Antonio Imaz</i>	41
Erregu egin zazu (1886).....	<i>P. J. Elizegi</i> “Pello Errota”	45
Arantzazuko peregrinazioari (1889)	<i>P. J. Elizegi</i> “Pello Errota”	50
Arantzazuko alegantzak (1896)	<i>P. J. Elizegi</i> “Pello Errota”	59
Graziak eta alabantzak (1896)	<i>Pedro Manuel Usandizaga</i>	65

II.- BERTSOLARIZ BERTSOLARI ETA URTEZ URTE XX. MENDEA

Arantzazuko Ama Birjinari (1902)	<i>Rosario Artola</i>	70
Urbiako ermitaren bedeinkazioa (1924)	<i>Graziano Anduaga</i>	73
Arantzazuko Andre Maria (1950)	<i>Graziano Anduaga</i>	79
Arantzazu eta Oñatiko herria (1950).....	<i>Graziano Anduaga</i>	82
Arantzazu aldeko gurutzeak (1951)	<i>Graziano Anduaga</i>	86
Arantzazu (1952)	<i>Graziano Anduaga</i>	90
Gure hizketaren alde (1956).....	<i>Graziano Anduaga</i>	94
Arantzazuko Andre Maria (1956)	<i>Graziano Anduaga</i>	98
Zortzi urte nituanian... (1961)	<i>Graziano Anduaga</i>	99
Arantzazuko Amari (~1940)	<i>Kepa Peñagarikano</i>	102
Arantzazuko ikasle-ohien eguna (1945)	<i>Ikaskide Bat</i>	104
Arantzazuko Ama maitia (1948).....	<i>Irastortza</i> “Itxaspe”	107

Aloña mendia (1952)	<i>Balendin Enbeita</i>	112
Nere gorputza dardarka daukat (1956)	<i>Balendin Enbeita</i>	114
Arantzazuko Amari (1952)	<i>J. M. Iztueta “Lazkao-txiki”</i>	118
Praile txikia kantari (1953)	<i>Jose Frantzisko Arsuaga</i>	120
Arantzazuko eliza berria (1956).....	<i>Jose Frantzisko Arsuaga</i>	123
Prailearen bizitza (1957)	<i>Jose Frantzisko Arsuaga</i>	128
Ikusmena iritxi dun itsua... (1954/2000).....	<i>Bernardo Alberro</i>	131
Arantzazuko Ama Birjina] (1954?).....	<i>Jose M. Mendizabal</i>	134
Amaren ondoan (1955)	<i>Argin</i>	138
Arantzazuko Ama gure artean (1956)	<i>Z. Andonegi “Kuireka”</i>	140
Arantzazuko ikasle lagunei (1956)	<i>Bitoriano Ugarte</i>	142
Arantzazuko Ama Oikian (1956)	<i>Iñasi Etxabe</i>	145
Oñatitik Arantzazura (1959)	<i>Iñasi Etxabe</i>	149
450 urte frantziskotarrak Arantzazun (1964)	<i>Iñasi Etxabe</i>	151
Neska gazteen III. Igoera [Arantzazura] (1961)	<i>Iñasi Etxabe</i>	155
Arantzazuko seminario berria (1966)	<i>Iñasi Etxabe</i>	157
Arantzazuko A.M.-ren jaietan. Herri-meza (2002).....	<i>Iñasi Etxabe</i>	159
Eguberriz Arantzazun (1958)	<i>Anonimoa</i>	160
Anai Kasiano, zer moduz? (1958)	<i>J. Lete “Ibai-ertz”</i>	163
Iturriko Ama Birjinari (1958).....	<i>Sindikako Julian</i>	165
Arantzazuko eliza (1959).....	<i>A. Lete</i>	166
Zoriona, Arantzazun! (1960).....	<i>Blas Aramendi</i>	167
Aste Santua Arantzazun (1960)	<i>Bitoriano Ugarte</i>	170
Arantzazuko Amari (1961)	<i>Abel Muniategi</i>	173
Urbiako loreak (1961).....	<i>Sindikako Julian</i>	175
Arantzazun zu? (1963).....	<i>Deunoro</i>	177
Arantzazuko Amari (1963)	<i>Manuel Matxain</i>	179
Gaztedi, Arantzazura gorputz ta bihotzez! (1963) ...	<i>Andoni Eizagirre</i>	184
Neskatxen Arantzazura igoera (1963).....	<i>Inozentzio Olea</i>	187
Arantzazun (1977)	<i>Inozentzio Olea</i>	190
Arantzazura bidea (1984).....	<i>Inozentzio Olea</i>	193
Arantzazuko Ama Birjinari (1963)	<i>Andoni Sorrondegi</i>	195
Eskutitz bati erantzunaz (1969)	<i>Andoni Sorrondegi</i>	200
Arantzazura begira (1975)	<i>Andoni Sorrondegi (?)</i>	202
Gipuzkoako zaindariari erreguz (1978)	<i>Andoni Sorrondegi</i>	205
Aita Salvatore Mitxelena zanari (1965).....	<i>Manuel Matxain</i>	208
Artzainak Arantzazun (1965).....	<i>Florentino artzaina</i>	211
Arantzazuko Ama Birjinari (1965)	<i>I-Ameriketako Urbiako artzaiak</i>	215
Ameriketako artzainei erantzuna (1965).....	<i>Julian Martitegi</i>	218
A.B. Arantzazukoaren bederatziurrena (1967)	<i>J. B. Gesalaga</i>	222
Arantzazuko Ama gure herrietan. Zarautzen (1968).....	<i>Anonimoa</i>	225
Gipuzkoako Ama Zaindaria (1968)	<i>Felipe Barandiaran</i>	228
Berrogeita hamar urte Gipuzkoako Zaindaria (1968)...	<i>Jose M. Arriola</i>	231

Arantzazuko Amari (1969)	<i>Jose Etxeberria</i>	234
Praile-bizitza (1968).....	<i>J. Larrea</i> “Mantxola”	236
Arantzazuko A.B. agertu zanekoa (1969)	<i>J. Larrea</i> “Mantxola”	239
Zeraingo erromesak Arantzazura (1969)	<i>J. Larrea</i> “Mantxola”	243
Errodrigo gure gidaria (1970)	<i>J. Larrea</i> “Mantxola”	247
Bizitza umila frantziskotarrena (1970)	<i>J. Larrea</i> “Mantxola”	252
Arantzazuko Amari (1969)	<i>Justa Iturzaeta</i>	255
Arantzazuko Amari (1969)	<i>N. Segurola</i> “Largate”	256
Baketik, Arantzazu, Santokristo, Misterioa	<i>Nikolas Segurola</i>	258
Ama Birjina Arantzazukoari (1970).....	<i>M. Anunciación Adalur</i>	262
Agur, Betiko Arantzazuri (1976)	Anonimoa	265
Urbia eta Aizkorri (1982).....	<i>Jose Mari Arrieta</i>	266
Arantzazun gogo-jardunetan (1983)	<i>Lokateko Aitona</i>	268
Arantzazuko Amari (1985)	<i>P. Zuriarrain</i> “Hernaniko Txiki”	270
Arantzazuko bilera (1987)	<i>Joxe Mari Lertxundi</i>	271
Arantzazu sekula baino dotoreago (1990) <i>Anjel M. Peñagarikano</i> (?)		273
Arantzazuko Amari	<i>Patxi Telleria</i>	274
Arantzazuko Ama	<i>Jose Insausti</i>	278
Arantzazura erromes	<i>Jose Insausti</i>	280
Aizkorri mendiarri	<i>Jose Insausti</i>	284
Arantzazuko Ahuntzak	Anonimoa	289
Arantzazuko Ama Birjina	Anonimoa	292

III.- IÑAKI EIZMENDI “BASARRI”: ARANTZAZUREN KANTARI

Arantzazuko Ama (1936).....	294
Eliza berriaren lehen harria (1950)	297
Arantzazuko Amaren egunez	299
Arantzazuko ejerjizio-etxean (1950).....	301
Arantzazu (1951)	303
Zuk zer dezu, Arantzazu	305
Arantzazuko eleiza (1954)	307
Arantzazu Arraten (1956)	308
Arantzazuko Amaren koroazioa. Diamantezko eztaiak (1961)	310
Arantzazu eta Urbia (1970).....	312
Inazio Arantzazun (1972).....	315
Etxean degu gaitza (1972)	319
Arantzazura erromes-1 (1983)	322
Arantzazura erromes-2 (1983)	324

IV.- 1956KO ARANTZAZUKO BERTSO-SARIKETAKOAK

A.B. Arantzazukoaren etorrera (1956).....	<i>M. Anunciación Adalur</i>	328
Arantzazuko A.B. bedeinkatua (1956).....	<i>M. Anunciación Adalur</i>	344
Arantzazuko A.B. Herririk Herri (1956).....	<i>Uzturre</i>	350

Bermio Gerniketik Arantzazura (1956)	<i>Xanti Legarreta</i>	351
[Arantzazuko Andre Mari Arrasaten (1956)	<i>Jose Manuel Arriola</i>	355
Ama gurekin (1956)	<i>Frantzisko Albisu</i>	357
Arantzazuko Amari (1956)	<i>Frantzisko Pagadizabal</i>	361
Arantzazuko A.M. Nafarroa aldean (1956).....	<i>Frantziska Otermin</i>	364
Arantzazuko Andre Maria Arruan (1956)	<i>Julian Buenetxea</i>	368

V.- “ARANTZAZURA ERROMES” SAILA (1981-2006)

Ongi dakigu Jesus haundia (1982)	<i>Manuel Lasarte</i>	372
Gure Andra Maria (1982).....	<i>Manuel Lasarte</i>	374
Gure Herritik atera (1984)	<i>Joxe Agirre</i>	376
Arantzazura bidean (1985).....	<i>Lazkao-Txiki</i>	378
Pekatarion Ama (1985)	<i>Lazkao-Txiki</i>	380
Jauna, Zugana erromes goaz (1986)	<i>Iñaki Murua</i>	382
Agur, Erregina, Ama errukiorra (1986)	<i>Iñaki Murua</i>	384
Arantzazura erromes goaz (1987)	<i>Anjel Mari Peñagarikano</i>	386
Arantzazura erromes goaz (1987).....	<i>Anjel Mari Peñagarikano</i>	388
Igandea (1988)	<i>Jon Lopategi</i>	390
Erromes goaz, gogoak prestu (1988)	<i>Jon Sarasua</i>	392
Ama, zure graziari (1988)	<i>Jon Sarasua</i>	394
Abia gera Arantzazura (1989).....	<i>Mikel Mendizabal</i>	396
Arantzazutik gertu (1989)	<i>Mikel Mendizabal</i>	399
Aita Jainkoa, egunon zuri! (1990)	<i>Euzkitze</i>	401
Hementxe gaitu aurten (1990)	<i>Euzkitze</i>	403
Gure etxetik atera gera (1991)	<i>Sebastian Lizaso</i>	405
Ama, eman zaiguzu (1991)	<i>Sebastian Lizaso</i>	408
Egun on, Aita Jainkoa (1992)	<i>Jon Enbeita</i>	410
Arantzazu, bakezko kabi (1992)	<i>Jon Enbeita</i>	412
Sendi bildua, Ebanjelioaren kabi (1995).....	<i>Aitor Sarasua</i>	414
Familia hazteko eskola (1995)	<i>Jon Sarasua</i>	416
“Dena utzita jarraitu niri” (1996).....	<i>Jose Luis Gorrotxategi</i>	418
Gure ezinak maitasunez konta (1996).....	<i>Jose Luis Gorrotxategi</i>	420
Aurten erromes-urteak dauka (2000)	<i>Iñaki Murua</i>	423
Gizarte berrirako elkarte berri (1) (2006)	<i>Sustrai Colina</i>	425
Gizarte berrirako elkarte berri (2) (2006)	<i>Sustrai Colina</i>	427

VI.- ... ETA BESTE HIRU BERTSO SORTA

Arantzazutik Arantzazura erromes	<i>Mikel Mendizabal</i>	430
Arantzazu, benedika gaitzazu (2001).....	<i>Ainhua Agirreazaldegi</i>	433
Arantzazu, toki polit asegarria	<i>Andoni Egaña</i>	435

SARRERA

Hirugarren tomoa “Arantzazuko kondaira bertsoan” izendatua dut eta bertan bilduta daude Arantzazuren kondaira orokorra kantatu dizki-guten bertso sortak, gehienak aski luzeak. Tomo honetan, berriz, Arantzazuri eskainitako bestelako bertso sortak bildu ditut, jatorriz abestuak edota abesteko ipiniak.

Ignazio Aldekoak, euskal literaturaren historiagileak, idatzia du: “Baztertu egin beharko da, beharbada, ez baita eraginkorra, olerkaria/bertsolaria kontra-jartzen dituen eredu bitarra, nahiz eredu hori izan literatura landuaren ikertzaileek gure egunetaraino erabilitakoa; (elitea) landua / (herria) landugabea antinomian oinarritua dago eredu hori eta beste testuinguru batean kokatu behar litzateke...” (Aldekoa, 120. or.). Seguruena arrazoia du Aldekoak.

Hemen ez naiz, ordea, eztabaida horretan sartuko. Bertsoen eta olerkien bereizketa egiteko kantaren irizpidea erabili dut soilik. Bertsolariak zuzenean kantatuz sorturiko nahiz zuzenean herri-doinutan kantatzeko bertso-jartzaileak idatziriko bertso neurtuak hartzen ditut hemen bertsozat. Badakit kantautoreek ere testuak idatzi ohi dituztela musikatzeko eta kantatzeko, edota poetei eskatu ohi dizkietela berariaz; baita sarritan argitaraturiko olerkiak moldatu ohi dituztela kantariak beren konposizio musikaletarako. Baina, oro har, jatorrizko testu poetikoak irakurtzeko edo errezitatzeko izan ohi dira, eta ez kantatzeko zuzenean; eta horrelakoak ADK sortako V. liburukian doaz. Bestalde, Arantzazuri buruz musikariak konposaturiko abestien testuak ere –zuzenean horretarako idatziak nahiz musikariak beren kanta edo pieza musikaletarako baliatuak– ADK liburu sortako VI. liburukian doaz.

Arantzazuri buruz idatzitako bertso sortak bildu ditut, beraz, tomo honetara, herri-doinuz abestuak edo abestekoak. Bertsolaritzari oso atxi-

kia eta emana egon da Arantzazu aro modernoan: bertsogintzaren erakarle, eragile eta emale.

Arantzazuko kondaira bertsotan kantatu dutenez gain, beste hainbat bertsozale eta bertsolari erakarri du “Arantzazu” gaiak, gai-jartzailerik gabe nahiz gai-jartzaileak hartaratuta. *Arantzazu* aldizkaria, mendea betetzear dagoena (2021), bertsolarien babesle eta argitaratzaile izateaz gain, horien zirikatzaile gertatu izan da urte luzetan. 500 bertso sortatik gora aurki daitezke horren orrietan, 1921-2000 bitarteko laurogei urteetan; eta ehundik gora dira bertan bertso sortaren bat edo gehiago argitaratu dituztenak.

Arantzazuren inguruko bertsogintzaren historia-apurrak ADK-ko I. tomoko lehen atalean ikus daitezke. Bertan esanda geratu denez, bertsoen generoa kanta zaharren tradizioa jasotzera dator, batetik, eta ildo horretan sortu ziren batez ere Arantzazuren kondaira kantatzen duten bertsoak. Hemeretzigarren mendean zabaltzen den euskal bertso-generoaren barruan dago gainera Arantzazuko bertsogintza.

1881etik aurrera erromesaldi kolektiboak gero eta ugariagoak eta jendetsuagoak dira. Giro aproposa bertso-kantarientzat ere, hara igotako jendaurrean bertsoak kantatzeko: Arantzazukoak nahiz bestelakoak. Arantzazuko kondairaren bertso sortak 1834-1846an hasten badira, 1881 ingurukoak dira Arantzazu kantatzen duten bestelako lehen bertso sortak, eskura ditugunak. 1886ko Andre Mariaren koroazioaren kariaz izango dute haiek jarraipena. Eta gero ia etengabea izango da horrelakoen emana ondorengo ehun eta berrogeita hamar urteetan.

Baina itzul gaitezen *Arantzazu* aldizkariak bere historia luzean euskal bertsolaritzan izan duen garrantzia nabarmentzera. XX. mendeko bigarren parteko euskal plazetako bertsolari ospetsu gehienak ageri dira aldizkariaren orrialdeetan: Jose Agirre, Ferdinand Aire “Xalbador”, Ernest Alkhat, Balendin Enbeita, Jon Enbeita, Xabier Euzkitze, Txomin Garmendia, Jose Luis Gorrotxategi, Jose M. Iztueta “Lazkao Txiki”, Patxi Larrañaga, Manuel Lasarte, Aitor Mendiluze, Mikel Mendizabal, Abel Muniategi, Iñaki Murua, Manuel Olaizola “Uztapide”, Anjel Mari Penagarikano, Jon Sarasua, Deunoro [Sardui]. Guztien artean bereziki nabarmentzekoa Iñaki Eizmendi “Basarri”; 1936tik hasita, 120 bat idazlan ditu *Arantzazu* aldizkarian ondorengo ia 50 urteetan (1983an azkena), eta “Nere bordatxotik” bertso-sail berezia bete zuen urte askotan.

Bertsolarien belaunaldi berriagokoen artean, Sustrai Kolinak ere eskainia dio bere bertso sortarik Arantzazuri.

Plazetan hain ospetsuak izan gabe, bertso-jartzaile ezagun hainbatek ere bere sortak argitaratu izan ditu *Arantzazu* aldizkarian; horietakoren batzuk hemen aipatzearen: Graziano Anduaga “Gezaltzako aitona” oparoetan oparoena (63 bertso sorta), Jose Anduaga, Jose Manuel Arriola, Axentxio Elustondo, Iñaxi Etxabe, Joan Mari Lekuona, M. Anunciación Aldalur, Karlos Agirre, Salvatore Mitxelena, Bitoriano Gandiaga, Jose Frantzisko Arsuaga, Nikolas Segurola “Largate”, Jesus Larrea “Mantxola”.

Azken bost horiek Arantzazuko fraideak... Gehiagorik ere bada Arantzazuko fraide bertsolaririk, *Arantzazu* aldizkarian bere sortaren bat edo beste argitaratu duenik: Joxe Agustin Elustondo, Enrike Arozena, A. Lete, Iñaki Murua, Manuel Egiguren, Jose Manuel Garaialde, Anjel Martikorena “Naparra”, Iñaki Beristain, Joan Mari Iturria, etab. Denetara 75 bertso sorta inguru aurkitu ditut fraideek ipiniak eta aldizkarian argitaratuak.

Bertsolariak ezezik, bertso-zale eta bertso zaharren nahiz berrien kronikari, biltzaile eta aztertzaile hainbat ageri zaigu *Arantzazu* aldizkarian, Basarriren “Nere bordatxotik” sail aipatuaz gain: Amillaitz (Nemesio Etxaniz), Zeleta (Jon Garmendia), Altzeta (Karla Linazasoro), Aztiri (Julian Alustiza), Luis Villasante, Aingeru Madariaga, Antzi (Demetrio Garmendia), Kandido Zubizarreta, Eujenio Agirretxe, Pedro Anasagasti, Jose Luis Zurutuza, Luis Basabe, etab. Azken hamarrok Arantzazuko fraideak. Bertsolaritzari buruzko eztabaida sutsu eta sakonak ere aurki daitezke *Arantzazu* aldizkarian.

Jakina, bostehundik gorako bertso sorta horien gaiak denetarikoak dira. Arantzazuko Andre Mariari zuzenduak edo nolabait Arantzazuri buruzkoak, berriz, 180tik gora sailkatu ditut, aldaerak eta guzti. Hauek bakarrik izango dute lekua liburuki honetan, eta ez denek, Arantzazuko kondaira kantatzen duten sortak ADK-ko aurreko liburukian baitoaz, gorago esanda geratu denez.

Arantzazuri buruzko bestelako bertso-sorten gai nagusiak honako hauek dira: Arantzazuko Andre Maria, erromesaldia, eliza, izadia, fraideak, euskara.

Arantzazun euskal bertsolaritzak eta bertsogintzak izan duen garrantzia neurtzeko bestelako adierazgarria bertso-lehiaketak dira, Santutegitik bertatik antolaturikoak, euskarazko olerkienarekin batera batzuetan. Azpimarratzekoak alde horretatik 1886koa, 1954koa eta 1956ko biak; urte honetako bigarrena bertso berrientzat bakarrik.

Dena dela, Arantzazuri buruzko edo Arantzazuren inguruko bertso sorta askotxo aurkituko dugu *Arantzazu* aldizkaritik kanpo ere, bestelako aldizkaritan edo liburutan argitaratuta. Horiek ere beren lekua dute liburuki honetan. Antonio Zabalak, adibidez, hamabost bat bertso sorta jaso zituen bere “Auspoa” liburuetan, hainbat autorerenak, horietako batzuk lehendik *Arantzazu* aldizkarian edo beste nonbait argitaratuak.

Ordena kronologikoan doaz funtsean bertso sortok: horiek jarri edo lehenbizikoz kantatu zituzteneko urtearen arabera, edo, horrelakorik ez ezagutzera, lehenbizikoz argitaratu zituzten urtearen arabera; bestalde, bertsolari edo bertso-jartzaile bakoitzaren sortak bata bestearen jarraian eman ditut; gainera Basarriren bertso sortekin atal berezia osatu nahi izan dut. Azkenik, beste bi atal aparteko eratu ditut, berorietako bertsoak sortu zituzteneko testuingu berezia kontuan edukita. Honela doaz, bada, tomo honetan atalka sailkatuta Arantzazu nolabait kantatu duten ia 150 bertso sortak.

I. XIX. MENDEA: ERROMES-BERTSOAK

II. XX. MENDEA: BERTSOLARIZ BERTSOLARI ETA URTEZ URTE

III. IÑAKI EIZMENDI “BASARRI”, ARANTZAZUREN KANTARI (1936-1983)

IV. ARANTZAZUKO AZKEN BERTSO-LEHIAKETAKOAK (1956)

V. “ARANTZAZURA ERROMES” BERTSO SORTAK (1982-2002)

VI. ... ETA BESTE HIRU BERTSO SORTA

ARTXIBO ETA BIBLIOGRAFI ITURRIAK

- ADK – *Arantzazu Dut Kantagai*. Arantzazu kantatzen duten balada, olerki, bertso eta bestelako testu poetikoen edizio kritikoa, liburukitan sailkatua; honako hauxe da horietan IV.a.
- AEP-2 – SALBATORE MITXELENA, *Arantzazu. Euskal Poema* (1984, 2. ed.), in: *Idazlan guztiak* (Ed.: Karmelo Iturria eta Jose A. Gandarias), Oñati: Editorial Franciscana Aránzazu, 1-300 or.
- AKZB – *Arantzazuko Balada eta Kanta Zaharren Bilduma*. Arantzazuko artxi-boan bilduta dauden kanta zahar (balada, bertso, koplak, etab.en gorputz osoa), hainbat sorta eta kopiaz osatua. (Horiei buruzko azterketa historikokritikorako ik. ADK, 1. lib.).
- Arantzazu* aldizkaria: 1921ean sortu zuten aldizkaria, Santutegiaren komunikazio-tresnatzat. Liburu honetan doazen bertso sorta asko eta asko aldizkariak argitaratuak ditu.
- AranLitArtx – *Arantzazuko Literatur Artxiboa...* (Berriki eratua). Bertan daude gordeta hemen argitara emandako bertso-sorta askotxo, lehen Artxibo Historikoan (AranArtxHist) zeudenak.
- DGA – Demetrio Garmendia Arantzazuko fraide frantziskotarra zenaren artxiboa. Berak jasotako Arantzazuko balada edo kanta zaharren eskuzko sorta txikia (gaur Arantzazuko Balada eta Kanta Zaharren Bilduman).
- DAA – Dionisio Arruti Arantzazuko fraidearen Artxiboa: berak jarritako bertso sortak eta besterengandik jasoak daude bertan eta. (Arantzazuko Literatur Artxiboan).
- Euskal-Erria. Revista bascongada* (1880-1918). Euskal kulturako aldizkaria; bertan agertu zen lehenbizikoz liburu honetan jasotako zenbait bertso sorta.
- G2T – Arantzazuko Balada eta Kanta Zaharren Bildumako sortetako bat (Moldatzailea: P. Agirrebaltzategi), 93 or. fotokopiatu: baladak, bertso sortak eta bestelako eliz kantak. (Ik. ADK-I, 2. atala).
- REA/JK – *Romances Euskéricos de Aránzazu* (u. g.), Arantzazuko Balada eta Kanta Zaharren Bildumako Koaderno nagusia, 200 or. Horren berri eta deskripzio zabalerako ik. ADK-I, 2. atala: “REA/JK-ren familia ugaria”.

ANDUAGA, GRAZIANO (1965), *Bertso-bilduma* (Ed.: Luis Villasante) [Auspoa, 52-53], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1965.

ARRESE BEITIA, FELIPE (1999), *Idazlan guztiak* (Ed.: Itziar Urrutia Zorrozuza), Bizkaiko Foru Aldundia – Otxandioko Udala.

ZAVALA, ANTONIO (1963) *Pello Errotak jarritako bertsoak, bere alabaren argibideakin* [Auspoa 33], Tolosa: Auspoa liburutegia.

ZAVALA, ANTONIO (1967) *Altzo'ko Imaz bertsolaria* [Auspoa 68-69-70], Tolosa: Auspoa liburutegia.

ZENBAIT (1881), *Ama Virgiña Aranzazucoaren condaira zortzico aundietan eta aurtengo erromeriaraco hitz neurtu batzuek*, Tolosa: Eusebio López.

ZENBAIT (1918), *Arantzazu. Homenaje filial a Ntra. Señora de Aránzazu, celestial patrona de Guipúzcoa*, Bilbao.

Beste zenbait laburdura

a.g., i.g., u.g.: Autorerik, Inprinategirik eta Urterik gabe (bertso paperei buruz bereziki).

i.g., u.g.: Inprimategirik eta Urterik gabe (bertso paperei buruz bereziki).

u.g.: Urterik gabe.

zenb.: zenbakia

I. ATALA

XIX. MENDEA: ERROMES-BERTSOAK

Arantzazuren historia modernoa 1946an hasten dela esan daiteke; urte hartan igo zuten berriro Andre Mariaren irudia, santutegi-komentuen erreketaren ondoren (1934), hamabi urtez Oñatiko Bidaurretan eduki eta beneratu ondoren. Eliza berreraiki ondoren bestelako eraikinarak jaso ziren hango kaperauak, eta erromesak ere erakartzen, bertako bizitza kulturala ere (irakaskuntza, musika, literatura) susperzearekin batera. Orduan hasten da Arantzazuko bertsogintzaren historia ere: “Orain diradelarik / larehun bat urte” (1846an burutua) eta “Gure Ama Birjina / Arantzazukoari” (1854) sortak ditugu lekuko nagusiak. ADK sail honetako III. liburukiaren buruan doaz biak.

Susperdura handiaren garaia, berriz, 1881ean datorkio Arantzazuri, erromesaldi-mugimendu jendetsuarekin batera, santutegirainoko errepidea ere ireki ondoren. Horren gailurra 1886an iritsiko da, Andre Maria koroatu zutenean. Gertakari horien inguruan ageri da bertso-jartzaile andana Arantzazu kantatzen. Atal hau Pedro Jose Elizegi “Pello Errotaren” eta Pedro Manuel Usandizagaren erromes-bertsoekin burutzen da: 1886-1897.

AMA BIRJINA ARANTZAZUKOARI KANTA (1881)

Felipe Arrese Beitia

Silverio F. de Echeverría – Manuel A. Antia, *Ama virgiña Arantzazucoaren imagiñ eta eleizaren condaira laburra*,

Tolosa: E. López, 1881, 31-45 or.

Euskal-Erria, XIII, 1885, 274-276 or.

- 1 ZOAZTE URRUTI GAUR NEREGANDIK
munduko gauzen arretak,
zerukoetan *nahi* duelako
gozatu nire bihotzak;
eta kantau Birjina bati
gloria eta alabantzak,
baina nun ditut horretarako
egoki datozen hitzak?
- 2 Bila dezagun, nere begiak,
kanta berri honen gaia,
alabatzeko mendi zale dan
Birjina miragarria;
baina ez dakust besterik hemen
harkaitza eta mendia,
hoiek beharko digute eman
hitzaldi honen sustraia.
- 3 Ez da mendirik, hain gitxi haitzik,
doai onen bat gaberik,
Euskal Herrian guztiak daude
ondasun haundiz beterik;
batzuek menast ugariakin
barrundik aberasturik,
eta besteak mila iturriz
gaisoak osatu *nahirik*.

- 4 Mundu guztiak egi handi hau
ezagaturik txit dauka,
hargatik dator jendea honuntz
osasun bila pilaka;
bedeinkatua izan dedila
mendia, nola harkaitza,
nun osasunak gaitz zitalari
kendutzen dion garaitza.
- 5 Bedeinkatua, berriro diot
horrelakoxe mendia,
ta mila bidar alabatua,
baldin hango iturria
gaixo mueta guztientzako
balitza osagarria,
gizon guztiak edan dezaion
ur hain estimagarria.
- 6 Zergatik danok geran argalak
animaz edo gorputzez,
bietan sano edo sendorik
ez da bilatzen, ez, errez;
eder galantak izanagaitik
gizonak asko azalez,
beren bihotzak, zenbat alditan
egon ohi dira *nahigabez*?
- 7 *Nahigabez* daukat, nik anima ta
larri barrundik gorputza,
horregatikan iturri hartan
osatu *nahi* det bihotza;
Maria dala maiz aditu det
larri ta estuen poza,
gure bizitza, gozotasun ta
baita gainera esperantza.
- 8 Berbera dala, Elizak dio,
ur bizien iturria,
nundik irtetzen ez dan besterik,
zorion eta grazia,

hau edateko nere animak
daukalako egarria,
bila dezadan iturri on
beragan daukan mendia.

- 9 O! mendi santu goian dezuna
ur bizien iturria,
igoko dizut gailurreraino
nahiz ta nik bota izerdia,
asetu arte nere animan
dedan egarri handia,
zein dan gaur bada bisitatzea
Arantzazuko Maria.
- 10 Atozte, korri, nerekin nahasi
gaiztoak eta zuzenak,
atozte gaixo, atozte eri,
elbarri eta errenak,
atozte itxu, gorputz gelditu,
eta behartsu den denak,
baita atozte, demonioak
barruan dituzutenak.
- 11 Arantza baten gainean horra,
guretzat laguntzailea,
pekatarien ihesleku ta
gaixoen osatzailea;
gorputz gelditu ta errenentzat
berau da ibilpidea,
demonio hain amorratuen
izu ta aienatzailea.
- 12 Jaungoikoaren hurrengo dauka
halako *ahal* izatea,
zeruan eta lurrean da hau
gauza guztien jabea;
mesede danak egiteko du
gizonai eskubidea,
Jaunak berberak zuen egin ta
grazia danez betea.

- 13 Graziaz sortu, graziaz jαιο
graziaz bizarazi,
graziaz hil ta graziaz piztu,
eta zerura eraiki,
Jaungoiko baten grazia dana
hau da zuena irabazi,
Beraren Ama izateraino
bakarrik zuen merezi.
- 14 Jesu Kristoren, o Ama dina!
bertute danen lorea,
hoien egarriz bizi danentzat
iturri agorgabea;
hona baina gaur izan naizan bat
ur lizunduen zalea,
begira zazu, nola gaixotu
dedan anima nerea.
- 15 Aurrera baina, Ama, nahi ditut
edan ur garbi biziak,
zeintzuek diran Zu, guregana
isurtzen zauden graziak;
beste gauzarik, zer egingo du
zu bezelako iturriak?
Zoriondu ta sendatu baino
gaixo ta pekatariak?
- 16 Gaxo guztien, o osasuna!
etzinik zure oinetan,
hotsez naukazu nagoelako
gaizki sentidu danetan;
laguntzeko zu, Ama bezela,
guri ditugun premietan,
badakit ondo zinala irten
arantz arbola horretan.
- 17 Hortxe zakustaz, Paradisuko
arrosa eder gorria,
zure usaia bezin gozoa

ez da sekulan ezta;
dirudizu bai, arantz arteko
lirio zuri-zuria,
mendiarte ta ibarretako
lore bat miragarria.

18 Zu zera Feniz eremu edo
bakarlekuen zalea,
erreka bizi baten ondoko
uso beltzune gabea;
irten zinana iragarteko
euskaldun danai pakea,
zu zeralako gure herriko
ostarku pakegilea.

19 Pakea, bada, gorde zaiguzu
Euskaldun herriko ondra,
baina pake bat jaungoikozkoa,
kristau guztientzat ona;
zorioneko izan gaitean
erbeste honetan hala,
eta zeruan zu alabatzen,
arantza gaineko Ama.

Hainbat argitalpen izan ditu bertso sorta honek. Aurrenekoz Manuel A. Antiak argitaratu zuen, Arrese Beitiaren beraren “Agur, Arantzazun zauden” olerkiarekin batera, aipaturiko liburuaren eranskin gisa; geroago *Euskal-Erria* aldizkariak argitaratu zuen hemengo sorta hau (XIII, 1885, 274-276 or.). Santi Onaidiak Felipe Arrese Beitiaren *Olerkiak* liburuan jaso zuen (Bilbo: Euskal idazleak, 1956, 341-345 or.); berrikiago (1999) Itziar Urrutia Zorrozuak Felipe Arrese Beitiaren Idazlan guztiak argitaratuak ditu, Bizkaiko Foru Aldundiak eta Otxaindioko Udalak babestuta: “Aldizkarietan argitaratuak eta beste. 1880-1905” sailean jaso zuen hemengo hau ere. “Klasikoen gordailuan” aurki daiteke,

AMA DONTZEILA ARANTZAZUKOARI ERREGUA (1881)

Jose Epelde “Fr. J. E.”

Ama Virgiña Aranzazucoaren condaira zortzico aundietan eta aurtengo erromeriaraco hitz neurtu batzuek
Tolosa: Eusebio López, 1881, 35-37 or.

- 1 JAUNGOIKOAREN AMA
artzai Rodrigori
arantzan agertua,
begiratu guri.
- 2 Zu zera euskaldunen
atsegin osoa,
ta premian daudenen
pozgarri gozoa.
- 3 Zure seme Jesusen
erlijio santua
orain ikusten degu
txit persegitua.
- 4 Dudarikan ez dago,
dabil infernua,
bera desegiteko,
txit enpeinatua.
- 5 Badira giza txarrak
gaurko egunean
dietenak laguntzen
Luzbeli lanean.
- 6 Gezurra mingainean,
tranpia bihotzean,
honelakoa franko
da gure artean.

- 7 Aita Santua ere
bere jauregian
preso dute ipini
nahigabe haundian.¹
- 8 Erregutzen dizugu
zuri, o Maria!
humila dezazula
hoien arrabia.
- 9 Eman bizi luzea
Aita Santuari,
eta libertadea
bere Eleizari.
- 10 Ez *ahaztu*, Ama ona,
ez, Euskal Herria,
zure oin gozoetan
gaur *ahuspez* jarria.
- 11 Izan dezagun hemen
pake txit haundia,
eta gero zeruan
betiko gloria.

Otoitz honen autorea, “Fr. J. E.”, seguruenik Jose Epelde da, garai hartan Arantzazuko fraideen nagusia eta santutegiko mugimendu sozial eta espiritual berriaren eragile nagusia.

Autore-izenik gabe argitaratu zuten *Ama Virgiña Aranzazucoaren condaira...*, goian testu honen iturritzat emandako liburua, non Felipe Arrese Beitiaren Arantzazuko kondairarekin batera, hainbat abesti-testu argitaratu baitzuten, hala nola, Arrese Beitiaren beraren “Agur, agur, agur, Maria”, Jose Ignazio Aranaren “Agur, Jesusen Ama”, eta bereziki autore beronen “Arantzazuko Ama Birjina”.

¹ Beharbada lehenago idatziak dira bertso hauek, Pio IX.a Vatikanotik irten ezinik egon zeneko garaian. 1878an hil zen Pio IX.a.

ARANTZAZUKO ERROMERIA (1881)

Pedro Migel Urruzuno

P. M. Urruzuno, *Koroi eder bat. Bertso-bilduma*
[Auspoa liburutegia-291], Donostia: Auspoa arg., 2005, 50-51 or.

- 1 ALOÑA MENDI ALDE HORRETAN
horra izar txit argia,
ez da beste bat mundu honetan
hain eder eta argia;
zabaldutzen du euskaldunetan
poza eta alegria,
Arantzazura egun hauetan²
dijua Euskal Herria.
- 2 Jendez beterik dira mendiak
Oñatitikan agiri,
zahar, gazte eta txiki haundiak
izar hau dute giari;
alabantzazko kantu alaiak
zuzenduaz Mariari,
Arantzazuko erromeriak
zerua bera dirudi.³
- 3 Sortzetik zera oso doai ta
grazi ederrez betia,
eta alaba Zeruko Aita
beraren guziz maitia;
iguzu arren zaitzagun maita,
gu zureak izatia,
Eleizak zaitu, guk ere baita,
deitzen zeruko atia.
- 3 Pozez beterik Arantzazura
gatoz, o Ama Birjina,

² Jatorrizkoan ‘abetan’ dago idatzita.

³ Jatorrizkoan ‘diruri’ dago idatzita.

zuk ekarririk nonbait burura
gendukan promes egina;
pentsamentuaz goaz zerura,
hau bai dala atsegina,
alabatzero al dan modura
aingeruen Erregina.

- 4 Laister zenduen zure oinpera
Luzifer etsai okerra,
sujetaturik zure mendera
irabazi dezu gerra;
zabaldun dezu zure bandera
horren bian [=pean] jartzen gera,
Judit beraren aldian zera
oso haundi ta ederra.
- 5 Zuri dizute pekatariak
eskatzen laguntasuna,
ezaguturik errukarriak
beren ezereztasuna;
jakinik ama baten erraiak
beti zugar dituzuna,
senda itzatzu beren zauriak,
o gaixoen osasuna!
- 6 Somatutzean nekazariak
nonbaitetikan ekaitza,
bihurturikan horruntz begiak
egiten dizu otoitza:
baldin guretzat arto-gariak
gordetzia bada gaitza,
Arantzazutik Ama Mariak
arren anparatu bitza.
- 7 Asko alditan itxasontziak
jotzen duela arroka,
dabiltz marinel erdi-jantziak
olatuakin burruka;
ai zenbat pena, ai zer antsiak,
Mariari erreguka,

esperantza zugar ipintziak
balio haundia dauka.

- 8 Bala tartian asko soldadu
arkitzian guziz larri,
erreguka ez ditezen galdu,
Ama, dagozkitzu zuri;
zure mantua oso zabaldu,
gaitezen azpian jarri,
bestela berriz arren azaldu
zaute [*sic*] gugana zerorri.
- 9 Pobre gaixoak aterik ate
nondik-*nahi* datozenian,
eskatzea *ohituraz* daukate
Mariaren izenian;
txanpon bakar bat dakargun arte
han dijoa zuzenian,
arki dezagun neurria bete
zerura guazenian.
- 10 Oheturik zaudeten gaixoak
sufritzen pena saminak,
kontuan dauzka Ama gozoak
zuen *nahigabe* ta minak;
Kalbarioruntz triste pausoak
eman zituan Birjinak,
koruak dauzka birtuosuak
sariatzeko [*sic*] eginak.
- 11 Etsaiak denbora galtzen ez du
gure animen arrantzan,
bere sarian ez gaitzan *nahastu*
gaude zure esperantzan;
hamabi bertso kantatzen poztu
gera zure alabantzan,
agur, Maria, gutzaz ez *ahaztu*,
gelditu zaite arantzan.

Loiolako J. I. Aranaren bilduman dago bertso-papera, A. Zabalak dioenez.

ALOÑAPEKO AGERKERA (1886)

Jose Ignazio Arana

Euskal-Erria, XV, 1886, 117-118 or.

- 1 BADATORKIZU; HORRA NUN DEZUN:
arantza baten ganian
lora guzien lora nausia,
Zeruko Erregina aurrian.
*A*huspeztu zaite; agur eiozu:
ta Oñatira jeistian,⁴
herritar danai esan zaiezu
igotzeko arin batian.
- 2 Esan zaiezu, etorri zaizten
neke, lehorte, gaizkiak,
errez kenduko dituela, bai,
Ama Birjina Mariak;
berok benetan bihotz-damutuz
ontzen badira guztiak,
haren Seme Jaun Jaungoikoarekin
eginik oso pakiak.
- 3 Beren bekatu haundiakgatik
etorri izandu dirala
herrietara gaitz hoiek danak,
ekaitzaldi bat bezala;
bere eskuan Ama Birjinak
Jainkoarena daukala;
bere mantupe azpira danik
inor galdutzen ez dala.
- 4 Igo baino lehen oñatiarrak
Aloñapeko basora,

⁴ Jatorrizkoan ‘Goñatira’ dio. Gero ere ageri dira: ‘goñatiarrak’, ‘Goñatirako’.

- aitorturikan, bota bitzate
pekatu danak kanpora:
erregu eta kanta umilez
Gesaltza albotik jun gora,
harkaitz arteko elortegitik
Birjina Amaren ondora.
- 5 Hitzaldi hoiek aitu orduko
bere bihotza suturik,
Baltzategiko artzai gaztea
abiatzen da pozturik;
Oñatirako⁵ bide-aldera,
ta asmo berean sarturik
mendiratzeko herri guzia,
bere ondoren goiturik.
- 6 Aloña atzeko gertakizun hau
oñatiarrak aitzean,
indartsuenak hasitzen dira
gogoz mendira nahiean;
Errodrigori jarraiturikan
basamortuko bidean,
alai dijoaz basorik baso
txara ta sasi artean.
- 7 “Hara, diote, harriturikan,
hara, elorri-arantza!!
Hara gainean erdi-erdian
Birjin Amaren ekantza;
ezkila dago besangatikan
zintzilika ta balantza;
besoetako Jesusek ere,
Birjinarena du antza!!...”
- 8 Egiten dute estalpetxo bat,
kantarik salbe gozoak;
alkar aiturik, ustez ederki,

⁵ *Euskal-Erria* aldizkarian ‘Goñatirako’ dago idatzita.

hartzen dituzte asmoak,⁶
eramateko Ama Birjina.
utzita harkaizte basoak;
baina bestera izandu ziran
Birjin beraren gogoak.

- 9 Han gelditzen da, mirari handiz
adirazirik danori,
eliz haundi bat jasorik hantxe
Jainko Jesusen Amari,
nahiko zuela kristau leialak⁷
erregutzea berari,
graziak handik isuritzeko
Euskal Herrira ugari.
- 10 Hara ordutik harkaitz artean
agerkeraren lekua,
zeruko zelai baratza eta
lorategizat sortua:
han altxaturik San Frantziskoren
semedi eder santua,
a(r)i da zabaltzen bertute danen
usai, lora ta frutua...

Bertso hauek dira seguruenik Aranak berak Anton Abadiari eskuratu zizkionak Baionako Laignère jaunaren bitartez 1887an (ik. J. I. Aranaren *Egunaria*, Patxi altunak “prestatua” (Bilbao: Euskaltzaindia, 2000, 201 or.).

⁶ *Euskal-Erria* aldizkarian “amen dituzte asmoak” dago idatzita, Armiarma.com edizio digitalak ‘artzen’ irakurria du; ustez, egoki.

⁷ *Euskal-Erria* aldizkarian ‘leyaiak’ dago idatzita; badirudi inprimaketa-okerra dela.

AZKENEKO AGURRA [ANDRE MARIARI] (1886)

Jose Matias Balerdi

Eskuizkribua: G2T, 54. or. (1) (AranLitArtx: AKZB-G2T, 02-002)

AGUR ARANTZAZUKO
Maria Birjina,
euskaldun herrientzat
ama atsegina;
zuri koroa jartzen
eginda *ahalegina*;
gorde gaitzazu bada,
zeruko Erregina.
Gorde gaitzazu bada,
zeruko Erregina.

Jose Matias Balerdi Aian jardun zen apaiz. 1886ko Arantzazuko koroazio-ospakizunetan partaidetza apartekoa izan zuen; Arantzazuko kondaira kantatzen duten bertso sorta luzea idazteaz gain, hemengo bertso hau eta ondorengo hirurak kantatu zituen Arantzazun bertan. “Ama Birjina Arantzazukoaren historiako bertso berriak” tituluko bertso sorta (27 bertso) ikus daiteke ADK saileko III. liburukian. Bertan irakurri ahal du nahi duenak bertso-jartzaile honi buruzko berri gehiago ere.

DESPEIDA OBISPO JAUNARI (1886)

Jose Matias Balerdi

Eskuizkribua: G2T, 54. or. (2) (AranLitArtx: AKZB-G2T, 02-002)

AGUR, OBISPO JAUNA,
artzai guztiz ona,
gure animen bila
etorri zinana:
Zereganatu dezu
jende euskalduna,
gainera koroatuz
Jesus eta Ama;
Jaungoikuak dizula
bizi luze ona.
Jaungoikuak dizula
bizi luze ona.

ARANTZAZUKO ERLIJIOSUAI [AGUR] (1886)

Jose Matias Balerdi

Eskuizkribua: G2T, 55. or. (1) (AranLitArtx: AKZB-G2T, 02-002)

AGUR ARANTZAZUKO
erlijiosuai⁸
Mariaren Seme on
gutziz debotuai:
gusto eman digute
zuen funtziak,
Jesus ta Mariaren
koroaziak.
Jesus ta Mariaren
koroaziak.

⁸ Jatorrizkoan 'religiosuai' dago idatzita.

JENDE GUZTIARI [AGUR] (1886)

Jose Matias Balerdi

Eskuizkribua: G2T, 55. or. (2) (AranLitArtx: AKZB-G2T, 02-002)

AGUR EUSKALDUN DANAK
on eta nobliak,
mila esker guztiai:
honela hartu gaituzte
zahar eta gaztiak,
orain baguaz eta
adio guztiak.
Orain baguaz eta
adio guztiak

AMA BIRJINA ARANTZAZUKOARI (1886)

Ramos Azkarate

Bertsopaper inprimatua, i.g., u.g. (G2T, 30. or.)
Arantzazu, XLVII, 1968, 464. zenb., 218-219 or.

- 1 ARANTZAZUKO AMA,
Ama ederrena,
Señora guzietan
zerade goiena;
errukitsu denetan
bigun-bigunena,
zikinik gabietan,
berriz, garbiena,
zerade, Ama maite,
Euskal Herriena.
- 2 Inork ezin ukatu
zure gertaera,
jetxi zinadelako
Aloña gainera;
txantxangorrien gisan
sasitxo batera,
Rodrigo Baltzategi
artzaien [*sic*] aurrera;
“Arantzan zu?”, hark egin
zizuen galdera.
- 3 Arantza izan ez ta
arantzen izena,⁹
jakina da arantzan
jarri zinadena;
negarrez zeguela

⁹ Lehen puntua honetara dator idatzita jatorrizkoan: “Arantza izan ez da / arantzen izena,”... Dena dela, ez da erraza horren esanahia ulertzen.

Euskal Herri dana,
ekarri ziguzuen¹⁰
behar genduena,
mendi berde hoientzat
euri gozoena.

4 Lau gizaldi haundiak
daramakizkitzu,
lehendabizitik lasa,
gero, berriz, estu;
ote daki Frantzesak
nolaz ziran nahastu?
Behinik behin¹¹ gauza denak
zizkitzuten ohostu,
ustelak ziran, bainan
lapurreta ez ahaztu.

5 Mina eman zizuen
Rodilen kopetak,
bai eta Riegoren
Cadizko tronpetak;
diabruzkoak ziran
hoien somaketak,
erretzeak baziran
haien jostaketak,
ondorean kostatu
zitzaizkaten pestak.

6 Zergatik miraritzat
daduzkan Zeruak,
erre nahita ere ezin
dirade Santuak;
Hona! Horra! Zurekin
bertan ixpiluak

¹⁰ Aditz-formok ‘ziguzuben’, ‘gendubena’, eta horrela dauzka idatzita; denetan kendu dut ‘b’ hori; era berean ‘zerubak’ eta horrekoak ‘b’ gabe idatzi ditut: ‘zeruak’, ‘santuak’, etab., bereziki 6. bertsoan.

¹¹ Jatorrizkoan ‘beñepein’ dago idatzita.

ez zaituena galdu
lau alditan suak,
zergatikan guzia
dezaken justuak.

- 7 Nahiz betor Jordan Bruno
nahiz betor Lutero,
betoz gaizto guziak,
egia nun dago?
Arantzazu mendian
orain ta lehenago,
Euskal Herrien Amak
lukela nahiago,
bertan kiskaldutzea
mudatzea baino.
- 8 Antonio Okendo
bentzutezgarriak,
zuregana zituen
benazko fediak;
baita Ondarrabiko
Butron txit nobliak
eta Terranobako
itsas langileak,
gaitza da kontatutzen
zure ongileak.
- 9 Askoren on eginak
bestek hondatuta,
utzi izan zaituzte
berriz barkatuta;
Franziskoren Semien
bihotzak minduta,
Bonaparte faltsuak
hortik bi(r)alduta,
arkitu izan dira
desanparatuta.

- 10 Bainan urteak joan ta
urteak etorri,
beti Aita horiek
zaizkizu ezarri;
omenak Euskararen
bihotz leialari,
eskerrak Oñatiko
agintarieri,
arkitzen zeralako
horren miragarri.
- 11 Zeralako atsegin
haundiak emana,
aurten bai gatozela
pozaz [*sic*] zuregana;
eginikan bakoitzak
promes eder bana,
adoratzera gatoz
egiazko Ama,
begiratu dezazun
beti guregana.
- 12 *Lehendik* arkitzen zera
omenez beterik,
ta berriz koroitua
ederki aurtendik;
pentsatzen naguela
norbaitek esan dit
ez bazaizu sortutzen
gehiago etsairik,
ederrago jarriko
zerala oraindik.
- 13 Ai! bihotz biguneko
Aloñako Perla,
arren! zure jabeak
gorde zaitzatela;
Euskara ez da, bada,

urdare [*sic*] ustela
baizik beti izan da
gaixtoen itzala,
munduan besterikan
inor ez bezela.

- 14 Daudelako denbora
gutziz beldurtiak,
zuk ere ernai, ernai
eduki begiak;
Ama-Semeak gaude
minez ta eriak,
gaitzaren ondorean
hango blasfemiak,
zikinduta dauduzka
Ibero mendiak.
- 15 Zurekin guregana
dirade pasiak,
Cadizen sortutako
oinaze tristiak;
legoiak beti zeuden
euskera-gosiak,
eta oraindiokan
ez daude hasiak,
dituztelako sabel
zabal ta luziak.
- 16 Hau da hondamendia,
Jesus! mila bider,
Arantzazuko Ama,
kupi zaitez, arren!
Egin bainan *lehenago*
*gehi*egiakin *leher*,
arren, kendu eiguzu
hemendik Luzifer,
guk zuri Salbe bana
esan bezin laster.

Bertso sorta hau 1886koa da, Arantzazuko Andre Maria koroatu zutene-koa, 12. bertsoan adierazita dagoenez, urte horretako ekainaren 7an koroatu baitzuten. Arantzazuko Balada eta Kanta Zaharren Bildumako bertsopaper batetik ezagutzen dugu (G2T, 30. or.). Luis Villasantek 1968an argiratu zuen osorik *Arantzazu* aldizkarian. Hona berak ipini zion sarrera:

“La Coronación de la Virgen de Aránzazu, que tuvo lugar en junio de 1886, dio ocasión a un despertar de la actividad literaria y poética en torno a nuestro Santuario mariano. En el archivo de Aránzazu se guarda un “bertsopapera”, adquirido en 1956 gracias a los buenos servicios del P. José Antonio Gárate. Está impreso en Tolosa, en la imprenta de E. López. Tiene fecha de 3 de junio de 1886. Por rotura del papel, de la firma sólo se pueden leer las primeras letras, o sea, Ram ¿Será Ramos Azkárate? ¿o Ramón Artola? Nos inclinamos por el primero. De todos modos, tal vez el P. Antonio Zavala o algún otro experto en la materia pueda despejar la incógnita. Asimismo por rotura del papel la última estrofa está incompleta, pero creemos haberla reconstruido según el original. El autor hace gala de cierta erudición histórica, al citar a Jordán Bruno, Lutero, Butrón, Oquendo, los balleneros de Terranova, la Francesada, las cortes de Cádiz, etc. Hemos modernizado la ortografía”.

Villasanteren argibideok onartuz, berari jarraitu diot bertsopaperaren irakurketan, baina ortografia gaurkotuta eman dut. Bestalde, azken bertsoan “guk zuri Salbe bat” irakurri beharrean (Villasante), “guk zuri Salbe bana” irakurtzekoa dela uste dut, bertsoaren neurriak hala eskatuta; horrelaxe dago eskuz idatzita jatorrizko bertsopaperean bertan.

Antonio Zabalak bere Ramos Azkarate-ren liburuan sartu zuen bertso sorta hau, *Arantzazu* aldizkaritik hartuta. Berak ere ez du zalantzarik Ramos Azkarate dela bertso hauen autorea.

AMA BIRJINA ARANTZAZUKOARI (1886)

Manuel Antonio Imaz (1811-1893)

Bertsopapera, Tolosa: E. López, u.g. (REA/JK, 67. or.)

Antonio Zavala, *Altzo'ko Imaz bertsolaria* [Auspoa 68-69-70],

Tolosa: Auspoa liburutegia, 1967, 176-182 or.

- 1 SAN GABRIELEK EGINA DEZU
lehenbiziko mandatua,
Jesu Kristoren amatzarako
zaudela aukeratua;
zerala andre guzi-guzien
artean bedeinkatua,
bai eta ere zuk sabelean
dakazun Jesus frutua.

- 2 Ama Birjina Jaungoiko Kristo
munduan egin zuana,
Zeru-bidea Kristok konpondu
ta Ama handikan juana;
gu laguntzeko Arantzazura
berriz jetsia gugana,
maitatutzea, ta ondratzea
hau da merezi duana.

- 3 Ama Birjina zorionean
zinan gugana etorri,
haundiagoa oraindik dana,
Semea ere ekarri;
lagun zadazu bertso batzuek
gai hontan ditzadan jarri,
izan ditezen zuen ondran ta
gure kotsuelogarri.

- 4 Zorionean etorria da
Kristoren Ama Birjina,
ta Arantzazun jarria dago
komentuan imajina;
ondra dezagun bihotzez eta
kantatuaz *ahalegina*,
hebe genduke funtzioetan
maiz hara juango bagina.
- 5 Ongi etorri, Ama Birjina,
estimatutzen zaitugu,
modu hortako ibilerak
kotsolatutzen gaitu gu;
merezi hainbat ez dakit baino
ondra eman *nahi* dizugu,
ahal dan moduan saiatu bage
ez gaitezke gelditu gu.
- 6 Mila zortzireun larogei eta
seigarreneko urtean,
maiatz hilaren aitzen aldean
naiz seinaladamentean;¹²
bertsoak jartzen orain hasi ta
ahal banu derrepentean,
Ama Birjina ondratzen dala
kantatzen jardun gaitean.
- 7 Garagarrilaren aurrenetik
Arantzazun komentuan,
Ama Birjina ondratutzera
badijoaz aumentuan;
asestitzeko ipini dute
jendea franko kontuan,
neroni ere hartan hasi naiz
segitutzeko kantuan.

¹²Urte horretako ekainaren 6an izan zen Andre Mariaren koroazioa.

- 8 Biba Maria Santisima ta
biba Semea zurea!
Jakintsua da, poderosoa,
da guzizko ongilea;
Kriadorea, Redentorea,
baitare Salbadorea,
lehen eta gero hargandik dator
ondo izatea gurea.
- 9 Arantzazura funtzioetan
ahal duanak asistitu,
Ama Birjina ondratzeko da,
ez da behar desestitu;
ondra haundiak egingo zaizka,
gutxi merezi ez ditu,
beste batzuek *nahiz* eskas utzi
harekin ondo konpritu.
- 10 Garagarrila aitatu degun
aurreneko egunetan,
ai Arantzazun enpeinatuko
dirade obra onetan;
Birjina Amari ofrezituta
egiten dituztenetan,
deseatzen det partizipante
izan nadila danetan.
- 11 Ama Birjina Zerura juana
berriz mundura jetsia,
gureganako amorioa
hark ez zedukan utzia;
karinuaren pruebak ondo
hau dago erakutsia,
nere kristauak, ondra dezagun
ahal dezakegun guzia.
- 12 Ama Birjina ta Seme Kristo
zorionez ditugunak,
erakutsitzen eta laguntzen

beti ari zaizkigunak;
hoien gustora pasa ditzagun
geren munduko egunak
ezer faltako ez degu gero
hori egiten degunak.

- 13 Bitorioso irten gaitezen
etsaiakiko auzian,
Ama Birjina gogoan dala
garbiro contzientzian;
heriotz on bat egin dezagun
Jaungoikoaren grazian,
geroz gloria seguru degu
eternidade guzian.
- 14 Imaz *zahartuak* bertso berriak
horra paperan moldatu,
Ama Birjinak *nahiko* du eta
nahi dituanak kantatu;
esan bezela danok portatu,
ez arren inork paltatu,
oraingo txandan asko det eta,
honekin errematatu.

Bertso hauen autoreari dagokionez, Salvatore Mitxelenak (ik. AEP-2, 193. or., oin-oharra) Fermin Imaz zela uste zuen nonbait; baina seguruenik Manuel Antonio Imaz da, Altzoko bertsolaria (1811-1893); bertso hauek jarri zituenan, “Imaz zahartuak”, azken bertsoan dioenez, 75 urte zituen. Fermin Imaz Donostiako bertsolaria, berriz, 1879an jaio zen, eta zazpi urte besterik ez zituen 1886an. Antonio Zabalak Altzoko bertsolariari Auspoa sortako liburu berezia eskaini zion: *Alto'ko Imaz bertsolaria* [Auspoa 68-69-70], 1967. Hor sartu zuen hau ere, Arantzazuko artxiboko bertso paperaz baliatuz (176-182 or.). Berorrenak dira REA/JK koadernoan dauden beste bospasei bertso sorta ere, ez Arantzazuri buruzkoak; adibidez: “Berso berriak, purgatorioan dauden arimei jarriak” (185. or.) eta “Berso berria jartzera nua” hasten dena (188. or.). Horiek ADK liburu sorta honen X. liburukian joango dira.

[ERREGU EGIN ZAZU] (1886)

Asteasuko Pello Errotari zenaren bertso berriak

Pedro Jose Elizegi “Pello Errota”

Eskuizkribua, u.g. (REA/JK, 71-73 or.)

Antonio Zavala, *Pello Errotak jarritako bertsoak, bere alabaren argibideakin* [Auspoa 33], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1963, 104-108 or.

- 1 ERREGU EGIN ZAZU
Ama, gugatikan,
irten geran medioz
bada zugatikan;
kuadrila haundia gatoz
Asteasutikan,
Birjina, zuri agur bat
egiteatikan.¹³
- 2 Aloña mendian daukagu
Birjina bat arantzan,
zerbait esan *nahi* nuke nik
horren alabantzan;
lagunduko didala
nago esperantzan,
beragatikan hasi naiz
horren konfiantzan.
- 3 Lagunduko didala
nik daukadan poza,
hartu dedan medioz
horren esperantza.
Bestela ni ez naiz
ezertako gauza;
anparatu, bada,
Santa milagrosa.

¹³ ‘Egiteatikan’ dakar Antonio Zabalak; baina REA/JK-ko eskuzko kopian ‘egiteagatikan’ dator.

- 4 Aloña mendian hori
arantzan jarri zan,
ez da presentatua
hutsaren pezkisan (?);¹⁴
hark ondo bai zekian ba
guk premina izan,
guri lagundutzeko
Zerutik jetxi zan.
- 5 Koronazio bat degu
Arantzazu mendian,
hura ikustera gatoz
txit gogo haundian;
artzai on bat harturikan
geren konpainian,
Birjina hori adoratzeko
behar dan neurrian.
- 6 Ejenplo on bat noa
ni erakustera,
zuek ere saiatu
berriz ikastera;
poz haundiarekin goazen
Ama hori ikustera,
hori lagun badegu
galduko ez gera.
- 7 Promesa kunplitzera
gatoz borondatez,
ondo deseatuta
aspaldiko partez;
akordatzen geralako
geren Ama batez,
bete gaitzatzula zere
dohai ta birtutez.¹⁵

¹⁴ Galdera zeinua REA/JK-ko jatorrizko testukoa da, bertsoen transkribatzaileak jarria.

¹⁵ REA/JK-ko eskuizkribuan “bete gaitzazula / zere doai ta birtutez” dago idatzita;

- 8 Zure seme ta alabak
gatoz gu zuregana,
zergatikan zeran zu
gure danon Ama;
ez da misterio ere
Ama batengana,
ez da gaizki izango
hara joaten dana.
- 9 Ama *hau* ez (ba) det ikusi nik
oraindik *behin* ere,
anparaurik ez badet
ezta orain ere;
lagunduko didala
pentsatzen det trebe,
alimatu gaitezen,
ta joango gerade.
- 10 Norbaitek esango du benturaz¹⁶
bidegi luze da,¹⁷
Birjinak errespuesta:
ondo hotza zera,
ez badezu *nahi* etorri
ni bisitatzera,
zeinek lagunduko dizu,
behartzen bazera.
- 11 Agur egin daiogun, bada,
guk hara joatean,
burua makurtuta
umil ta pakean;
ez zaigu ba damutuko
egunen batean,

agian neurrirako egokiago: bete gaitzazu zere / dohai ta birtutez.

¹⁶ Antonio Zabalak “norbaitek esan du benturaz” dakar. Badirudi gero erantsia dela ‘benturaz’ delako hori.

¹⁷ Zabalaren oharra: “Bear bada, emen «Bide luzegi da» bear luke, bañan bertsopaperan dagoan bezela jarri degu”.

berak sartuko gaitu
Zeruko atean.

- 12 Hara hemen bertsoak
oraingo berriak,
Ama Birjinarentzat
kontsolagarriak;
bidian kantatuaz
joateko jarriak,
Asteasun bizi izan zan
Pello Errotariak.¹⁸

Hiru alditan behintzat joan zen Pello Errota(ria) Arantzazura erromes, eta hiruretan utzi zigun bere bertso sorta; hemengo hau lehen aldikoa da, 9. bertsoan adierazten duenez. Haren alaba Mikelak honako hau aitortu omen zion Antonio Zabalari (ik. a. l., 101-102 or.): “Gure aitaren Arantzazuko bertso paper oyek –hiru ematen ditu Zabalak– olaxe jarriak izango dira: Lenengoa, nik amasei bat urte nituala joan giñanean, da elizan sartu ta danok batera «Erregu egin zazu...» kanta oyek kantatu giñunean. Bigarren papera izango zan, nik ogei bat urte nituala, Don Bitorianorekin joan giñanean. Obispoaren etorrera zan, da kandelak piztu, ta kilometro batean kamioaren bi aldeetatik lagundu genion. Irugarrengo joan-aldian, ni ez nintzan joan. Gure aita, gazterik il zan Dolores aizparekin joan zan. Brinkolara baño len, trena deskarrillatu egin zan”.

Ordena honetan jartzen ditu, bada, hiru bertso paperok: 1. “Erregu egin zazu”, 2. “Bertsoak jarritzeko”, 3. “Gure Arantzazuko”. Lehenengoa Arantzazuko Andre Mariaren koroaziokoa da (1886) –orduan zituen Mikelak 16 urte–. Bigarrenak 1889-1890-koa izan behar zuen, beraz, Mikelak 20ren bat urte zituenekoa. Nahastu egin zen, ordea, apezpikuari lagun egin ziotenekoa bigarrenean ipintzean; 1886an izan zen hori, ekainaren 5ean, Andre Mariaren koroazio bezperan; horren testigutza Julio Egiluzek emana digu: “Con la llegada de unos 250 peregrinos de Asteasu el día 4 [5?]-que fueron los primeros en rendir homenaje a su Reina- coincidió la del Sr. Obispo de Vitoria” (Zenbait, *Arantzazu. Homenaje...*, 1918, 60. or.). Bigarrena, berriz, 1889ko abuztuaren 17-18an izan zen (ik. hurrengo bertso sorta, eta bertako 4. bertsoa)–.

¹⁸ Bertso hau osorik sartu zuen Salbatore Mitxelenak bere *Poema*-n (AEP-2, 191 or.). “Asteasun bizi izan zan” iraganeko formari begiratu, Zabalak uste du bertsolaria hil ondoren argitaratu zutela bertso papera. Mitxelenak, ordea, “Asteasun bizi dan” idatzi zuen; beste nonbaitetik jaso ote zuen? Ala bere aldetik “zuzendu”?

A. Zabalak, oin-oharrearantz, Arantzazuko liburutegian aurkitu omen zuen bertso-papera; orain ez da hori bertan ageri, baina bai bertsoen bestelako eskuzko kopia, hemen erabilia, agian inprimaturiko bertso-paperetik eginga. Puntuazio-zeinurik ez du honek; gainerantzean ia berdina dira testuak: eskuizkribukoa eta bertso-paper inprimatukoa.

Tituluaren ondoan norbaitek “1880” data idatzi zuen, baina galdera-zeinu eta guzti –1886 idatzi nahi izan ote zuen?– Izan ere, 9. bertsoan garbi dio, Arantzazuko Andre Mariaren koroaziora doazela erromes: 1886. Urte horretakotzat jotzen du Zabalak ere. L. Villasantek ere ontzat ematen du data hori eta arrazoia seinatu ere bai –Andre Mariaren koroazioarena– (ik. 5. bertsoa).

BERTSO BERRIAK

ARANTZAZUKO PEREGRINAZIOARI (1889)

Pedro Jose Elizegi “Pello Errota”

Bertsopaper inprimatua, Tolosa: Tip. Muguerza, u.g.
(REA/JK, 62-63 or.)

- 1 BERTSUAK JARRITZEKO
atera det plana;
memoria argituta¹⁹
egin bihar lana;
bitarte jarriaz
Arantzako ama;
fabore baten eske
banator zugana,
logratzen ote dedan
desio dedana.
- 2 Nerekin ez dadukat
bihar haina grazi,
laguntza baten bila
hargatik naiz hasi;
ez dakit ematia
deraden merezi,
Ama, zuri eskatu-
tzen dizut *lehenbizi*,
bitartetza egin²⁰
Semetxo Jesusi.
- 3 Astiasu ta Alkiza
juntatu bi herri,
klase guzitakuak

¹⁹ Jatorrizkoan ‘argitu ta’ dago idatzita; A. Zabalaren edizioan kenduta dago ‘ta’.

²⁰ Auspoako edizioan “bitartekotza egin” dago idatzita; neurriagatik edo.

kale ta basarri;
geren artian esan
ginukan alkarri,
agur bat egiogun
danon Ama horri,
alkarrekin gerade
juan ta etorri.

- 4 Pelegrinaziuan
Arantzazura jun,
aguztuak zituan²¹
hamazazpi egun,
alkargana bilduta
horrenbeste lagun,
ai zer gusto ederra
guk han eman degun,
Ama Birjinak berak
lagun egin zigun.
- 5 Brinkolan atera ta²²
ekin mendiorri,
bidiak²³ galdu eta
danok ginan larri;
don Bitoriano jauna
aurretik zan jarri,
danori esan zigun
segitzeko harri;
gero zuzen jun ginan
salto eta korri.
- 6 Zuzen jun ginaden
handikan aurrera
Arantzatzu deritzan

²¹ Jatorrizkoan “aguztubak zituban”... Pello Errotak askotan darabil ‘b’ hori deklinabidean nahiz aditzetan. Ezabatu egin dut, beste autoreetan bezala.

²² Brinkolaraino trenez joan ziren; eta handik aurrera oinez, Kataberara igo eta bertatik behera Arantzazura.

²³ Jatorrizkoan ‘biria’ dago idatzita. Hemen bezala Pello Errotaren hiru bertso sortetan, ‘bidia’ idatzi dut.

komentutzarrera;²⁴
han estimatu zuen
gure etorrera,
musika ta etxe-fuego
ai hura sarrera,
primera klasian gu
ailegatu gera.

7 Segituan ginaden
elizara junak,
sermoia egin zigun
Deograzias jaunak;²⁵
guri eman zizkigun
ondrak eta famak²⁶
kontsolatu ginduen
ikustian amak,
pozaz zoraturikan
harri be(g)ira danak.

8 Egun hura ez daukagu
oraindik *ahaztuta*,
Ama horri begira
han geunden poztuta,
urrez ta graziz han da-
go aberastuta;
bera 're apenas zegon
kopeta beztuta,
adoratu genduen
danok *ahuspeztuta*.

9 Handikan jua ginan
danok afaria,

²⁴ Jatorrizkoan ‘komentuzarrera’ dio; ‘tzar’ (=handi) esan nahi ote zuen nago, aski berria edo berritua baitzen komentua.

²⁵ Deogracias – Deograzias Igartua zen seguruenik hori, urte haietan Arantzazun irakasle ziharduen fraidea, “preceptor de latinidad”. 1986ko literatur lehiaketako epaimahaikoa izan zen.

²⁶ Gure bertsopaperak ‘fama’ dakar; A. Zabalak “famak” idatzi zuen, bertsopaperekoa zuzenduz edo.

han bilatu genduen
etxe dotoria,
probintzian bat ez da
palazio hobia;
gainera han daguan
kurioidadia,
harritu liteke *lehen*
ikusia gabia.

- 10 Han deskantsatu ginan
primera klasian,
danok konpesatzera
juan ginan goizian;
Jaun sakramentatua
hartzeko pozian,
bertan egon ginaden
denbora luzian,
gustora hartu genduen
geren bihotzian.
- 11 Hamarretan don Lorentzok
Meza nagusia,
epistola don Ramonek,
ai hura grazia;
Sorondok ebanjeliua,
hark zeukan sasoia,
ia aidotu [*sic*] zuan
eleiza guzia,
berok hirurak dute
ondra merezia.
- 12 Meza erdian genduen
predikadorea,
ez dakit zein zan²⁷ baino
hiztun dotoria;
nahi bagendu *behin* juan

²⁷ Jatorrizkoak 'zeintzon' dio.

Zeruko gloria,[sic]
bitarteko hartzeko²⁸
Birjina Maria,
harrek erakutsiko
zigula bidia.²⁹

- 13 Obra on guziakin
hartu gendun parte,
bazkaltzera juanda,
jan ta edan fuerte;
ostatua on dago,
ona eta merke,
guretzako izan da
bastante suerte,
guri ez zagu *ahaztuko*
bizi geran arte.
- 14 Fonda hartan ez ginan
gelditu gosiak,
ekarri zizkiguten
nahi ginun klasiak;
lau neskatxa zerbitzen,
ez ziran luziak,
ez gaur asko bezela-
ko txoro haiziak,
Ama Birjina bera
bezelakoxiak.
- 15 Berdin estimatzen zuen
zahar ta gazte dona,
txorakeri gutxi ta
azkar egin lana;
begia *behera* be[g]ira,
errespeto ona;
zueri begira naiz

²⁸ ‘antzeco’ dio jatorrizkoak, baina inprimaketa okerra dirudi: artzeco (hartzeko)

²⁹ Jatorrizkoan ‘biria’ dago idatzita; ondorengo bertsoan ere ‘eran’ (edan).

- gustora egona,
Birjinak deizuela
nobio on bana.
- 16 Bazkaldu eta gero
etxe aldera hasi,
guri egin digue
bastante noblezi.
Akonpainatu gaitue
musika ta guzi,
danon partetatikan nik
beroi mila grazi,
Arantzazun ez dira
oso triste bizi.
- 17 Arantzazutik baguaz,³⁰
agur, gure Ama,
nere amoriuak
horrera narama;
danontzat eskatze'izut
osasuna ona,
graziori bialdu
ezazu gugana,
berriz ere etorri
gaitezen zugana.
- 18 Etxe aldera hasi
genduen burruna,
tristura haundia nion
jendiai barrunda,
atzera begiraka
mendan gora junda,
alkarri galdetuaz
gure Ama nun da,
guk zenbat maite degun
hortan ezagun da.

³⁰ Bertso hau eta hurrengoak osorik sartu zituen Salvatore Mitxelenak bere *Poema*-n (AEP-2, 192-193 or.), Arantzazuko artxibotik –hemengo iturritik– hartuta, hain zuzen, oin-oharrean aitortzen duenez.

- 19 Jendia garaiz ginan
goitxoa i(g)ua;
don Bitorianok han
errosariua,
jende errespetokua
eta seriua,
Birjinari agertu-
-az amoriua,
hartuko degu oraindik
harren baliua.
- 20 Bidian erretratatu³¹
ditu fraile jaunak,
ordurako batzuek
aurrera juanak.
Probetxurik ez zuan
alde egin zuanak,
hobe zan han izan
bagina dan-danak,
nahigoko zuan noski
hartara jun zanak.
- 21 Bere lagunen bila
aurrera 're jun zan,
hamar minutu barru
mendi puntan han zan;
ikusi nai zuen
jende dana nun zan,
painueluakin atzetik
agurka jardun zan,
zenbat maite ginduen
obran ezagun zan.
- 22 Alkar akonpainatu
dute bi herriak,
mila esker sazerdote

³¹ Jatorrizkoak 'erretatatu' dio; inprimaketa-okerra itxuraz.

beneragariak;
berdin-berdin jo degu
nagusi-morroiak,
aurrian harturikan
mendiko harriak,
alkarrekin gustora
gera etorriak.

23 Despatxatzera nua
orain bertatikan,
graziak zuri, Ama,
danon partetikan,
juan biharrak gera
mundu hontatikan,
garai batzuetan ez
uztiagatikan
erregutu ezazu
guztiokgatikan.

24 Hogeita lau bertsokin
hara errematia,
agur aizken-aizkeni-
kan, ama maitia,
gure heriotzian
oroitu zaitia,
iriki egiguzu
zeruko atia,
Elizegik nahi luke
guziok juatia.

Arantzazuko Balada eta Kanta Zaharren Bildumako bertsopaperetik ekarri dut zuzenean hemengo sorta hau. Elizegik “sinatuta” dator sorta, azken bertsoan –eta norbaitek izen bera idatzi zuen eskuz gainaldean. A. Zabalak argitaratu zuen 1963an (*Pello Errotak jarritako bertsoak, bere alabaren argibideakin* [Auspoa 33], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1963, 109-117 or.), Arantzazuko liburutegiko bertsopaper berberetik jasoz. Hemengoan Elizegi “sinatu” zuen, beraz, ez Pello Errota(ri) – bataioz Pedro Jose Elizegi–; ikus aurreko bertso

sortaren azkenean A. Zabalari Pello Errotaren alabak emandako argibideak. Geroago Luis Villasantek argitaratu zuen bertso sorta hau, “Pello Errota Arantzazun” titulu pean (*Arantzazu*, XLVII, 1968, 460. zenb., 76-78 or.).

Noizkoak dira bertso hauek? “Gaur agertzen ditugunak [bertsoak] zein urtekoak diran, ez da errez jakitea”, dio Villasantek; Zabalak ere ez die urterik esleitzen. Pello Errotaren beraren “Erregu egin zazu” sortaren ondorengo oharrean ekarritako bertsolariaren alaba Mikelaren aitortpena kontuan edukiz, bigarren erromesaldia 1890an beharko luke; baina beraren “20 bat urte nituela” delako hori ez da zehatza, eta 1889an ere gerta zitekeen. Izatez, 1889an gertatu zela esango nuke, bi egunetako erromesaldia larunbat-igandetan ipiniz gero, itxura guztien arabera. Urte horretako abuztuaren 17a (erromesaldiaren lehen eguna, ik. 4. bertsoa), larunbatean erori zen.

Salbatore Mitxelenak sorta honetako bi bertso jaso zituen bere *Arantzazu. Euskal Poema* liburuan (AEP-2, 192-193 or.), zalantzarik gabe ondo ezaguna zuen REA/JK koadernotik hartuta (17-18 bertsoak); horko tituluari ez dator autorearen izenik, baina berak erantsi egin zuen: “Bertso berriak. Arantzazuko peleginaziyoari (Elizeguic) jarriac”. Jakin ez ziur Pello Errotarekin identifikatu ote zuen Elizegi hori, zeren eta azpian “Arantzazuko” bertsolari bi ezberdintzat aipatzen baititu Pello Errota eta Elizegi.

“Bederatzi «kantapaper» baditugu Arantzazuko artxiboan bertako Ama Birjiñari buruz. Zarrena 1846koa dezu. Beste bi ere bai aldi bere-tsukoak. Egille batzuen izenak badakizkigu. Bienak ez. Dakizkigunak: Fermin Imaz, Pello-Errota, Elizegi, Sarasola, Plazaola, Telleriarte,³² Rosario Artola t'«aitona bat»”.

Arantzazuko bilduman Elizegi abizeneko beste bat ere badugu: Joan Kruz, Pedro Joserren anaia nonbait; baina horren bertso sorta ez da Arantzazuri buruzkoa (REA/JK, 178-179; ik. ADK liburu sail honetako X. liburukian); gainera ez dut ezagutzen Joan Kruzen beste bertsorik, Arantzazuri buruzkorik. Dena dela, garbi dago gure sortako azken bertsoko Elizegi Pedro Jose dela.

³² Ohar horretan Plazaola eta Telleriarte ere bi bertsolaritzat ematen ditu nonbait; baina Plazaola Telleriartekoa bertsolari bakarra da, “Gure Ama Birjina” bertso sorta ezagunaren jartzailea. Bestalde, eta gorago argituta geratu denez, Fermin Imaz donostiarra ez, baina Manuel Antonio Imaz altozarra da “Ama Birjina Arantzazukoari” bertsoen jartzailea (1886).

ARANTZAZUKO ALEGRANTZAN (1896)

Pedro Jose Elizegi “Pello Errota”

Antonio Zavala, *Pello Errotak jarritako bertsoak, bere alabaren argi-bideakin* [Auspoa 33], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1963, 118-126 or.

- 1 GURE ARANTZAZUKO
bidaje ederrari
bertso berri batzuek
nahi nizkake jarri;
grazia eskatuaz
Ama Birjinari,
pasadizua zuzen
esan *ahal* baledi.
- 2 Ama Birjina beti
estadu gozuan,
pertsone serbitzeko
premiko kasuan;
enteratuko zala
nere abisuan,
hargatikan hasi naiz
konfiantza osuan.
- 3 Maiatzian genduen
peregrinaziua,
hogeita hamarrerako
zan kondiziua;
Birjinari egiteko
adoraziua,
badegula uste det
obligaziua.
- 4 Sei t'erdietan ginan
goizian atera,
Larraul ta Asteasu

- guztiak batera;
Arantzazuko Amari
gusto ematera;
nola portatu zagon
nua esatera.
- 5 Bidian³³ hasi zuen
errosariua,
gauza baliotsua
eta seriua;
hargatikan Birjinak
zigun amoriua,
hau zan gure okerren
erremediua.
- 6 Zortzietan trenian
Billabonan sartu,
Zumarraga hortara
ondo ailegatu;
handik abiatu ta
zan deskarrilatu,
batek ere ez degu
guk minikan hartu.
- 7 Geren belarriakin
gaude adituak,
kuadrilan baginala
hilda ta erituak;
hori esanazi du
ezin sufrituak,
danok gera orduan
sano geldituak.
- 8 Bere plantxatik trena
orduan zan kendu,
Ama Birjinak bertan
milagrúa egin du;
ondo begiratuta

³³ Jatorrizkoan 'birian' dago idatzita.

klaro ezagun du,
zein bizirik gelditu,
ez balu lagundu?

- 9 Fogonerua trenatik
egin zan erori,
hamalau oin aidian
gutxienez hori;
matxurarik ez zaio
azaldu berari,
graziak eman leizkake
Ama Birjinari.
- 10 Trena okertu zanian
hango karraxia,
saltoka bazijuan
sasoiko guzia;
estimatutzen zuen
nork bere bizia,
orduan azaldu zan
Birjinan grazia.
- 11 Billabonan biletiak
zeinek beretzako,
guk hartu ginituen
Brinkolara arteko;
kasua izandu zan
lehen ateratzeko,
berroi ta bosna zentimo
badegu hartzeko.
- 12 Abiso bat bialdu
guk konpainiari,
hartzeko degun piska
kobra al baledi;
gauza aldrebesa danik
ez deritzat hori,
gero limosna egin
Ama Birjinari.

- 13 Trena okertu eta
izan ziran lanak,
gero ots egin zuen
Erretore jaunak:
oinez juango ginala
animoso danak,
lagunduko zuela
Arantzako Amak.
- 14 Telleriarten hartu
degu giaria,
mendiz abiatu ta
berihala euria;³⁴
bustiagatik ere
gure alegria,
ikusteko pozian
Birjina Maria.
- 15 Aiuntamentu jauna,
alkate ta guzi,
sekretariua ere
zan hoiekin *nahasi*;
konpainian ez zuen
ematen itxusi,
ejemplo egokia
dute erakutsi.
- 16 Gogotsu hasi gera
gu mendi aldera,
promesa kunplituaz
ahal zan aurrera;
anparoan genduen
Birjina Ama bera,
izugarri ederki
ailegatu gera.
- 17 Don Tomas Egibar da
parroko guria,

³⁴ Iturrikoan ‘ebiya’ dago idatzita.

Arantzako Amari
badio fedia;
hark erakutsi digu
hargana bidia,
ondo gobernatu du
bere artaldia.

18 Don Mariano Mikeo
beste parrokoa,
harrekin etorri zan
jende Larraulkoa;
obra honetan entero
aurrera dijua,
ezagun du dala horrek
fedea onekua.

19 Asteasu ta Larraul
unitu alkarrena,
beste lau herritak
bildu ziran gugana;
Tolosa ta Alkiza,
Zirzurkil ta Aduna,
ez degu penarikan
alkarrekin juna.³⁵

20 Juanda zerbait hartu,
elizara korri,
predikatutzen hasi
zan Aita Alberdi;³⁶
laguntza eskatzen zion
Ama Birjinari,
danori eman dizku
graziak ugari.

³⁵ Lehen erromesaldikoan Asteasukoak bakarrik joan ziren Arantzazura; bigarreanean Larraulkoekin batera joan ziren Asteasukoak ere; hirugarren honetan, Tolosa, Alkiza, Zirzurkil eta Adunakoak bateratu zitzaizkien nonbait; hemengo sorta honen ondoren datorren Larraulgo Jose Manuel Usandizagak asteasuarrak eta larrauldarak bakarrik aipatzen ditu (2. bertsoa).

³⁶ Jose Luis Alberdi azkoitiarra da seguruenik (1860-1923), garai hartan ez baitzen Alberdi abizeneko beste fraide apaizik Kantabriako Frantziskotar Probintzian.

- 21 Konpesiuak egin
txit modu onian,
komunio jenerala
biaramonian;
fedia indartu *nahi*
guk *ahale*ginian,
sobra gutxi daukagu
gaurko egunian.
- 22 Askok ukatzen degu
Jesusen legia,
serbitu *nahi*ago da
etsai traidoria;
hortatik ez da gero
zerura bidia,
pentsatu nola pasa
eternidadia.
- 23 San Frantziskoren seme
beneragarriak,
Ama hori adoratzen
han daude jarriak;
lagundutzen diela
beraren argiak;
zeruan sar ditzala
Birjina garbiak.
- 24 Zu zerade Ama bat
bihotz onekua,
dohaia eman didazu
eskatutakua;
kontentuz arkitzen da
Pello Errotakua,
biba Ama Birjina
Arantzazukua.

Bertso sorta hau 1897katzat ematen du A. Zabalak; baina erromesaldia 1896an izan zen seguruenik, maiatzaren 30ean –larunbatez– (ik. 3. bertsoa) eta 31n –igandez–: meza nagusia eta jaunartzea (ik. 21. bertsoa).

[GRAZIAK ETA ALABANTZAK] (1896)

Pedro Manuel Usandizaga

Arantzazu, XVI, 1936, 180. zenb., 190-191 or.

- 1 GRAZIAK ETA ALABANTZAK
Ama Birjinari,
arantzaren gainean
agertu zanari;
beti erreguz dago
bere Semeari,
baile triste honetan
lagun deigun guri.

- 2 Asteasu ta Larraul
biak unituak,
peregrinazioan
gera izanduak;
deklaratu *nahi* ditut
orduho kontuak,
zer modutan geraden
gu ibilituak.

- 3 Arzubian hasi zan
errosaria,
zerua irabazteko
obra seriua;
Birjinak eman zuen
bere premiua,
bestela Zumarragan
gure eriu.

- 4 Brinkolara joateko
Billabonan sartu,
burnizko gurdi hortan
guztiok kontentu;

hortik aurrera gero
bada zer kontatu,
frantzes makina hori
ez zaigu portatu.

- 5 Gustora ginjoazen
Zumarragan gora,
gure kaldera *zaharra*
hor ziek albora;
hemen galduko gera
zitzaigun gogora,
jendia azkar irten zan
barrundik kanpora.
- 6 Sustuak emateko
makina *zahar* hori,
gutxigatikan ez ginan
ibaira erori;
urruti egon arren
begira zegon guri,
graziak Ama Birjina
Arantzazukoari.
- 7 Oinez egin genduan
hainbeste enpeino,
hobiak pasatzen dira
egun hura baino;
mendan izan arren
ebi eta laino,
danok sano jua ginan
Arantzazuraino.
- 8 Parrokuak ginduan [*sic*]
buruzagi jarriak,
oinez abiatzeko
dianak guztiak;
faltatu digulako
burnizko gurdiak,

geroztik mendiz mendi
hor gera ibiliak.

- 9 Eleizan sartu ginan
guziok kantuan,
bihotza biguntzen da
halako orduan;
mingain ederrekua
bazan pulpitudan,
malkua zerigula *han*
eduki ginduan.
- 10 Peligro hoiek danak
izanagatikan,
ez zitzaigun gertatu
desgraziarikan;
Birjinak eramanak
ginala eskutikan,
eskerrak eman zizkan
danen partetikan.
- 11 Gerra triste sutu hau
dala mediante,
Espainan³⁷ falta dira
zenbait mutil gazte;
Birjina Arantzazuko,
errukitu zaite,
pakia deiguzula
bizi geran arte.
- 12 Arantzazuko Ama
Birjina Maria,
izan ezazu, bada,
gutzaz errukia;
lehenbailehen zuzen zazu
gure Espainia,

³⁷ Jatorrizkoan: 'Españan'. Hurrengo bertsoan 'Espainia' (Españia) dago idatzita; bakoitzean bertsoaren neurriak eskatuta nonbait.

sekulan baino *gehiago*
daukagu premia.

- 13 Guztiz bide labainak
senti ditut hemen,
hartu zazu kargua
gure animaren;
adiskide izan gaitezen
zeruan alkarren,
hala gerta dedila:
Biba Maria. Amen.

Tituluaren azpian honela dio: “Bertso berriak Pedro Manuel Usandizagak jarriak. Larraul'en 1886'gn urtean”. Uste dudanez, inprimaketa-okerra dago hor, 1896 idatzi beharrean 1886 idatzita. Izan ere, Pello Errotaren 3. bertso sortak eta Usandizagaren honek erromesaldi berbera kontatzen digute, zalan-tzarik gabe, Zumarragan tren bere bidetik atera zitzaienekoa eta guzti. Pello Errotak kontatzen diguna, berriz, 1896an gertatu zen seguruenik –A. Zabalak 1897ko data ematen dio bertso sortari–.

Gainera Usandizagak ez du 1886ko Andre Mariaren koroaziokorik aipatzen; bestalde, asteasuarrak bakarrik zirela dirudi egun hartan Arantzazun, apezpikuari harrera egin ziotenean.

II. ATALA

BERTSOLARIZ BERTSOLARI

ETA URTEZ URTE

XX. MENDEA

XIX. mendearen azken urteetako hutsunearen ondoren –ez dugu urte horietako bertso sorta berririk ezagutzen, baina Arantzazuko kondairarena eurrez eta zabal kantatzen jarraitzen zuten–, XX. mendearen hasieratik bukaeraraino sendotuz eta ugarituz doa Arantzazuko bertso-eta bertsolari-tradizioa, aldika biziagoa aldika motelagoa, ezagunak ditugun testu argitaratuen arabera.

Atal honetan, beraz, historia horren lehen ibilbidea egingo dugu, bertsolariak eta beraien bertso sortak ordena kronologikoan eraturik.

ARANTZAZUKO AMA BIRJINARI (1902)

Rosario Artola

Euskal-Erria, XXIII, 1902, 804. zenb., 310. or.

Ibaizabal, I, 1902, 44. zenb., 1-2 or.

Bizi bedi fedia

- 1 ARANTZAZUKO AMA
Maria Birjina,
Zeruko aingerutxo
danen erregina;
Zu goitutzen egingo
det nik *ahalegina*,
nahiz ez izan Zuretzat
nere luma dina.
- 2 Zori oneko Ama
Birjina laztana,
Zeruko lorateian
zera ederrena;
izar dizdizaria
argiz argiena,
mantxarikan gabia
garbiz garbiena.
- 3 Zure izenarekin³⁸
danak dira umiltzen,
aingeruak begira
ez dira aspertzen,
zure edertasunak
ditu harritutzen,
hala beti a(r)i dira
gloriak kantatzen.

³⁸ *Ibaizabal* aldizkarian: ‘izanarekin’.

- 4 Gau ilunian izar
eder bat bezela,
gure nahigabietan
izarra Zu zera;
atsegina bidaltzen
dezu bihotzera,
o! Birjina txit santa,
Zu gabe zer gera?
- 5 Artzai Rodrigotxori
arantza gainian,
azaldu izan zinan
txit zori onian;
Zeruko Erregina
haur baten aurrian,
haren inozentzia
zer maite zenduan!
- 6 Oñati inguruan
hau baitzan gertatu,
zure Semetxoakin
zinana agertu;
Euskal Herri maitia
zenduen ondratu,
eta paketasuna
guzian banatu.
- 7 Eliza eder bat dago
geroztik egina,
ondratzeko Maria
ama guztiz fina;
jendia bildutzen da
ezin esan dina,
zergatikan zeraden
danen sendakina.
- 8 Zein ez da geroztikan
eliza hortan sartu,
eta zer mirariak

ez dira gertatu?
Birjinari dionak
bihotzez eskatu,
berihalaxen dizka
malkuak lehortu.

9 Arantzazu, Arantzazu,³⁹
hitzik eztienua,
euskaldunak bihotzez
maite zaituena;
gure erregetan
Zu zera aurrena,
bedeinkatua izan
bedi zure izena.

10 Nola Euskal Herria
dagon oso eri,
begiratu bat eman
zaiozu berari;
Zerutikan laguntza
zazu Zuk bidali,
sendoturik gehiago
ez deien erori.

Oñatiko Euskal Jaietan (1902) “aipamen onragarria” lortu zuen Rosario Artolak bertso sorta honekin. *Ibaizabal* aldizkariak ere osorik argitaratu zuen bertso sorta hau, ortografiatzeko aldaketekin. Rosario Artolak bestelako bertso sortak ere argitaratu zituen aldizkari horretan. Bertso paperetan zabaldu zen gainera sorta, eta Arantzazuko artxiboan bi ezberdin daude jasota, biak 1903koak, baina inprimategi ezberdinekoak: Angel de Goitia (Gernika) eta Viuda de B. Valverde (Irun), ortografiaren aldetik zerbait ezberdinak (REA/JK, 60. eta 61 or.). Handik urte askotara *Arantzazu* aldizkariak argitaratu zuen, bertso paperetik hartuta (LV, 1975, 532. zenb., 241' or., azala).

³⁹ Ahapaldi hau Salvatore Mitxelenak bere *Arantzazu. Euskal Poema* liburuan jaso zuen osorik, “Agur, Jesusen Ama...” kapituluaren (AEP-2, 190. or.).

URBIAKO ERMITAREN BEDEINKAZIOA (1924)

Graziano Anduaga “Arantzazuko aitona”

Bertsopaper inprimatua, i.g., u.g. (REA/JK, 78-79 or.)

- 1 AIZKORRI ALDEKO ERPIN GUZTIAK
hain dauzkagu diztakari,
harrera⁴⁰ ona egin beharrez
Zeruko Erreginari:
gaurko goizean mendi hontara
agertu dan izarrari
Arantzazuko aitonatxo bat⁴¹
jartzen zaio bertsolari.
- 2 Zeruko Ama maitagarria,
hemen gauzkazu begira,
*be*hin ta berriz gu zaintzera
bazatoz Euska Herrira;
*le*hen Arantzazun hortxe zauzkagu
ta orain, berriz, Urbira
euskaldun danok eramatera,
Zeruan erdi-erdira.
- 3 Jesusen Ama *le*hendik zegoan
jaun haundi bati esana,
egunen baten Urbi zelaira
bera etorriko zana;
Euskal Herria nola izan dan
beti beraren kutuna,
hortako jaso zedila
elizatxo bat txukuna.

⁴⁰ Bertsopaperean ‘arena’ dago idatzita.

⁴¹ Artean 57 urte besterik ez zuen.

- 4 Harkaitz tartean ermita honek
ematen du hain ederki!
Hau egin dute artzai guztiak
meza entzuteagatik:
Jesus maiteak egiten digu
bere deia Aizkorritik,
hor daukazute nere Amatxo
ta ni hemen nago beti!
- 5 Mundua mundu, euskal semeak
beti beti beren antza:
ongile askok limosna eginaz
ermitatxo hau da altxa:
zabaldute batzuek eskua
eta beste askok poltza,
beti baita elizkoia
Euskal Herriaren bihotza.
- 6 Bartko gauean Euskal Herrian
ez da begirikan bildu,
Birjina Amaren izen goxoa
hain gutxi ahoz ixildu;
etortzeko din geran guztiok
gaituzte zintzo bialdu,⁴²
ez dakit zenbait milaka geran
eguneko Urbira heldu.
- 7 Ordu onean zabaldute du bai
Jainkoak gaurko eguna,
eguzkia ere argigoa
danok ikusten deguna:
Jai honi itxura emateko
ameserik [*sic*] ere ez genduna!
Zorionez, zein ta etorri zaigu
Iruñako Obispo jauna.
- 8 Mujika jaunak ondra haundian
meza santua eman du;

⁴² ‘biraldu’ dago idatzita jatorrizkoan; beherago (18. bertsoan), ‘bialdu’.

talde haundia bedeinkatzeko
erara [*sic*] ederra izan du;
bakoitzak bere egin beharrak
nola ditugun esan du,
eta sasoiari ibiltzeko,
egin ez dedin berandu.

- 9 Jai galant ederra egin zaio
gure Andra Mariari:
aurrezkulari, ezpata dantza,
txanbolin ta bertsolari;
euskaldunen *ohitura* garbiak,
fede sutua agiri:
gaur Urbiako zelai zabala
paradisoa dirudi.
- 10 Gure Amatzok agurtzen hemen
gaituztenean [*sic*] ikusi
etsai guztiak amildu dira
Aloñatikan ihesi:
jai eder hau toki honetan
orain gertatu da *lehenbizi*,
datorren urtean bigarrena,
zutik eusten bada Aizkorri.
- 11 San Frantziskoren seme zintzoak
Birjina Ama dute zaintzen;
Frantzisko deunak zeru goitikan
halaxen die agintzen,
ikusten degu mundurik mundu
gau ta egun nola dabilten
aldentutako ardi galduak
Jesusen taldera biltzen.
- 12 Diputadu Jaun ospatsuai
nola hasiko naiz esaten?
Bide berri bat Urbiaino
lehenbailheen egin dezaten:

askotxo dira inolaz ere,
hamaika bai hor ta hemen,
goruntz etorriko lirakenak
oinak ez balira erren.

- 13 Lotsa haundian hitz egiten det
jaun haundi hoiien erdian;
kamino berria hasiko dute
datorren udaberrian;
orduan zeinek ez du joko
Urbira suzko gurdian?
Bi urte barru ikusi baietz
automobilak Urbian!
- 14 Naparroa, Araba eta
Gipuzkoa ta Bizkaiak
beti zapaldu izan dituzte
sortu zaizkien etsaiak;
gure herrian jaiotzen baitira
seme argi ta alaiak!
Nola ez alkar ondo maitatu
izanik laurok anaiak?
- 15 Partzoneriko jaun haundi hoiien⁴³
goratutzen badet lana,
hoiek eman dute Euskal Herriko
onbiderik ederrena,
legez ta bidez buru dutela
Segurako alkate jauna:
Birjina Amak ordainduko die
heuren erakutsi ona.
- 16 Maisu azkar bat nola behar zan
eleiza egiteko artez,
Martzelo Gibert jauna agertu zan
gogoz eta borondatez:
eleiza txukun atera zaio

⁴³ Bertsopaperean ‘oiek’ dago idatzita; badirudi ‘oien’ (hoien) behar duela.

jakintsu askoren ustez,
Urbiako zelaian dirudi
zain hartu zuala berez.

- 17 Maisu jaun honek bere neurriak
atera zituan arin,
ermitatxo hau nola behar zan
aire ederrean egin,
Birjinarentzat kaiolatxo hau
itxuran baitu eragin,
Jesusen Ama artzai tartean
atseginez bizi dedin.
- 18 Beobidetar Juliok egin du
limosna eder bikaina,
iruditxo hau du bialdu
berak bere eskuz egina:
hortxe bidean batek esan du
ez dala oso apaina;
a berritsua! barrendikan da
ederra Ama Birjina.
- 19 Egokizko lanaldi ederrak
Urbian egin dirade,
Euskal Herriko seme zintzoak
pozez txoratzen gaude!
Ermita berri hau nundi sortu zan
inork egiten badu galde,
erantzun leike fundatzailea
dala Aita Lizarralde.
- 20 Diputazio, aiuntamentu
obispo jaun ta apezak,
hoien eskuan dago kentzea
probintzietako gaitzak;
guk behartsuok indar haundirik
ez daukagula deritzat;
degun *ahalmena* opari onez
agertuko degu *behintzat*.

- 21 Behartsu nere lagun maiteak
oraintxe nator zuengana,
mundu honetan guk egin behar
beste batzuek *nahi* duena;
gogo onekin egiten badegu
orain otoitza ta lana,
guztion Aitak emango digu
Zeruan silla bana.
- 22 Agur Maria graziazkoa,
Amatxorik goxoena,
zureganako daukagu beti
guk geure itxaropena!
Mundutar guztiai eskatzen diet
huts eginen barkamena;
honenbestekin isiltzen da gaur
Arantzazuko aitona.

1924an inauguratu zuten Urbiako ermita berria.

DIN-A-3 formatoko paperean argitaratu zituzten orduko bertsoak, gainaldean argazki eta guzti, non Ermitaren inaugurazioko jaia ikus baitaiteke.

Bertso hauen autoreari dagokionez, “Arantzazuko aitona” izendatzen du bere burua azken bertsoan. Salvatore Mitxelenak (ik. AEP-2, 193. or., oinoharra) ez ote zekien nor zen “Arantzazuko aitona”? “Aitona bat” jartzen du Arantzazuko A.M.-aren bertsolarien artean; uste izatekoa da Gesaltzakoari buruz ari dela. Arantzazuko artxiboko K3T bilduman (REA/JK koaderno fotokopiatuan) “Gezalza baserriko Grazian'ek jarriak” idatzi zuen norbaitek eskuz, bertsoen oinean. L. Villasantek Graziano Anduagaren *Egunsentiko txoria ta beste bertso asko* bilduman jaso zuen sorta hau ([Auspoa, 30], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1963, 27-34 or.).

Honako aurkezpentxo hau ipini zien berak bertsoei: “1924-ko Agorraren 28-an izan zan Urbiako ermita ederraren bedeinkazio-eguna. Mateo Mujika jauna etorri zan bera bedeinkatzera, artean Iruñeko Obispo zala. Gertaera orren zenbait berri jakin nai duanak, ikus dezake «Arantzazu» III (1924), 344-345. Aita Adrian Lizarralde-ren eragiñari eskerrak jaso zan elizatzxo ori. Bertso auek ere Lizarralde beraren aginduz egin omen zituen Grazianok. Inprentatu eta kanta-paperetan zabaldu ziran”.

[ARANTZAZUKO ANDRE MARIA] (1950)

Graziano Anduaga “Arantzazuko aitona”

Arantzazu, XXX, 1950, 320. zenb., 298-299 or.

- 1 ARANTZAZUKO ANDRE MARIA,
gure Ama doatsua,
beti gogoan izango degu
aurtengo urte santua.
Agorrilaren bederatzia,
egun zorionekua,
erromes asko zure aurrian
*a*huspez ikusitakua,
gure poza da ikusitzia
Arantzazu goratua.
- 2 Etorri ziran Obispo jaunak
ta prailien buruzariak,
Arantzazuri ezarrizera
bedeinkazio ugariak.
Zorionakin bukatutzeko
Andre Mariaren jaiak,
egin dizkigute elizkizunak
kristauen maitagarriak;
guziontzako lekurikan ez
lehengo eleiza txikiak.
- 3 Heldu dirade Diputazio
ta jaun Gobernadoria;
egin diegu maitasunezko
danon ongietorria;
beti bezela prozesioan,
baita ere Oñati erria;
*a*hal dan lehenena goratutzeko
eleiza haundi berria,
bedeinkatuta jarri diote
lehendabiziko harria.

- 4 Baita jo dute txapel-gorriak
tronpeta soinu euskalduna,
haien alboan bertso kantari
han zegon Basarri jauna,
euskaldun jator benetako
hizlari apain leguna,
herri euskaldun guzietako
bertsolari txapelduna,
askok zioten nun ote zuan
erantzuteko laguna.
- 5 Euskal Herriko anai guziok
entzun aitonaren deia:
Arantzazuri lagundutzeko
oraintxe degu garaia;
sari on bana zuzendutzero
danok behar degu saia,
guziontzako jaso *na*/i dute
eleiza haundi lasaia,
Andre Maria agurtutzeko
na/hierako otoitz-tokia.
- 6 Hau aberatsak xamurra dute,
zati bat kendu pilati,
opari ona *na*/iko dute
bakoitzak bere aldeti,
Andre Mariak ugarituaz
ordainduko die beti,
zeru aldera zuzendutzeko
animak bide oneti,⁴⁴
laguntza ona egingo die
elorriaren gaineti.
- 7 Guk bihartsuok bildu biharra
borondatez nekatuta,
txurrutari ta tabakuari

⁴⁴ ‘oneti’: ‘beti’rekin errima osoa egiteko edo. Baina Oñati aldean ‘betik’ ere esaten da. Dena dela, bestetan ere badu bertsolariak azken ‘-k’ hori jateko joera.

aldian zerbait kenduta,
gure bihotzak dituan grinak
ahal dan dana bigunduta,
zorion asko irabazteko
gai horretan lagunduta,
Andre Mariak opari ona
gogoan gordetzen du-ta.

8 Emakumiak xamur daukate
zertxobait aurreratuta,
kafetan eta txorakeritan
gitxiago gastatuta,
animak asko irabazten du
gorputzai gitxi kenduta;
etorri danok Arantzazura
sari onak zuzenduta,
Andre Mariak hamar dobletan
seguru pagatzen du-ta.

9 Horra aitonak adierazi
zer eginbehar daukagun,
limosna onak biribilatzen
saia gaitezen gau ta egun;
Arantzazuren maitale onak
izan gaitezen ezagun,
Birjin Amaren alde eskua
ondo zabaldu dezagun,
halaxe bera izango degu
Zeruan sartzeko lagun.

Graziano Anduaga zuen izena gure bertsolariak, Gesaltza baserrikoa. “Gesaltzako aitona” edo “Arantzazuko aitona” ere deitu izan zioten azken urteetan; eta horrela sinatzen zuen berak sarritan.

1950eko irailaren 9an ipini zuten eliza berriaren lehen harria. Gertakari hori kontatzen du bertsolariak, eliza berria eraikitzekeo laguntza eskatzearekin batera. “Bertso berriak Arantzazuko aitonak jarriak” tituluarekin argitaratu zituen bertso hauek *Arantzazu* aldizkariak.

[ARANTZAZU ETA OÑATIKO HERRIA] (1950)

Graziano Anduaga “Arantzazuko aitona”

Arantzazu, XXX, 1950, 321. zenb., 324-325 or.

*Agostuaren bederatzia,
San Lorentzo egun bezperan,
Oñati herria oso-osorik
Arantzazura bidean...*

- 1 ARANTZAZUKO ANDRE MARIAK
zein maite duan Oñati,
aitona zaharrok ongi dakigu
antxina-antxinetati,
premi ordutan herri guzia
zintzo etortzen zan beti,
errogatiban Amatxo honi
erregutzera gogoti.
- 2 Ohitura on hau aspalditxuan
nola zeukaten galduta,
herri guztian ikusten ziran
zoritxarrak ugalduta,
zigorte eta harri abarrak
zeruko Aitak bidalduta,
lurraren frutu edo emaitzak
askotan urrikalduta.
- 3 Oñatin bertan errogatibak
inoiz egiten bazuten,
zeruko Aitan hasarre aldia
halare ez zuten biguntzen;
Arantzazuti(k) eskatu ezik
nola ez zien laguntzen,
hodei ilunak uraren ordeztan
harria botatzen zuten,

- 4 Agurtu zagun Parroko jauna
Don Migel maitagarria,
zorionian gu zuzentzera
da Oñatira etorria;
ikusirikan *lehengo ohitura*
berriztatzeko egarria,
errogatiban ekarri gaitu
Arantzazura herria.
- 5 Agostuaren bederatzian
bizkor jaikita goizian,
prozesioan atera ziran
Oñatiko parrokan,
Parroko jauna eta apaizak
gidari danen aurrian,
Arantzazuko Amarengana
pozaren pozez urrian.
- 6 Tamalik gabe igo ziraden
Uribarriko aldatzian,
Ama Birjina Zapatakora
ailegatu ziranian,
Parroko jaunak agurtza hasi
ermitatxo bakoitzian,⁴⁵
fede sutsua ekarri zuten
norberaren bihotzian.
- 7 Urrexola ta Araozkuak⁴⁶
Parrokuakin batian,
prozesiuai itxedotera
aurretik irtenak ziran;
Arantzazuko auzua ere
haiekin bildu ginian,
prozesiuan sartu baikin
danok Kortakogania.⁴⁷

⁴⁵ Garai hartan Arrosarioko misterioen ermitak zeuden errepidearen ertzean, tartekatu, Zapata izeneko lekuan hasi eta Arantzazuraino.

⁴⁶ Urrexola –Urrusola, dio bertsolariak– eta Araotz: Oñatiko auzoak.

⁴⁷ Gesaltza pareko baserria, errepidearen ertzean dagoena.

- 8 Praile guziak egin ziguten
maitegarrizko harrera,
gogoangarri izan zan gure
eleizarako sarrera;
letani luze hura esanaz
Andre Mariren aurrera,
Oñati dana han ikusita
irriparrez zegon Bera.
- 9 Meza nagusia berehala
Don Migelek eman zuan,
herri guziak zintzo entzunaz
otoitz egiten genduan,
Andre Mariak bitartekotza
bai bizkor egin zeruan,
euri goxoa ekarri zigun
guk *nahi* genduan moduan.
- 10 Egun hartatik euri goxoa
hasi zitzaigun botatzen,
Jaungoikuari *nahi* duanian
ez zaio asko kostatzen;
San Lorentzoren eguna dana
kanpo guzia asetzen,
ez degu bihar inoiz aspertu
Andre Mariai eskatzen.
- 11 Sinisgabiak esaten dute,
guri ez digu ardura,
guk hobe degu elizan baino
tabernan sartu barrura;
Naparruati(k) datorren arte
upela hoietan ura,
guk ez daukagu lehorterikan,
zertan jun Arantzazura?
- 12 Andre Mariak oñatiarrok
hain benetan maite gaitu,

lehortietan Arantzazura
beti etortzen jarraitu,
adar-okerrak egi mardul hau
nahi ez badute aditu,
Amari agur egin ezian
Aitak konponduko ditu.

“Bertso berriak, Arantzazuko aitonak jarriak” du titulua sorta honek *Arantzazu* aldizkarian. Arantzazuko aitona = Graziano Anduaga, Gesaltza base-rikoa.

Bertso sortaren buruan idatzita dagoen kanta-hasiera ez dut inon aurkitu. Badu Arantzazuko baladaren baten airea.

ARANTZAZU ALDEKO GURUTZEAK (1951)

Graziano Anduaga “Gesaltzako Graziano”

Graziano Anduaga, *Bertso-bilduma* (Ed.: Luis Villasante) [Auspoa, 52-53], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1965, 56-60 or.

- 1 GIZON GUZIOK AGURTU ZAGUN
danon Aita Betikua,
orobat Jesus Salbatzailea
bere Seme Jaungoikua;
baita ere bere Ordezkaria
Erromako Aita Santua.
Behartzen gera gu egitera
berak agindutakua.
- 2 Gipuzkoako mendi danetan
Aizkorri degu goiena.
Han dago gure Salbatzailea
gurutzean hil zutena.
Maitale askok bere oinetan
urtero agurtzen dutena;
toki alaia, Euskal Herrian
danak ezagun dutena.
- 3 Oñatik dauka ispilu ederra
Aloñako erpinian,
zintzo jarrita gizaldi honen
lehendabiziko urtian,
handik honera gordetzen gaitu
bere itzalaren azpian;
ez dakit inor gogoratzen dan
berrogeita *hamarrenian*.
- 4 Urte Santuan agindu digu
guzioi Erromati,
gurutzearen maitatzaileak

izan gaitezela beti;
seinale haiek deika jartzeko
gure mendi gainetati,
Jesus esegi zuten arbola
gogoratzeko hoietati.

5 Aizkorrira joan gaitezen danok
Jesu Kristori eskatzera,
gorde gaitzala argi ta garbi
kristau zintzoen antzera.
Txorakeritan joaten diranak
jolasean ibiltzera
lehen baino erdoi zikinagoa
ekarriko dute atzera.

6 Gurutze hoiek herri askotan
daude orduan jarriak,
Garaia da, ba, nahi badira egin
orain urrezko eztaiak.
Hortan aurrena izan behar du
gure Oñatiko herriak,
hori ez dute gaizki hartuko
hemengo buruzagiak.

7 Arrionako aldamenean⁴⁸
Arantzazutik gorantza,
zorrotza eta luze apaina
dago Gazteluko haitza.⁴⁹
Bere gurutza gainean dauka
aspalditxotik jarrita,
erromes askok bera ikusita
egiten diote otoitza.

⁴⁸ “Arriona. Arantzazu-inguruko arkaitz baten izena. Iturri gorri-aldera dago” (Ed. oh.).
Iturri gorri da, izan, lekuaren izena.

⁴⁹ “Gazteluko aitz edo Gazteluaitz. Aitz nabarmena au ere. Gaztelu baten itxura edo
antza duelako deitzen zaio ala” (Ed. oh.).

- 8 Haren alboko gurutz haitzari
Aitzabal deitutzen zaio,
Deabru-haitza zuan izena
gu gazte ginanerako.⁵⁰
Erromes askok hara joateko
ez dute hainbeste enpeino,
*a*huntzak hobeto zaindutzen dute
kristau mozoloak baino.
- 9 *Nahimenez bete nahi* ez duanak
Aita Santuen esana
argi ta garbi erakusten du
ez dala kristau zuzena;
zergatik dabil oinazpiratzen
Jesu Kristoren izena?
Pauso hoietan dabilen hori
ez da egiazko gizona.
- 10 Baita beste bat Gurutz ederra
Arantzazuren aurrean,
nundina*hit*ikan agiri dana
Beilozako Haitz gainean.
Erromes asko Arantzazutik
ikusitzen dutenean,
bere ondora igotzen dira
Jesu Kristo izenean.
- 11 Azpil gainean ta Atxurin ere⁵¹
jarri ziraden gurutzak.
Lehenak erori, berriz ez jarri,
orain biak daude hutsak.
Batzuek arin jotzen dituzte

⁵⁰ “Aitz-zabal edo deabru-aitza. Arantzazuren aurrean dago aitz au. Ainbeste kontakti-zun eta ipui dago berari buruz: jentillen bizi-lekua zala, ta abar. Jentillak, mairuak eta deabruak folklorean nola naastuta dabilzan, ortik eldu zaio nunbait Deabru-aitza edo Peña del diablo izena” (Ed. oh.).

⁵¹ “Azpil. Arantzazuko auzoko mendixka biribil baten izena. Bertan daude Azpilleta izeneko bi etxe. Atxuri, Aloña-aldera dagoen aitz baten izena” (Ed. oh.).

beste mundurako gauzak,
berriak ere jarri lezazke
kristau zintzoen laguntzak.

- 12 Anaitasuna gorde dezagun
batez ere Euskal Herrian,
ahal dan guzia otoitz eginaz
gurutze hoiien aurrian.
Bata besteai zintzo lagundu
premi ordua danian,
Arantzazuko Andre Maria
zaintzaile degun artian.

1901ean jarri zuten Gorgomendi (Aloña) tontorrean gurutze handia. Berrogeita hamar urte geroago (1951) gurutze berria eraiki zuten. Gertakari horren kariaz ipini zituen Graziano Anduagak, Gesaltza baserriko bertsolariak, bertso hauek, eta *Arantzazu* aldizkarian argitaratu (XXXI, 1951, 323. zenb., 48-49 or.). Geroago L. Villasantek editatu zituen beste sorta askorekin batera liburu berezian, Auspoa liburu sortan.

“Gesaltzako aitona” nahiz “Gezaltzako aitona” dator idatzita *Arantzazu* aldizkarian. Badirudi ‘Gesaltza’ idazkera nagusitu dela, Arantzazuko auzounea izendatzeko. Neure aldetik horrela idatzi dut.

ARANTZAZU (1952)

Graziano Anduaga “Gesaltzako Graziano”

Arantzazu, XXXII, 1952, 331. zenb., 279-280 or.

- 1 ARANTZAZU DA LURREN GAINEKO
tokirikan ederrena,
Aloñako ibar zoragarria
gozatsu ta eztitsuena,
Zeruko Amak gu santutzeko
berak aukerau zuena,
samintasunak gozatutzeko
askok bilatzen duena.
- 2 Badakizute Arantzazu hau
nola dan toki bikaina,
gure Zaindari hemen daukagu
zeru-lurren Erregina,
bizilagun hau edukitzea
da guretzat atsegina,
benetan maite badegu ere
ez berak merezi haina.
- 3 Ama maite hau deika daukagu
Aloñako ibarrean,
*a*huspez ikusi *nahi* gaituala
danok beraren aurrean,
erromes danak ezin kabitu
*le*hengo eliza *zaha*rrean,
praile gaixoak agertu dira
berria egin beharrean.
- 4 Nola ez izan Arantzazu hau
hain leku zoragarria?
Hemen daukagu Andre Maria

zerutikan etorria,
gure gozagai bihurtu ditu
harkaitza ta elorria,
guziok gaitu benetan maite,
batez ere Euskal Herria.

- 5 Eliza berri hau izango da
Ama Birjinarentzako,
bere aurrean gure bihotzak
danok berari eskeintzeko,
bere laguntza eskatu eta
esker onak emateko,
ez uste izan izango dala
bakarrik prailientzako.
- 6 Danok lagundu behar diegu
otoitz eta limosnakin,
eskupekoak biribilatzen
guziok saiatu *ahalegin*,
Birjina Amaren etxe santua
lehenbailehen bukatu dedin,
orain eskua zabaltzen dunak
gero ez du izango min.
- 7 Zuek gazteok pixka bat utzi
apainduri ta parrandak,
eta saiatu biribilatzen
bakoitzak *ahal* dituanak,
nahikoa dira zuen buruen
kaltez gastatzen diranak,
hamar dobletan ordainduko du
elorri gaineko Amak.
- 8 Zuen ondoren datozen hoiek
gero nola esango duten,
gure guraso maitagarriak
fede sutsua baitzuten,
lagundu zuten eliza ederra

ondo eginerazitzen,
Amari otoitz egiteko
zein egoki egin zuten.

- 9 Zorion asko eman deiogun
Komunidade danari,
ta batez ere Nagusi jauna
Aita Arangurenari,
hamaika pauso emana dago
ataririkan atari,
berak dionez asko bildu du,
oraindik falta ugari.
- 10 Danok lagun ikusi arte
Eliza ondo bukatua,
hau izango da besterik inun
ez dagon bezelakua,
etortzen diran ikusle danak
benetan harritzekua,
denak gogoan hartuko dute
Ama Arantzazukua.
- 11 Arantzazura bildutzen gera
makina bat pekatari;
begiratu bat egin ondoren
geure kontzientziari,
konfesatu ta komulgatuta,
esan Jesus maitiari:
“Pauso okerrak uztera noa,
jarraituko dizut Zuri”.
- 12 Askok daukagu gaztetatikan
atseginez bizi *nahia*,
gaztetasuna *gehienetan* da
bere buruen etsaia,
Andre Mariak eskuan dauka
guziontzat sendagaia,
goazen danok bere aurrera,
oraintxe degu garaia.

- 13 Erakutsi bat gizonarentzat
Jesusek emandakua,
zeru bidetik jarraituzeko
txit onbide haundikua,
beti gogoan erabiltzea
danok degula *nahikua*,
heriotza ta epaia eta
donoki ta inpernua.
- 14 Bide zuzena eta okerra
ezagun ditu gizonak,
ta baita ere bere pausoak
diran txarrak edo onak,
eskua degu jarraituzeko
bakoitzari *nahi* dionak,
bere iritzia esan dizute [*sic*]
gaur Gesaltzako aitonak.

GURE HIZKETAREN ALDE (1956)

Graziano Anduaga

Graziano Anduaga, *Bertso-bilduma* (Ed.: Luis Villasante) [Auspoa, 52-53], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1965, 96-100 or.

- 1 AGORRILAREN HAMABOSTEAN
Jubilioko urte hontan,
euskaldun jator eginda asko
hemen Arantzazun bertan,
otoitz eginaz lagun deigula
gure euskera goraketan,
Birjina Amari utzi diogu
gai hau bere eskuetan.
- 2 Euskaltzale jaun arduratsuak
batzar horren buruzagi,
egun haietan eman digute
erakutsi onak ugari,
nere bihotza jarri didate.
pozaren pozez igari,
urte askotan izandu bitez
gai hortan danon gidari.
- 3 Zenbat nahigabe igaro dedan
nere gaztetati(k) honera,
gure hizketa beti urritzen
ugaritutzen erdera,
arrotzak bizkor ibili dira
baina gu lo egon gera,
hamaika bider esana nago:
seme zintzoak ez gera.
- 4 Jakintsu askok erdera hori
hartu zuten bai modako,
gure euskera lotsagarritzat

ustez zala berentzako,
emakumeak beti bizkorrak
modak harrapatutzeko,
beren buruak jarri dituzte
jakintsu hoiien antzeko.

- 5 Jakina dago zertan dijoan
emakumeen denbora,
orain artean bezela beti
aurrera ere izango da,
gure euskera jarriko balitz
gonadun hoientzat moda;
lehen behera bota badute ere
aguro litzake gora.
- 6 Aspaldi hontan kanpoko asko
amilka datoz honuntza,
bizitokiak zuzendutzero
guri egiteko bultza,
euskaldun danek egin ezian
maitasunezko gorputza,
denborakin izango gera
gu hoiien aurrean hutsa.
- 7 Jakintsu danak behar lukete
euskeraz egiten hasi,
lehen dakitenak erakutsi ta
ez dakitenak ikasi,
euskaldun danok biribilatu
lehen galdua irabazi,
orduantxe bai izango gera
geure herrien nagusi.
- 8 Eta azkenik aditu danok,
nahi diet adierazi,
kanpo-herrira goazeneko
erderaz danok ikasi,
geure txokoan euskera egin

danok horretara hezi,⁵²
erdera hori ibili dedin
euskeriaren ihesi.

- 9 Kristau guziak maitatu zagon
gure Birjina Maria,
ta baita ere bera zaindutzen
dagon komunidadia;
Guardian jaun ta Bikario ta
gainerako talderia,
erromesari zintzo eginaz
beren ongietorria.
- 10 Erromes danak ezin kabitu
lehengo eliza *zahar*rean,
praileak nola agertu diran
berria egin beharrean,
otoitz lekua jarri digute
geure *nahiera* ederrean,
Andre Maria agurtutzeko.
ahuspeztuta bere aurrean.
- 11 Dioten moduz, gastatu zaie
bildu zuten diru dana,
oraindik ere bukatutzeko
hasita daukaten lana,
euskaldun danak erakutsiaz
geure borondate ona,
berriro eman behar diegu
beste eskupeko bana.
- 12 Euskera ederrez eman biharrez
Birjina Amari atsegin,
erdera-zale gu ikusita
dio hartzen duela min,
bere esana zintzo betetzen
danok saiatu *ahalegin*,

⁵² Jatorrizkoan ‘esi’ dago idatzita; ‘hezi’ irakurtzekoa dela uste dut.

guzion Ama errukitsu hau
haserre jarri ez dedin.

Honako sarrera hau ipini zion bertso sortari L. Villasantek:

“1956-ko urtean, jubileoko urtea izan genun Arantzazun, eliza berriaren bukaera ospatzeko. Urte artako jaialdi eta pesta ospetsuen artean, Euskaltzaleen Biltzar zoragarri bat ere egin zan, Euskaltzaindiak eratua. Agorraren 14-an asi eta 16-an bukatu zan batzar ori. Makiña bat itzaldi, estudio sakon eta jardun egin zan egun oietan euskerari buruz. Gesaltzako Grazianok egin zuen agertu bat batzarrera eta bertso batzuk kantatu ere bai: Ikus “Euskera” Euskaltzaindiko agerkaria, 1956, 232-233. Batzar artako kezkak gaitzat arturik, bertso auek atera zituen gero Arantzazuko errebistan. Ikus “Aránzazu” XXXV (1956)” ... Bestelako tituluarekin argitaratu zuen: “Entzun danok ondo” (XXXVII, 1956, 375. zenb., 283. or.)

Villasanteren oharrean erreferentziako aldizkariaren tomoa gaizki dago, eta XXXVII behar du izan; gertatzen da, 1955eko lehen zenbakiak, XXXV tomo bezala atera zirela, baina urte bereko 367. zenbakitik aurrera XXXVI tomora aldatu zen aldizkaria; eta 1956. urtea XXXVII tomo-zenbakiarekin hasi zen.

[ARANTZAZUKO ANDRE MARIA] (1956)

Graziano Anduaga

Euskaltzaleen biltzarra, Euskaltzaindiaren itzalpean, Bilbao: Euskaltzaindia, 1956, 232-233 or.

- 1 ARANTZAZUKO ANDRE MARIA,
euskaldun onen gidaria,
berorren bidez izango degu
bihotzeko pozgarria.
Gaur hemen daude berorren
jaun talde maitagarria,
gero *gehiago nahi* dute hoiek
zuzendu Euskal Herria.
- 2 Andre Maria, neroni beti
zintzo lagundu dirazu [*sic*].
Jaun-andre hoiei zorion haundiz
ondo lagundu zaiezu.
Guztiontzako gidari, hortxe,
arantzan, hortxe zaude zu.
Hoiek zure onduan Euskal Herria,
hoiek zuzenduko dizu [*sic*].
- 3 Egi mardul bat esango nuke,
inok *nahi* badu aditu.
Gizon argalen bizimoduak
munduan lanak baditu.
Izaten diran ongarri danak
andra ta haurrak garbitu.
Aitona *zaharren* begi ilunak
hortara ezin argitu.

ZORTZI URTE NITUANIAN... (1961)

Graziano Anduaga “Gesaltzako Graziano”

Arantzazu, XLII, 1961, 398-399. zenb., 205. or.

- 1 ARANTZAZUKO AMA BIRJINA,
banatorkizu kantari,
zarionean etorri zinan
Gipuzkoako Zaindari.
Zenbat mesede egin diguzun
beste askori ta neri,
eskerrik asko esanarekin
guk ezin ordaindu zuri.
- 2 Euskal Herria zebilenian
hain burruka gogorrian
ordu onian agertu zinan
Aloñako elorrian.
Baketu eta jarri zenduan
hain zorion ederrian.
Orain ere gu bagera zure
laguntza beharrian.
- 3 Nik zortzi urte nituanian
jarri zizuten koroia,
nere aitakin nola joan nintzan
oraintxe esatera noia,
otoitz eginaz nola igo zan
gizadi ikaragarria,
pozez beterik zu ikustera
jarrita koroï berria.
- 4 Hain apaindua nola zegoan
Arantzazuko sarrera,
erromesairi zuk egiteko

maitagarrizko harrera.
Arku ederrak jarrita zeuden
haien azpitik aurrera
estu-estuka sartu ginian
lehengo eliza *zaharrera*.

- 5 Hain ditzakari jarri zinduen
koroï ederra jantzita,
bihotzak palast egiten zigun
irriparrez zu ikusita.
Danak zioten: Aspaldi zeukan.
hori ondo merezita,
egiten digun mesediakin
berorrek irabazita.
- 6 Orduan samur ibilitzeko
ez zan automobilikan,
erromerira juteko ere
norbere oinak bakarrikan.
Arantzazura etortzen ziran
herri urrinetatikan,
penitentzia gogoz eginaz
zu ikustiagatikan.
- 7 Oinak ederki bizkortzen ditu
komedentziarik [*sic*] eza;
mendirik mendi etortzen ziran
Arantzazura erromesak,
kunplitzera zuri egindako
eskeintza edo promesak;
pozik etxera, hortxe utzita
zuri limosna ta mezak.
- 8 Erromeria ez da egiten
orain orduko modura;
samurtasunez ibilitzeko
komedentzia heldu da:
aulki bigunetan eserita
soseguz Arantzazura;

penitentzia egin gaberik
joan ote leike zerura?

- 9 Aspaldi hontan aukera onak
nola diraden agertu
komedentzia harrapatzeko
danok gaude beti gertu.
Nekatu gabe hemen bizitzen
ezin gerade aspertu.
Lasaikerian hemen bizita,
nolatan zeruan sartu?
- 10 Mutiko txiki ni nintzarian
koroia jarri zizuten,
hirurogei ta hamabost urte
ze poliki jun diraden,
zuk beti ondo zaitu naizu ta
ni oraindik ere hemen,
diamantezko zure eztaiak
pozik ikusteko aurten.
- 11 Agur gozo bat egiten diot
euskaldun danon aldetik,
gorde gaitzatzu aldendu gabe
Jesu Kristoren bidetik,
lagun zaiguzu otoitz egiten
gau eta egun gogotik,
gure animak zeruratzeko
aurki lurgain honetatik.

Arantzazuko Andre Mariaren koroazioa 1886an izan zen, Grazianok 8 urte zituela; 75. urteurrenean hura gogoratzera datorkigu.

ARANTZAZUKO AMARI (~1940)

(Euskotar baten otoitza)

Kepa Peñagarikano

Eskuizkribua (DGA, 8. dok.; AranLitArtx: AKZB-DGA, 02-004)

- 1 BIHOTZA SENDO, KOPETA ARGI,
euskotar seme zintzoa,
Aloña peko aldapan gora
Arantzazura dijoa,
hantxen baitago arantzan bere
Amatxo bihotzekoa.
Ahuspez jarririk han egingo du
honela otoitz beroa:
- 2 “Berrogeita *hamar* urte dira gaur
nere guraso *zaharrok lehen*
eskari on bat, Amatxo! zuri
egin zizutela hemen.
Orduan lez, ba, arantza hortatik
entzun ostera zuk, arren!
euskotar orok berri-berriro
zer dizugun gaur eskatzen.
- 3 Aloña mendi tontor hontako
elorri baten gainera
jetxi zinan zu zeru-zerutik
gure ama izatera.
Izan zaite, ba, Miren kuttuna,
beti hemendik aurrera
euskotar oron «Ama Zaindari»
gaur arteraino bezela.
- 4 Zaindu zuk gure etxeak, eta
zaindu zuk gure herriak...

Garai honetan arkitzen gera
etsai gogorrez hesiak.
T'ez badituzu zeorrek, Ama,
puskatzen bere katiak
galduko dira beti-betiko
Euskal Herriko semiak.

5 Zaindu zuk, Ama, gure bihotzak
beti zure babesean.

Ez gaitezen ez *be*hin ere erori
etsai gaiztoen mendean.
Zuk gure alde e(g)iten badezu
hemen gauden bitartean,
sartuko gera guzti-guztiok
zeruetako atean.

6 Zaindu zuk, Ama, azkenez gure
euskara mintzo ezia,

jendia ludian bitartean⁵³
bizi dedila garbia!

Zaindu zuk, arren! lausorik gabe
gure sinismen bizia,
zaindu zuk gure *ohitura zaharrak*,
zaindu zuk Euskal Herria!”.

Eskuizkribuaren azpian Peñagarikano'tar K. dago sinatuta. Uste dudanez, Kepa (Pedro Jose) Peñagarikano Larraulgo frantziskotarra (1916-1983) izan daiteke, Demetrio Garmendiaren laguna eta lankidea herri-misioak predikatzen. Bertsolaria eta bertso-jartzailea aski trebea zen bera. “Aitonatxoa” titulu-olarkia ere aurki daiteke GDA artxibo berean, kaligrafia ezberdinez idatzita, eta sinadura berberarekin. Hemengo bertso sorta gaztetakoa izan daitekeela uste dut, eskuizkribuaren ortografiari begiraturaz. 1940ko data eman diot.

⁵³ Jatorrizko eskuizkribuan ‘ludidan’ dago idatzita.

[ARANTZAZUKO IKASLE-OHIEN EGUNA] (1945)

Día del ex-alumno del Colegio de Aránzazu

Ikaskide bat

Arantzazu, XXV, 1945, 260. zenb., 237. or.

- 1 GARAGARRILAREN HAMASEIAN
arratsaldeko seietan
berri itun bat besterik ez zan
Oñatiko kalietan:
Maximo hil da, hil da Maximo!
hitz hau bazter guzietan,
nola enparantza ala lantoki,
kale ta baserrietan;
beraren gelan gertatzen zana
nekez da ikusten inotan.
Ezin esan lei han ikusia,
tamalgarri zait benetan:
emazte ona zotinka itotzen
senar hilaren oinetan,
haur bakartxo aitari deika,
amak bere besoetan,
aita ixilik, irriparezka
balego lez ametsetan,
haurtxoakin jolasetan.
- 2 Hilobi eder baten barruan
lagun ona da hilotzik,
ludi honetan ez degu entzungo
gehiago haren ahotsik,
hamasei urte neke ta oinazez
igaro ditu poz-pezik,
bere ezbehar ta onez guziak
garbitokitzat harturik.

Bere *nahimena* nolakoa zan
ez det nik esan beharrik,
bihotz haundi ta xamur biguina
zeinek dio ez zuanik...
Bere gogoa nun ote dagon?...
Zeruan, ez det ezbairik.
Denakin lagun anai bezela
beretzat ez zan etsairik,
hiletak ondo agertu zigun,
hainbeste jende bildurik
inoiz ikusi ez det nik.

- 3 Mutil koxkorrak eza(g)utu ginan
Arantzazu tontorrean,
San Frantziskoren jarraitzaileak
daukaten ikastetxean,
Arantzarteko Ama kutunen
lorategi bikainean
ondo ginuzen heziaz hazi
elkarren maitasunean.
Maximo zanak hitz hauek zidan
hil aurreko egunean:
“Ludian zehar ibili gaituk
haize txar askon tartean,
gaztearoko maitasun sua
gorde diagu bihotzean.
Heriotzako ordu estu hau
niregana iristean...
Itxaropen bat bakarra diat:
Arantza mendi maitean,
Amaren magal donean”.
- 4 Arantzazuko ikaskideoi
arren bat digu egiten,
batzorde honen buruzagia
berau nola zan izaten,
Buenabentura Done egunean
jarrai dezagula biltzen,

Arantzazuko lorategiaz
inoiz *ahaztu* ez gaitezen;
beraren asmo goralgarri hau
ez dezagun utzi galtzen,
Maximo bezin Aloña zale
guziok izan gaitezen.
AGUR MARI bat, anai nereak,
dizuet nik eskatutzen,
Maximo zanen animak baldin
beharrik badu izaten.
Bera ona zan. Zalantzik ez det.
Jaunakin dago atsedentzen,
guregaitik erregutzen.

Mutikotan Arantzazun ikasitakoek ohitura zuten urtero santutegian biltze-koa, lagunarte onean: Meza eta bazkaria; hala egin zuten 1945eko uztailaren 14an ere. Maximo Alberdi izan ohi zen nonbait ospakuntzaren antolatzailea; baina egun batzuk lehenxeago hil egin ezin. Hari eskainitako bertsoak jaso zituen *Arantzazu* aldizkariak.

[ARANTZAZUKO AMA MAITIA] (1948)

Irastortza “Itxaspe”

Bertsopaper inprimatua, i.g., u.g. – AranLitArtx: BPR, 15–022 (2)

- 1 BERTSO BERRIAK ARANTZAZUKO
Ama maitien laguntzez;
nere barrenak senti duena
esan *nahi* nuke bi hitzez;
estualditan lagundutzeko
horra non dagon on hutsez,
komeni dana iritxiko 'igu
eska zaiogun bihotzez.
- 2 Sinistapen hau euki dezagun,
hain da gauza atsegina,
zeruetako laguntza dala
liteken gauzik haundina;
Arantzazura sarri juateko
hartu propositu pina,
bisitatzera Ama maitia,
mesede asko egina.
- 3 Aita Olaizola gendugun giari
lehenago Euskal Herrian;
Arantzazuko Amarengana
hain debozio haundian,
zenbat anima ipini zuen
bide zuzen ta garbian;
deseo diou gerta dedila
Zeruetako glorian.
- 4 Fede Santuko kristau guztiok
izan dezagun goguan,
Aita maite harek hitzaldietan
zer adierazi *nahi* zuan:

gure animen bila etsaiak
bazabiltzala munduan,
Ama maitiai jarraitzeko ta,
nola gordeko genduan.

- 5 Kristautasunen bizi izateko
eginak gera mundura,
*nahi*ago degu, halare, ibili
herejiaren modura,
etsai gaixtuak tentaziua
bialtzen digu burura;
azken orduan konfesatuta,
juango generala zerura.
- 6 Azken ordua⁵⁴ ailegatzian
nahi degu barkatutzia,
hori da etsaien tentaziuak
buru guzia lotzia,
hobeko degu *ahal* dan *lehenena*
erabaki bat hartzia,
nahi baldin bade(g)u beti betiko
zeruetara sartzia.
- 7 Gizona bere argaltasunez
galdua izanagatik,
Jaungoikuaren bihotz umila
ez zan *ahaztutzen* hargatik,
Ama maitien bitartez Jesus
jatxi zitzaigun zerutik,
gu askatzera etsai gaiztuak
lotuta geunden katetik.
- 8 *Lehenago* ondo dakigu, baino
komeni da esatia,
Jesus maitiak zabaldu zigun
Zeruetako atia,
orain bakarrik eskatzen digu

⁵⁴ Jatorrizkoan 'orduan' dago idatzita.

geronen borondatia,
onak izan ta libre daukagu
guztiok hara juatia.

- 9 Uste ez dala gertatzen gera
pekaturako bidetan,
n*ahi* dunak pasa libertadia
langik eztago hoietan,
gure anima munduan dabil
oso arrixku txarretan,
Ama maitia, gorde gaitzazu
beti zeure besuetan.
- 10 Arantza gainen nun dadukagun
Zeruko Ama maitia,
esan n*ahi* digu munduan dala
parrastasunez⁵⁵ betia,
ordu⁵⁶ gutxiko egun laburrak
denbora_askoko ez di(r)a,⁵⁷
desio degu beti-betiko
glorira zugan juatia.
- 11 Ama maitia horra nun dagon
erruki hutsez josia,
gure begiak ikusitzeko
zerutik be*hera* jetxia,
erakuskizun eder hau dauka
arantza horrekin jarria,
mundu hau dala kristauentzako
sasi ikaragarria.
- 12 Arantzazura *ahal* dan maizena
bisitatxuak eitzagun,⁵⁸
gure sinismen argal dagon hau

⁵⁵ Jatorrizkoan ‘arraztatzunez’ dago idatzita.

⁵⁶ Jatorrizkoan ‘orduko’ dago idatzita.

⁵⁷ Jatorrizkoan “denborazkoko estia” dago idatzita.

⁵⁸ ‘eitzagun’ = egin ditzagun

oso sendotu dezagun,
arantz gogor hoi oin azpietan
horra nun erakuste'igun,⁵⁹
berai segitu nahi badiogu
nola zapalduko digun [*sic*].

- 13 Zintzo jokutzen baldin bagera
kristau zuzenen legian,
Ama maitiak ez gaitu utziko
etsai gaiztuen mendian;
heriotzaren bitartez gero
mundu hontatik juatian
berak eskutik sartuko gaitu
Zeruetako atian.
- 14 Heriotzara ailegatzian
jetxiko da laguntzera;
azken pinian zorioneko
Ama maitien galdera:
Mundu triste hau despeditzeko
konformatutzen al zera,
beti-betiko zeru ederrara [*sic*]
atoz nerekin batera.
- 15 Arren guztiok izan dezagun
jenio umil-umila,
galdu ez dezagun Zeru ederrian
betiko daukagun silla;
heriotzian, Ama, etorri,
gure animaren bila,
agur bihotzeko kristau maitiak,
hala gertatu dedila.

Hirugarren bertsoak Aita Jose Olaizola gogoratzen du, hil berrizat non-bait. 1948an hil zen Olaizola frantziskotarra Zarautzen, artean gaztea zelarik. Beraz, uste izatekoa da urte hartakoa edo hurrengokoa dela bertso sorta hau.

⁵⁹ Jatorrizkoan 'erakusteigun' dago idatzita (= erakusten digun).

Zein da autorea? Arantzazuko paper inprimatuak “Bertso berriyak, Inchauspek jarriyak” dio, baina norbaitek eskuz Itxaspe idatzi zuen azpian. Antonio Zabala datorkigu horren argibidea ematera. Honela dio bere *Zapirain anaiak* bertso-bilduman ([Auspoa, 123-124-125], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1975, 231. or.), Jose Zapirainen “Abisatzera nua” bertso sorta aurkeztean: “Errenderi'ko Makazaga'k bertsopaperetan inprentatu ta zabaldu zituan; pape-raren alde batean onoko auek [“Abisatzera nua” hasten diren bertsoak, alegia], eta beste aldean Intxaspe dalako batek Arantzazu'ko Amari jarritakoak. Bañan moldiztegi-utsegite bat dala uste degu; bigarren sail ori, oker ez bana-go, Orio'ko Itxaspe baserriko seme batek jarri baitzituan; Iraztortza abizena.” –Arantzazuko bertsopaperak ez dakar inprimatzailearen berririk–.

Itxaspe hori ez da Zabalak berak bere beste liburuetako batean dakarrena: *Errikotxia, Itxaspe eta beste zenbait bertsolari* ([Auspoa, 60], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1966). Hemengoaren izena Jose Ignazio Izagirre zen, 1857an Azpeitian jaioa, eta gero Orioko Itxaspe baserrira ezkondu zena nonbait. Gure Iraztortza “Itxaspe” honek geroagokoa behar du izan, agian baserri berekoa. Gorago esanda geratu denez, honen bertso sorta hau 1949koa edo 1948koa da. Horrek esan nahi du, Makazagak argitaraturiko Jose Zapirainen “Abisatzera nua” bertsopapera ere urte horietako edo geroagokoa dela, nahiz eta bertso sorta bera 1930ean-edo ipinia izan, Zabalak berak dioenez.

[ALOÑA MENDIA] (1952)

Balendin Enbeita

Arantzazu, XXXII, 1952, 331. zenb., 241. or.

- 1 ALOÑA MENDI GAINIAN NAGO
begira hegal danari,
artaldetxuak agiri dira
bedar gozoan urduri,
txoriak ere bake ederrian
hor hemen dabiz kantari,
Arantzazuko Ama dabela
guzti-guztien zaindari,
mendi honixek egiz benetan
zeru txiki bat dirudi.

- 2 Mendi gainik gain, miruak hegan
kukuak kuku basoan,
eztigai bila hara ta hona
erliak lora gozoan,
pagodeietan usoak urru,
eperrak landa soloan,
artzaiak txistu, ardiak beka,
danak dauz kanta-soinuan.
Mendi honetan arkituten naz
zorioneko lekuan.

- 3 Aloña mendi oinian dago
elexa eder bat baketsu,
bere inguruak zeruko argiz
jantzirik daukoz loratsu,
gizaldietan emon izan dauz
hainbat eliztar jakintsu,
lurbira zihar zabaldu be bai
Kristoren egi mamintsu:

mundu guztiak gaur goratzen dau
Euskal Herriko Arantzazu.

- 4 Euskal Herriko hegal danetan
aupatuenetaikua
beti izan da Arantzazuko
Amaren elexatxo:
toki alaitsu baketsua da,
dirudi berak zerua,
gure erriai hainbat mesede
bidalduko txokoa:
Euskal Herriak maite dau beraz
Ama Arantzazukoa.
- 5 Arantza artian irribarreka
hor Ama Arantzazuko,
zelan eruan geure bizitza
munduan erakusteko:
arantzak hemen maite dauzana
gero da zorioneko.
Emon eiguzu indarra, Ama,
arantzak eruateko,
hor goian gero lora artian
Zeugaz bizi izateko.

Bertso hauek aurki daitezke Balentin Enbeitaren *Nere apurra* liburuan ([Auspoa 117-118], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1974, 39 or.). Abesteko doinua, berriz, Joanito Dorronsororen *Bertso doinutegia* obraren III. tomoan ikus daiteke (Donostia: Euskal Herriko Bertsolari Elkarte, 1995, 1624. or.).

NERE GORPUTZA DARDARKA DAUKAT (1956)

Arantzazuko Euskaltzaleen Biltzarrean

Balendin Enbeita

Balendin Enbeita, *Nere apurra*
[Auspoa, 117-118], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1974, 90-94 or.

- 1 NERE GORPUTZA DARDARKA DAUKAT
eta bihotza kantari,
niretzat behintzat gaur Arantzazuk
zeru txiki bat dirudi:
Bizkai, Gipuzko, Araba, Napar,
Zubero eta Lapurdi,
gaur Arantzazun besarkaturik,
berba emonaz elkarri,
erabagia hartuten dabe
laguntzeko euskerari,
Ama Arantzazu jartzen dabela⁶⁰
batzar honen zinaldari.
Eskerrak emon behar deutsoguz
ai [*sic*, bai?] hau egin dabenari,
indar berri bat eskatuagaz
Arantzazuko Amari.
- 2 Arantzazuko Ama barreka⁶¹
dago arantza gainetik,

⁶⁰ Hemendik beherakoa ezberdin dago *Euskera* (1956-III, 301. or.) eta *Arantzazu* (XXXVII, 1956, 375. zenb., 294. or.) aldizkarietan:

<i>Euskera</i>	<i>Arantzazu</i>
Arantzazuko Ama jarten dabela	Ama-Arantzazu jarten dabela
Batzar onen zaindari.	Batzar onen zinaldari.
Eskerrak emon bear deutsaguz
Batzar au ein dabenari.
Euren alde eskatu deiogun	neke-saminak eskiñiagaz
Arantzazuko Amari.	Arantzazuko Amari

⁶¹ *Euskera* aldizkarian: “Arantzazuko Ama irri barreka”; *Arantzazu* aldizkarian: “Ama Arantzazu irri-barreka”.

holako batzar zoragarria⁶²
Arantzazun ikusirik.
Bere bihotza gurekin dago
maitasun garrez beterik;
euskera maite izan daigula,
ez dau agintzen besterik.
Gaur egunian maitasun hori
ia dakusat galdurik,
zer jazoten dan itandu eta
ez dago erantzupenik;⁶³
danok eskuak garbitzen doguz,
inok ez dauko errurik;
honexek dauka gure euskera
burua jaso ezinik.

- 3 Euskal Herriko mendi ta zelai,⁶⁴
uri eta baserriak,
ibai, erreka, iturritxoak,
lora ta lilitegiak,
euskeriaren babes gozoan
bizi zirian herriak,
zaindurik bere ohitura garbi
eta egizko legiak;
galdu-gordian ikusten doguz
bere edertasun guztiak;
jazoera honen errudun gara
euskaldun erdalzaliak.
- 4 “Euskalduna naz!” entzun nahi dogu
eta gainera harrokeriz;
esaten dogu: “Euskalduna naz
hizkuntzaz eta jatorriz!”.

⁶² *Euskera* aldizkarian: “olako batzar zoragarria”. *Arantzazu* aldizkarian puntu hau osorik falta da; bertsoaren azkenean, hori osatzeko-edo, bestelako puntu hau dago gaineratuta: “otso gaiztoak dabizelako / ardi narrua jantzirik”.

⁶³ *Euskera* aldizkarian: “ez dago erantzunik”... Neurrian labur.

⁶⁴ *Arantzazu* aldizkarian bertso hau falta da.

Gehienok gabiz ospia edo⁶⁵
haundi izateko egarriz,⁶⁶
hau ikusiaz Ama Euskera⁶⁷
negar-malkozko iturriz.
Zapiok kendu, jagi gaitez
euskeraren alde egiz,
eta maitatu Ama Euskera
egizko maitasun garbiz.

5 Ez dot esaten erdera ere
bihar dogunik baztertu;
erderea be, beste hizkuntzak lez,
bardin goratuten dogu.
Erderaz ondo ikasi baina
euskereagaz ez ahaztu,
Euskal Herririk ez dagolako⁶⁸
euskera ezkeru galdu.⁶⁹
Besten gauzari pakean itxi,
norberena ondo zaindu,⁷⁰
Euskal Herria ez da galduko
euskera zaintzen badogu.⁷¹

6 Emakumia mundu guztian⁷²
dabil modiai begira;
nundi edo handi helduko jaku
modia dagon lekura;
jantziko jaku, nahiz ta nabarmen

⁶⁵ *Euskera* aldizkarian: “Asko oi dira ospia edo”.

⁶⁶ Lerro hau eta ondorengo hirurak honetara daude *Arantzazu* aldizkarian: “entzutea-
ren egarriz, / au ikusiaz Ama Euskera / negar malkoetan barriz, / jaso daiguzan
geure biotzak”.

⁶⁷ *Euskera* aldizkarian: “Ama Euskera begi ta biotz”.

⁶⁸ *Euskera* aldizkarian: “Euskalerririk ezdagoalako”... Neurrian luze.

⁶⁹ *Euskera* eta *Arantzazu* aldizkarietan: “euskera galtzen badogu”.

⁷⁰ *Euskera* aldizkarian: “norberarena ondo zaindu”... Neurrian luze?

⁷¹ *Euskera* aldizkarian: “olan egiten badogu.”

⁷² Azken bi bertsoak ez daude *Arantzazu* aldizkarian.

izan, modien jazkera,
barre egin arren bere itxurari
bape ez dautsa ardura.
Emakumetan sartuko balitz
gure hizkuntza modara,
mundu guztiak egingo leuke
haunditasunez euskera.

- 7 Itxi daiguzan geure arteko
eztabaidak zihero,
batu gaitezcan euskaldun danok⁷³
anaitasunez maitero.
Euskerak galdu daben indarra
zigur, astiro-astiro,
geuganduko da, maitasun garbiz⁷⁴
guztiok lan e(g)inez gero.
Ez da indarririk maitasunaren
indarra menperatzeko.
Guk be euskera maite badogu,
ez da sekula galduko;
itzartu eta jagi gaitezcan
belutu baino lehenago.

1956ko irailean Euskaltzaindiak Arantzazun antolaturiko Euskalzaleen Bartzarrean abesturiko bertsoak dira: “irailaren 16ko bazkalondoan”. Beste bi iturrietan ere ikus daizteke: *Euskera*, 1956-III, 301-304 or.; *Arantzazu*, XXXVII, 1956, 375. zenb., 294. or. *Arantzazu* aldizkariak hiru bertso gutxiago ditu. Badirudi *Euskera* aldizkariak eta *Arantzazu*-k grabazio ezberdinak erabili zituztela transkribatzean. Antonio Zabalak Auspoa sortan argitaratzean, zenbait puntu aldatu egin zuen, gehienbat neurri egokira ekartzeko: seguruenik autoreak berak egindako zuzenketak. Oharretan ikusi ahal dira bateko eta besteko aldaerak.

⁷³ *Euskera* aldizkarian: “alkartu gaitezcan euskaldun danok”... Neurrian luze.

⁷⁴ *Euskera* aldizkarian: “irabaziko maitasun garbiz”.

ARANTZAZUKO AMARI (1952)

Jose Migel Iztueta “Lazkao-txiki”

Arantzazu, XXXII, 1952, 331. zenb., 227. or.

J. M. Iztueta “Lazkao Txiki”, *Irriz eta malkoz*
[Auspoa lib.], Oiartzun: Sendoa arg., 1994, 357-358 or.

- 1 ARANTZAZUKO AMA MAITEA
agur *nahi* zaitut kantari,
agertu *nahiaz* Zureganako
detan maitetasun hori;
Zuri hainbeko [*sic*] arretarikan
ez diot beste inori,
nola zeran Zu gure Ama ta
Euskal Herriko zaindari,
poz-atseginez jaso *nahi* zaitut,
maite zaitudan Ama hori.
- 2 Oldozten nuan, gure Amatxo,
samintasunez zeundena,
egin bitarte hauen artean
zebiltzizun asmo ona;
lehenagokoa txikia zan ta
haunditu behar txadona,
oraingotikan egingo degu
haundia eta sakona;
jakin badala beste seme bat
laguntza opa dizuna.
- 3 Orain bete da Zuri benetan
lagundutzeko eguna,
sinistu zazu laguntza hori
zinetan opa deguna;
eta hori da seme on batek
behar dun eginkizuna,
bihotz-bihotzez eskeinia da

orain agintzen zaizuna,
gure aldetik egingo degu
guk egin dezakeguna.

- 4 Gorde gaitzazu, Ama on-ona,
gau eta egun onduan,
gu utzi eta ez zaitez *behintzat*
oso urrutira joan;
lagun zaiguzu zuzen ibiltzen
gauden bitarte munduan,
gero Zuregan hartu gaitzazu
heriotzako orduan,
egunen batez ikus gaitezen
danok Zurekin zeruan.

Arantzazu aldizkarian ‘Iztueta’ soilik dago sinatuta.

PRAILE TXIKIA KANTARI (1953)

Jose Frantzisko Arsuaga

Arantzazu, XXXIII, 1953, 340, zenb., 217-218. or.

- 1 KANPOTARRAK DABILTZA
ipintzen harria
euskaldunak hartuaz
hoieri neurria.
Pozez beterik dabil
euskaldun herria
Arantzazun eginaz
Eliza berria.
- 2 Urruti egonarren
hortxen Amerikan,
gazteak izan eta
junak hemendikan;
guk ez ikusi arren
Euskal Herritikan
Amatxo hortxe dabil
danan gainetikan.
- 3 Ama arantzan dago
zerutik jetxita,
Eliza egin gabe
aspaldi hasita;
lotsa ere badegu
e(g)in gabe utzita,
limosna eman zazute
begiak itxita.
- 4 Dirua eman arren
askok gogotikan,
Arantzazun ez dago
orain bromarikan.

- Asko dira joanak
gure ondotikan,
orain pentsatu ondo
zeuen aldetikan.
- 5 Zilarra gutxi degu,
bapez urrerikan;
Eliza hasi, baina
baju oraindikan;
euskaldunak badute
bihotz ederrikan...
Eskatimoa dago
Euskal Herritikan.
- 6 Askotan zaila degu
zerbait ematea,
hori ez pentsa dala
zuentzat kaltea.
Limosnak zabaltzen du
zeruko atea,
hantxen bizituzeko
onakin batea.
- 7 Urteak pasatuta
inpernura jausi,
munduan izan arren
diruan nagusi,
gezurrikan ez dago
egiak ikasi,
zerua zabaldutzen
hemendikan hasi.
- 8 Kolore onak eta
gizaki majoa,
oraindik gaztea ta,
ez dago plakoa;
dirua asko eta
ederra lepoa,

Txilen ondo bizi da
Azpiletakoa.⁷⁵

- 9 Txikia zinala zu
elizara hasi,
eskola ederra, berriz,
hementxe ikasi.
Orain izanagatik
munduan nagusi,
ordu hontan ez joan
gugandik ihesi.
- 10 Zuk hau zabaldutzea
gustauko zait neri,
batez 'e oñatiar
euskaldun danari;
praile batek esanak
horrrenbeste egi,
bitarteko jartzen det
Daniel Arregi.
- 11 Dirua ibili arren
igo eta jetxi,
praileak eskatzen du
asko edo gutxi;
berak ordainduko du
bihar edo etzi,
Ama eliza gabe
ezin leike utzi!!!

Jose Frantzisko Arsuaga Arantzazuko fraidea zen, Lazkaon jaioa (1896-1987). Honetara dio *Arantzazu* aldizkariaren zuzendariak bertsoen buruan idatzitako oharrak: “Arantzazuko frailleak Eliz-berria egiteko ez dira eusko-etxeetara bakarrik eldu limosna eske, baita urrutiagora ere. Ara ementxe Joxe Prantxiskok Chille-ko Arantzazutar lagun bati eskeiñitako bertso apañak”.

⁷⁵ Azpilleta: Arantzazuko baserria.

ARANTZAZUKO ELIZA BERRIA (1956)

Jose Frantzisko Arsuaga

Arantzazu, XXXVII, 1956, 368. zenb., 30-31 or.

- 1 ZERUTIKAN JETXI TA
Aloñan jarria,
Arantzazun daukazu
grazi iturria;
Jaunak *na/hi* dualako
zera etorria,
guztiz asetzearren
gure egarria.
- 2 Berak ematen digu
zerurako hitza,
horregatik arantzan
ederki gabiltza;
baita gozaten ditu
nekea ta gaitza,
pozik ez da munduan
Ama ez balitza.
- 3 Jenden pozgarria da
Amaren bisita,
ez dira bildurtutzen
aldapan hasita,
ez da etorri ere
nekeak utzita,
baina poztutzen dira
Ama ikusita.
- 4 Nora joan liteke
beste horrenbeste?
Arantzazura datoz

- igande ta aste.
Nekatu al zera ta
ez duala uste,
zerurako badago
makina bat gazte.
- 5 Jende zentziloetan
fedea badegu,
Amaren ongina/hiez
Rodrigo da buru;
eskean ibiliaz
uda eta negu,
bere jaiotetxea
bisitatzen degu.
- 6 Inork jarri nahi badu
egiak aditzen,
orain esango nuke
gu nola gabiltzen:
Danak jarrita ere
gaisotuta hiltzen,
prailea betikoa
limosnea biltzen.
- 7 Eskean egin degu
piskatxo bat kalte;
bestela zeinek egin
hemengo alkate?
Zuloai egin behar
ekarri ta bete;
horregatik jo degu
horrenbeste ate.
- 8 Azpian autoa ta
gainean harria,
Debatik hasi eta
honuntz ekarria;
oraindik egonarren
zorretan erdia,

behintzat bukatua da
Eliza berria.

- 9 Askotan izan degu
denbora zakurra,
teilatuaren faltan
bustita egurra,
haizea hotza eta
gainera elurra,
aurten bukatu zaigu
neguen bildurra.
- 10 Uriartek egin du
gutxitan oporra,
bera izan halaxe
nagusi jatorra;
teilatu onak eta
pareta gogorra,
Amatxok badu orain
betiko lehorra.
- 11 Nunbait pentsatu zuten
holaxe zeruan,
hitzak eginagatik
askotan munduan:
Eliza bukatzeko
lehorra genduan,
euria eskuan du
nahi duan orduan.
- 12 Ilak bederatzia,
ez nago *ahaztuta*:
Basarrik kantatua
guziak poztuta;
handik aguro, berriz,
denbora *nahastuta*,
euria etorri zan
horrek eskatuta.

- 13 Errezatu izan da
askotan korrika,
beste batzuek, berriz,
negarrez jarrita;
Basarrik egin zuan
bertso bat polita,
Amak ez du ukatzen
fedez ibilita.
- 14 Asko ibili dira
hartu-emanen,
berriz eskatuaz guk,
gastatzen zanean;
limosnak jarri ditu
guziak lanean,
Amak ordainduko du
hiltzen geranean.
- 15 Limosna, neke eta
minak eta danak,
poza berekin dute
Elizako lanak;
semeak eman eta
zabalduaz Amak,
pozez hartuko ditu
sufritu duanak [*sic*].
- 16 Aurrena ikusiaz
nundikan gabiltzen,
Eliza beti dabil
galduak bilatzen,
baita erakutsiaz
aurrera ibiltzen;
zerurako besterik
ez dute eskatzen.
- 17 Egun haundi bat ere
badator gugana,
Jaun zerukoak dauka

hitz hori emana,
orain kantuan eta
zerua urrena:
Hauxe da guretzako
gero datorrena.

- 18 Amak nola dadukan
ardura gugana,
ezin utzi lezake
limosna emana,
zeruan jarriko du
berak eramana,
pozez egon liteke
fedea duana.

Jose Frantzisko Arsuaga Arantzazun bizi izan zen urte askotan, “tratante” eta harakin-lanetan, besteak beste: inguruko baserrietan txekorrak erosiz eta Arantzazuko komentu eta ostaturako okela hornituz. Mutiko eta fraide asko bizi zen garai hartan Arantzazun: 300 inguru denetara.

Bertsolari oparoa izan gabe, bertso-sen egokia zuen. Hainbat bertso sorta argitaratu zuen *Arantzazu* aldizkarian.

PRAILEAREN BIZITZA (1957)

Jose Frantzisko Arsuaga

Arantzazu, XXXVIII, 1957, 383. zenb., 206. or.

- 1 JESUSEK NOLA DUAN
mundua berea,
egi hau sinisteko
badegu fedea;
gizonak ezin jarri
bide bat hobea,
nagusia dalako
Jaunaren legea.
- 2 *Nahiz* eta Ameriketa
igual Rusia,
gaizto askok badute
ezin ikusia;
baina gizona izan
gutxi ikasia,
inork ez du zapaltzen
gure nagusia.
- 3 Zenbat klase geran ta
guziontzat jana,
gainera askorentzat
izugarri ona.
Hauxe da mundutxo bat
airean dagona,
baina laguntza badu
norbaitek emana.
- 4 Gauza haundiak eta
ederki neurrita [*sic*],
Jaunak bakarrik daki
nundik ekarrita.

Umilatu liteke
pentsatzen jarrita;
horregatik gaude gu
praile etorrita.

- 5 Guziak eman eta
geuretzako batez;
holan mudatu ginan
hogeitxo bat urtez.
Astean diziplina,
gozatzea nekez.
Holan bizi gera gu
geure borondatez.
- 6 Lana edukiarren
egun eta gauez,
gurutzea dijoa
xamur eta errez.
Bihotza dagolako
irri eta barrez,
poza nabaitzen degu
negarraren ordez.
- 7 Lujorikan ez degu
jana ta edanean,
pake ederra, berriz,
hartu-emanen.
Baita lan-leku ona
barren-barrenean;
baina ondo gera gu
zahartzen geranean.
- 8 Zerurako diruak
ez dute indarrik,
ezin gorde liteke
gauza bat ederrik.
Harrokeria ere
guzia alperrik,
guretzat nahikoa da
fedea bakarrik.

- 9 Pozez hartu ditzagun
nekea ta gaitza;
ederki beteaz guk
Elizako hitza.
Santuak nola duten
zerurako giltza,
Aita zeruan da ta,
seguro gabiltza.
- 10 Orain pentsatu ondo
bakoitzak barruti,
praileak poza dute,
negarra urruti.
Hauxe gogoan izan
orain eta beti,
egin dalako zerbait
Jaungoikoagati.
- 11 Gure alde daukagu
Jaunaren legea,
horrela mundu hontan
bizitzen bagea.
Lehenak pasatu dira,
aurrera hobea.
Sekulan ez da hilko
gure umorea.

11-V-1957

IKUSMENA IRITXI DUN ITSUA //
ITSU SENDATUAREN ESKER ONA (1954/2000)

Bernardo Alberro Anabitarte

Arantzazu, LXXX, 2000, 803. zenb., 30-31 or.;
XXXIV, 1954, 350, zenb. (maiatza), azala eta kontrazala

- 1 MILA BEATZIREUN TA BERROGEITA HIRU ZAN,⁷⁶
Hernaniko tranbian kotxera erre zan;
bildurgarrizko sua gau baten izan zan,
handik desgrazi txar bat etorri zitzaidan.
- 2 Kotxera eta tranbiak danak erre ziran,
berriz gero berriak eiten hasi ziran;⁷⁷
orduak langileak asko falta ziran,
batek hara joateko dei egin zidan.⁷⁸
- 3 Gure aitak soldatak oso txikiak zitun,⁷⁹
ni baino gaztegoak sei anai banitun,
haientzako laguntzak eraman *nahi* nitun,
kobratzeko egunak gutxi izan nitun.
- 4 Garagarrilan bost zan, obrara joan nintzan,⁸⁰
gure etxe behartsuan danen beharra zan,
goizeko zortzietan lanen hasi nintzan,
beratzi t'erditako eroria nintzan.
- 5 Itsutu egin nintzan golpe txar batekin,
hamasei urte nitun munduan nerekin,
bitartean bizi nintzan bista ederrakin,
zer *nahigabe* izan nun desgrazi harekin.⁸¹

⁷⁶ 1954ko edizioan: “Milla beratzireun da berrogeitalau zan”.

⁷⁷ 1954ko edizioan: “Bi urtera berriak eiten asi ziran”.

⁷⁸ 2000ko edizioan ‘ziran’ idatzi zuen beti, 1954ko edizioko ‘zidan’-en ordeaz.

⁷⁹ 1954ko edizioan: “Nere aitak soldatak oso bajuk zitun”.

⁸⁰ 1954ko edizioan: “Garagarrill bostean obrara jun nintzan”.

⁸¹ 1954ko edizioan: “ai zer pena izan nun desgrazi arekin”.

- 6 Badakizute zer dan itsu gelditzea,⁸²
probatu ez duenak zail da jakitea,
sekula argirik ez, beti ilunpea,
hori da itsuaren bizi izatea.
- 7 Hamasei urte nitun arrun [*sic*] itsututa,⁸³
munduan gelditu nitzan desgraziatuta,
beti ibiltzen nitzan penaz penatuta,
anai edo arrebari besotik helduta.⁸⁴
- 8 – Bernardo, nere hitza entzun behar nazu,⁸⁵
urtebete pasata ikusten ez dezu,
bihotz-bihotzetikan promes egin zazu,
horrela bista berdin etorriko zaizu.
- 9 Elizgizon onari hori entzun nion,
erretore jauna zan, ukatu ez nion,
Arantzazuko Amari erregutu nion,
bihotz-bihotzetikan promes egin nion.
- 10 – Arantzazuko Ama, guztiz pozgarria,
belauniko naukazu aurrean jarria,⁸⁶
lehen ikusten nun, orain falta det argia,
emango al didazu *lehengoan* erdia?
- 11 Zure aurrean promesa orain egingo det,
Astigarratik oinez etorri behar det,
ostera bueltan berdin hara joan behar det,
bakarrik ibiltzeko ikusitzen badet.
- 12 Promes eginda gero etxera joan nitzan,⁸⁷
gau ta egun errezuz eska ari nitzan,
bainan egun batean asko poztu nitzan,
bat-batera ikusten piskat hasi nitzan.

⁸² Bertso hau ez dago 1954ko edizioan.

⁸³ 1954ko edizioan: “Amasei urterekin arrun itxutu ta”.

⁸⁴ 1954ko edizioan: “anai arreben bati besotik elduta”.

⁸⁵ 1954ko edizioan: “Bernardo, nere itza entzun bear dezu”.

⁸⁶ 1954ko edizioan: “Belaunikorik nago aurrean jarria”.

⁸⁷ 1954ko edizioan: “Promes ori egin da etxera joan nitzan”.

- 13 Itsu gelditu eta hamasei urtekin,⁸⁸
zer desgrazi neukan nere begiakin,⁸⁹
promes egin ta gero Ama Birjinakin,
bista ekarri zidan mirari batekin.
- 14 Medikuak nerekin ibiliak baziran,⁹⁰
bista piska bat inork ekarri ez zidan,
promes egin nuela bi hilabete ziran,⁹¹
eskatutako dana se(g)itun eman zidan.
- 15 Inork desgrazi txarrik mundun badezute,
nahigabe haundirikan hartu ez zazute,
bihotz-bihotzetikan eskatu zazute,⁹²
Arantzazuko Amak la(g)unduko dizute.⁹³

1954an argitaratu zuten lehenbizikoz bertso sorta hau *Arantzazu* aldizkarian. “Ikusmena iritxi dun itxua” zuen titulua lehen argitalpenean. Handik ia berrogeita hamar urtera bizi zen artean gizona. Eta aldizkariak berriro argitaratu zituen haren bertsoak, zerbait eguneratuta edo aldatuta –oin-oharretan ikus daitezke aldaketok—. Badirudi bere jatorrizko testuaren gain egin zituela aldaketak autoreak berak seguruenik, eta ez lehenago *Arantzazu* aldizkarian argitaratutakoaren gain: horren seinale izan daiteke 1954ko ‘zidan’ formak (aldizkarikoak) ‘ziran’ gertatzea 2000.eko edizioan.

Hona hemen lehen edizioaren aurkezpeneko argibideren batzuk: “Gara-garrillaren bostean, Ernani'n lanean ari zala, naiko goian zegoen aldamiotik erorita, ia iltzear egon zan. Urrrengo egunean ango mutil eta neska gazteak Arantzazura etorrita, Meza bat atera zuten mutil gajoaren alde. Bizirik atera bai, baña itxu gelditu zan errukarria”.

Hurrengo egun horretan Astigarraga herriaren erromesaldia izan zen non-bait Arantzazura, lehendik iragarrita zegoena. Ondorengoak bertsolariak berak kontatuak dizkigu bertsoetan...

⁸⁸ 1954ko edizioan: “Itxutu gelditurik amasei urtekin”.

⁸⁹ 1954ko edizioan: “ai zer desgrazi neukan nere begiakin”. Neurritz egokiagoa!

⁹⁰ 1954ko edizioan: “Nerekin iru meiku ibilliak ziran”.

⁹¹ 1954ko edizioan: “promes ori egiñik bi illabete ziran”.

⁹² 1954ko edizioan: “biotz biotzetikan eskatuiozute”.

⁹³ 1954ko edizioan: “Arantzazuko Amak lagundukoizute”.

[ARANTZAZUKO AMA BIRJINA] (1954?)

Jose M. Mendizabal

Eskuizkribua (2 or.) – AranLitArtx: SAR-1956/2: 14–011

- 1 Arantzazuko Ama Birjina
alabatzen naiz hasiko,
gure animaren salbaziorako
hortxe daukagu betiko...
Beragatik ejenplo txarrik
nik ez det erakutsiko,
abesti berriak jartzera noa
eternidade guztirako.
- 2 Mendizabal det apellidua
ta Jose Manuel izena,
Zaldibiko herrian jaio
ta bertan bizi naizena:
Nere eginkizunetan Arantzazu
da gogoratzen zaidana,
zeru-bidean dabil
hori alabatzen dutena.
- 3 Permiso hori eskatu diot
alkate jaunari,
Zaldibiko herrian
gaur agintzen dagonari:
Bihotzez eskatzen diot
bitartekotza Birjina Amari,
ta memoria argitzeko
Aita Zeruko Jaunari.
- 4 Deseo on bat nion bati
orain eman diot hitza,
Birjina alabatzeko
kankak jarri *ahal* banitza:
Agraziatu egin nahi nuke

Ama maitearen bizitza.
Konbeniente izango dala
neri behintzat hala deritza.

- 5 Aloña mendiko elorri gainean
Errodrigori zitzaion agertu,
agintzen dio esateko aitari
estalpe bat deion moldatu:⁹⁴
Hiru lata ta zazpi teilaz
laster egin zion teilatu,
aita horrek bai ondo
zeru ederra merezitu.
- 6 Handik denbora piska batera
egin zuten eleiza,
geroztik jende asko
aspertu gabe hortxe dabilta;
Eskuak⁹⁵ zabal-zabal
egiten diote bisita,
danak etxera pozik dijoaz
Birjina Ama hori ikusita.
- 7 Birjina horren promesak
gutziz dira seguruak,
ontasun haundiz beteta
daudelako bere eskuak:
Aberats askon limosnakin
egin milaka duroak,
hoientzako sari ederra
prestaturik dauka zeruak.
- 8 *Lehenak lehenak* dirala,
orain ere gogor dira lanean,
berriak ondo ematen du
zaharraren aldamenean!
Guztiok porta gaitezen

⁹⁴ Jatorrizko eskuizkribuan ‘molatu’ dago idatzita; ‘moldatu’ izan daitekeela dirudi.

⁹⁵ Jatorrizko eskuizkribuan ‘eskual’ dago idatzita.

beti konfiantza onean
zeru ta lurak poztuko dira
hori bukatzen danean.

- 9 Portziunkula eguna genun⁹⁶
abuztuaren bostian,
Arantzazuko Aita bat zan
oso talentu haundian:
guztiok harritu ginan
lehenbiziko bere hitzaldian,
horrelakorik ez da izan
herri hontan aspaldian.
- 10 Arantzaren bat sartzen
bazaio bati bihotzean,
Jaun zerukoak esaten dio:
Zaude elizatik kanpoan,
arantza hori ateratzen bada
behar dan moduan,
Zeruko Aitak deituko dio
bere azken orduan.
- 11 Frantzisko Santuak eskatu zizkion
hiru gauza Jaungoikoari,
Jesusen arantza ta zauriak
bere buruari:
Gainera, berriz, induljenziak
projimo danari,
beti horrela *na/hi* dakola
gure Burjina Amari.
- 12 Frantzisko horren ordenak
asko ditu induljenziak;
oso ederki ditut ikasi,
Jaungoikoari graziak;

⁹⁶ Asis ondoko Santa Maria degli Angeli herrian dagoen elizatzoxa da Portziunkula, San Frantzisko Asiskoaren bizitzan garrantzi handikoa. Frantzisko beraren garaitik induljentzia edo barkamenak lortzeko eguna da, Aita santuak hala izendatuta (ik. 11. eta 12. bertsoak).

estazioak ondo egiten
ikusten ziran guztiak,
Josepetan poz emango du
munduko irabaziak.

- 13 Hirurogeita zazpi urte
bete ziran azaroan,
zeru aldera nijoakit
Birjina horren anparoan;
garai hontan ez daukat
beste gauzik buruan,
ta berari eskatzen diot
sartu nazala zeruan.
- 14 Arantzazu mendi hartan
bizi diranak,
oso ondo egiten dituzte
Birjina horren lanak;
bokazio onak dituzte,
Jaun zerukoak emanak,
mundutarrak, egin ditzagun
jaun horien esanak.
- 15 Zorionean sortua Birjina
gure Ama, Arantzazun,
berak ala esleituta
ez dago leku bajuan;
jarraitzea erabaki det
naizen artean munduan,
ta gero eternidade guzian
gozatzen bere ondoan.

Argitaratu gabeko bertsoak; Arantzazuko artxiboan dago eskuizkribua. 1956ko bi lehiaketetako jatorrizko testuekin batera, baina ez da horietara bidalitakoa. Arantzazuko eliza berria eraikitzen ari ziren bitartekoak dira non-bait bertso hauek: 1953 edo 1954koak. Neurriaren aldetik oso traketsak dira bertsoak, abestu gabe idatziak nolana ere.

AMAREN ONDOAN (1955)

Argin

Arantzazu, XXXV, 1955, 360. zenb., 93. or.

- 1 MUNDU ZABALEN HORTXE GENBILTZAN
denok triste edo itun,
kontzientziko iluntasunak
oi zer gauzak ekartze'itun!
Alaitasun bat sortu zitzaigun
hemen sartu ta segitun;
ezin da esan Amatxo honek
semek zenbat maite ditun.

- 2 Gauza txar asko gertatzen dira
mundu hontako bizitzan,
eta gu ere gere egitetan
zabarturikan genbiltzan;
oker guziak zuzendutzeko
Ama hau deika ari zan,
nik jakin banu toki honen berri
lehenago etorriko nintzan.

- 3 Bi Aita praile jardun zaizkigu
aste osoan hizketan,
esan digute ez egoteko
kontzientziko kezketan;
zahartzarorako bide zuzen bat
hartzeko danok gaztetan,
oraingon baino lan gutxiago
e(g)in det makinat astetan.

- 4 Irakurleak, ez ote zaizte
Ama hontaz oroituko?
Gauza txar guzik kentzen baititu
honera etorri orduko;

sendagai danak berak dauzka-ta,
nola ez du sendatuko?
Aste bat hemen pasiarekin
ez da inor damutuko.

5 Benetan seme leialak dauzka
gure Amatxo samurrak,
azkenean egin dizkigute
berebiziko agurrak;
etxeon ez du bat'e penatzen
haize hotz eta elurrak,
gogoa duna ez deila egon
etortzekotan bildurrak.

6 Mila betzireun berrogei eta
hamabosgarren urtea,
hasieratik gutzat izan da
zeru-doaiez betea;
danen izenen eskaritxo bat
dagizut, Ama maitea:
Azken unea datorkigunen,
gutzaz erruki zaitea!

Jakin ez, zein den autorea. Julen Urkizaren zerrendan ez da ezizen hau ageri. Bertso sortaren buruan honako argibidea dator: “ARGIN izenordez, Arantzazun Ejerzizioak eginberri dan gazte batek azkenengo egunean, emendik bere etxerakoan alegia, onoko bertsoberri auek utzi zizkigun. Pozik argitaratzen dizkiogu, bertso auetan agiri baitira Ejerzizio-egiteak dakarzkina poz, alaitasun ta barne-pakea”.

ARANTZAZUKO AMA GURE ARTEAN (1956)

Ziriako Andonegi “Kuireka”

Zeruko Argia, 1956, 29. zenb. (garagarrila), 87. or.

- 1 EDER ARTEAN EDERRIK BADA
zeru eta lur osuan,
Arantzazuko Ama maitea
zoragarria zeguan;
pozaren pozez, sutu-suturik,
negar ta negar nenguan,
aldendu gabe egongo nintzan
gau t'egun bere onduan;
lurrean hain ederra danean
nolako ote da Zeruan?
- 2 Arantz artean agertutako
zeruetako izarra,
bihotz barrenen sortu dizkigu
maitetasunenugarra;
Zu zera gure zaindari eta
egizko Ama bakarra,
Zugan daukagu itxaropena,
badegu zure beharra,
zaindu ta gorde gaitzatzu beti,
Birjin Arantzazutarra.
- 3 Arantzazutik irtenda zabiltz
herri batetik bestera;
edertasunez apaindurikan
uso txurien antzera;
lehendabiziko Begoña eta
gero Loiola aldera,
Gipuzkoako herri haunditik
txiki baztertuenera,
Zeruko Ama goratzearren
euskaldun danok batera.

- 4 Badatorkigu gure Amatxo
honunzka Arantzazutik,
“Atoz honera”, diote denak,
alde bat eta bestetik;
Gipuzku, Bizkai eta Araba
baitare Naparroatik,
Euskal Herrian maitatzen degu
arantzan sortu zanetik;
jarrai dezagun, bada, maitatzen
gauza guzien gainetik.
- 5 Gora dezagun Arantzazuko
Ama Birjina maitia,
andre guztitik aukeratua
grazi guziaz betia.
Itzul ezazu gugana, Ama,
zure begi bitartia,
Euskal Herriak Zugan jarrita
dauka gaur uste guztia,
erbeste hontan gure zaindari,
Amatxo, izan zaitia.
- 6 Ama Birjinan urte santua
aurten degu Arantzazun,
Jaungoikoaren Ama maitea
arren ondratu dezagun;
gure premi ta zorigaitzetan
laguntza izan dakigun,
gure heriotzako orduan
azken on bat izan daigun,
Bere bitartez Jesus laztana
zeruan ikusi zagun.

Arantzazuko Andre Maria Euskal Herriko herriak bisitatzera atera zuten Santutegiaren urte santuan. Mutrikura egindako bisita ospatzen dute bertso hauek, otoitz moduan ipinita. *Arantzazu* aldizkariak ere argitaratu zituen (XXXVII, 1956, 372. zenb., 173. or.). Bi edizioetako testuak berdinak dira.

ARANTZAZUKO IKASLE LAGUNEI (1956)

Bitoriano Ugarte

Arantzazu, XXXVII, 1956, 368. zenb., 61-62 or.

- 1 DAGONILAREN AZKEN EGUNEZ
goiz-argi giro ederra,
aita zanakin, oinez nintzan ni
Arantzazu tontorrera:
Frantziskotarrak hantxen daukaten
ikastetxe bikainera,
nere aspaldiko amets-iturri
izan zan kabi onera.
Beldurti xamar, baino pozikan,
artalde eder hartara!
- 2 Euskal Herriko txokoetatik
bildutako artaldea,
ehun da gehiago mutil koxkorrek
osatzen zun eskortea;
gure artzaiak, Aita Praileak
bata bezin on bestea,
saiatzen ziran zuzentzen ongi
bere esku zuten larrea.
Artzai onakin artalde txarrik
nekeza da bilatzea!
- 3 Ondo ginuzen heziaz hazi
Arantza mendi maitean,
Gipuzkoako zaindari degun
Andre Marin teilapean;
eleiz korutik aurrez-aurrez han
guri begira ikustean..,
zenbat hizketa ixil Amari
itxaropenez betean?
Ai, ze ederki bizi izan ginan
Amatxoren magalean!

- 4 Txori txikiak maite kabia
utzi behar lumatzean,
guk ere berdin egin genduan
geren garaia iristean;
batzuek praile, besteak apaiz,
beste batzuek bidean
geldi beharra izan genduan,
nahiz izan min bihotzean.
Nork daki ba Jainkoaren nahia
ze bidetan legokean?
- 5 Arantzazuko lorategian
sustrai har duten gazteak,
edonun dala, beti gerade
ARANTZAZU maitaleak;
harako zerbait bihotz ondoan
izen hori aditzeak,
zerbait gurea balitz bezela,
nahiz ez izan gu praileak.
Bai, Arantzazu, zerbait badezu
kentzen ez dutena urteak!
- 6 Egun jakina ikasleona
urtero elkartutzeko,
talde ederra bildutzen gera
anaiki ospatutzeko;
Aita praileak *ahale*ginean
hartzen gaituzte etxeko;
Arantz gainetik Amatzok, berriz:
Atoz honera, semetxo.
Egun horretan oso-osorik
gu gera Arantzazuko!
- 7 Tamalez gendun Ama maitea
lehengo eleiza zaharrear,
hainbat erromes ezin kabituz
ikusirik bere aurrean;
gure aitonak pozik ziraden
toki horretan jartzean,

gaur eguneko txiki, ordea,
seme-alabak *gehitzean*.
Amaren *nahia*? denok hartzea
eleiza zabal batean!

8 Hain beharreko eleiz berria
jaso digute egoki,
harri zorrotzak arantz irudiz
nuna*hi* dituztela jeiki;
oinak lurrean zindo sarturik
gurutza zeruan euki,
estu-estuka ibili gabe
otoi dezagun lasaiki.
“Sinismen kutxa”, askok diote,
Euskal Herriak badaki!

9 Eleiza berri eder honetan
guk ere *nahi* zerbait jarri,
Arantzazuko ikasle denon
esker honen oroigarri;
aldare eder bat egin *nahi* diogu
Buenabentura Deunari,
idazkuntxo bat bertan jarriaz
izan dedin ezaugarri:
Arantzazuko seme izanok
jasoa dala Amari.

10 Agur ikasle lagun nerea,
hartuko zenun albista,
zalantzik gabe poztuko zinan
idazki hori ikusita;
nahimen oneko izango zera,
naukazu oso etsita,
nork ez du *nahiko* gure aldara
betiko hantxe jarrita?
Amaren seme ager gaitezen
opari bat eskeinuta!

Arantzazuko ikasle ohien egunean Arantzazun abesturiko bertsoak dira.

ARANTZAZUKO AMA OIKIAN (1956)

Iñasi Etxabe

Arantzazu, XXXIX, 1958, 365, zenb., 244-245 or.

- 1 ARANTZAZUKO AMATXO DEGU
Euskal Herriko Zaindari,
zerbait esan 'be ezin naiz egon
urte honetan berari,
lur zabalean nola izan dan
bihotz askon asegarri,
ongi merezi ditun bertsoak
n*ahi* nituzke hemen jarri.
- 2 Gaur beharrak ikusitzeko
izanik guztiz argia,
ibili zaigu aurten utzirik
Arantzazuko mendia,
hain maitekiro herririk herri
eginaz ikustaldia,
hori guziok izango degu
betiko oroigarria.
- 3 Arantz gainean agertu zinan,
Amatxo maitagarria,
gure ondoan zu ikustea
hain da gauza pozgarria,
zorionean iritxi zinan
egun batean Oikia,
nik ezin *ahaztu* txoko honetan
e(g)in zendun egonaldia.
- 4 Epailaren hogeita hamarra
gogoan hartu nuana,
Ama maitea Zarautz aldetik
etorri zana gugana,

nekazarioi zabaldu nahirik
pakea ta zoriona,
gure begiak asetutzeko
huraxe ikuskizuna!

5 *Zahar* eta gazte, mutil ta neskatx,
ta umetxo maitagarriak,
Arantzazuko Aman ondoan
alkartu ginan guziak,
eleiz torretik dilindalari
kanpai zarata larriak,
ingurokoai adierazten
gure berri pozgarriak.

6 Ongi etorri bihozkorrena
guziok egin genduna,
agerturikan Amaganako
guk degun zaletasuna,
gartsu ta gogoz abesturikan,
huraxe alaitasuna!
Atsekabeen gozatzaile izan
inguratu zitzaiguna.

7 Hainbat izerdi botatzen zuten
bertako nekazariak,
beren sorbaldan Ama hartuta,
ondoren beste guziak,
eleiz barrura sartu ginaden
maitetasunez josiak,
animarentzat iritxitzera
grazi haundi bereziak.

8 Antzinatikan degu Zaindari
guk Bartolome santua,
bere aurrean jarri ziguten
Ama Arantzazukua,
bi Zaindarikin igarotzeko
atseginezko ordua,

zenbat bihotzek ez zun izango
bertan ezin aspertua!

- 9 Hainbat alditan aitatzen degun
Arantzazuko kutuna,
gure eleizan ikusitzean
nola poztu ez barrena?
Ai ze nolako otoitz beroak
Amari egin geniona,
bere laguntzak guganatzeko
izanik itxaropena.
- 10 Gogo beroaz a(r)i ginalarik
Errosaioa esaten,
jarraitu gendun erlikiari
laztan goxoak ematen,
zeruko Amak gu ikustean
holako lanak egiten,
zer atsegina izango zuan
ez da erreza jakiten.
- 11 Ai zenbat grazi egingo zitun
Amak gugana itzuli,
era hortako zaletasuna
agertutzean berari!
Eleiz guzia bete-betea
orduantxe zan agiri,
Oikiatarrok maite baitegu
Aloñako Andra Mari.
- 12 Toki onean beti denbora
azkar e(g)in *ohi* da pasatu,
egun haretan guri 're hori
egin zitzaigun gertatu,
alkartasunez geundelarikan
pozikan eta kontentu,
nahi baino *lehen*o hain berezi [*sic*] zan
elizkizuna bukatu.

- 13 Arantzazuko Ama Oikiara
ez zan etorri betiko,
eta ordua heldu zitzaion
txoko hontatik juteko.
Agur Amatxo! genun guziok,
zaitugu, bada, maiteko,
Zu gabe ondo erbeste hontan
ez baikerade biziko.
- 14 Azkenik gogoz esan genuna:
Gora Arantzazuko Ama!
Gugandik orain bazoaz, baina
bihotzak *na*hi du zugana,
zaitu ta gorde zazula beti
Oikiako herri dana,
gure artean izan dezagun
pakea ta zoriona.

Bertso sorta hau Arantzazuko jubileu-urtean (1956) antolatutako bertso-sariketan txapeldun atera zen. Honako azalpen hau idatzi zuen bertsoen editoreak, sortaren buruan:

“Arantzazu'ko urtea bukatzeraxe zijoanean, Sariketa berri bat jarri izan zan: ia nork ederkiago abesten zuan Arantzazu'ko Ama bere errira joan zanekoa. Bertsolari askok egin zuten lan eder ori. Epaileak Oikia'ko Etxabe-tar Iñaxi'k egindako bertso berri oei eman zien saria, 500 pesetakoa. Eta oker bat zuzendu nai genduke gaur emen argitara emanaz”.

Bertsoen jatorrizko testua Arantzazuko artxiboan dago: ustez, bertso-jartzaileak berak eskuz idatzia lau orrialdetan, zutabe bakarrean.

“Hara non dira” doinuarekin kantatzekoak dira bertsook, jartzaileak berak adierazita.

OÑATITIK ARANTZAZURA (1959)

Iñasi Etxabe

Arantzazu, XL, 1959, 279. zenb., 354. or.

- 1 OROIGARRIA AURTENGO URRILAN
hamaikagarren eguna,
gure pausoak Arantzazura
zuzen luzatu ginuna;
Euskal Herriko gaztediaren
egizko alkartasuna,
besterik ezer izatekotan,
huraxe edertasuna!
- 2 Arantzazura bidea luze
Oñatitikan goruntza,
Amarengana oinez joatea
izanik gure ametsa;
penitentzia gendun gogoan,
otoitz-jario bihotza,
zuzenbidera bihurtu dedin
gaztediaren bizitza.
- 3 Atsegingarri zan guzientzat
orduak ibilaldia,
oinutsik igo ziranak ere
askotxo izango di(r)a;
han agertu zan neska bakoitzak
genduan borondatia,
oraindik ere bizirik dago
Euskal Herriko fedia.
- 4 Pausorik asko egin ondoren
buka zitzaigun bidea,
eta iritxi Euskal Herriko
Zaindaria ikustea;

eliz haundia izanagatik
ezin kabitu jendea,
Amak e(g)indako dei xamurrari
hura da erantzutea!

5 Arantz gainean agertu zinan
Amatxo maitagarria,
zure alaba geran danontzat
izan zazu errukia;
ikusi zendun bihotz barruko
gure gose-egarria,
zure eskutik hartu na/hi degu
egizko asegarria!

6 Arriskurikan asko badegu
guztiok lurgain honetan;
gure begiak Arantzazura
jaso ditzagun sarritan;
Aman laguntza izango degu
maite badegu benetan,
gu ikustea na/hi dualako
betiko atseginetan.

Bertso hauek ipini zituen inguruko urte haietan udazkenero izaten zen nesken igoera Arantzazura; egunargiz egiten zuten; mutilen igoera, berriz, lehenagotikoa, gauez izaten zen, beste dataren batean. 1959. urteko bere esperientzia kantatzen du Iñaxik hemen. 1933an jaioa bera, 26 urte zituen bertsolariak orduan.

450 URTE FRANTZISKOTARRAK ARANTZAZUN (1964)

Iñasi Etxabe

Arantzazu, XLIII, 1964, 421. zenb., 328-329 or.

- 1 BERTSO BATZUEK IPINITZEKO
harturik nago asmoa,
Arantzazuko gertakizunak
aitatutzera nijoa;
aurtengo urtea nolatan degun
zerbait oroituzekoa,
lan hau egiten lagun zaidazu,
Amatxo bihotzekoa.
- 2 Lareun eta berrogeita hamar
urte dirade pasatu
Frantziskotarrak Arantzazukin
ziradenetik jabetu;
harrezkerotik seme maiteak
Ama Birjinak baditu,
bere mantupe goxo horretan
paketsu gordetzen ditu.
- 3 Aitatu beharrez arkitutzen naiz
aurretikako urteak;
Mertzedarioak ziran *lehenbizi*
Arantzazuko praileak;
sakabanatzen diran bezela
gure buruko ileak,
bat bakarrikan han gelditurik,
ihesi zuten besteak.
- 4 Arriarandar Aita Pedro zan
gelditu zana bakarrik,
zenbat tristura izango zuan
ez dago esan beharrik;
bere barruan zitun asmoak

- ez ziran danak alperrik;
Frantziskotarrak bertan sartzea⁹⁷
erabaki zun azkenik.
- 5 Iritxi ziran horretarako
gogoā zuten gazteak,
Aita Pedro zan nagusi eta
bere menpeko, besteak;
alkartasunez igaroarren
lehendabiziko urteak,
berriro ere han sortu⁹⁸ ziran
nahiko buruhausteak.
- 6 Aita Pedrok gogozko zuan
beti bere nagusitza,
baina hortako beharrezko zan
beste prailien baietza;
menpekoak berekin zuten
arrazoia eta hitza,
ta Aita Pedrori nun sartzten zaion
nolabait asmo traketsa.
- 7 Gizon batzuek hasetzen ditu
beti agindu beharrak,
horregatikan han sartu ziran
nolabaiteko okerrak;
erabaki zun ekarritzia
Aita Dominikotarrak,
atez kanpora bialdurikan
bertako Frantziskotarrak.
- 8 Handik aurrera Oñatin zuten
Frantziskotarrak kabia,
azaldu beharra zegon nolabait
zeinek zuan arrazoia;
beren artian sartu [*sic*] zitzaien
sei bat urteko auzia,

⁹⁷ Aldizkarian ‘sortzea’ dago idatzita; ‘sartzea’ behar duela dirudi.

⁹⁸ Aldizkarian ‘sartu’ dago idatzita; ‘sortu’ behar duela dirudi.

eta azkenik Aita Santuak
eman zuan erabakia.

- 9 Aita Santuan hitz neurtuak
dirade bete beharrak,
bere aginduz Arantzazura
berriro Frantziskotarrak;
berena zala komentua ta
berentzat eginbeharrak,
ordun gelditu ziran lur jota
Aita Pedroren indarrak.
- 10 Mila boste/hun ta hamalaua zan
apirilak hogeita bi,
Ama Birjina babes goxora
ziradenian itzuli;
Frantziskotarrak noiztik diran han
horra, bada, esan garbi,
Arantzazuren maitale danok
jakin behar degu hori.
- 11 Praile hoieri deitzen diegu
beti Arantzazukuak,
beste inondik etorri gabe
hantxe baitira sortuak;
bertan ikasiz eman zituzten
lehendabiziko frutuak,
mardulak dira harrezkerotik
zabaldu diran kimuak.
- 12 Ikusiko degu jartzen bagera
Arantzazura begira,
han sartutako Frantziskotarrak
izan dutela segira;
urteak zehar zenbat landare
bertan hazi ote dira,
zorionian gaur zabaldurik
dauzkagu mundu guzira.

- 13 Bihotz zabala daukate eta
ez ditu bildurtzen lanak,
zer aldakuntzak ikusten ditun
mendi hartaa dijoanak;
aho beteaz haxe besterik
ez dute esango danak:
seme trebeak badituala
arantza gaineko Amak.
- 14 Mundu honetan sarri ditugu
tristura ta nahigabeak,
neurri gabeko balioa du
gure barruko pakeak;
hori ematen ondo dakite
Arantzazuko praileak,
pekatarien errukiz hantxe
dauzkagu Ama-semeak.
- 15 Arantzazuko Frantziskotarrak
nork ez ote ditu maite,
zerbait berezi ta aparteko
beren artean badute;
nik haxe opa diet benetan
ta inorentzat ez da kalte,
Amak berekin gorde ditzala
mundua mundu dan arte.

Inolako fraide edo apaiz Arantzazun bizitzen jarri aurretik, Joana Arriaran eta lagun serorek zuten hango erromesen ardura; Joanak deitu zuen Pedro bere semea santutegiko apaiz-lanetarako, Mesedetako beste fraideekin batera; bost urte inguru eman zituzten horiek bertan (1493-1498?). Azken urte honetan Cisneros kardinalaren baimenarekin frantziskotar “obserbanteek” eraiki zuten komunitatea, santutegiaren ardura hartuz 1509ra arte; horiek alde egitera behartuta, monako jeronimotarrak deitu zituzten; urte t'ardi-edo iraun zuten bertan; horiek alde egitean, fraide domingotarrei eman zieten kargua Oñatiko kondeak eta udalak. Baina frantziskotarrek beren eskubidea eskatzen jarraitu zuten, eta 1512an Erromako Rota Eliz tribunalak arrazoia eman zien; handik bi urtera santutegiaren ardura hartu zuten, gaur arte. Gorabehera horiei buruz, ik. Kandido Zubizarreta, *Los orígenes del franciscanismo en Arantzazu / Frantziskotar bizitzaren hasiera Arantzazun*, Oñati: Arantzazu E.F., 2001.

NESKA GAZTEEN III. IGOERA [ARANTZAZURA] (1961)

Iñasi Etxabe

Arantzazu, XLII, 1961, 401. zenb., 284. or.

- 1 AGORRILAREN HAMAZAZPIA
egun gogoangarria,
neskatxa gaztez beteta zegon
Oñatiko plaza haundia.
Leiho batetik begiratuta
huraxe ikusgarria!
Esan ziteken hantxe zegola
osorik Euskal Herria.
- 2 Arantzazura oinez joateko
guziak prest eta gertu,
han hartu behar zan nekearekin
ez zan inor ikaratu;
beste bide bat hobeagorik
ezin diteke arkitu,
zerutikako grazi guziak
egiteko guganatu.
- 3 Hamar mila ta *gehiago* neskatx
penitentzizko bidean,
egiten diran pekatu danen
zorrak ordaindu *nahiean*;
Euskal Herriak gazte trebeak
baditu zorionean,
jarrai ditzagun *ohitura* onak
gurekin gorde *nahiean*.
- 4 Eguzkiaren berotasunak
gogor ginduan kiskaltzen,
eztarri dana lehortu eta

oinetatikan nekatzen;
hori guzia izanagatik
ez ginan asko bildurtzen,
Arantzazuko Ama maitea
han baikenduan laguntzen.

- 5 Hiru orduko bide luzean
egi sakonak hausnartzen,
hizlariaren jardunaldiak
ongi ziguten laguntzen;
otoitza eta abesti goxoz
guziak ginan alkartzen,
era hartako edertasunik
ez da nuna/hitan arkitzen.
- 6 Arantzazuko Ama maitea,
hartu nere azken hitzak:
Arrisku asko jartzen dizkigu
lurgain hontako bizitzak,
inor ez gaitzan betiko galdu
pekatuaren ekaitzak,
zure eskutan gorde itzazu
gu bakoitzaren bihotzak.

Gorago ere esanda utzi dudanez, garai hartan urtero antolatu ohi zuten nesken oinezko igoera Arantzazura, Oñatiko plazatik abiatu eta Santutegiraino, otoitza eta kantu, eta bakarkako aitortzak bidean gora; 1961ekoa kontatzen du hemen Iñaxi Etxabek, berak ere parte hartu zuenekoa.

ARANTZAZUKO SEMINARIO BERRIA (1966)

Iñasi Etxabe

Arantzazu, LV, 1966, 445. zenb., 378. or.

- 1 ARANTZAZURA BEGIRATUTA
horra zer ikusten detan,
mutikoentzat etxe haundi bat
egiten a(r)i dira bertan;
bukatutzeko ordua badu
sekula izatekotan,
zer palta dan esan *nahi* nuke
orain nik bertso hauetan.

- 2 Mundu honetan zerbait e(g)iteko
beharrezko da dirua,
Arantzazun 'e horren premian
dago seminariua;
gazte askoren amets kabia
ta hain beharrezko lekua,
hori jakinda anai-arrebak
luza dezagun eskua.

- 3 Gazte askoek izan *ohi* dute
Arantzazura jua *nahia*,
zorionian entzunaz Jaunak
berai egindako deia.
Hoientzako da esaten detan
seminario berria,
bukatu ezinik egotea ez al da
gauza bat penagarria?

- 4 Egokiera oraintxe degu
lagundu *ahal* bageneza,
dirua ondo enpliatzeko
ez da leku aldrebesa,

han behar dana osatutzea
izan ez arren erreza,
ia *lehenbailehen* betetzen dan ba
praileak duten amesa.

- 5 Nahikua lana berekin dauka
diruz ez danak osatzen,
baina batzuek ikusten dira
alper samarrik gastatzen;
anai maiteak, hasi gaitezen
gauzak hobeto pentsatzen,
Arantzazuko kolejiua
aber laister dan bukatzen.
- 6 Etxe hartatik ertengo dira
praile mixiolariak,
gure animen pake-emaile,
aitorle ta hizlariak;
hortarako gogoz dauden semeak
baditu Euskal Herriak;
lehenbailehen zabal ditzala atea
seminario berriak.

**ARANTZAZUKO ANDRE MARIAREN JAIAN
HERRI-MEZA (2002)**

Iñaxi Etxabe

Paper daktilografiatua (Dionisio Arrutiren Artxiboa- DAA)

- 1 GURE AMAREN EGUNA DA GAUR
eta horrek gaitu alkartu;
orain egiten ari gerana:
Eukaristia ospatu.
Amari ama deitzen diogu,
berak ezagutzen gaitu:
*gure eskariak entzun ditzala
eta otoitzak onartu*. (*bis*)
- 2 Gure oparia eskeinitzeko
jarri dezagun bizitza;
danetik duna izango da hori,
gozoa eta garratza;
batzutan pozik, bestetan malkoz
oso bustirik gabiltza:
*ixuri, Jauna, Zugan dituzun
errukia ta laguntza*. (*bis*)
- 3 Bakea degu hizpide eta
gerade horren egarri;
hori lortzeko bideak, Jauna,
Zuk egin zenitun jarri.
Lagun zaiguzu txarraren orde
ona eskaintzen alkarri,
*halako baten eman dezagun
degun zorionan berri*. (*bis*)

2002, Irailaren 9an

EGUBERRIZ ARANTZAZUN (1958)

Anonimoa

Arantzazu, XXXIX, 1958, 387. zenb., 37. or.

- 1 BART ARRATSIAN IRITSI GINAN
Arantzazu honetara
Jaungoikoari otoitz eginaz
mesediak eskatzera,
bihotz xamurrez azaldu *nahiez*
Amatxo honi jaiera;
onetsitua izan dedila
gure hemengo ibilera.
- 2 Beste horlako agerraldi bat
egin dezagun Belena,
haurtxoa gurtu eta eduki
Beregan itxaropena.
Jaio behartsu eginagatik
Bera izan *ahaltsuena*;
Beragandikan hartzen ditugu
pakea ta zoriona.
- 3 Mendi gainean elurra dago
eta nabaitzen da hotza,
bainan, hala ere, berotasunez
arkitutzen da bihotza.
Nahiko degu gogoratzea
Jesus Haurraren jaiotza,
bere ta gure Amaren bidez
egin dezagun otoitza.
- 4 Euskal Herrian Ama hau degu
danontzako maitagarri,
gure etxetan bizitzen gera

hau ikusteko egarri.
Goi-maitasunez beteta dago
zeru ta lurren pozgarri,
bere ondoan oso ederki
igaro degu Eguerri.

5 Ama hau maite izan dezagun
goi-maitasunezko neurritz;
geren etxetan hau ikusteko
nola ez egon egarritz?
Bere ondoan seme leialak
zintzo badatozki berriz.
Hoik ikustera urte askotan
etortzen gera Eguerriz.

6 Zintzo ta sendo jarrai dezagun
sinismeneko gauzetan,
Jaun zerukoa begira dago,
ez da zalantzik horretan.
Ahal dan guzia eginagatik
izango gera zorretan,
gure semeak laister dirade
meza ematera aldaretan.

7 Lur-gain honetan gabiltzan arte
beti gaude arriskuan;
nahigabe asko etortzen dira
gutxi uste dan orduan.
Ondo izan da egokierak
ez daude gure eskuan;
nahigabe danak *ahaztuko* dira
sartutakoan zeruan.

8 Lur-gain honetan daramakigu
makinatxo bat hotz-bero.
Ai! zer gauz ona hoiek guziak
ondo eramanez gero.
Jaungoikoari lanak eskeini

ta otoitzak egin goizero;
beste guziak alperrik dira
anima galduaz gero.⁹⁹

9 Agur, Amatxo! beste bat arte,
kasikan min det uztia.
Zu ikusteko zaletasunez
igaro degu urtia.
Bihotz xamurrez hitz egin eta
esker onak ematia,
zure bitartez iritxi zagun
gero zerura joatia.

10 Agur danai bihotzetikan
eta beste bat artian;
dakidan pixka azaldutzen det
maitasun bizi betian.
Orain gehiegi luzatuta ere
izan ez dedin kaltian,¹⁰⁰
Jaunak nahi badu egingo degu
berriz datorren urtian.

Honako oharra dakar editoreak bertso sortaren buruan: “Ona gure lagun maite batek bialtzen dizkigun bertso-berri batzuk. Lenagotakoan bertsolari izan degu baño ez du bere izenik agertzerik nai”. (I. J.)

⁹⁹ Iturrian: “galdu ezkeru”.

¹⁰⁰ Iturrian: ‘kaltia’; badirudi ‘kaltian’ behar duela.

ANAI KASIANO, ZER MODUZ? (1958)

Jesus Lete “Ibai-ertz”

Arantzazu, XXXIX, 1958, 366. zenb., 297. or.

- 1 ARANTZAZURA ITSASONDOTIK
horra bertsozko galdera:
praile jatorrak, eman zazute
merezi dan erantzuera.
Aspaldi hontan notizi gabe
oso triste bizi gera,
Anai Kasiano, etxe horretan
zer modutan bizi zera?
- 2 Gipuzko danak poz izaten zun
zu beregana etortzeko,
rebista zuri ordainduaz
kontu zaharrak kontatzeko.
Sukalde danak alaitsu ziran
zu barrenera sartzeko,
gaitz gogorren bat sortu al zaizu
gehiago ez agertzeko?
- 3 Hamaika neke pasatutzeko
sortu zinaden mundura,
hainbat pauso emana dezu
peregrinoren modura.
Ordaindu gabe zeu uztea
nola ez degun itxura,
bizi-bizirik joan behar dezu
Arantzazutik Zerura.
- 4 Zu bezelako “kobradorerik”
mundu honetan ez dago
aspalditxoan, praile maitea;
ni beti horretan nago.

Hamar emanda kopet iluna,
doble askozaz *nahiago*,
munduan bestek bildu ote du
Kasianok baino *gehiago*?

5 Txalo bizitan ordaindu behar
zuk egin dituzun lanak,
batere diruz pagatu gabe
izan baitirade danak.
Ikusgarriak ez al ziraden
zure hartu ta emanak?
Urrezko letraz apuntatuta
dauzka Arantzazun Amak.

6 Bukaerako esaten dizut
Gipuzko danaren partez,
erantzuera bialitzeko
arren ta arren, mesedez.
Bertsotarako ez bazaude
behar bezela umorez,
Grazianori esan zaiozu¹⁰¹
egiteko zure orde.

Kasiano Urkidizar anaia, Arantzazuko fraidea, urte askotan jardun zen herri-herri eta etxez etxe *Arantzazu* aldizkariaren harpidetza kobratzen –'ko-bradore'-. Lizartzan jaio zen (1896) eta Arantzazun hil. Berak ere gogokoa zuen bertsoak kantatzea.

¹⁰¹ Graziano Anduaga, Arantzazuko Gesaltza baserrikoa, "Gesaltzako Graziano" edo "Gesaltzako Aitona" ere deitua. Bertsolari eta bertso-jartzaile ezaguna. Liburuki honetan horren hainbat bertso sorta dago jasoa.

ITURRIKO AMA BIRJINARI (1958)

Sindikako Julian

Arantzazu, XXXIX, 1958, 364. zenb., 235. or.

- 1 IA EHUN URTE GURE AMATXO
pagan jarri zutela...
Zenbat laguntza eingo zigun
ordutik eta honera.
Aldatu dute makina batek
agurtutzeko lekura;
limosnatxo bat ein zagon
edanaz bere oinetako ura.

- 2 Gaurtik aurrera deituko zaio
Iturriko Ama-Birjina.
Iturri txiki polit bat badu
berarentzako egina.
Tokia, berriz, hain da alaia,
Aizkorri bide ixkina,
orain harrian jarri digute
pagan zegon Birjina.

- 3 Zenbat zure umek lagundu dizun
toki berrira aldatzen.
Merezi degun laguntasuna
besterik ez dizugu eskatzen.
Zuk dakizu Euskal Herria
zugaz ez dala *ahaztutzen*,
zu ez bazinan izan iturri hortan
ez gendun urik edaten...

Julian, Arantzazuko Sindika baserri eta ostatuaren jabea. Arantzazutik Urbiarako erdibidetsuan dagoen Erroitegi parajea Andre Mariaren irudia zegoen garai batean pago enborrean jarria; gero inguruko iturria berritu, eta horren gainean ipini zuten.

[ARANTZAZUKO ELIZA] (1959)

A. Lete

Arantzazu, XLI, 1960, 388. zenb., 280. or.

- 1 ELIZA BATZUK DAUDE
herri sakonetan;
beste *ge/hienak*, berriz,
mendi hegaletan;
basilika ederrak
goiko tontorretan,
eguzkitan dizdiriz
toki alaietan.

- 2 Arantzazun egon naiz
meza bat entzuten,
eleiza eta etxe
ederrak ikusten;
miragarritzko obrak
egin dira hemen.
Zuzendari trebeak
nunbaiten bazeuden!

- 3 Fraile agurgriak
Amatxok baditu;
antzinan eta orain
beti izan ditu;
gorengo jarri arte
ez dira gelditu...
Arantzan dagon Amak
zainduko *ahal* ditu!

Plazentzin 1959

Gipuzkoako Andre Mariaren irudi eta elizak kantatzen dituen A. Leteren bertso sorta, “Eleiz ugari dira” hasten dena, 16 bertsokoa da; horko 13-14-15 bertsoak jaso ditut hona, Arantzazuri dagozkionak.

ZORIONA, ARANTZAZUN! (1960)

Blas Aramendi

Arantzazu, XLI, 1960, 383. zenb., 118. or.

- 1 GIPUZKOAKO GAZTE-TALDE BAT,
bizkaitarrarekin lagun,
gogo-jardunak egin nahirikan,
sartu ginan Arantzazun.
Hain zabartuak arkitzen ginan:
hauen premia bagendun.
Ikasi degu aurrerakoan
nola joka behar degun.
- 2 Ibilia naiz zorionaren
atzetikan mila aldiz,
zorion hori nun arkituko,
beti honetxen egarriz.
Ibiltzen nintzan nun ote zegon
inola ezin igarriz,
ahalegin danak eginagatik
ez nuan topatzen berriz.
- 3 Pozikan gabe arkitzen nintzan,
bihotza goibel nuela;
esan zidaten Ejerzizioak
egin behar nituela.
Arantzazura etorri nintzan
bildurrez, asko bezela;
baina bai hemen dauden fraileak
ondo hartu nindutela!
- 4 Alde batera utzirik neukan
nik animaren ardura,
nere bihotza nolatan ase:
hau zetorkidan burura.

halere ezin bete zitzaidan
hemen nenbilen modura:
astebeteko etorri nintzan
noizbaiten Arantzazura.

- 5 Igande gabez sartu ginaden
jainkozko leku honetan.
Uste guzia jarri genduen
fraile hoién eskuetan,
alaitasuna sartu digute
gure bihotz-barrenetan;
gauz eder eta gozoagorik
ez dago mundu honetan.
- 6 Hemen nengola, era honetan,
pentsatuzen nintzan jarri:
oraindainoko nere pausoak
bai dirala negargarri.
Begiak malkoz beteak nitun
eginikan bi iturri:
baina nolatan ez naiz ni lehen
leku hontara etorri!
- 7 *Zahar* eta gazte, neska ta mutil,
familiko aita ta amak:
Ejerziziotara zatozte,
utzirikan zuen lanak;
grazi goitarrez betetzen gaitu
arantza gainean danak.
Zeinen gustora bihurtzen diran
honuntz etortzen diranak!
- 8 Hemen zer dagon jakin *nahirikan*
agertzen bazerade zu,
atoz *lehenbailehen* bertara eta
Amatxok esango dizu.
Nahigabez igo diraden asko
hemen gozatu dituzu,

zerbaitegatik arantza danen
gaindik agertu zinan Zu!

9 Ejerziziotan astero dago
etxe hau jendez betean;
ta batez ere euskaldunentzat,
danok bertara gaitean.
On hutsa diran fraile maiteak
daduzkagun bitartean,
Euskal Herria ez da galduko
Arantzazu dan artean.

10 Aloña maldan arantz gainean,
Ama agertu zinan Zu,
geroztik gorputz-arima asko
bertan sendatu dituzu.
Sarri *ahaztuta* bagabiltz ere,
zure semeak gaituzu:
Azken ordua datorrenean,
zeruetara gaitzazu.

ASTE SANTUA ARANTZAZUN (1960)

Bitoriano Ugarte

Arantzazu, XLI, 1960, 384. zenb., 156. or.

- 1 ZORION BERO BIHOTZEKOAK
dizkizuet nik ematen,
jantoki eder apain honetan
zeratenoiri arkitzen.
Aste Santua igaro degu
lexiba on bat gertatzen,
barrena lasai jarri degu ta,
guziok pozez gaur hemen.
- 2 Egun hoietan entzun ditugu
egi mardulak ugari,
aita Goitia ta Uberuaga
izan ditugu hizlari;
ai aita jator jakindun hoiek
zer ez dute egin gugati?
Garrantzi haundiko arazo asko
esan digute txit garbi.
- 3 Beti da atsegin toki honetan
egun batzuk izatea,
atseginago Aste Santua
osorik igarotzea,
gure barruko hautsak astinduz
asmo berriak hartzea.
Horretarako toki hoberik
nekeza da bilatzea.
- 4 Beharkun hori ontzat harturik
asko gera etorriak,
nola osagile, injeniero,
langile nekez betiak,

hala nagusi, salerostaile,
baita ere kirol-zaliak;
bihotz zabalez artzen gaituzte
Aita Frantziskon semiak.

- 5 Hainbat dirade *behealde* hortan
atsegin hau ez dutenak,
Arantzazuko Ama on honi¹⁰²
eman deiogun eskerrak;
Ai, balekite ze atsedena
arkitzen duan barrenak!
Gaxo etorrita sendatuta jun...
Nola hor *behean* gizonak?
- 6 Anima eder bat Jaunak emanda
guziok degu zaintzeko,
gure etsaiak amorruez dabiltz
edonundikan galtzeko;
argalak gera, geren indarrez
gauz haundiak egiteko;
baino Aloñan degu iturri,
indar berriak hartzeko.
- 7 Hara hemen, Ama, zure semeok
zure etxean bilduta,
seme gaxuok Ama gaberik
arkitzen gera galduta;
ez degu *nahi*, ez Ama galtzia,
gauzkatzu zugan lotuta.
Munduan zehar bagoaz, baina
inoiz ez zutzaz *ahaztuta*.
- 8 Aloña maldan zintzilik zauden
Arantzazu maitatia,
euskal herrien erdian tinko
aspaldik [*sic*] zaude jeikia;
euskal semeok itxaropena

¹⁰² Aldizkarian ‘on-oni’ dago idatzita.

zuregan degu jarria.
zaindu, Amatxo, Arantzazutik,
zaindu bai Euskal Herria.

- 9 Praile-etxeke agintari dan
Aita Garmendia jaunari
esker beroak ematen dizkat
guzion partez berorri;
era berean Aita Goitia
eta Uberuaga jaunairi;
baita hain egoki zaindu gaituzten
neskame jator hoieiri.
- 10 Agur, banator gaizki esanen
parkazioen eskian.
Nere bihotzen opari ona
agertzen aho-betian;¹⁰³
gaurko asmoak iraun bezate
geure bizitza guzian,
kristau zintzoak beti agertuz
izango geran tokian.

¹⁰³ Aldizkarian ‘ago-betian’ dago idatzita.

ARANTZAZUKO AMARI (1961)

Abel Muniategi

Karmel, XI, 1961, 1. zenb., 11. or.

Doinua: “Zure errukizko”

- 1 ZURE IZENA MINTZATUTZEAN
kantari jartzen zait mina,
hain zeralako euskaldun denon
Ama laztan ta berdina;
gure herriko samin guzien
amets eta atsegina.
Zu goraldutzen gure bizitzan
e(g)ingo dogu *ahale*gina.
- 2 Zerutik hasi zinan, Amatxo,
zure Herriari begira;
baina orduan Euskal Herria
begira zauen ludira.
Zure semerik ez zan juaten
aurkitzen zinan tokira.
Horixegaitik hautatu zenun
jutia beren erdira.
- 3 Bihotz samurrez aldatu zinan
harkaitz ta arantza tartera,
seme gaxoak babestutzeko
hasirik goian ta *behera*.
Euskal anaiak ikusirikan
beren Aman arpe(g)ikera,
auspeztutzero gorputz ta gogo
juan ziran Zure aurrera.
- 4 Arantza toki honen izena
degu zerutar Aloña;
hitz pozkor honek Amarengana
bultzatzen du euskal oina.
Gure begiak eta bihotza

dituzu su ta gar; baina,
zertarako da gure bihotza
ez bada Zuretzat e(g)ina?

- 5 Euskal semeen Aman izena
nere barneko Arantzazu,
izen danetan apaina eta
pozgarriena zera zu.
Hitz ezti hori aipatutzeko
gertu aurkitzen gaituzu.
Aman izena bezin goxoa
zein izen bilatzen dezu?
- 6 Zugan dauzkazu gure ametsak,
nola gera, ba, aitzuko?
Euskal bihotzak zurekin, Ama,
beti dira gomutauko.
Jo ta su, ernai biziko dira
benetan Zu maitatzeko,
ez dutelako beste ama bat
Zu hain kutuna aurkituko.
- 7 Euskal Herrian Ama zeranez,
Arantzazuko oi Andre Mari,
begitu zazu begi bigunez
maite zaitun Herriari.
Gaizkatu, arren, etsaietatik,
izan bere Zuzendari.
Euskal sendi au zintzo izango da
zaitualarik zaindari.
- 8 Lurbira hontan sarritan gaitu
guda eta arriskueta,
gure gogo maizki jausirik
Luziperren eskueta.
Zaitu gaitzazu magalpe hortan
azken ordu estuetan,
zazpi anaiok batu gaitez
zedorrekin zeruetan.

URBIAKO LOREAK (1961)

Sindikako Julian

Arantzazu, XLII, 1961, 395. zenb., 118. or.

- 1 MILA PASATA BERATZIREUN
eta hirurogeigarrena,
agostuaren o'ita¹⁰⁴ zortzia
aukera zuten eguna:
jaialdi haundi-eder bat eta
Meza santua aurrena,
Elina Ondarra Urbi mendiko¹⁰⁵
erregin egin zutena.
- 2 Hogei urteak pasiak dira
ez dula galdu *ohitura*,
Urbi mendian artzai tartian
pasatuz bere udara.
Ondo egin dezu, Elina Ondarra,
kalezalia ez zera,
zuk badakizu, mendi goitatik
hobe joaten da zerura.
- 3 Eguzkiaren irtera ederra,
iluntzan, berriz, sarrera,
Elina beti tontorretikan
alderdi hoiei begira;
Urbi mendiko txintzar soinua
eta artzaien eupara,
ziza goxuak *nahi* hainbat janaz:
Zeinek bertatik atara... ?

¹⁰⁴ Hogeita.

¹⁰⁵ Elina Ondarra donostiarra arduratu zen urte askotan bere kasa Urbiako ermitaz, bertan denboraldi luzeak emanaz. "Urbiako erregina" deitzen zuten.

4 Aizkorri goiko kurutz onari
gazte-gaztetan hasita,
Elina Ondarrak eginak dizka
makinatxo bat bisita;
biak ezautzen dira aspaldiz,
sarri alkar ikusita;
beste hainbeste egingo *ahal* du,
orain erregin jarrita!

“Sindika'ko Julian'ek eskeñitako bertsoak”: horrelaxe daude sinatuta bertso hauek. Arantzazuko ostatueta bat da Sindika, eta bertako ugazaba zen Julian. Handik hamar urtera beste bertso sorta bat eskaini zion Elinari Joxe Mari Anduagak, Gesaltzako aitonaren bilobak: “Elina Ondarra, Urbia'ko erregeña” titulu pean; *Arantzazu* aldizkariak argitaratu zuen (LI, 1971, 480. zenb., 27. or.). Basarrik ere aurrenik 1964an egin zion Elinari aipamena bi bertsoetan (*Zeruko Argia*, 1964, 81. zenb., 6. or.) eta gero bertso sorta osoa eskaini zion 1973an (*Arantzazu*, LIII, 1973, 503. zenb., 10-11 or.): “Urbia'ko erregeña”. Beude denen lekukotzat Sindikako Julianenak bilduma honetan.

ARANTZAN ZU? (1963)

Deunoro

Olerti, 1962-III-IV, 21-22 or.

- 1 MAITASUNAREN INDAR IXILAK
arantza kuskuan zaukaz,
giza hobendiz errukiturik
laguntzen egun *nahiz* gabaz.
Zelan izan lei, Ama goikoa,
zu agertzea irriparraz,¹⁰⁶
zuri oin deunak guk¹⁰⁷ urraturik
bihotz bageko arantzaz?
- 2 Ludi guztia zeurea izanik,
zelan zu Euskal Herrian
gugandu zinan, zeure gurariz
eta arantza gainian?
Zer erakutsi *nahi* dauskuzu hor?
Arantzak gure erran [*sic*]
sortu dirala, zure eskutik
aldendu gareanian?
- 3 Aldapa *behera* ginoiazan gu
amildegi sakonera,
betiko iluna geuganatzeko
arriskuak *gehitutera*.
Bat-batean hor izar dirdikor
urten argitsu bidera;
ta haren su biziz itzal-bideak
poz-egun bihurtu dira.

¹⁰⁶ Jatorrizkoan ‘iz-parraz’ dago idatzita; inprimakea-okerra, itxuraz.

¹⁰⁷ Jatorrizkoan ‘guz’ dago idatzita; inprimaketa-okerra izan behar duela uste dut.

4 Zure aurrean, apal ta *ahuspez*,
otoi-erreguz neukazu:
zeure semea izan naitean
laguntasuna eidazu.
Hitz ezti, bihotz-maitasun hutsa
hoben-asketzeko dozu...
Ontasunaren baratz izanik,
zelan zagoz Arantzan Zu?

Deunoro soilik sinatu ohi zuen sarritan Deunoro Sardui bertsolari muxikar-
rrak. Hurrengo urtean *Arantzazu* aldizkariak argitaratu zituen bertso poetiko
hauek (XLIII, 1963, 123. zenb., 257. or., azala).

ARANTZAZUKO AMARI (1963)

Manuel Matxain

Zeruko Argia, 1963, 45. zenb. (urtarrilak 5)

- 1 BORONDATERIK ONENAREKIN
ekiten diot lanari,
bertso batzuek eskeinitzeko
Arantzazuko Amari;
agertu zinanez geroztandik
Rodrigo artzai zanari,
egin dituzu kristau guziak
harritzeko hainbat mirari,
horregatikan jarri zaituzte
Euskal Herrian zaindari.
- 2 Ai, Ama ona, izan ezazu
zuk neretzako kupira,
nere bertsoak zerorrenzako
modukoak ez badira;
arantzartera etorri zinan
gure Aloña mendira,
ordu ezkeru handikan zaude
euskaldun danoi begira;
ongi etorria izan zaitea
gu sortu ginan herrira.
- 3 Txit indartua nik ikusten det
gaur arantza horren zaina,
bere gainean sortu da behintzat
santuariu bikaina;
gizon azkarrak zuri eskeintzearren
saiatu dirade baina,
nahiz kanpotikan ederra egin
da barrendikan apaina,
halare ez da, Ama maitia,
zuk merezi dezun haina.

- 4 Zure maitasun berdingabea
beti agertzen diguzu,
ta gure herri eta mendiak
bedeinkatutzen dituzu;
mundu honetan egonagatik
zenbait toki dizdiratsu,
danak utzita Euskal Herrira
zerutik jetxi zinan zu,
pekatarien itxaropena
geroztik da Arantzazu.
- 5 Txikitatikan hartua naiz ni
fedea santuko hitzian,
nere guraso maitagarriak
kristau zintzoak baitzian;
otoitz beroak egiten nitun
lanerakoan goizian,
handik irtenda errosaiua
senide danak etxian...
Inor ez dago ondo izaterik
o/hitura hoiek galtzian.
- 6 Denborarekin hasi nitzan ni
bide on danak baztertzen,
grina gaiztoak ari baitziran
nere barruan indartzen;
danok dakigu arbol gaztia
erreza dala okertzen,
Jainkoak *nahita* ez bada ere
lur jotzeraino erortzen,
oso zaila da bihartu gabe
lehengo lekura ekartzen.
- 7 Esker txarreko gizona naiz ni
nere Jangoiko on bati,
pekatuakin bere bihotza
egiten diot lau zati;
zure Semean esanetatik

ibili banaiz urruti,
nere moduan erdi galduan
arkitzen diran zenbaiti,
ahal dan azkarren laguntzearren
zai egoten zera beti.

- 8 Gau ilunian izar argia
guziontzako zerade,
zuri jarraituz bide onian
asko sartuak dirade;
esan liteke hoiien artian
nagola neroni ere,
zure eskutik hartuagatik
askotan mila mesede,¹⁰⁸
beraren truka orain artian
ez dizut eman ezer'e.
- 9 Munduak ditun bost zati hoitan
ezkutun zeuden herriak,
ari dirade orain jakiten
fedea santuko egiak;
bi mila urtian euki dituzte
itxita beren begiak,
gaur zabaltzera joanak dirade
euskaldun mixiolariak;
oso pozgarrik apenas diran
handik datozen berriak.
- 10 Mundu guzira zabaldu dira
arantza baten sustraiak,
badakizute hoiak dirala
Frantziskotarren anaiak;
utzi dituzte beren etxe ta
munduko gauza alaiak;
berai bizia kenduagatik
lurrealde haitan etsaiak,

¹⁰⁸ Jatorrizkoan 'mesere'.

pozez dijoaz anima batzuk
zerura ekarri nahiak.

- 11 Lurreko gauza danak utzita,
begiratuaz goruntza,
gure anaiak badijoazte
orain hemendik haruntza;
uzten dituzte beren guraso,
senide eta hizkuntza,
gerta liteke hoietakon bat
ez etortzia honuntza,
ez badiogu azkar bialtzen
han behar duten laguntza.
- 12 Txit beharreko gauzak dira han
ospital eta eskola,
badakizute hemen daukagun
aurrerapenik eztôla;
Kristok esan zun behartsuari
lagundu behar zaiola,
ta ez bazaigu, hori jakinik,
guri batere ajola,
kristau zintzoak geradenikan
guk ezin esan inola.
- 13 Ez ote degu, beraz, entzungo
handik datorren antzirik,
zer beharran arkitzen diran
guk hain garbi ikusirik;
bere itxaropen guzia dauke
haiek gure gain utzirik,
hori jakinda ez badiogu
luzatzen geren eskurik,
guretzat Kristo alperrik hil zan
gurutze baten josirik.
- 14 Euskal Herriak bere denboran
hamaika prueba eman du,

lagun hurkoa maitatze hortan
ez dala txarra izandu;
aurrera ere *ahal* dan guzia
mixioari lagundu,
orain hainako premiarekin
behin ere ez dira egndu;
azkar ibili, geroko ez utzi,
izan liteke berandu.

- 15 Anai-arreba bihotzekoak,
eror gaitezen kontura,
Ama Birjina gu zaitzearren
etorri zala mundura;
jarraitu zagun zintzo ta leial
guraso zaharren *ohitura*,
ahal dan guzian bisitatxo bat
eginaz Arantzazura,
azken orduan eraman gaitzan
danok betiko zerura.

Manuel Matxain 1963ean hasi zen bertsoak egiten, berak aitortuta (*Zeruko Argia*, 1968-IV-14), 47 urte zituela. Jon Alberdi Matxainek, bertsolariaren ilobak kontatzen digunez, apostu baten eraginez hasi zen bertsoak kaleratzen, eta, apostuak apostu, Euskaltzaindiaren bertsopaperen txapelketara bidali zuen hemengo bertso sorta hau, eta bigarren saria irabazi: “bere lehengo bertso saila zuan hura, Arantzazuko Amari jarria, ain zuzen” (Manuel Matxain, *Uste gabea* [Auspoa librutegia, 277], Oiartzun: Sendoa arg., 2002, 20. or.). Ikus bertan hemengo bertso sorta hau ere, 21-23 or.

Liburu horren lehen edizioa 1969koa da, Antonio Zabalak egina ([Auspoa, 84]; 13-18 or.an ikus daitezke bertan hemengo bertsoak). Zabalak dioenez, bertsopaperean ere argitaratua zuten Matxainen bertso sorta (Donostia: Gráficas Izarra).

GAZTEDI, ARANTZAZURA GORPUTZ TA BIHOTZEEZ! (1963)

Andoni Eizagirre

Arantzazu, XLIII, 1963, 124. zenb., 313-314 or.

- 1 MILA BEATZIREUN HIRUROGEITA
bigarren dagonila,
orain gerta dan gauza eder hau
askotan gerta dedila.
Arantzazura joan gera gabaz
gazteak hamar bat mila,
gure bihotzak kezkaz beterik
goiko laguntzaren bila.
- 2 Egun honetan nere barrenak
nabaitu du poz haundia,
aspalditxotik neure gogoa
hontan baineukan jarria.
Jaun Zerukoa, eman zadazu
orain behar dedan argia,
bertso batzuetan azaldutzeko
gure gau-ibilaldia.
- 3 Apaiz, fraile ta gainontzekoak
hartuaz gure gidari,
danok gogotsu egin [*sic*, ekin?] genion
Arantzazura bideari.
Otoitz ta kantuz haxe eskatzen
zeruan degun Amari,
lagun deigula, bere beharrez
arkitzen geran danari.
- 4 Ibilaldi hoek, aurtengoakin
hamaika dira eginak:
euskal gazteak ondo nahiean
egiten dituzte *ahaleginak*;

zein begi onez ikusiko dun
zeru-lurren Erreginak
guk bere aurrean igarotzea
une gozo ta atseginak.

- 5 Edertasun hau ikusirikan
nor ez litzake poztuko;
bide oneri jarrai deiogun,
ta inor ez gera *nahastuko*.
Gure bihotzak bete ditugu,
ez dira oso errez hoztuko;
nere iritziz bizi guztian
ez zaigu egun hau *ahaztuko*.
- 6 Garai ederra oraintxe degu
gure erruak ikusteko;
asmo sendo bat hartu dezagun
bide txar danok uzteko.
Ibilaldi hau egoki dago
indar berritzen hasteko,
bainan ez uste *nahiko* danik
zerua irabazteko.
- 7 Guztiok alkar maita dezagun
kristau jatorrak bezela;
agindu hori bete behar degu,
alperrik gabiltz bestela.
Kanpoz itxura ederra, bainan
barruz badago ustela,
“Kristau” horrentzat ez da zerurik,
ziur egon zaitezte.
- 8 Agur Amatxo Arantzazuko,
beste urte bat artean;
ibilaldi hontan zugaratzea
ez da izan gure kaltean.
Lagun, Ama, iraun dezagun
bizitza zuzen batean

gero garaia datorrenean
danok zerura gaitean.

Honako ohar hau dakar aldizkariak bertsoen buruan: “Arantzazurako gazte-
diaren gau-ibilaldiari buruz, Eizaguirretar Andonik ipiñitako bertsoak, Zumai-
an, 1962'ko Dagonillaren 26an”.

Laugarren bertsoan dioenez, 11. gau-igoera zen, mutilena. Aitzakitza-
-edo hartzen du, ordea, igoaldia, Arantzazuri buruz oro har gogoeta-otoitzal-
dia egiteko.

NESKATXEN ARANTZAZURA IGOERA (1963)

Inozentzio Olea

Goierriko lorak [Auspoa 98-99], Tolosa: Auspoa lib., 1970, 178-181 or.

- 1 ARANTZAZURA GURE NESKATXEN
aurtengo igoerari
bertso batzuek eskeini nahirik
hastera noa kantari.
Jesu Kristoren gurutz santua
harturik danen gidari,
hau erantzuna Arantzazuko
Amaren dei xamurrari!
- 2 Gaurko munduan badira ere
ez dakit zenbat nahaspila;
euskal neskatxak saiatzen dira
egizko atsegin bila;
maitasunezko sorta batean
bildurik hamar bat mila;
nun ikusten da horlako usai
gozozko lirio-pila?
- 3 Ama batenak zirala danak,
ez zan aitortzeko lotsik,
hura sinismen mardul, sendoa,
han ez zegoan zalantzik.
Bide latzaren bildurrik gabe,
asko ta asko oinutsik,
bihotz beroa duan gorputzak
ez baitu nabaitzen hotzik.
- 4 Hemen ez dago neskatx bat ere
errezatzen ez dakinik,
mundu honetan ez baita Amak
sendatzen ez duan minik.

Ez da ikusten ergelkeririk
edo jazkera arinik;
Euskal Herriko alabak ez du
mundu guztian berdinik.

5 Euskaldun neskak badu pitxi bat
beretzat guztiz kuttuna:
gorputz-animak edertzen dizkan
grazizko garbitasuna,
txukun gordetzen mundu maltzurak
galerazi *nahi* diguna;
baina ez etsi; goiko Amari
eskatu laguntasuna!

6 Neska gazteak izan izan du
buru-arinaren fama,
baina biziro gorrotatzen du
*ohit*ura narratsen zama;
bere bihotzak atsegin bila
Arantzazuruntz darama,
han daukalako egarri danak
ase dezazkean Ama.

7 Etsairik asko orainaldian
badabiltz gure kaltean,
*ohit*ura onak galdu *nahir*ikan
sartu zaizkigu tartean;
zeinek eutsia, oraindik *behint*zat,
badago nere ustean:
iraungo dute, neskatxak zintzo
jokatzen duten artean.

8 Mutilak, neskatx on baten behar
izaten zeratenean,
urrutiraino ez *behint*zat joan,
Jainkoaren izenean!
Arantzazuko mendi santura
jo zazute zuzenean,

eta saiatu neskatzak gora
igotzen diradenean.

9 Buruz jokatu dezagun behintzat
beti *ahal* deguneraino,
zoritxarrean murgildu gabe
bizi geran arteraino;
itxura hutsak gure begiak
ez ditzala jarri laino:
hemen askozaz hobeak daude
dantza-tokietan baino.

10 Arantzazuko Ama maitea,
bihotz on hori zabaldu,
eta diguzun maitasun hori,
arren, zaiguzu azaldu!
Euskaldun-berri-iturburua
sekulan ez dedin galdu,
gure neskatzak etsai guziak
zure oinpean zapaldu!

1963/10/10

ARANTZAZUN (1977)

Inozentzio Olea

Goiz-Argi, 1977-04-16, 21. or.

- 1 AMA MAITEA: NIK EZ ZAITUT ZU
ikusi aspalditxoan,
argi artean irriparrezka
lehenagoko zerutxoan.
Baina oraindik ere hor zaude
gure zai arantzatxoan,
eta zurekin hitz egin nahi det
libre detan unetxoan.
- 2 Esango dezu: “Zu neregana?
Hauxe da harritzekoa”.
Maitatzekorik bat baldin bada
ama da maitatzekoa,
eta premia sarri izanik
zertxobait eskatzekoa;
nola ez nintzan zugaratuko,
Amatxo bihotzekoa?
- 3 Lehenago sarri etortzen ginan
Zugana Arantzazura,
gure animak baretzen ziran
pake-iturri santura.
Gaur zenbat aldiz galdetzen dezu
begiraturik mundura:
“Nun ote dago garai bateko
nere Euskal Herri hura?”
- 4 Orainaldian nahiko urruti
dabil bai, Ama, Zugandik,
argi pixka bat nahi luke eta
ezin lortu du inundik.
Hain astindu latz eta gogorrak
harturik etsaiengandik;

arnasestutan egon da, baina
bizi da be/hintzat oraindik.

- 5 Guztien indar bilduak dira
edozein herriren habe,
elkar hartuaz antolatuak,
inun pitzaturik gabe.
Hemen bakoitza bere aldetik
eta zenbat atsekabe?
Ondo kostata irauten degu
orain geranaren jabe.
- 6 Gehientsuenok nola geran gu
bata bestien juezak,
helburu bati lotuta jartzen
ez gera oso errezak.
Borrokalari bakarti onak,
batera biltzen nekezak,
horra zer duan danok batera
argi bila joan ezak.
- 7 Noiz ikasiko ote degu guk
amor ematen elkarri,
leialtasunez erabakiaz
danok zer degun egarri?
Sakabanatuta, zer dagoan ¹⁰⁹
behar diogu igarri:
Gure buruak, gorputz ta anima,
besteren eskutan jarri.
- 8 Ama: Entzungor ez egin gure
dei estu ta larriari,
argi egin zuk sortzen ari dan
belaunaldi berriari.
aurpegi eman dezaion gaurko
aro beldurgarriari,
komeni zaion bide zuzena
eskeintzeko herriari.

¹⁰⁹ Jatorrizkoan honetara dago: “sakabatu eta zer dagon”

- 9 Ez gaitzala gu inoiz itxutu
zorrotasun *ge*hiegiak,
aukera on bat egin dezagun
zabaldu gure begiak.
Euskal Herriak premizko ditu
gazte prestu ta argiak,
horiengandik sortu ditezen
biharko buruzagiak.
- 10 Eskubideak ta justizia
ez dira noski kutizi,
baina oraingo gizarte hontan
hau ezin danak bereizi.
Gureak diran lege zar haiek
bihurtu guri *lehen*bizi,
eta bakoitzak pentsatuko du
zer egin ta nola bizi.
- 11 Bizi-giroa gogorkerizko
gorrotoak pozoitzean,
hau pena nere Euskal Herria
nola dagon oroitzean!
Hainbat *nahigabek* nere bihotza
mintzen duten bakoitzean,
ezinbestean babes bakarra
aurkitzen det otoitzean.
- 12 Nere bihotza hustu det, Ama,
zure bihotz zabalean,
tristealdian zer egingo du
batek bere argalean?
Euskal Herria suminik dago
ta har zazu magalean,
goxatu dedin zure maitasun
mardul horren itzalean.

Autorearen bertso bilduman dago jasota: Inozentzio Olea, *Otemotxeko arnasa* [Auspoa, 173], Tolosa: Editorial Auspoa, 1984, 127-131 or.

ARANTZAZURA BIDEA (1984)

Inozentzio Olea

Arantzazu, LXI, 1984, 630. zenb., 19. or.

- 1 EUSKAL HERRIAN BAZAN NAHIKO LAN
denbora asko ez dala,
aurrera egin *nahi* eta ezin
nahiz jo zerbait eginahala.
Ikusirikan Arantzazura
egin dan bide zabala,
esango nuke berriro ere
arrastoratu gerala;
oraindik ere enbor batetik
ematen degu ezpala.
- 2 Hor Oñatitik Arantzazura
bide berri ta apaina,
zaila da hori egin dutenak
eskertzen merezi haina.
Agintariak buruhausteak
izango zituzten, baina
esku-eskura eman digute
Aloñamendiko gaina,
hainbat animen amets-leku ta
grazi iturri bikaina.
- 3 Maita dezagun gure asabak
maitatzen zuten modura,
euskaldunontzat hain kuttuna dan
harkaitz tarte eder hura.
Begiak jaso *nahi* baditugu
noizean *behinka* zerura,
gaur nundinahitik joan diteke
eroso Arantzazura,
PAKEAK eta BARETASUNAK
kabia duten lekura.

- 4 Ikusi maldan, larrean lasai
dabiltzan behor guriak,
ta artaldean xaltoz jostatzen
arkumetxo urduriak;
usai gozoa zabaltzen duten
elorri lore txuriak,
harkaitzak zilar kolorez dauzka
udaberriko euriak;
zenbat atsegin Arantzazura
zeru berak ixuriak.
- 5 Nundik nora jo asmatzen ere
lan da gaurko egunean,
baina ez degu erori behar
etsitasun ilunean.
Tristura beste lagunik ez da
ama galtzen dan unean,
eta anima zalantz artean
katigatzen zaigunean;
atseden bila Arantzazura
igo, era degunean.
- 6 Gutaz norbaitek esan lezake
modan paseak gaudela,
siniskeria dala haizeak
arin daraman orbela.
Barkatu, baina oraindik *behintzat*
pentsatzen degu bestela:
Arantzazuko une ixilak
txit on egiten dutela,
anima gozo arnasberrituz
ihintzak loreak bezela.

Bertso sorta hau ez dator autorearen *Otemotxeko arnasa* bilduman, horren edizioaren ondorengo delako.

ARANTZAZUKO AMA BIRJINARI (1963)

Andoni Sorrondegi

Arantzazu, XLIII, 1963, 125-126. zenb., 371-372 or.

- 1 ARANTZAZUKO BIRJIN
Amatxo neria,
aspaldi erakutsi
zidazun bidia;
zuregana joatea
da poza neria,
eskeintzeko beti
bihotz agiria.
- 2 Ez biziagatikan
oso apartian,
ni ere etorri naiz
besteen tartian,
danok eskatutzera
geren suertian,
Ama onak ematen
duen bitartian.
- 3 Damu naiz hemen bertan
bihotz-bihotzetik,
nahigabetu baitzaitut
hoinbeste aldiz nik;
luza nazazu eskua
aldare hortatik,
laister ateratzeko
arantza tartetik.
- 4 Ikusten dezu nola
gauden zure jiran,
ondo dakizu gure
premiak zer diran;

beti zabaltzen zuaz
bestien segiran,
gureztat iristia
dudik ezin izan.

5 Ama, presto daukazu
gure otordua,
faltatu gabetandik
mahian ardua,
janari indartsua
geretzat sortua,
zure sabel garbitik
datorren frutua.

6 Haurtxoa sehaskan
nola da jostatzen,
gu ere modu hontan
gera erabiltzen;
ertzegira juatia
Amak ez du uzten,
amildurik hezurak
hausi ez ditezen.

7 Bular ase haundi bat
bihar degun ordun,
sehaskan sartu eta
jarririkan bigun,
abesti polit pranko,
lo hartu dezagun,
sehaskai eraginez
geldi gabe kun-kun.

8 Amak jarraitutzen du
etxeko lanetan,
sehaska zaindurikan
laneko tartean,
haurtxoa, berriz, dago
bere ametsetan,

sehaska ote dagon
zeruko atetan.

- 9 Haurra sehaskatxoan
ernetzen danian,
laister hartzen du amak
bere magalean,
musuka jan beharrik
jasorik aidean;
zorion hoberikan
ez dago ludian.
- 10 Ama, zure semeak
hola dira hazi,
zure laztan goxuak
harturik *lehenbizi*;
honelako etxetik
nor joan ihesi!
Nun ta Jaunaren deiak
dun eramanazi.
- 11 Parrez dauka neretzat
beti arpegia,
ondo dakizu nun dan
bihotzen erdia;
zu zera nere dana,
zu zera guztia,
zeruan sartu nazu
ia-ia-ia.
- 12 Arantzazuko Amak
egin du kabia,
mantenduz aldatzeko
euskaldun herria,
ondo erakutsirik
nola dan egia,
zerura igotzeko
leku egokia.

- 13 Arantza bat guztioi
Amak digu jartzen,
inork ez du asmatu
oraindikan kentzen;
pozikan nagonian
ez naiz gogoratzen,
gogorazi artian
barrendik zulatzen.
- 14 Gaztetandikan gera
lanian hasiak,
ta jarraitu *na*hi degu
Jaunari graziak.
Itsaso, zelai, ola,
baso ta mendiak,
hoietan daude zure
seme bereziak.
- 15 Guztiok degu zerbait
beti eskatzeko,
izan ere beharra
bihotza asetzeko.
Eska dezagun fedez
gero irixteko,
Ama onak *be*hin ere
ez du ukatuko.
- 16 Seme danok *na*hi degu
Amaren dotia:
Zer ote da aberats
oso egotia!
Guk merezi deguna
berak ematia;
konformatzen bagera
danentzat pakia.
- 17 Hartu izanagatik
askoren izena

Ama Birjina bat da
guztioen Ama:
Lourdes, Pilarekua
Montserrat, Fatima,
guretzat Arantzazu
nahikua deguna.

Sorrondegitar Andonik.
(Ibaeta)

Donostiako Ibaeta auzoko Andoni Sorrondegik “Ibaeta” ezezina ere erabili ohi zuen sinaduratzat.

ESKUTITZ BATI ERANTZUNAZ (1969)

Andoni Sorrondegi

Arantzazu, XLVIII, 1969, 472. zenb., 166. or.

- 1 ORAIN SEI EGUN ARANTZAZUTIK
hartu nuen eskutitza,
adieraziz beren eleiza
daukatela oso hotza.
Beren anaiai eskaturikan
berotasunen laguntza,
senideai ezin ukatu
pozik zabalduaz poltza.
- 2 Prailien fama aspaldikua:
oso iaiuak eskian,
gure emaitzak askotan gogor
irabaziak nekian;
esku oneta¹¹⁰ dijuaz eta
gainera oso pakian,
guziontzako ongarri baita
arkitzen diran tokian.
- 3 Arantzazuko nere anaiak
ditut oso berexiak,
nere antzera ia *gehienak*
baserrietan haziak.
Amaren deia ondo entzunak,
harturik bere graziak,
Euskal Herriko seme jatorrak,
leialak eta argiak.
- 4 Donostiatik Arantzazura
urtero naiz erromesa,

¹¹⁰ ‘onetara’.

atsegin haundiz hartutzen baitet
Amatxo honen babesa.
Samintasunak kendutzen zaizkit
eta ematen nau poza,
maitasunaren laguntzarekin
bizitza baita erreza.

- 5 Donostiako itxasondotik
Aloñako harkaitzetan
guztiok degu Amarentzako
maitasun bat bihotzetan.
Nere aldera eska zazute
eguneko otoitzetan,
txoko-txiki bat gorde dezala
guretzako zeruetan.

A. Sorrondegi

Donostiko Ibaetan 1969an Ilbeltzean

Honako ohar hau dakar *Arantzazu* aldizkariak bertsoen buruan:

“Amaika aldiz entzun degun gauza da Arantzazuko eleiza ederra eta aundia bai, baiña otza dala; negu partean batez ere oso otza. Diotenez, ondoeza egiñik atera diranak ere ba omen dira. Izan ere garai batean maiatz aldera edo asten ziran etortzen erromesak. Ta ordurako eleiza zerbait behinik gozatua egoten zan. Orain berriz, egualdiak lagundu ez-kero, negu gorrian berdin berdin azaltzen zaizkigu, eta, jakiña, eleiza izoztua eta otza billatzen zuten.

Ta gure erromes zintzoei nolabait lagundu nahiean kalefazio eder askoa ipiñi digute eleizan. Ortarako eskabide bat egin zitzaien Arantzazuzale guztiai. Ta ain zuzen, horixe da Donostiko bertsolari onek maitekiro aipatzen duana”.

ARANTZAZURA BEGIRA (1975)

Andoni Sorrondegi (?)

Arantzazu, LV, 1975, 528. zenb., 112. (124.) or.

- 1 GARAI BATIAN ANDREAREKIN
urtero nere bisita;¹¹¹
baina aspaldin ezinez nago
gaitz gogor batez jausita:
nere etxian *ahal* dan bezela,
begiz ezin ikusita.
Egunen batez berriz joateko,
ez nago oso etsita.
Zerbait modutan iritxiko al naiz,
berak besotik eutsita.
- 2 Idatzi ere ia ezin det,
nere eskuko dardara;
esan liteke jetxi naizela
azkenerako mailara.
Aldizka bertso batzuek sortu
egiten zaizkit burura,
eta ederki pasatutzen det
hauek idazten denbora;
orain bakarrik, Jaunari esker,
ateratzen naiz kanpora.
- 3 Aldizka beti izaten dira
eguzki eta ekaitzak,
ta haundienak ekartzen ditu
gure pekatuen gaitzak.
Azterketa bat egin dezagun
oso sakoneti(k) bakoitzak;
damutasunez bihurtutzeko

¹¹¹ Aldizkarian: ‘bixita’ dago idatzita.

negarrez gure bihotzak.
Aman eskuak kendu ditzala
gurekin diran arantzak.

- 4 Semeak beti eskatzen die
lehendabizikoz Amari,
nola jantzia ta eguneko
mantenu, ogia janari;
pameli haundi izanagatik,
eta semeak ugari,
guztientzako iritxi *ohi* da,
paltatu gabe inori.
Premi haunditan ez dit ukatu
orain artian ere neri.
- 5 Nere Amatxo aspaldikua
Aloñako bizkarrian,
zure semeak beti eskean
aldarearen aurrian.
Nik ere pozik eskatzen dizut,
nahiz egon oso urrian,
gure herria arkitzen baita
oso *nahaspila* haundian:
Arren, ez zazu erortzen utzi
etsai maltzurren mendian.
- 6 Seme zintzoak parrandik gabe
pozik etxera joateko,
eta, Amatxo, ez gutxiago
seme onak ikusteko;
bere etxian goxo ta alai
ederki gaitu gordeko,
poz berriakin beste egun bat
lanian ondo hasteko;
gure gorputzak eta *ahalmenak*
ez du *behin* ere kalteko.

7 Orain artian neretzat beti
Arantzazuko frailiak
lagun jatorrak eta leialak,
pizkorrak eta argiak;
ia ge/hienak nere antzera
baserritako semiak;
nere aldian hartu zituzten
askoz aukera hobiak,
zorioneko opa dizkiet
datozen urte berriak.

Ibaeta, 18-XII-74

Bertso sortak ez du autore-izenik ez ezizenik aldizkarian; baina badirudi Andoni Sorrondegirena dela, estiloari begiraturaz eta Ibaetan datatuta egonik (ik. hurrengo sorta ere).

GIPUZKOAKO ZAINDARIARI ERREGUZ (1978)

Andoni Sorrondegi

Arantzazu, LVIII, 1978, 563. zenb., 189. or.

- 1 GIZON TA HERRI GORROTOAKIN
bazar guztiak *nahastuta*,
Jainko-agindu maitagarriak,
dana erabat *ahaztuta*,
bildu gaitian alde onera,
itxaropenez poztuta,
gure bizitza labur honek
hobeagorik ez du ta.
- 2 Jainko-aginduak utziz gero,¹¹²
ez dago beste gauzarik;
zitalkeria, erresumina,
bestientzako barrendik.
Jainko maitea, urrun gaitezen
lagun gaiztoen ondotik,
bestela gure artian ez da
ezagutuko pakerik.
- 3 Lagun txarretik urrun gaitezen
ondo bilduaz onera,
onak *be/in* ere ez du izango
gure bizitzan galera;
laister igarri egingo degu
egiten duen jokera,
begiak argi erabiliaz
zentzu oneko bagera.
- 4 Lagun txarrekin biltzea zer den
egin dedanez aitatu,

¹¹² Aldizkarian “utzi ezker” dago idatzita; ortografia eguneratuan ondo geratzen da puntuaren neurria.

ohi dan bezala sagarrarekin
egin behar dut paretu.
Ustelak zailak pinak bihurtzen,
pin guziak hondatu,
zoritxarrian gure artian
egiten dana gertatu.

- 5 Entzun izan det biltzar batzutan:
Holako diat laguna,
da batez ere oso altxatuz
agintaritzan dagona;
ta bitartian azpikerian
izan liteke txarrena,
harria tira, eskua gorde,
ondo ikasi zuena.
- 6 Txamarra batez jazten hasiak
orain jiratu dabilta,
*lehen*agotikan beti zuriak,
orain, berriz, due beltza;
lanikan ez du izan gabiak
galdu bihar duen lotsa,
makil gogorrez berotutzeko
hoien bizkarreko hotza.
- 7 Seme zintzoak eta leialak
beti Amaren etxera,
aita *ahalt*suak ondasunetan
aberastua baitzera;
gure premiak hartutzen dute
bihar hainako aukera,
haruntz joan gabe nola gelditu
urte batetik bestera.
- 8 Garai batian *ohi* duan sasoi
Amarengana urtero,
aspaldi hontan batere gabe
gaxo erori ezkeru;

sendagileak esaten naute
jarraitzekua luzaro;
zerbait konpondu egin na/iean
zuri otoitz egunero,
seme gaxoak Amarengana
o/hi dan bezala itxaro.

9 Amatxo maite, egin behar det
bihotzetikan aitortu,
Ama-Semeak egin baititu
aldi askotan zauritu;
damutasunez negarrez nago,
egin zaidazu barkatu,
Kana-eztaitan ura ardoa
bezala nedin bihurtu.

10 Izen ugari Birjinak dute,
baina bakarra Arantza;
arren, sendatu egin zaidazu
gaxo daukadan bihotza;
Asmo honetan egiten dizut
eguneroko otoitza,
beste urte bat iraun dezadan
nolabaitean bizitza;
itxaro baitet beti bezela
zuregandikan laguntza.

11 Arantzazuko Amatxo maite,
Jesusen Ama Maria,
Aloña mendin agertu zinan
usai gozoko loria;
Gipuzkoa danak aitua zaitu
bihotzetik Zaindaria,
seme guziak maita ditezen,
egin zazu miraria.

AITA SALBATORE MITXELENA ZANARI (1965)

Manuel Matxain

Zeruko Argia, 1966, 152. zenb., 23. or.

Manuel Matxain, *Ustegabearen. Bertso guztiak* (1963-1993)

[Auspoa lib., 277] Oiazun: Sendoa arg., 2002, 48-49 or.

- 1 ORDU PARE BAT PASATUA NAIZ
ia sinistu ezinda,
urrutitikan etorri zaigun
berri triste bat jakinda.
Mundu hontako huskeriaren
berri ederki zekin ta,
azken orduak arrapatu du,
lana galanki eginda.
- 2 Bertso batzutan ezin azaldu
herri oso baten pena,
hain beharrezko baikendun hemen
Salbatore Mitxelena.
Bere herritik urruti xamar
iritxi arren azkena,
Euskal Herriak ez du *ahaztuko*
behin ere bere izena.
- 3 Hilabete bat atera zala
gaxo zegoen susmurra,
hori ez izan inoiz bezela
kontua edo gezurra.
Hainbeste bertso ta kanta eder
jarri zun bihotz xamurra,
ardiak zaitzen zegon tokitik
egin du azken agurra.
- 4 Salbatore nik ezagutu nun
Donostiako Aieten,

aste oso bat igaro baitzun
mixio-lanak egiten.
Bere esanak ai zenbat aldiz
gogoratutzen zaizkiten!
Galtzen dan arte ez da gauz askok
zer balio dun jakiten.

- 5 Bere laguna izandu nintzan,
orguilu det aitortzea,
ez naiz harritzen gure herrian
beragatik oroitzea.
Zuk ezpainetan beti kantua
ta eskutan gurutzea,
barrenen, berriz, asmo bakar bat:
animak zeruratzea.
- 6 Kantuan bidez anima asko
zeruratuak dituzu,
ta gaur haiekin bat eginikan
atseginean zaude zu.
Zuk jarritako abesti goxo,
zorioneko Arantzazu,
euskaldunikan bizi dan arte
zerutik entzungo dezu.
- 7 Hamaika aldiz entzun nizun nik,
mundu hontako huskerik
baztertu gabe ez zegoela
zerua irabazterik.
Zuk parre-irriaz zure bizia
eskeini dezu gazterik,
era hortara ez dira hiltzen
santu diranak besterik.
- 8 «Zorioneko –esaten zendun–
Baltzategiko artzaia!
Zorioneko mutiko harek
be/in entzun zuen kanpaia!».

Zorioneko esaten det nik
gaur Mitxelena anaia,
hain maite zendun Ama ikusteko
etorri zaizu garaia!

- 9 Nere lagunak kanpai negarrak
gaur entzun ditut ederki,
ta hurrengoak zeinentzat diran
Jainkoak bakarrik daki.
Neretzat ere jotzeko ordua
nola ez dagon urruti,
egun haretan, Jesus maitea,
izazu nitzaz erruki!
- 10 Beltzez jantzita dago Aizkorri,
ixil Urbiako gaina,
ez da entzuten urretxindorren
lehengo abesti bikaina.
Gerta diteke beste batzuek
inguratutzea, baina
zeinek alaitu zuen gailurra¹¹³
mututu dan horrek haina?

Suitzan emigrante espainolen kaperau ziharduela hil zen Salvatore Mitxelena, La Chaux-de-Fonds herrian, 1965eko abenduaren 28an. Bera izan genuen Arantzazuren poeta kantaririk bikainena 1940-1950 urtealdietan; ondoren etorri zen Bitoriano Gandiaga.

¹¹³ “zeinek alaitu zuen gailurak” dago idatzita jatorrizkoan.

ARTZAINAK ARANTZAZUN (1965)

Florentino artzaina

Arantzazu, XLIV, 1965, 430-431 zenb., 246-247 or.

- 1 GAUR ARANTZAZU ALDERA DIRA
zuzendu artzai pausoak,
limosnetako harturik danok
arkume bana osoak;
gu bezelaxe etortzen ziran
gure lehengo gurasoak;
pozaren poz ta alaitasunez
kantari nator bertsoak.

- 2 Gaur bildu gera bizi geranok
batean eta bestean,
fraileak ondo hartu gaituzte
guziok, nere ustean.
*O*hitura honek segitzen dula
auskalo zenbat urtetan [*sic*],
nik deseo det jarrai dezala
artzaiak geran artean.

- 3 Etorri gera Bizkai, Gipuzko,
Napar ta Arabakoak,
“Aránzazu” hontan azaltzen gera
orduan bildutakoak,
potxolo askorik ez da agiri,
*g*hientsuenak plakoak:
ez, egun danak pasa bagenitu
gaurkoa bezelakoak.

- 4 Hamar ta erditan entzuna degu
danok meza nagusia,
zenbat kantore, hizlari ta abar
hor bazan zer ikusia;

hor bazegoan nola ibili
nortzuk adierazia,
Frantziskanoak eleiz lanetan
badute beren grazia.

- 5 Bazkaritarako ordua gendun
jarririk ordu batean,
gure Aita Lasa zai genduken
hor sarrerako atean;
mahai ederrera hartu gaituzte
barrura eramatean,
jan-edanetik bai opa ere
guztizko borondatean.
- 6 Bazkal aurreko otoitza eginda,
eseritzen gera *mahaian*,
lagun *zahar* danak maitetasunez
alkarri hitz egin *nahian*;
bazkal ondoren ederki asko
jan ta edan degun garaian,
bertsoak ere kanta ditugu
gure euskera alaian.
- 7 Ondorenean erretratoak
danori ateratzea,
kostea zaigu gere tokitan
behar bezela jartzea,
bati aurrera agintzen zigun,
besteari, berriz, atzera:
orain badegu ondo atera
geraden esperantza.
- 8 Gaurko eguna pasatu degu
Frantziskanoen tartean,
gure Aita Lasa buru dalarik
artzai danakin batean;
eta azkenik agurtu degu
beren etxeko atean,

esanaz, bada, agur bihotzez,
berriz ikusi artean.

- 9 Artzaiak asko ari gerade
bakantzen edo urritzen,
lehendik oraina zer diferentzi
ez dago xamur neurritzen;
geroz gutxiago izateakin
ez naiz batere harritzen:
gaudenak ere Jainkoak daki
bakoitza nola gabiltzen.
- 10 Asko zergatik gutxitu geran
hau ere esango det garbi:
ia basoak hartu baititu
garaleku ta belardi.
Laister gerala pentsatzen nago
ez arkume eta ez ardi;
Arantzazuko Ama Birjina,
zuk egin zaiguzu argi.
- 11 Gaur ez ditugu garai batean
bezin paraje lasaiak,
toki ederrak gorde ditezen
basaurde ta aza(r)iak;
oraindik ere gustatzen dira
arkume eta gaztaiak,
gaur gainontzian falta haundirik
ez degu egiten artzaiak.
- 12 Gauden banakak gaizki gabiltza
bartzarrak ezin zaindurik,
bildurgarrizko aire hotzetan
ederki asko zaindurik;
gaur pena danak *ahazu* zaizkigu
Arantzazura bildurik;
Ama Birjina lagun degula
ez da ezeren bildurrik.

- 13 Guztion Ama Arantzazun da,
hau danok ondo dakigu,
lurrean kristau geran guztiok
bere laguntza behar degu.
Arantzazuko Amari danok
egin zaiogun erregu,
eta seguru egon gindezke:
berak lagunduko digu.
- 14 Galduak gera kristauak, Ama
maite, zuk ez lagunduan,
lagun zaiguzu zuzen bizitzen
gauden bitarte munduan,
ta azken arnasa datorrenean,
heriotzako orduan,
komeni bada hartu gaitzazu
betiko zeure onduan.

Honako oharra dakar aldizkariak bertso sortaren buruan:

“Oitura da Gorpuzti egunean artzaiak Arantzazun biltzea: Meza nagusi ederra entzun, prozesiora joan, eta gero, alkarrekin, komentuan, anaitasunik ederrenean, bazkari on bat egiten dute. Eta ez dago esan bearririk, bertsolariak ere izaten dira bazkal ondoan”.

ARANTZAZUKO AMA BIRJINARI (1965)

Ipar Amerikan dauden Urbiako artzaiak

Arantzazu, XLIV, 1965, 427. zenb., 140-141 or.

Antonio Zavala, *Ameriketako bertsoak* [Auspoa, 176], Tolosa:
Ausopa liburutegia, 127-131 or.

- 1 LAGUNTZA ESKATZEN DIOGU
Arantzazuko Ama maiteari,
hamaikatxo mesede
egiten digu guri;
gure izate guztia
zor diogu berari,
horregatik esaten diogu
hainbat Agurmari.
- 2 Amerikan gabiltza
bihotzeko minez,
zurekin *ahaztu* gabe
gau eta egunez;
“Ama, urruti zaude»
sarritan esanez,
ta noiz ikusiko zaitugun
berriro, jakin ez.
- 3 Hemen sarri askotan
arrisku-bidean,
pizti txarrak sartzen zaigu¹¹⁴
gure artaldean;
Zu hor zaude gure zai
Aloña hegalean,
gorde gaitzatzu, Amatxo,
zure magalean.

¹¹⁴ Iturri bietan ‘pizti txarrak’ dago idatzita; gero ere badago aditzik forma singularrean konplementu pluralarekin: “egiten diguten kalteak” (4. bertsoa)... Oñatiko hizkeraren eragina?

- 4 Piztirik txarrenak artzak
eta koioteak,
gauetan ezin utzi
zabalik ateak,
eta sarritan egiten
diguten kalteak;
tiro batzuek tirata
egin behar pakeak.
- 5 Argi ibili behar
hemen dabilenak,
ez ditu lasai edukiko beti
beraren gibelak;
aurrean azaltzen zaizkitzu
pizti zatarrenak,
suge kaskabelak dira
bildurgarrienak.
- 6 Horlako piztirik ez da
Urbia aldian,
iturri ederrak bai
mendi gailurrian;
gu, berriz, hemen gabiltza
bildurrez aidian,
suge hoiek zintzarria
jotzen dutenian.
- 7 Egun baten horruntz
bihurtzen bagera,
ondo pozik zuregana
etorriko gera,
zure aurrean umil
belaunikatzera,
ta gure bihotz gaxoak
ondo sendatzera.
- 8 Hiru euskaldun gaude gu
elkarren onduan,
beti kantari gabiltz
txorien moduan,

gure hizkuntza degularik
bihotzen barruan,
ta esanaz: “Horlakorik
ez zegok munduan”.

- 9 Gu hirurok nortzuk geran
na*hi* badezu jakin,
garbi jarriko dizkizuet
gure izenakin:
Joxe Migel zeraindarra,
araoztarrakin,
hirugarrena, berriz,
Urbiako Martin.
- 10 Aurki dijoa Martin,
hori dijoa aurrena,
hau izan degu hirutan
mutil bizkorrena;
Urbiko Zelanditarren
semerik gazteena,
ta hemen zegoanikan
artzai jatorrena.
- 11 Aita Gastesi ta Agirretxe,
Lasa ta Garmendia,
altzatu na*hi* genduke
hoien lagundia;
hoiek berpizten dute
hildako jendia,
gure agurrik beroenak
zuentzako di(r)a.
- 12 Inork galdetzen badu
gu hirurogaitikan,
ez dio ajolarik
esanagaitikan.
Urruti xamar gabiltz
Euskal Herritikan,
Oregon-go Estaduan,
Ipar Amerikan.

AMERIKETAKO ARTZAINEI ERANTZUNA (1965)

Julian Martitegi

Arantzazu, XLIV, 1965, 434. zenb., 366-367 or.

Antonio Zavala, *Ameriketako bertsoak* [Auspoa, 176], Tolosa:

Auspoa liburutegia, 133-137 or.

- 1 ARTZAI MUTILAK HARTU NAHI DITUT
nik gaur nere besuan,;
zorionikan beroenak
eman zenduten pausuan;
hor zabiltzate orain ardi-zai
mendian edo basuan,
euskaldun jatorra ezagun baita
Ameriketa osuan.
- 2 Garbiro asko aitortzen dute,
ez dijoazte *ahaztera*,
lehen joan ziran toki hontara
bihur *nahi* dute ostera;
nahi dezutenean etorri, bai,
Euskal Herri zabalera,
gure Jainkoak *nahi* izaten badu
hemen ikusiko gera.
- 3 Nunbait pakerik ezin bilatu,
ziran diruen egarri,
itxasoz beste aldera joan arte
egondu ziranak larri;
saia zaitezte zintzoki eta
diru mordoxka ekarri,
ia poz pixka bat ematen zaien
hemengo neska zarrairi.
- 4 Gazte-denboran nunbait ez zuten
estimaziorik izandu,

sasoi hortan doan mutilak
hori ondo ezagun du;
orain gertatuko zaizuen da
ondotik ere ezin kendu;
mundu hontan zer maitatzen duten
hor garbiri nabarmendu.

- 5 Izango dute nork begiratu
eta zeinek hiz egin,
ez badezute promesaren bat
praile joateko egin;
hori 're gerta litekena da,
ez degu gauza ezina,
ta nun hobeto kendu gainera
munduko buruko mina?
- 6 Zuek etortzean zer gertatuko
nago buruan pasata:
batak ez nahiko zaituzte eta
besteak, berriz, falta;
asko modutan entzuten bada
dirua dagon zarata,
buruko ileak ateratzeko
bera nahikorako da ta.
- 7 Hain bizimodu ezberdina du
hemendik joandakoak,
hala esaten dute beinepein
handik etorritakoak;
lehendabizitik sufrimentu hutsen
dabiltza gizarajoak,
burutik kendu ezinda, berriz,
hemengo ardo-tragoak.
- 8 Txantxetako ez baita izango
han daramaten bizitza;
noizik behin trago batzuk eginaz
gu beste moduz gabiltza;

aho¹¹⁵ betean esan nahi nuke
bururatu zaidan hitza:
hemen e' zerbait egin litzake,
hala ibiliko balitza.

- 9 Pasa beharreko omen dituzte
egun gogor eta latzak,
amaren besoetan bezela
ezin igaro bakoitzak;
udan eguzkik erre behar ta
neguan dardaraz hotzak;
animosoak ezin egondu
artzai mutilen bihotzak.
- 10 Pizti gaiztoen bildurrez dabiltz,
nunbait pakerik ez dago,
holan gertatzen zala diote
orain baino lehenago;
ai, Jose Migel eta Martin,
berdintsu, berriz, Bartolo,
Urbiko pago azpia behar
loa lasai egiteko!
- 11 Artzai mutilak, horra nun doan
nere bertsozko deia,
zuek bezela joandakoak
gehiago ere badi(r)a;
nere bihotzak sentitzen duna
hau horra ezin bidalia:
besarkadatxo bana danairi,
hain urruti ez bali(r)a.
- 12 Nik agurtu nahi zaituztet
Euskal Herri honetatik,
eta zuek ahalegindu gogor
itxasoz beste aldetik,
euskaldun jator bezela agertuz

¹¹⁵ Jatorrizkoan, 'ago'.

zabiltzaten tokian betik,
ta Arantzazuko Amak zainduko
Aloñaren hegaletik.

Bertsoen buruan honako argibide hau irakur daiteke *Arantzazu* aldizkarian:

“Orain dala illabete gutxi, gure errebistan azaldu ziran bertso berri eder batzuk, euskaldun artzaiak Ameriketatik bidaliak. Aiei erantzutera dator gaur Julian Martitegi jaun bertsolaria. Naiz-ta Bizkai'ko Mañaria'n bizi, bertokoa degu, Arantzazuko auzo onetan azi baizan, eta emendik eraman zuen bertsoetarako duen griña”.

10. bertsoetik atera dezakegu aurreko bertso-sortaren autorea, han ezkutuan gelditua, “Jose Migel” dela.

**AMA BIRJINA ARANTZAZUKOAREN
BEDERATZIURRENA (1967)**

Juan Batista Gesalaga

Joan B. Gesalaga, *Zarauz'ko Zaldubi bertsolaria* [Auspoa, 62]
Tolosa: Auspoa lib., 1967, 94-98 or.

- 1 ARANTZAZUKO AMA BIRJINAN
bederatziurrena,
nola izan dan publikatzeko
desioz daukat barrena;
zenbaterainoko deboziua
dagoan Zarauztarrena,
kantak jartzeko bere laguntza
eskatzen diot aurrena,
- 2 Agorrilaren lehendabiziko
egunian ziran hasi,
goiz ta inular hoinbeste jende
ez degu askotan ikusi;
ta azkeneko hiru egunak,
bere sermoi eta guzi,
Ama Birjinan haunditasuna
digute adierazi.
- 3 Ikasi degu Ama Birjina
txit errukitsua dala,
anima eta korputzerako
ez da anparo makala;
umildu eta zer desio dan
eskatu iogun berihala,
esana dago, komeni bada,
hutsik ertengo ez dala.
- 4 Zenbaterainoko maitetasuna
diozun euskaldunari,

zerutik jetxita laguntzera
bertara zinan etorri;
txintzarri edo kanpaia juaz
arantza tartian jarri,
egun batian azaldu zinan
Rodrigo artzaitxuari.

- 5 Ama Birjina azaldu eta
Rodrigokin hitz egin du,
ermitatxo bat han egiteko
berari zion agindu;
orduak hasi, geroztik segi,
jendiak lana egin du,
dudarik ez da Ama Birjinak
asko diela lagundu.
- 6 Ama Birjina dala medio
han egin diraden lanak,
harriturikan gelditzen dira
ikusitzen duten danak;
urtian *behin* bisitatxo bat
egiten dio *ahal* duanak,
berrizko [*sic*] gogoz etortzen dira
lehendabiziko juanak.
- 7 San Frantziskoren semiak daude
bertan bizitzen jarriak,
eta mutiko asko dauzkate
estudiatzera ekarriak,
aurrera ere izan ditezen
sermoilari harrigarriak;
zaharrak betiko ez dira eta
bihar dirade berriak.
- 8 Arantzazuko Ama Birjina,
Gipuzkoako Zaindaria,
bihotzetikan eskatzen dizut
orain, Ama Maria:
heriotzako orduan, arren,

izan gure errukia,
gure animak bilatu dezan
zeruko atia irikia.

- 9 Kafradi honen zuzendaria
Aita Olaizola jauna,
predikadore ederra da eta
kantatutzen oso ona;
buru oneko langile azkarra,
halaxen daduka sona,
ez da errez bilatutzen
horrelako eleizgizona.
- 10 Ikusi degu Aita Aranguren
predikadore bikaina,
euskeraz bezin ederki
erderaz e', alajaina;
lehenago ere ona zinala,
hori banekien, baina
nahiago nuke neria balitz
zuk dadukazun mingaina.
- 11 Predikadore ederra zaude,
izanagatik gaztia,
desio dizut urte askuan
talentu horri eustia;
eta Jesu Kristoren dotrina
munduan erakustia,
gero betiko galdu ez dedin
gure anima tristia.
- 12 Azken agurra, Arantzazuko
Ama Birjin maitatsua,
huts egin badet, arren, barkatu,
ez naiz gizon jakintsua;
mantu pian gorde gaitzatzu,
Birjina errukitsua;
hori horrela gerta dedila,
bukatutzen det bertsua.

**ARANTZAZUKO AMA GURE HERRIETAN.
ZARAUTZEN**

Anonimoa

Arantzazu, XLVII, 1968, 465. zenb., 254. or.

- 1 ARANTZAZUKO AMAK
Aloña menditik,
Gipuzkotar guztiok
zaitzen gaitu pozik.
Bere semeak gera
aspaldi danetik;
gure bihotzak ez du
geroztik bildurrik.
- 2 Berrogeita *hamar* urte
oraintxe ditugu
hartu genduala guk
zaindari seguru.
Bere irudi bat beti
gurekin daukagu
etxean edo eleizan,
egiteko erregu.
- 3 Zarautz herrira ere
ekarri ziguten
iruditxo polita,
egun eder baten.
Frantziskotar anaiak
hementxe zeukaten
eleizan jarri zuten,
aldaretxo baten.
- 4 Herri hontako seme
leial ta zintzoak,
pozez gainezka ziran

txit zabal besoak,
.....¹¹⁶
begitan malkoak;
erregu bero pranko
bazun Amatxoak.

- 5 Gorabehera guztiak
lagata alboan,
eleiz barru hartara
heldu ziranean,
maite-maite zutela
ondo azaldu zan
ilunabar hartako
eleizkizunean.
- 6 Arantzazuko praile
zintzo ta santuak,
prediku beroz dana
berotuz bihotzak.
Azaldu zizkiguten
Amaren dohaiak,
gure kristau bizitzan
gogoz hartzekoak.
- 7 Amak bere seme bat
ezin du zapuztu;
gaiztoa badu ere
hark dana barkatu.
Itxaropen honekin
ezin da haurra galdu;
babes gozoan beti
izango du leku.
- 8 Lur gaizto hontako ama
hain badugu ona,
zeruan daukaguna
askoz onago da.
Egi biribil honek

¹¹⁶ Hankamotz dago bertso hau jatorrizkoan.

berotu zun dana,
ondo pozik entzun zan
praileak esana.

- 9 Egun hartan bertantxe
zarauztar gartsuak,
Ama horrenganako
onginahi beteak,
hartu zituzten asmo
bikain ta beroak,
kofradi bat sortuaz
zahar eta gazteak.
- 10 Zarauztar asko lehendik,
heltzen zan urtero,
Aloña maldan gora
erreguka bero.
Kofradi hau sortuta,
hareago gero.
Nork daki zenbat izan
diran harrezkero?
- 11 Urte bat utzi gabe
Zarauzko semeak,
Aloñarantz dijoaz
danak alkartuak;
Ama haren oinetan,
lurrean belaunak,
otoitz bat egiteko
asmo onez beteak.
- 12 Arantzazura ezin
iritxi diranak,
ez dira geldituko
nahigabez beteak.
Laztan guztiz bero bat
dakarte guztiak
mendi santutik behera
datozten anaiak.

GIPUZKOAKO AMA ZAINDARIA (1968)

Felipe Barandiaran

Zeruko Argia, 1968, 279. zenb., 2. or.

- 1 BIHOTZETIKAN ESATEN DANA
benetan hartu dedila,
nere denboran beti izan naiz
apala edo umila.
Bakarrik dagon gizona beti
nola gertatzen dan hila,
Ama maitea, zugana nator
laguntza on baten bila.
- 2 Arantzazuko Ama maitea,
Birjina guziz birjina,
Euskal Herriko etxe askotan
mesede pranko egina.
Gau eta egun gutzaz pentsatzen
zure bihotz atsegina,
ai, zuretzako zer zoriona
guziok onak bagina!
- 3 Oraintxe boste/hun urte inguru
azaldu zinan munduan,
Gipuzkoako herri gain hortan,
aingeru baten moduan.
Artzai zebilen gazte batekin
euskeraz egin zenduan,
geroztik beti hortxe zaude zu
euskaldunaren onduan.
- 4 Arantzazuko Andra Maria,
Amatxo txoragarria,
begietako bixta kentzen dun
kristala bezin argia.

Jende guzia txoratzen dago
zuri begira jarria,
zure eskutik ez zazu utzi
egundo Euskal Herria.

5 Zoragarria izan behar du
Ama Birjinan jardina,
aingeruz eta lorez betea,
lau aldetatik berdina.
Onak geranak saritutzeko
baitauka berak egina,
ai, guretzako zer zoriona
hara juango bagina!

6 Bene-benetan otoitz dagiot
Arantzazuko Amari,
eta “Salbea” eskeinitzean
gogoratutzen zait neri.
Komeni bada, Ama maitea,
erakuts zaiguzu guri,
sabel garbian edukitako
Jesus bedeinkatu hori.

7 Euskaldun danok maite zaitugu
bihotza bete-betea,
ai, zure bidez sar balitezke
zeruetako atean!
Euskera garbiz kantako dizut
guzizko borondatean,
bedeinkatua nola zeran zu
andre guzien artean.

8 Zuk dadukazun maitasunari
nik ezin hartu neurririk,
gau eta egun guri begira
aldare baten jarririk.
Begien bixtan ikusten da ta,
ez neukan esan beharrik,

larrosarikan ez da munduan
zu zeran bezin ederrik.

- 9 Arantzazuko harri gainean
dago Maria Birjina,
Jesu Kristoren ama maitea,
zerutako Erregina.
Gu pekatuan ikusirikan
dauka bihotzean mina;
ai, ez genduke inork egingo
seme jatorrak bagina.
- 10 Bertso berriak eskeintzen ditut
kristau pin baten neurrian,
gogoan izan *ahal* balitezke
luzaro Euskal Herrian.
Gainera berriz eskatzen dizut
euskera garbi-garbian,
danok zurekin gerta gaitezen
zeruan erdi-erdian.

BERROGEITA HAMAR URTE GIPUZKOAKO ZAINDARI
(1968)

Jose Manuel Arriola

Arantzazu, XLVII, 1968, 467. zenb., 348-349 or.

- 1 ARANTZAZUKO AMA BIRJINA,
lore guztien loria,
bertso batzuek eskeintzea da
nere bihotzaren *nahia*.
Berrogeita *hamar* urtean zera
Gipuzkoan zaindaria;
hori da Zuri eskeintzen nagon
nere bertso hauen gaia.
- 2 Zuk zaindaritza dezun lurrean
bertsolariak dituzte;
bertso *gehiago* eskeintzea 're
ez da harritzeko bate'.
Lehen ere zuri inoiz bertsuak
eskeini izan dizkizute;
baina ez zatzu eskeini izan
merezi dezun hainbeste.
- 3 Haitzarte hortan agertu zinan,
hori pitxi dotoria;
ikusita Zuk gure lurrean
arkitutzen zan premia.
Egin zenduan Euskal Herriak
behar zuan miraria:
lehorte baten kiskaltzen zegon
ta egin zenion euria.
- 4 Zenbat holako mirari eder
Euskal Herrian egina;
ni ezin hasi danak esaten

nola naizen ezjakina.
Fede sendoa dagon tokian
gozoa eta biguna;
ezbearra dan lekuan beti
laguntzaile atsegina.

- 5 Zaindari ona edukiarren
gure Euskal Herri *zaharra*,
noiz*na*hi ta nun*a*hi agertutzen da
gorrotoaren indarra.
Herri askotan iskanbila ta
famelietan negarra;
gure lurrean gaur ere bada
mirariaren beharra.
- 6 Ama on-ona, ongileak e'
beti zaizkitzu iritxi;
baina ez dira gaizki *nah*ikoak
izan dituzunak gutxi.
Alde batetik etsi baino *lehen*
beste aldetik erauntzi;
Zu egi hutsa izan bai, eta
ezin inolaz iruntxi.
- 7 Gure zaindari zaranetikan
joanak dira urteak,
izendatua zaranetikan
berrogeita *hamar* beteak.
Hori dala ta, Gipuzkoako
seme-alaba maiteak
oroitzen zatzuz, zeuri eskiniz
zure urrezko eztaiak.
- 8 Seme-alabak, zure urrezko
eztaiak gorde *nah*irikan,
zeorregana biltzen zaizkitzu
Euskal Herri guztitikan.
Etorri gabe ezin gelditu,
ezinik izan ezikan.

Ama zintzoa, esker beroak
mesede danakgatikan.

- 9 Beldurgarria *ohi* da benetan
geron erorkortasuna;
Ama Birjina eske daukagun
ordu anapaltasuna.
Mesede behar geran garaian
oraindik harrotasuna;
era berea bidezko al du
nahi dunak laguntasuna?¹¹⁷
- 10 Ama on horrek ikusi gero
erreguz natorkizuna;
umilki bete behar genduke
norbere eginkizuna.
Baina ezagutzen dezu Zuk ongi
gizonen argaltasuna.
Eskatzen dizut, eman zaiguzuz
pakea ta osasuna.
- 11 Kristaua danik ez bedi izan
eroskogor [*sic*] zeharoa.
Bizitza hontan beharrezkoa
zaigu laguntza beroa.
Ez uste gero *nahikoa* danik
harrokeri ta dirua;
hau bukatzean honen hurrengo
behar ginuken zerua.
- 12 Hainbat alditan ari zaizkigu
beti gure on-beharrez;
baina entzungor egin bai eta
guk alboan utzi errez.
Ez gaitezela gero jokatu
bizitza hontan aldrebez,
ez baitegu *nahi* hemen negarrez
eta bestean negarrez.

¹¹⁷ Puntu hau honetara jatorrizkoan: “era berea bidezko al du? / nai dunak laguntasuna”.

ARANTZAZUKO AMARI (1969)

Jose Etxeberria

Arantzazu, XLVIII, 1969, 473. zenb., 201. or.

- 1 ARANTZAZUKO AMA
Maria Birjina,
Gipuzkoako Zaindari,
Zeruko Erregina;
Jaunaren graziz degu
nori hots egina,
gutzaz erruki zaitez,
zeruko atsegina.
- 2 Arantzan jarri zinan
leku ezkutuan,
halako mendirikan
ez zan Gipuzkoan,
harkaitz biren erdian
Aloña kaskuan;
mesede ugariak
dituzu eskuan.
- 3 Haurtxoa besoan ta
Ama bera arantzan,
txintxarridun arbola
haiziakin dantzan;
zer gertatzen ote zan,
Errodrigo joan zan:
Arantzazu izena
ordutik izan zan.
- 4 Nolatan jarri zinan
elorrin Zu minez,
pekatarieci begira
hain bihotz saminez,

Zugana joateko
danoi hots eginez,
elbarri asko gera
ibili ezinez.

5 Zer egin genezake
jun ezin geranok?
Bertatikan eskeini
penitentzi danak:
mundu hontan ditugun
pozak eta lanak
nola diran badaki
arantzan dagonak.

6 Arantzazuko Ama
gugatik erregu,
zure beharra sarri
guk izaten degu,
Jainkoaren grazia
galduko ez bazaigu,
zure laguntasuna
etorri bekigu.

Honako oharra dakar aldizkariak argitaratzeko jasotzen zituzten bertso sorta ugariari buruz:

“Aspalditxo artu genituan bertso auek ta bidaltzen dizkiguten denak pozik jasotzen ditugula aitortu beharko. Baiña mesedez laburragoak izan ditezela, bestela Aránzazu guztia bertsotan eman beharko genduke. Ain zuzen, orretxegatik, laburtzeagatik, aukeratu ditugu aurtengo urteari ondo datozkion bertso batzuk”.

PRAILE-BIZITZA (1968)

Jesus Larrea “Mantxola”

Arantzazu, XLVII, 1968, 463. zenb., 183. or.

- 1 LEHENAGO ERE JARRIAK DITUT
bertso batzuek hemendik,
anai praileen bizitza hauxen
gai bezela harturik.¹¹⁸
Oraingo ez det pentsatzen
bide horrixeko uzterik;
galdera asko egin baitute
gazte askok ta ugarik.
- 2 Gazte gehienak egin dute hemen
ia galdera berdina,
zer eginkizun izaten degun,
hori behintzat estrina.
Galdera horri erantzuten nik
egingo det *ahalegina*,
“Arantzazu”-tik ase nahi nuke
gazte hoi jakin-mina.
- 3 Ta orain bertatik esan nahi diet
galdera egin dutenai,
eta aurrekoak irakurri ta
dudan dauden guziaz.
Hemengo berri jakin ondoren
etor ditezela lasai,
praile guztiok gaudenez gero
noiz azalduko diran zai.

¹¹⁸ Beste bertso sorta bat argitaratu zuen *Arantzazu* aldizkarian (XLVI, 1967, 456. zenb., 318-319 or.), “Gazte baten deia” titulu pean, non bere fraide-esperientzia agertua baitzuen.

- 4 Era askotako lanak dira hemen,
danak aitatzea ez da errez,
baino batzuek emango ditut
guztiak jartzeko ordez.
Hoiekin danak ikusten dira
ederki asko, nere ustez;
komentu baten bizi izanaz
danak berdintsu diranez.
- 5 *Lehenengotikan* hasiko naiz
inprentakoak aitatzen,
anai askotxok hantxen baitute
egitekoa betetzen.
Errebista ta gainerakoak
bertan ditugu moldatzen,
mixiotako ta hemengo berri
guztiok jakin dezaten.
- 6 Nekazaritzan *ohituentzako*
Gomistegi baserria,
bertan baitegu *nahiko behi*,
txahal, oilo eta txerria.
Bertako anaiak bialtzen digute
behar degun janaria;
Jaungoiko gure Jaun maiteak
eman diela grazia.
- 7 Hauez gainera beste lan batzuk
badira komentu honetan:
ate-zaitze, sukalde eta
eleizako lanetan,
ofizialen lanak ere bai
izaten dira sarritan;
txofertza eta mekanika,¹¹⁹
harotzi¹²⁰ ta beste askotan.

¹¹⁹ Horrelaxe dago jatorrizkoan; badirudi puntuaren neurriagatik luzatu duela.

¹²⁰ arotzi = arotzeri(a)?

- 8 Lana bakarrik ez nuke *nahi*
gaur hemen aitaturtea;
baizikan gaurko anaien berri
behar bezela adieraztea.
Orain urte batzuk bezela
ez da gure izatea;
“Konstituzio” berri batzuez¹²¹
aldatu dute legea.
- 9 Esku-lanean mezadunikan
ez zenduten ikusiko;
bainan gaurtik aurrerantzean
ez da izango harritzeko.
Anaiak degu orain hasita
egunen bi ordu, ikasteko;
mezadunak ta anaiak danak
berdin gera aurrerako.
- 10 Ez dakit ondo jaso dezuten
eta guztia ulertu;
frantziskotarren bizitza hauxen
asko nola dan aldatu.
Dudatxoren bat baldin badezu
bildurrik gabe galdetu;
pozez beterik Arantzazuko
txoko hontantxe naukazu.

Jesus Larrea Legazpiko Matxola baserrikoa da; hortik bere bertsoak sinatzeko erabili zuen ezizena. Hogei bat bertso sorta argitaratu zituen *Arantzazu* aldizkarian; horietako batzuk jaso ditut hemen, Arantzazuko fraide-bizitzari buruzkoak nahiz bertako Andre Mariari eta erromesei eskainiak.

¹²¹ 1967an Frantziskotarren Ordenako Konstituzio berriak idatzi eta onartu zituzten, Kontzilioak zabalduko haize berriei erantzunez; besteren artean, fraide mezadunen –apaizen– eta “hermanoen” arteko maila-ezberdintasuna kentzera jo zuten lege berriek, fraide guztien anaitasuna eta berdintasuna azpimarratuz.

ARANTZAZUKO AMA BIRJINA AGERTU ZANEKOA (1969)

Jesus Larrea “Mantxola”

Arantzazu, XLVIII, 1969, 468. zenb., 38-39 or.

- 1 ARANTZAZUKO AMA MAITEA,
eman zaidazu laguntza;
bertso batzutan azaldutzeko
gurekin dezun amatza.
Euskaldun danak *na/hi* dute jakin
Zuk egin dezun egintza;
bihotz apal ta uste osoaz
egin dezaten eskeintza.
- 2 Bostehun urte betetzen dira
aurtengo urte honetan;
Aloña maldan jarri zinala
arantza horren gainean.
Errodrigotxo artzaia zendun
zure maiteen artean;
mirari batez azaldu zinan
haren begien aurrean.
- 3 Pakea behar mundu honetan
gauza danetan aurrena,
zuzen eraman *na/hi* badegu
Jesusen gurutz astuna.
Baina askotan ez da izaten
pake horrekin barrena;
hortikan beti etortzen zaigu
ondo konpondu ezina.
- 4 Euskal Herrian bazan orduan
makinatxo bat karrasi;
zorieko pake on hori
hasita baitzan ihesi.

Burruka zegon danen artean,
danak *nahi* zuten nagusi;
atsekabezko gauza haugatik
alkar ezin zan ikusi.

- 5 Lehorte batek jota zegoen
Euskal Herririk *gehiena*;
bi urte haietan euririk gabe,
hura baino hondamena!
Abere eta ganaduentzat
zeinek bilatu zer jana;
Jaungoikoaren zigorra zala,
hori ukatu ezina.
- 6 Guda txar eta lehorte hura
nola ez ziran bukatzen;
Euskal Herriko jende *gehiena*
hasita zegon bildurtzen.
Baina Zuk, Ama, zure semerik
nola ez dezun *ahaztutzen*,
Arantzazuko punta hontatik
danai begira zinaden.
- 7 Zure agertze miragarriaz
ohartu ziran orduko,
jende guzia hasi zan laister
goruntz, Zuri ikusteko [*sic*].
Zeure aurrean *ahuspez* jarririk
otoitxo [*sic*] bat egiteko;
beharrezko zan, pake goxoa
laister zugandik hartzeko.
- 8 Zu agertzea miraria zan,
ta ez gainera txikia,
laister iritxi zenduelako
hemen behar zan guzia.
Pakea *lehenen* jarri zenduen,
gero behar zan euria;

egun gutxitan hara konpondu
euskal semeen Herria!

- 9 Arrezkeroko urte danetan
zenbat¹²² diguzun lagundu,
nere ustetan, orri hauetan
ezin diteke azaldu.
Baserritar ta itxasgizonak
zugana dira amildu;
mesede gabe oraindik, berriz,
ez dezu inor bialdu!
- 10 Bostehun urte gurekin eta
nola zurekin ahaztu;
zure omenez jai egokiak
egingo dira prestatu.
Arantzazuko eliza hontan
egin beharko aipatu;
hainbat mesede egin dezu ta,
zeinek ez Zuri eskertu?
- 11 Eskari asko egingo dute
hemen aurten erromesak,
emale ona zeralako Zu,
Goiko Jaunari eskerrak.
Bakoitzak bere beharrak ditu,
danak ez dira berdinak;
pozikan danak bial itzazu
zahar eta gazte guztiak.
- 12 Euskal Herrian badakizu Zuk,
etsai asko dabiltzana;
galdu *nahirik* hizkuntz garbi ta
hemengo kristau izena.
Urte honetan eskaritxo bat
egiten dizut nik, Ama,

¹²² Aldizkarian: ‘zenbait’.

gure sorterri bedeinkatua
babes dedila Zugana.

- 13 *Lehenago* ere jarri zenduan
Euskal Herrian pakea;
berriz ere Zuk jarriko dezu,
nik badet *behintzat* ustea.
Erlijio ta euskal hizkuntza
ez *ahal* degu ba Zurea?
Jendeak nola *nahi* du, bada,
horren samurki galtzea?
- 14 Mesede asko eskatzen degu
batere uste gaberik;
lehen egindako onaren ordezt
eman ez arren eskerririk.
Barkazioa eskatzen dizut
halako huts askogatik,
pake gozo ta zorionean
bukatutzeko azkenik.

ZERAINGO ERROMESAK ARANTZAZURA (1969)

Jesus Larrea “Mantxola”

Arantzazu, XLVIII, 1969, 477. zenb., 316-317 or.

- 1 IRUDI HAUXEN AGERTU ETA
handik denbora gutxira,
Zeraingoak oinez zetozen
Arantzazuko mendira.
Ama agertu zala hemen ta,
bera ondotik gurtzera;
bide gogorra izanagatik
ordutik dator *ohitura*.
- 2 Urte ugari igaro dira
harrezkeroko guzian,
inoiz ez dute utzi erabat
ohitura on hau atzean.
Urte batzuak [*sic*] ezkerotikan
asko epeltzen ari zan;
jende askorik ez zan etortzen,
laister galtzeko zegoan.
- 3 Penitentzizko bide onari
inork ez zion jarraitzen;
Amaganako maitasunikan
ez ote zegon Zerainen?
Antolatzaile zuzen ta onik
inundik ez zan arkitzen;
erru guzia horretzek zuan
inor ez bazan etortzen.
- 4 Egoera hau herrian eta,
asko baitziran kupitu,
aurrera egin behar zutela
orduaz zuten pentsatu.

Laborde eta Goñitar hoiek
jendea zuten alkartu,
don Joxe apaiz agurgarriak
aurrera zion bultzatu.

- 5 Automobilak ugari daude
gure herrixka danetan,
erosotasun haundia da gaur
Arantzazura bidean.
Oinezko hori utzitzen degu
askotan zoritxarrean;
lehengo guraso *zaharren* bideak
ia sasiak jantzian!
- 6 Beti izaten da penagarria
ohitura zaharren azkena;
baina Zerainen gogortu dute
lehen arriskuan zegona.
Aitatutako jende horretzek
gogotik egin du lana;
urte batean baino bestean
gehiago dator laguna!
- 7 Larunbatean irtetzen dute
oso goizean goizetik,
umore eder eta onakin
lasai ibiltzeagatik.
Eguardian Urbian dira
eurak *nahi* duten aldetik,
iluntzerako heldutzen dira
Amarengana poz-pezik.
- 8 Ekartzen dute debozioa
bihotz barruan sartuta,
Ama onari erregu berroz
danak ikusten dira ta.
Askok diote Zerain hortan
fedea dala galduta;

gezurra dala esan beharko,
hoiek hola ikusita.

- 9 Igande goiza heltzen danean
lehenago eleiza zaharrera,
sendi ederra ondo batuta
Meza on bat eskeintzera.
Opari hortan parte hartzeko
pozikan danak aurrera;
Jauna hartuta guzti-guztiak
bat beste inor ez dira.
- 10 Arratsaldean, bazkal ondoan,
etxeruntz dira irtetzen,
Arantzazuko Ama onari
agurra egin ondoren.
Bide luzea igaro eta
herrira dira heldutzen,
eleizan danak bildu ondoren
Salbea dute abesten.
- 11 Zer ohitura pozgarria dan
orain kontatu detana;
lehenago hola etorritzen zan
Euskal Herririk gehiena.
Azken urtetan aurretik ziran
Oñati eta Zegama;
kontuak ondo atera eta,
gaur Zerain degu aurrena.
- 12 Esan ditudan herri hauetxek
gehien etortzen diranak;
beste batzuak [sic] ere badira
oraindik galdu gabeak.
Danak ez daukat hemen jartzerik,
neurriak ditut estuak;
baina erabat galduak ere
bai beste askotakoak.

- 13 Ikasbidea, zeraindarrok,
zuek ematen dezute;
galduta dauden beste herriak
hortik ikasi bezate.
Sari ederra Amak zuentzat
ez dauka oso aparte,
uste osoa izan zazute:
berak emango dizute.
- 14 Eskerrik asko, nere aldetik,
Zeraingo herri guzia,
aberastasun bikain honeri
eman diozu bizia.
Ez inoiz ere damutu gero
batasun on hau hasia;
danok honela hasten bagera
libre da Euskal Herria!

ERRODRIGO GURE GIDARIA (1970)

Jesus Larrea “Mantxola”

Arantzazu, XLIX, 1970, 479. zenb., 50-51 or.

Doinua: “Belengo berriona”

- 1 IZEN EZTITSUA DA
Arantzazurena,
euskal seme guztiak
pozten dituena.
Berezia da zerbait
Amatxok duena;
estalitzen da jendez
bere aldamera!
- 2 Gure eskari onak
poz haundiz aditu;
pekatu kutsu danak
ederki garbitu;
mirari askorekin
sarri pozten gaitu;
Jainko-grazi guztiak
berarekin ditu!
- 3 Ama agertu zan ta,
ederki gabiltza,
estutasun danetan
eskatuz laguntza.
Errukitsu ta bigun
beti du bihotza;
beragan ikusten det
Jainkoaren antza.
- 4 Norbaiti zor diogu
bere agertzea,

Kondaira irakurriz
nijoa jartzea:
Errodrigok arkitu
zuen arantzea,
Ama gainean zula,
txintzarri hotsea.

5 Errodrigo hau zein zan
egingo det esan,
Euskal Herri guztiak
ezagutu dezan:
Artzaia izanikan
Oñatin bizi zan,
Baltzategi baserrin,
santu baten gisan.

6 Eguneroko lana
ardi-zaitzekoa,
honekin goresten zun
zeruko Jainkoa.
Mendi gainean hartuz
haizea nahikoa,
alaitsu ibiltzen zan
gure mutikoa.

7 Aloñan bazebiltzan
hiru-lau artalde,
bera han ote zan
egin zuan galde.
Gora igo zun gero
kaiku eta balde;
ardiak jatxi eta
egin zuan alde.

8 Etxera helduko zan
iluntze aldera,
beste zereginetan
bertan laguntzera.

Gurasoaz batera
joko zun ohera,
goizean joan zedin
bere artaldera.

9 Jeikitze goizean
hura inbiria!
Ikusten baitzun berak
egun sargoria.
Baina larrerik ez zan,
behar zan euria;
zerura eskatu zun
honen miraria.

10 Errodrigo aurretik,
txakurra atzetik,
mendira badijoaz
goizean goizetik.
Otoizlari irten du
pozikan etxetik,
negarrez ibiltzeko
ordu ezkerotik!

11 Txakurra eginarren
goruntza bialdu,
egunero bezela
ezin ditu bildu.
Barranko haundi hortan
egin zaio galdu,
inundik bat bakarrik
ez zaio azaldu!

12 Larrerik ez zegona
ardik ikusita,
ihes eginda ziran
Aloña utzita.
Larre hobeagora
zebiltzan jetxita;

Errodrigotxo, berriz,
negarrez, etsita!

13 Harkaitzik harkaitz dabil
larri, bere kasa,
negar zotin gogorrez
estu du arnasa.
Etxean ordurako
ez zebiltzan lasa,
ondo ez zala behintzat
burun zuten pasa.

14 Itxaropen guztia
galdu duaneko,
txintxarri hots alaia
entzun du pozteko.
Gerturatzen da bizkor
zer dan ikusteko;
Ama arantzan dauka,
seme esateko!

15 Agertu zaio Ama
oso miragarri;
belauniko eginda
segituan jarri.
Bere pena guztiak
utziaz berari,
etxera badijoa
pozez ta kantari.

16 Etxera heldutzean
diote esaten:
Nun izan zera, seme,
ardiak ikusten?
Erantzun fina zion
ahotikan irten:
“Ama bat agertu zait
arantzaren tarten”.

- 17 Euskal Herri guztiak
laister zuan jakin;
mendirra igo zuten
Errodrigorekin.
Estalpe bat eginaz
danaren lanakin,
Ama eskertu zuten
bihotz onarekin.
- 18 Euria egin zuan
danak han zeudela,
Errodrigok *lehenago*
eskatu bezela.
Gizona izaten da
benetan ergela;
baina sinistu zuten
mirariz zutela.
- 19 Etsaiak izan arren
guganako grina;
laguntzaile daukagu
zeruko Birjina.
Eskerrak, Errodrigo,
gidaritxo fina;
Amarik ez genduan
bizi ez bazina!
- 20 Zorionekoa zu
guztien artean,
gizadiak irauten
duan bitartean.
Bilatu zendulako
arantza tartean,
gordetzen gaitu bere
mantupe maitean.

BIZITZA UMILA FRANTZISKOTARRENA (1970)

Jesus Larrea “Mantxola”

Arantzazu, XLIX, 1970, 471. zenb., 83-84 or.

- 1 JENDE ASKOK BADA
prailea naizela,
ez dakitenak ere
jakin dezatela.
Meza ematerikan
ez det *nahi* inola:
Jaunaren dei zuzena
zertako bestela?
- 2 Danak ez dira egin
Meza emateko;
Jaunaren deia ez nun
kargu hortarako.
Anai izen umila
nahi det neretzako,
mundu kaxkar honetan
Jauna serbitzeko.
- 3 Jendea sartzen da gaur
edozein tokitan;
askok esan didate
erdi berriketan:
– Meza ez emateko
komentuan zertan?
Ikasten hasi hadi
Arantzazun bertan.
- 4 – Ez ikasteagaitik
haiz hola gelditzen;
hasiko haiz hi ere
piska bat esnatzen!

Hik egingo dek beti
gogotik atxurren;
par egingo diate
zahartzen haizenen!

- 5 Hoi en iritzi hauek
ez dira zuzenak,
bide hori ez baitu
jarri gure Jaunak.
Berari jarraitzeko
ez dira onenak:
ikaskizun haundiak,
ospe eta famak.
- 6 Frantziskotarra naiz ni
Jaunak hala *na/hita*,
eta bere bidea
egiten det maita:
Umildadea zuan
oinarri hartuta,
Mezarik ez zun eman,
asko iritzita!¹²³
- 7 San Frantziskok nauka ni
hartuta semetzat;
bere antzeko izan,
hori da neretzat.
Aita Meza gabea,
semea orobat,
biderik zuzenena
neretzako *behintzat!*
- 8 Meza eman ez arren
hara hor santua;
zergatik egongo naiz
desanparatua?
Anaia naizelako

¹²³ San Frantzisko Asiskoa ez zen apaiztu; diakonoa izan zen.

nago harrotua,
jendearen esanak
erabat *ahaztua*.

- 9 Ez det gaizki hartutzen
inoren esana,
pazientziz eraman,
hori da onena.
Jesu Kristo izan zan
benetan zuzena;
okertzat hartu zuten,
hara gauz antz-duna!
- 10 Mundua salbatu zun
umila izanik,
hoben batere gabe
Gurutzean hilik.
Horregatik ez det *nahi*
ahaltso izaterik,
jendea salbatzeko
bide ixiletik.
- 11 Harroak gutxi dira
komentuan bizi,
mezadun izan arren
ezetz bat ikusi!
Mezadunen aurka ni
ez naiz hemen hasi;
danok berdin gerala
nahi det adirazi.
- 12 Senide bizi gera
guztiok komentun,
eta ez jende askok
uste duten modun.
Sinisten ez badezu,
atoz, ikus zazun,
Mantxolak gezurrikan
nola jarri ez dun.

ARANTZAZUKO AMARI (1969)

Justa Iturzaeta

Antonio Zavala, *Franzisko Iturzaeta bertsolaria*
[Auspoa, 86-87], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1969, 224-225 or.

- 1 ESKAU-ESKEINTZAK EGIN NAI DIZKAT
Arantzazuko Amari,
zergatik bera nola dagan
Gipuzkoako Zaindari.
Bedeinkatua izan dedila
zure garbitasun hori;
heriotzian galdu ez gaitezen
lagun zaiguzu danori.
- 2 Arantzazuko eleiz berrian
dagan Ama Birjina,
zeruko lore usaitsua da,
guziz garbia ta fina;
besterik ez dan bezelakua,
o Jaungoikuak egina!
Horregatikan deitutzen zaio
zeru-lurren Erregina.
- 3 Urrutitikan Arantzazura
asko egiten da etorri,
bihotzetikan eskatutzero
danak Ama laztan horri;
pozez beteta bialtzen ditu
makina bat errukarri,
zenbat mesede egiten duen
Jainkuak lezake neurri.

Frantzisko Mari Iturzaeta bertsolari azpeitiarraren alaba nagusia zen Justa. Editoreak ez du bertso sortaren datarik ematen. Doinu eta guzti dator, honako ohar honekin: “Doñua, Justak berak kantatu ta Antonio Zatarain jaunak magnetofonotik paperera itzulia da”.

ARANTZAZUKO AMARI (1969)

Nikolas Segurola “Largate”

Arantzazu, XLVIII, 1969, 469. zenb., 59. or.

- 1 GOIZEKO ZAZPI T'ERDIK
edo inguruan,
Ama agurtzen dute
praileak koruan.
Bat ari da meza ematen
Amaren ondoan;
beste inor ez dago
eleiza barruan.
- 2 Argirikan ez dago
oraindik lurrean,
erromesik ere ez
Amaren aurrean.
Haizea ta elurra
Arantzazu aldean;
ta Ama irribarrezka
arantza gainean.
- 3 Elurra ta haizea,
eguraldi hotza;
elurraren txuria,
haizearen hotsa,
Arantzazun elurra,
Oñatin izotza;
ta maitasunez sutan
Amaren bihotza!
- 4 Errekak murmurrean,
ilunpetan mur-mur;
beren hizkuntza ulertzen
ez da oso samur.
Agur Amatxo, dio,

agur, Ama, agur;
mundura noa, Ama,
ta bildur naiz, bildur.

- 5 Eleiz barruan hotza;
kanpoan iluna;
mezetara deika
kanpaien tuluna.
Nun dira erromesak,
nun da euskalduna?
Amak nori agertu
bere maitasuna?
- 6 Badatoz argi printzak,
laister egunsenti.
Autobus bat igo da
Oñati aldeti.
Ta Ama irriparrezka
arantza gaineti.
Halaxen egoten da
Ama ona beti.
- 7 Eleizan erromesak
minez otoitzean;
Amatxo, deitzen dute
barru-ahotsean:
Jaunari eska iozu
gutzaz oroitzean,
berak hartu gaitzala
zerura, hiltzean!
- 8 Eskatzen daude batzuk
besteak eskertzen;
batzuak zer dabiltzan
Amari kontatzen.
Danak saiatzen dira
maitasuna agertzen;
ta Amak bihotza dauka
maitasunez lehertzen!

BAKETIK, ARANTZAZU, SANTOKRISTO, MISTERIOA

Nikolas Segurola

Testu daktilografiatua (AranArtxLit)

- 1 DENA ERAKARGARRI¹²⁴
da zure balantzan:
arte ta kultura
alkarrekin dantzan.
Zer dotore dabiltzan
naturan baratzen.
Eta gauza ederrena,
ez egon zalantzan:
euskaldun denon Ama
daukagu arantzan.
- 2 Lur ongarritu hortan
sortu da *Baketik*.
Ez da ihesi joan
gizonen lurretik;
gorrotoa kenduta
zuztar-zuztarretik,
bakea jarri nahi du
gauz danen gainetik,
herri hau herri dadin
bake pean beti.
- 3 Denen mesederako
hor dago *Baketik*:
ahaleginak egiten
bakearengatik.
Bakea jarri nahi du

¹²⁴ Ortografia eguneratua darabil, baina ez beti; batzuetan hitz berbera bi formatan dago: dena / dana, bake / pake; igesi, arkaitz, etab. Ortografia eguneratura ekarri ditut hemen denak, bertsoaren neurriak hori onartzen duenean. Bokalen arteko ‘h’ ez du aintzat hartzen bertsoaren neurrirako: nahi (2. bertsoan), ohitura (4).

gauza denen gainetik;
bakearen kabia
izan nahi du beti.

- 4 Harkaitz artean dabiltz
ardiak larrean,
sasi denak garbituz
ohitura zaharrean.
Otoitzera deika
kanpaiak dorrean;
arte ta kultura
sintoni ederrean;
lurra zerutik gertu,
zerua lurrean.
- 5 Ardi ta behorrak
mendiko larrean,
otoitzera deika
kanpaiak dorrean;
kultura pil-pil nausi
bake ederrean,
herriak berritu dun
barruti zaharrean,
muxuka ari diran
zeru ta lurrean.
- 6 Arantzazun aurrean
nola ez lilura?
Fedearen kabian
arnastuz natura;
harriak arte dira,
bakezko kultura;
besarkada berean
hiruron bilkura,
lurra utzi gaberik
heldzen da zerura.
- 7 Goiko harkaitz ondoan
ardiak larrean;

kultura ta artea
harmoni ederrean,
otoitzera deika
kanpaiak dorrean;
lurra zeruan eta
zerua lurrean.
Herriak berritu dun
kondaira zaharrean.

8 Beste erlikia bat maite dugun
Santokristoren kapera,
gure arbasoen koplak *zaharretan*
sarri azaltzen da bera.
Hainbeste erromes biltzen zituen
barkazioa eskatzera,
penitentzian handikan *behera*
Birjin Amaren aurrera.

9 *Misterioa*¹²⁵ deritzana da
orain erliki berria,
misterioak hausnartutzeko
oso egoki jarria,
atseden hartuz [meditatze]ko¹²⁶
txoko interesgarria;
lasaitasunez bete dezake
bihotz kezkatu larria.

10 Euskaldun denak harritzen dira
Arantzazu ederrean,
hainbeste harri arte eginak,
gurutze ederra dorrean.¹²⁷
Euskal Herriko kristau zintzoak
otoizka Amaren aurrean;

¹²⁵ Jatorrizkoan artikulurik gabe dago: *Misterio*; baina lekuaren izena *Misterioa* izateaz gain, bertsoaren neurriak berak eskatzen du artikulua.

¹²⁶ [meditatze]ko]: neronek gaineratua, puntua osatzeko.

¹²⁷ Jatorrizkoan “ta gurutze ederra dorrean” dago idatzita; kendu egin dut ‘ta’, puntua neurrira ekartzeko.

ardiak, behiak eta behorrak
harkaitz tartean larrean;
bi birigarro kanta ta kanta
pago baten adarrean.
Harmoni hontan dagon pertsona
ez dago toki txarrean.

Gaurko Arantzazu-gunearen –ez osoaren– deskripzio poetiko idealizatua eman nahi dute bertso hauek: gunekoago diren eliza, komentua eta Asis topagunea alde batera utziz, alegia. Arantzazuko artxiboko hiru orrietan nahasi samar daude ordenatuta horiek, eta nabaria denez, neurri ezberdinekoak dira bertsoak; baina jarraiko gaia darabilte denek: Arantzazu; tituluko hiru eraikinak erreferentziatzat hartuz: Baketik (Gandiaga Topagunea), Santokristo eta Misterioa. Horregatik neure aldetik ordenatu ditut, bertso sorta bakartzat eratu; lehen zazpiak neurri batekoak dira, eta azken hirurak bestekoak.

Tituluko izenek azalpentxoak merezi dute. *Baketik*: fundazioa da, giza eta gizarte-gatazken konponbiderako, Arantzazun sortua eta hasierako urteetan Gandiaga Topagunea eraikinean zuena bere egoitza –gaur egun Arantzazutik kanpo dauka bere egoitza soziala–. *Santokristo*: Arantzazuko plazaren gainaldean dagoen ermita historikoa, antzinako erromesen bidean, non horiek azken otoitzaldia egiten baitzuten Andre Mariaren aurrera iritsi baino lehen; Kurzipizioa ere deitu izan dute. *Misterioa*: horrela deitzen dute Santokristoren azpialdean dagoen eraikin berria, norberaren barne-gogoetarako barrunbetzat asmatua eta eratua.

**AMA BIRJINA ARANTZAZUKOARI, ESKERRAK
MIXIOLARIEN ALDE (1970)**

M. Anunciación Aldalur

Arantzasu, XLIX, 1970, 473. zenb., 153. or.

- 1 AGUR AMA BIRJINA
Arantzakoa,
zu zera Zaindaria
lur hontakoa,
zuk ekarri ziguzun
argi maitezkoa,
guk ezagutuzeko
nor dan Jaungoikoa,
Ama graziazkoa
ta errukizkoa,
zera zerukoa
eta lurrekoa,
zu zera mixiolari
lehenbizikoa.

- 2 Zure oinetan jaio
zan gure Ordena,
Asisko gure Aita
Frantziskorena;
gure lan handia da
mixiolariena
Jaungoikoarena;
animak jasotzea
apaiz jaunarena,
da lan haundiena,
apaizen hurrena
anai guztiena,
alkarri laguntzea
degu onena.¹²⁸

¹²⁸ Bertso honen puntuazioa iluna da; bere horretan utzi dut.

- 3 Arantzazuko Ama
errukiz betea,
zure antza nahi degu
guk izatea,
apaiz mixiolariei
lagun egitea,
zure nahia hau dala
egiz sinistea.
“Guazen ikustea
urruti batea,
urruti bestea,
nun dute atea”:
beharra degu Amak
erakustea.
- 4 Arantzazuko Ama
bizi da gurekin;
berak esaten digu
Semearekin:
“Mixiolariak bizi
dira Jaunarekin,
Jaungoikoaren giltzak
dauzkate berekin”;
urrutiarekin
nekatuarekin,
hotz-beroarekin;
gaixotzearekin,
zerura badijoaz
animarekin.
- 5 “Nere seme maiteak,
entzun eidazute:
arantzaren gainean
Ama nazute,
mixiolariak beti
maite itzazute,
mixiolarien alde
otoitz egizute,

lagun eiozute,
zorra diozute,
ondo dakizute,
anai dituzute;
eginbehar hau bete
behar dezute”.

6 Arantzazuko Ama,
Birjina zerana,
arantzaren gainean
jarri zinana,
Jaungoikoaren deia
da zure esana,
guri erakusteko
Jaunak *nahi* duana;
zu zatoz gugana,
gu gatoz zugana,
pozez Amagana
ematera dana,
anima ta bizitza,
dana gerana.

7 Ama, lagun eiguzu
Arantzazutikan,
zu gabe ezin egin
degu lanikan;
gorde mixiolariak
zuk arantzatikan;
aingeruak bialdu¹²⁹
zeruetatikan,
gure aldetikan;
bihotz guztitikan,
dana emanikan
mixioengatikan,¹³⁰
mixiolari *nahi* degu
danok gaurtikan.

¹²⁹ ‘biraldu’ dago idatzita jatorrizkoan.

¹³⁰ Jatorrizkoan: “mixioak gantikan”.

[AGUR BETIKO ARANTZAZURI]

Anonimoa

Arantzazu, LVI, 1976, 546. zenb., 341. or.

AURTENGO HONEKIN BERROGEITA BI,
natorkizula urtero.
Gaurgero ezin bisitatu *ahal*
izango zaitut berriro.
Negarra darit akordatzean
ez zaitudala ikusiko.
Josafateko zelaira arte!
Orduntxe zaitut espero!

Pello Zabaletak sartu zuen bertso hau *Arantzazu* aldizkariko bere “Arantzazu insólito” artikuluan (ibid., 341-344 or.), honetara aurkeztuta: “O como cantaba en su despedida un anciano, después de haberse llegado a Aránzazu por 42 veces”. Ez du iturririk aitortzen; berak zuzenean entzun eta jasotakoa ote?

URBIA ETA AIZKORRI (1982)

Joxe Mari Arrieta

El Diario Vasco, 1982-IX-12

1. EUSKAL GAZTEA MENDIZALEA
beti izan da jatorriz;
nor ez da noizbait erdi-zoratu
hango borda ta baserriz?
Hormak elurra bezin zuriak
estalirik txapel gorriz,
asko ditugu aberats larrez,
basoz, errekez, iturriz;
baina gaurkoan mintza *nahi* nuke
Urbiaz eta Aizkorriz.
- 2 Gaur gizartea arazo pean,
gizona berriz kezketan;
atsedenikan bai al da inun
mendi gainean bestetan?
Beste mundu bat zoragarria
da hura nere ustetan,
zorion harek bihotza *lehertu*
ta zatitzen du pusketan,
egokiago esango luke
berak baleki hizketan.
- 3 Ate bakoitzak gizarte hontan
horrenbeste maratila,
korapiloak estu dauzkana
haruntz agertu dedila.
Paradiso bat dirudi harek,
hain da paketsu, ixila;
neri aurrean jarriagatik
tokiak aukeran mila,
ni ez nintzake inora joango
hortikan zorion bila.

- 4 Arrats izartsu baten ondoren
goizean indar du *ihintzak*,
beheko aldea artalde zuriz,
goitikan, berriz, harkaitzak;
borda ondota agur eginaz
leialki lizar-zugaitzak,
gizon ta gauza danen gaietik
daukagun Haren emaitzak:
zeru pusketa harek sendatzen
ditu bihotzeko gaitzak.
- 5 Beste hau ere aitatu gabe
ezin det ixilik pasa,
oraindik ere ez zaigu galdu
euskal kristauen arraza.
Arantzazutik Meza Santua
eskeintzera Aita Lasa,
edade hortan Urbiaraino
jaiero ez da jolasa;
zu zera horko *ohitura zaharra*
bizirik daukan arnasa.
- 6 Mendizale ta artzai artean
zuk daramazun agurrak
zer pozak sortu ditun Urbian,
ez dira esaten xamurrak.
Negu partean gailur haietan
izotzak eta elurrak
indar hartzean, horko bideak
ez dira izango laburrak,
danak urtzeko sua, ordea,
zure sinismen-egurrak.

Autorearen *Nere ondar alea* bertso-bilduman sartuta dago hemengo sorta hau ([Auspoa, 162], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1983, 121-123 or.).

ARANTZAZUN GOGO-JARDUNETAN (1983)

Lokateko aitona

Arantzazu, LX, 1983, 614. zenb., 23. or

- 1 ABENDUAREN HAMABIAN GU
iritxi ginan honera,
era bereziz egin ziguten
maitasunezko harrera.
Esku onetan erori ginan,
oso leku ederrera,
Aita Agirretxe ospetsuaren
hitzaldiak entzutera.
- 2 Gaur astelehena, hain xuxen ere
Santa Luzia eguna,
zer esanik ez, oso ederki
hemen ospatzen deguna.
Inork ez degu damu izango
hitzaldi hauek entzuna;
Jaungoikoaren doiairekin
bihoa gogo-jarduna.
- 3 Mendi goietan elurra dago
eta nabari da hotza;
baina ala ere berotasunez
arkitzen zaigu bihotza.
Nahikoa degu gogoratzea
Jesus haurraren jaiotza,
eta gainera gugatik nola
izan zuen heriotza.
- 4 Lur gain honetan badamakigu
makinatxo bat hotz-bero.
Ai zer gauz ona, hoiek guztiak
ondo eramanez gero!

Jaungoikoari otoitzak egin,
lanak eskeini goizero.
Beste guztiak alperrik dira,
anima galdu ezkeru.

5 Ondo begira jarri ezkeru,
gure hemengo bizitza,
lautik hirutan gutxieneko,
asmatu ezinik gabiltza.
Zintzo ta sendo bete dezagun
kristautasunaren hitza,
ta hori ondo egin artian
ez da sendatuko gaitza.

6 Bukatzerako agur bero bat,
gizon eta andrezkuak.
Bihotzak *nahi* du, baina daneri
ezin estutu eskuak.
Alkar hartuak izan gaitezen
goikuak eta *behe*kuak;
aurrera ere lagun deigula
Birjina bihotzekuak.

“Aitona Joakin” identifikatua du, ustez, Julen Urkizak sorta honen autorearen ezizenean. Zein da, ordea, horren izen osoa? Ez dut argitzerik izan.

ARANTZAZUKO AMARI (1985)

Pablo Zubiarrain “Ernani Txiki”

Pablo Zubiarrain “Ernani Txiki”, *Ia kantatuz bezela* [Auspoa, 190], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1985, 167-168 or.

- 1 NUN DEGU MAITASUNA,
garai batekoa?
Gipuzkoa maitea,
zaude gaixotua.
Herri honek falta du
zeinek gozatua,
lagun zaiguzu, Ama
Arantzazukua.
- 2 Nola daukagun gaixo
Euskal Herri dana,
gizonen gorrotoak
egin duen lana,
berriz ere bagatoz
eskean Zugana,
gaitz hau sendatzen lagun
egiguzu, Ama.
- 3 Amak laguntzarikan
ez du ukatuko,
ez ote gera onak
izaten o/hituko?
Danok piskabanaka
gera bukatuko,
izena besterikan
ez da geratuko.

Sortaren buruan idatzita dagoenez, “Lasarte'ko Zumaburu parrokian, Arantzazu'ko Ama Birjiñaren egunean, 1985'ean, kantatuak” dira bertsook.

ARANTZAZUKO BILERA (1987)

Joxe Mari Lertxundi

Joxe Mari Lertxundi, *Sorlekuaren kezka*
[Auspoa, 220], Oiartzun: Sendoa argitaldaria, 1994, 55. or.

- 1 MILA BEDERATZIRE/HUN
larogeita zazpi,
irailaren hogeian
ez ginan gu gaizki.
Arantzazura bildu
ginan hamazazpi;
lagun danak Lertxundik
gogora dakarzki.
- 2 Han igaro genitun
unerik onenak,
alkar besarkatzean
bildu ginan denak.
Pozez nengon denboran
sortu ziran penak,
oroitu nitunean
falta ziradenak.
- 3 Aurten talde bikaina
Jaunak ala nahita,
Erentxun jauna ere
izandua baita.
Hura nagusi jator
ta Basarri aita,
holako bikote bat
nolatan ez maita?
- 4 *Diario*-n jarrera
ez da itxusia,
gugana juna baitzan

diru-nagusia,
ordainduko zuala
dago ikusia,
gugatik Goiko Bentan
kosta zan guzia.

5 Egunkariko jauna,
inguratu sarri,
gu hor ibili gabe
estu eta larri.
Eskertzen det Erentxun
ta berdin Basarri,
hurrengo urtean ere
bazkari bat jarri.

6 Heriotzari diot
nik bildur itzala [*sic*],
gertu izan bainuen
gaztea nintzala.
Jainkoak nere *nahiak*
gaur entzun ditzala:
hurrengo urtean berriz
alkartu gaitzala.

ARANTZAZU SEKULA BAINO DOTOREAGO (1990)

Anjel Mari Peñagarikano? Anonimoa (?)

Arantzazu, LXVIII, 1990, 700. zenb., 21. or.

- 1 IRAILAREN BEDERATZIA
zein egun zoragarria!
Arantzazuko gaina ez da ez
dena penditz ta harria!
Zeinek esan du erabat hotza
dagola Euskal Herria?
Hainbeste jendek ikustea nahi
Amatxoren far-irria!
Zure janariz ase nahi zuten
bere gose-egarria.
- 2 Sekula baino dotoreago
goizean argi izpiak
agertu ziren zeru gaineko
euri-lanbrotan bustiak,
ihintz gozoak busti zituen
gure bihotz amestiak,
urte osoko saminak eta
urteko neke guztiak,
Amatxo, danak goxatzen ditu
zure irrifar eztiak.
- 3 Ezpain bistan isladatzen da
gure barrengo poz dana,
zure grazizko iturria da
inoiz agortzen ez dana;
itxaropena dugu janari
goitik zerorrek emana,
huts egiterik badugu eta
barkatu, Ama laztana,
eta Zuk duzun dohai aparta,
arren, ixuri gugana.

ARANTZAZUKO AMARI

Patxi Telleria

Arantzazu, LXXX, 2000, 807. zenb., 21-22 or.

- 1 ARANTZAZUKO AMA ZAITUGU
Euskal Herriko Zaindari,
eskean nator, baina *lehen* ere
asko zor dizugu zuri,
berriro ere arerioak
jarri gaituzte urduri,
arrazoakin hitz egin arren
mendekutza egin guri,
egoera hontan negar-malkoak
zeini ez zaizka isuri.
- 2 Gorrotoari atek itxi ta
alkar maitasunen gora,
zeru-indarrez mundu hontako
txikikeriak albora,
azter dezagun gizaldietan
nola jua zaigun denbora,
kultura bidez da zer *nahi* degun
bildu alkarren ondora,
denek baturik sobrean daude
gorrotoa ta polbora.
- 3 Euskal Herrian *behin* behar eta
denok elkarturik hasi;
euskaldunak pake santuan
ez gaituzte *nahi* ikusi,
arerioak jarri gaituzte
gezur eta saltsan *nahasi*,
ez diran gauzak kanpora deika
guri jarriaz itsusi;
Ama, lagundu!, eskatzen dizut
Zuri eta Seme Jesusi.

- 4 Gutxi generala ta menderatuz
beti guri atakean,
alkartutzean jakingo dute
nolakoak eta zein gean,
tarten ditugun belar txarrak e'
jarri *ohi* gaitu nekean,
alkar ulertu denok, bat egin,
ta gizatasun betean;
Arantzazuko Amak lagunduz,
bizi gaitezen **BAKEAN**.
- 5 Arantzazura erromesetan
juan *ohi* ziran gurasoak,
zure aurrean belaunikatuz
eskeiniz otoitz gozoak,
zerutar graziz eta indarrez
menderatuz arazoak,
hurko-indarrez alkaturikan
herriak eta auzoak,
zorion bete eta bakea
zezaten sendi osoak.
- 6 Garai bateko kristautasunez
alkarrekin ta juntuan,
famili osok beren babesa
ohi zuten zure mantuan.
Afalondotan murgildurikan
errosario santuan,
denborarikan sobratzen bazan
eliz abestiz kantuan,
purgatorioko animak ere
beti edukiz kontuan.
- 7 Munduan ez da falta izandu
tentaldi ta arriskurik,
gaztetan ere ez ginan egon,
Ama, zurekin *ahazturik*;
Oñatitikan Arantzazura

kandela bana pizturik.
Aita Agirretxen sermoi sutsukin
Amarengan sinisturik.
Fedean sendo, asmotan gartsu,
barrenen ez zan tristurik.

8 Mundualdi hau haunditsuena
nola detan eramana,
zure grazia izan dadila
aurrera ere naramana,
indar eskasiz geran unetan
na*hi* det zure harremana,
umeak ere bere ezinen
datoz gurasuengana,
era berean deitutzen dizut
nik, Arantzazuko Ama.

9 Gurekin duzun distira eman
gaurko gaztei barrenetan,
eman zaiezu zerutar deia,
eskatzen dizut benetan,
beren barrenak pixkat gozatuz
bizi ez ditezen penetan;
indarra eman, belaunikatu
ditezen zure oinetan;
Zu gabe gauza onik ez dute
egingo mundu honetan.

10 Gazte guztiak ere ez ditut
sartu na*hi* zakutxo baten,
esan na*hi* nuke gaur ez dirala
asko elizara joaten.
Amatxo maite, denei lagundu
dei hau entzun dezaten,
zure laguntzan eta babesen
guraso onak izaten,
gazte ta zaharren arten ez dedin
zeru-grazi hori eten.

- 11 Arantzazuko elorritxoan
Gipuzkoako Zaindaria,
Zeru haundira eskertzen degu
Zurekin degun zoria;
entzun erreguz, eten ez dedin
gure arteko haria,
alkar maitatuz sendatu bedi
Euskal Herrik dun zauria;
arren, lagundu, Arantzazuko
gure Amatxo Maria.
- 12 Urtero gisan Arantzazura
Abuztun hamabostean,
goiko laguntzak zure eskutik
jaso ditugun ustean,
aurrera ere laguntzeko prest
zaudela ikustean;
osasuna ta pakea bada,
kontentu honenbestean;
mundu honetan lagun zaiguzu,
salba gaitzazu bestean.

ARANTZAZUKO AMA

Jose Insausti

Jose Insausti, *Beti bertsoa buruan* [Auspoa liburutegia 276],
Oiartzun: Sendoa arg., 2002, 348-349 or.

- 1 ZURETZAT HIRU BERTSO,
Arantzako Ama,
ahal diran egokinak
nahi nituzke asma.
Bihotzak hortarako
Zugana narama,
lehen e' arindu didazu
makina bat zama,
zure eskutan baita
pakearen arma.
- 2 Oso mutil koxkorra
ni naizenez gero,
bisitatutzen zaitut
udaazkenero;¹³¹
ta hiru Agur Mari,
berriz, egunero,
eta zure laguntza
izaten da gero;
horregatik dauzkatzu
hainbeste bezero.
- 3 Gaur ere, Ama, *nahi* dizut
gauza bat eskatu:
odol ixurtze hauek
ditezen gastatu;
gehiago gorrotorik

¹³¹ “Uda azkenero” du idatzia Insaustik, bertsoaren neurriagatik edo; baita bere hurrengo bertso sortan ere: “uda azken garaian”). Neurria errespetatu nahi izan dut.

ez dedin esnatu,
ta gose diranari
na/hiko jan prestatu,
ta Euskadi Madrilen
zopotik askatu.

Honako sarreratxoa ipini zion autoreak bere bertso sortari:

“Gaztetan, leen ere esan dedan bezela, askotan joaten giñan Arant-
tzazura oiñez, Aitzgorri eta Urbiatik. Zapatuan joan eta igandean etorri.
Amaika bertso badet bide ortan kantatua; eta, an, apal-ondoan, bein,
“Arantzazuko Ama” gai emanda, olamoduz kanta-tu nituan; eta, beti be-
zela, gero zuzendu eta papelean jarri”.

ARANTZAZURA ERROMES

Jose Insausti

Jose Insausti, *Beti bertsoa buruan* [Auspoa liburutegia 276],

Oiartzun: Sendoa arg., 2002, 168-170 or.

- 1 GOIERRIN OHITURA BAT
nola zan *lehenago*
esan beharren nago,
nere buru *zahar* hontan
argirik badago.
Udaazken garaian,
gaur baino *gehiago*,
Arantzazura joanaz
bi egun igaro;
penagarri da baina
ia galdun dago.
- 2 Larunbatez irten da
zapalduz Aizkorri
gehienetan gorri,
baita bisita egin
nahi haina tontorri,
ikusiaz hamaika
pago ta elorri;
gero Jauna hartuta
igandez etorri;
pena uztea galtzen
ohitura eder horri.
- 3 *Nahiz* peregrinazion
asko joan oraindik
mendiaren gaindik,
taldeka joatea
urritu da *lehendik*.
Ordun larunbatero
kobaren barrendik

e/hunka pasatzen ginan
txiki eta haundik,
oihu latzak eginaz
handik eta hemendik.

- 4 San Adriango koba
igaro ta bêla
han gendun otela,
askatu ta jateko
gosari pardela.
Huraxe bai lekua
goxo ta epela,
pago eta lizarrak
itzal ziradela;
uste det paradisoz
konpara zeikela.
- 5 Baita ere inguruan
ardi eta behor,
egin gabe opor,
larrea mozten baitu
udazkenak gogor.
Baina gureztat ez zan
izaten hain lehor,
zatotikan edanaz
bapo hemen ta hor;
gu bezin zoriontsu
bai ote zan inor?
- 6 Gosaldu ta berriro
aurrera segira,
mendira begira;
batzuek Aizkorriko
gurutzetik jira.
Bestek *beher*agotikan
Malkar alderdira,
bazkaltzerako danok
bilduaz Urbira;

orduko ibilerak
horrelaxe dira.

- 7 Bazkal ondorena zan
pozaren hegala,
esaten zail dala,
indartzen zituana
sendo ta argala.
Talde *gehienetan* bat
soinu jotzen zala,
txistea ta bertsoa
ezin entzun *ahala*,
zeru bihurtutzen zan
Urbiko magala.
- 8 Ez zan alperrik galtzen
soinuaren hotsik,
nahiz ez izan hotzik,
gazte jendea dantzan
hasitzen zan pozik.
Helduk ere bai,
bazan gustoko larrosik.
Nola galdu Urbiko
une aproposik?
Egunero ez zegon
halako paotxik.
- 9 Gazte jendeak burun
makina bat amets,
nahiz joan erromes,
Arantzazuko Amari
eginikan promes.
Hain alai ikusita
Pello eta Lurdes,
aztoratzen ziraden
Joxepa ta Andres,
gero harkaitz artera
egin *nahian* ihes.

- 10 Eguzkian sarreran
aurrera indartsu,
na/hiko irripartsu,
neskatxari esanaz:
“Eskua ekatzu”.
Berehala ikusten
gendun Arantzazu,
eta alkarri esan:
“Goazen barrura, zu”,
na/hiz haruntzako ez euki
juergako haina su.
- 11 Halare inoiz joanak
gerade bertara
gu Benedicta-ra,
iluntzeko eleizkizun
jator haietara.
Ondoren zabalduaz
bost ostatutara,
talde bakoitza joanaz
na/hi zuan hartara,
gero apaldu eta
guztiok lotara.
- 12 Jai-goizean logurek
garaian baztatu,
baita elizan sartu;
gero konfesatu ta
Jaunakin alkartu.
Ondoren gosari ta
bazkariz indartu,
eta lehengo bidea
etxerako hartu;
ta agur, Arantzazu,
na/hiz¹³² sarri ohartu!

¹³² Badirudi jatorrizkoko ‘naiz’ juntagailua dela, eta ez aditza.

BERTSO BERRIAK
AIZKORRI MENDIARI¹³³

Jose Insausti

Jose Insausti, *Beti bertsoa buruan* [Auspoa liburutegia, 276],
Oiarzun: Sendoa arg., 2002, 163-166 or.

- 1 AIZKORRI, ZURI DAUKAT
gaur kantatu nahia,
badedala uste det
itxurako gaia.
Ondo ezagutzeko
izan det garaia,
etxetik bistan zaitut
hain mendi tantaia,
batzutan iluna ta
bestetan alaia.
- 2 Jaio nintzanez gero
etxetikan bistan,
itsatsirikan zauzkat
memoriko listan.
Goizen egunsentiko
eguzki gorrixtan,
ta elurte luzeko
kolore txurixkan,
eta hodei-denboran
trumoi ta tximistan.
- 3 Gaina ez zaizu beti
ikusitzen baino,
nola hor kokatzen dan
horrenbeste laino,
txuriak edo beltzak

¹³³ Jatorrizkoan ‘Aitzgorri’ dago idatzita.

erdi alderaino,
eta bestetan dana
behetik goraino;
hala ezagutu zaitut
orain arteraino.

- 4 Trumoi-denboran
oso *ohi* zerade beztu,
ta zure aurpegia
erabat trakestu.
Bildurgarrizko hotsak
gainera abestu,
harkaitzeko ekaitza
hortarako prestu,
nahiz poztu lehortean
gaudenean estu.
- 5 Mila ta bostehun metroz
gaindikan gailurra,
ta harritsua zera,
urri dezu lurra.
Baina urte erdian
izanik elurra,
uretan ez zera zu,
ez, oso lukurra;
Oria ibai haundiak
hortxe du muturra.
- 6 Barren hezea dezu
nahiz ta gaina gorri,
eta zugaitzak berez
ohi dira etorri:
haritz, pago ta ametz,
gorosti ta elorri.
Ezin *gehio* eskatu
mendi maite horri,
paradisoan pare
jotzen det Aizkorri.

- 7 Zure magalen dezu
paketsu Zegama,
baita ere Aketegin
sona haundiko Dama.
Esaten zuten zala
sorgin danen ama,
gainera bazun asko
ibiltzen zan fama;
ordun ez zan izango
orain hainbat arma.
- 8 Makina bat istori
neri ama zanak,
Zegamakoa zan ta,
bazitun esanak.
Poz askorekin
entzun *o/hi* nizkion danak,
na/hiz batzuk orain
izan haizek eramanak,
baina esaten ari naiz
gogon ditudanak.
- 9 Gurutze beltz bat dezu
gaineke dizdira,
aurren dezun Zegama
maiteai begira.
Horregatikan ere
esaerak badira:
Ematen bazitzaion
Arabara jira,
bera bihurtzen zala
lehengo alderdira
- 10 Nik entzuna jartzen det
na/hi dunak sinetsi,
hola jakin dezaten
bihar edo etzi.
Ta heltzen omen zion

hamaika promesi,
lehorte haunditan
ere ez zuten *ohi* etsi,
baizik lepon hartu ta
Zegamara jetxi.

- 11 Bestela ere urtero,
San Bartolometan,
gurutz hau jeixten dute
hain asmo onetan.
Ta jarri San Martinen
eliza horretan,
beren urte-jaietan
izateko bertan,
agurtu eta musu
emanaz oinetan.
- 12 Beste Aizkorrin zati bat
San Adriango koba,
santu ta ermitakin
aspaldiko obra.
Koba milaka urtetan
hortxe egongo da,
izango zan hamaikan [*sic*]
estali ta borda;
baina garbi dakina
mundu hontan nor da?
- 13 Zenbat pasa ote dira
kobatik barrena?
Bera da Goierriko
biderik *zaharrena*,
hemen bizi izandako
ta kanpotarrena,
Arantzazuko erromes
eta artzaiena;
Urbi bidean dagon
atari ederrena.

- 14 Holaxe bizi ziran
lehengo denboran,
nahiz hauek pasatu ta
orain egon modan.
Aurrerapenak daude
gaur halako loran,
baina munduan zehar
badago nahiko lan;
ta zeinek daki hemen
azkarrena nor dan?
- 15 Aizkorri, maite zaitut
ta ez duda-mudan,
udaberri, udazken,
negun eta udan.
Eta begiratu zer
eskatzen dizudan:
zure dohaiak nola
hain maite ditudan,
ea urte askoan
ikusten zaitudan.

[ARANTZAZUKO AHUNTZAK]

Anonimoa

Eskuizkribua – AranLitArtx: BPR, 16–012

- 1 ARANTZAZUTIK ESKUBITARA
ibai sakon ta sastraka,
n*ahi* dunik inor izanez gero
amildu leizke arrastaka,
lurrik gabeko bide txiurrak
ta hainbeste zulo ataka,
beldurgarrizko malda haietan
ahuntzak dabilta saltaka.
- 2 Ez ote dute *ahuntzak* merezi
bertso batzuek jartzia;
zailagoa da haitz hegaletan
haik bezela ibiltzia;
sapalda txarra egondu arren
moztutzen dute sasia;
harritzekoa da erorita
sekula bat ez galtzia.
- 3 Animaliak bai izan ere
abilak eta txukunak;
gainera danak taldean alkar
maitatzen duten kutunak;
alturak jexten eta igotzen
ez ditue oin astunak;
laister aitaren egiten duan
haiek ikusten ditunak.
- 4 Beste zer-janik izan ezta 're
bizitzen dira narrakin,
ta beti tente, kaputxinuak
hainbateko bizarrakin.
Urte oso bat bete orduko

- dabiltz ume ederrakin;
danen artean akerra nausi,
neurki biko adarrakin.
- 5 Hasarretuta ez dute *behintzat*
kopetarikan belztuko;
gogorak dira guztiak ere,
ez dezute sinistuko;
uda ta negu harkaitzik harkaitz,
noiz *behea* jo ta haustuko,
hizotz ta elur guztiakaitik
ez dira asko hoztuko.
- 6 Herak ikusi nola dabiltzan
ta gu harritzen gaituzte;
gailurretatik bidietara
guri begitzen digute;
nola sinistu abildade hori
erakutsiko ez balute;
ezer ez dijon haitz hegaletan
lasai paseatzen dute.
- 7 Kumea falta badu ameak
laister juten da korrika,
lasaitasuna gastaturikan
ixildu gabe orroika;
hala a(r)i dala ikusi arren
bidetan beste hamaika,
haiek utzita gailurretatik
ume gaixoari deika.
- 8 Halakoen baten ume gaixoak
erantzuten dionian,
berarengana inguratzen da
ondo umore onian;
pozaren pozez jolas politik
ere bai, hala da(g)onian,
aurreko aldea gora jasota,
atzeko *hanka* bin gainian.

- 9 Ez dago haiek bildurtzen ditun
alturik eta sasirik,
salto batekin libratzen dira
nekatu gabe gixirik [*sic*];
txindarri bana ere gehienak
lepoti *behera* zintzilik,
dauden lekuan denbora askuan
ez dira egongo ixilik.
- 10 Ume txikiak jaio orduko
hasten dirade jostatzen,
basa piztirik txarrenagatik
ere ez dira sustatzen;
baina pertsona inguratzerik
batere ez zaie gustatzen;
egun guzin bat arrapatzia
ez zaigu gutxi kostatzen.
- 11 Batzuekana etortzen zaigu
eskura edo ogira,
praile bat ere sarri dijua
ahuntz taldiaren erdira;
danak orroika jartzen zaizkio
praile berai begira;
ondo tratatzen dituanentzat
bastante mantsuak dira.
- 12 Haien artean ze gerra dagon,
praile horrek esaten du;
guztientzako ogirik ez ta,
guztiak ezin gizendu;
ahuntzen artean ondo serio
aker batek agintzen du.
Zaharrok saldu ta gazteak utzi,
baina guztiak ez kendu.

Autore-izenik gabe dago bertso sorta hau, eskuz idatzita. Ortografiaren aldetik askotxo eguneratu –zuzendu– behar izan dut.

ARANTZAZUKO AMA BIRJINA

Anonimoa

Daktilografiatua (1 or.) – AranLitArtx: BPR, 15–036

- 1 MARIARENGAN BEZALA, JAINKO,
ixur grazia Elizan:
Jesu Kristoren salbazioa
munduan zabaldu dezan.
- 2 Zure Elizari eman eiozu
apaltasun-egarria,
Marian antzez, izan dedila
guzien serbitzaria.
- 3 Euskal Herrira ixuri, arren,
gaur Mariaren Semea:
jarri dezala egi, pake ta
batasunaren legea.
- 4 Zu, Mariaren bidez, gugana
etorri zinan bezala,
Bere bitartez, denok Zugana
beti joan gaitezela.

Zuzenean ez dira Arantzazuko Andre Mariari buruzko bertsoak; baina goiko titulu horrekin daude jasota Arantzazuko Musika Artxiboan, doinurik gabe; titulua ez dago bertsoen buruan idatzita, kopia-sortari artxibozainak eskuz jarrita baizik, Arantzazukotzat interpretatu zituelako edo. Koartila tamainako papelean daude daktilografiatuta. Kopia askotxo daude sortan jarrita, esandako tituluarekin... Zer esan nahi du horrek? Garairen batean koruak-edo kantatzen zituela: zuzenean Arantzazuko Amari eskainitakotzat joz?

Paperak ez dakar inolako datarik, ez autore-erreferentziarik. Nahikoa berriak dira bertsoak, seguruenik fraideren batek idatziak, teologia aski goikoa darabiltelako. Hizkera aldetik, berriz, euskara batua eta gipuzkera batean darabiltza.

III. ATALA

IÑAKI EIZMENDI “BASARRI”: ARANTZAZUREN KANTARI

Sarreran esana dut Arantzazu kantatu duten bertsolari guztien artean leku berezia merezi duela Iñaki Eizmendi “Basarrik”. Bertsolari trebe eta oparoa izatearekin batera, oso Arantzazu-zalea zen Basarri; bertan eman zituen udako oporrak urte askotan.

1927an argitaratu zuen bere lehen bertso sorta *Arantzazu* aldizkarian, Izarraitz mendia kantatuz. 1936an eman zion hasiera aldizkari berean bere “Nere bordatxotik” izeneko sailari; Espainiako Gerra Zibilaren ondorengo isilaldi behartuaren ondoren, 1945ean ekin zion berriro bere lankidetzari eta hainbat bertso sorta solte argitaratu zuen ondorengo urteetan. Arantzazuko eliza berriaren lehen harria jartzekoan bera izan zen bertso-kantaria (1950), baita horren inauguraziokoan ere, Uztafiderekin batera (1955). 1953an berriro heldu zion garai bateko “Nere bordatxotik” sailari, aldizkariko lankide saiatu bihurtuta, 1975 arte. Bertsolaritzaren eta euskal kulturako beste alorretako gertakarien inguruko iruzkinak egin ohi zituen sail horretan, berak idatzitako bertso berriak nahiz inorenak tartekatuz. 100en bat bertso sorta kontatuak ditut Basarrirenak, *Arantzazu* aldizkarian argitaratuak, horietan 14ren bat Arantzazu kantatzen dutenak. Azken biak 1983koak dira, “Arantzazura erromes” sailekoak. (Ik. liburu honen V. atala).

NERE BORDATXOTIK
ARANTZAZUKO AMA (1936)

Iñaki Eizmendi “Basarri”

Arantzazu, XVI, 1936, 180. zenb., 192. or.

Ignazio Eizmendi “Basarri”, *Nere bordatxotik*

[Auspoa sail nagusia], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1992, 46-47 or.

- 1 AGUR, AMA MAITEA,
bihotz barnez, agur,
poztarioz aurrean
hona buru-makur!
- 2 Edermen lora denak
zeuregan dituzu,
onez, berriz... o, Ama...!
zein ona zeran zu!
- 3 Trakets, oker, zanean
gizaldi eria,
zuk agertu zenduan
honuntz errukia.
- 4 Eusko baso-mendiak
negar zegoten,
anai orok alkarri
gorrotu zioten.
- 5 Herriak herriekin
orobat zebiltzan,
burruka gaitz harentzat
sendakairik ez zan.
- 6 Poztasunik inon ez,
denak negar-kanta!
Sorterria betiko
galduko zala ta!

- 7 Hau dena nabaiturik,
o!... bihotz ona bai!
Euskal herri gaxuok
hondatzerik ez *nahi*.
- 8 Zentzumenik degunok
txoratzeko eran,
arantzartean tinko
non agertzen zeran...
- 9 Hasarrez zakarturik
zegon itxasoak,
garaiz agertzen ditu
goi-apar goxoak.
- 10 Negar-uluz genitun
baso ta mendiak,
irripar uzten ditu
zerutar argiak.
- 11 Gizon arteko *nahaspil*,
gBasarr ta *nahastea*,
orok aldegin dute;
sortu da pakea.
- 12 Gizon eta herriak
pozez zorabio,
aldaketa guzi hau
Amari zor zaio.
- 13 Aurreko gizaldien
osakai zinan zu;
gaur ere premiz gera,
lagundu zaiguzu.
- 14 Esku, ama on horrek,
egun beltz hauetan;
argi, zaindari maite,
euskal herrietan.

- 15 Gorrotuzko edena
bihoa urruti,
maitasunean bizi
gaitezala beti.
- 16 Maitasuna gure ikur
ludi hontarako,
horrekin gertutu na*hi*
zure ondorako.

1936ko lehen sorta honi “Nere bordatxotik” ipini zion gaintitulu. 1953tik aurrera horixe aukeratu zuen aldizkariko bere atalaren izentzat, eta gehienak horretan argitaratu zituen. Hitz lauz idatzitako bere erreportaia edo gogoeten barruan bertsoren batzuk eskaini ohi zituen gehienetan, berak artikulurako bereziki ipiniak, nahiz beste noizbait kantatuak.

23 urte zituen Basarrik hemengo bertso sorta hau aldizkarian argitaratu zuenean. Aurreko urtean txapela irabazia zuen Donostian, Euskaltzaleak elkarrekin antolatutako Euskal Herriko lehen bertso-txapelketan.

[ELIZA BERRIAREN LEHEN HARRIA] (1950)

Iñaki Eizmendi "Basarri"

Arantzazu, XXX, 1950, 320. zenb., tartekaturiko orrialdea, zenbakitu gabea

- 1 GAURKO EGUNA, GAIN HONTARAKO
egun gogoangarria,
bere aulkian ikusi baitut
Amatxoren par-irria...
Eleiz horretan, ezin kabituz,
gaizki zebilen herria;
unetxo hontantxe ezarri dute
lehendabiziko harria.
Lehengoa txiki gelditu da ta,
egin dezagun berria!
- 2 Gaur Arantzazu dute kabitzat
euskaldun fedezko danak!
berriz etorri *nahi* dutelako
behin inguratzen diranak.
Jende asko ta estalpe gutxi,
marmar eta zeresanak...
Gaitz hau sendatu behar degula
gaude *lehendik* hitz emanak:
merezi duen tokia beza
gure Amatxo laztanak.
- 3 Hartu ditzagun lan hontarako
premizko berotasunak,
merezi baitu hainbat mesede
goitik ixurtzen digunak.
Estalpe horrek bildu gaitzala
senidetzarik degunak,
aho zabalka esan dezala

obra hau ikusitzen dunak:
Ama maitatzen ezin berdindu
litezkeela Euskaldunak.

Arantzazu aldizkarian bertso hauek aurkeztu zituenak dioenez, eliza berriaren lehen harria jartzekoan abestu zituen Basarrik bertso hauek.

ARANTZAZUKO AMAREN EGUNEZ

Iñaki Eizmendi "Basarri"

Arantzazu, XXX, 1950, 320. zenb., 293. or.

- 1 TRISTE DAUKATAN BARREN HONEN
pixka bat *nahi* diot bultza,
askatu bedi une honetan
nere adimen amutsa;
hainbeste jende haundin artean,
jaunak, hauxen bada lotsa,
bihotz guzian asea daukat
halakoxe xurrit-hotsa,
hitz egin *nahi* ta ezin tajutu
bertsolarien bihotza;
jakitez ze hutsa izaki eta
gauza honek ber¹³⁴ dun agurtza,
propio nola honetarako
ekarri nauten honuntza;
danon gogozko izan dedin gaur
bertsolarien hizkuntza,
Arantzazuko Ama maitea,
egin zaidazu laguntza.

- 2 Ixilik zegon txori gaxoa
nola hasi dan kantari,
lehendabizitik agur goxo bat
hemen zaudeten danori;
aurreko aldean ikusten ditut
makina bat agintari,
Arantzazuko gelatxo honek
zeru txiki bat dirudi;
danak goraldtu ta ezinikan
larririk dabil "Basarri";

¹³⁴ bear (behar).

asmo txarrikan zuen artera
nola ez dedan ekarri,
berezi dagon Artzai jator bat
nahi nuke lehenengo jarri,
bera agurtzera azaldu dira
gaur kale eta baserri,
Gipuzkoako Gotzai berriai
bihotzez ongi etorri.¹³⁵

- 3 Arantza artean azaldu zinan
egun batean Zu, Ama!
geroztik gure herrian alde,
ai! zuk egin dezun lana!
Sarritan eskuz atera dezu
arriskuan zegoana,
laino beltz danak urrundu eta
emanikan atsedena,
Gipuzkurentzat Zu izan zera
laguntzailerik onena;
ongi dakigu gaur ere arrisku
beltz ta latzak daudena,
erruki zaie [*sic*] berriro ere,
erruki, Ama laztana;
ongi dakigu hauxen baino
herri hoberik ez dana,
begi errukitsu hoiak beti
itzuli itzazu gugana.

1950eko irailaren 9an, Arantzazuko Andre Mariaren jaietan, ipini zuten eliza berriaren lehen harria. Ekitaldian kantatu zituen bertso hauez gain, bazkal ondoren ere abestu zituen Basarrik, agintarien eta erromesen aurrean.

¹³⁵ Jaime Font i Andreu izan zen Donostiako lehen gotzaina, 1950. urtean, Arantzazuko eliza berriaren lehen harria ipini baino hilabete batzuk lehenago bere karguaz jabetu zena.

ARANTZAZUKO EJERZIZIO-ETXEAN (1950)

Iñaki Eizmendi "Basarri"

Arantzazu, XXXI, 1951, 322. zenb., 18. or.

- 1 EUSKAL HERRIKO MUTIL BATZUEK
horra nun geran alkartu,
Amari deika zuzenbidea
n*ahi* genduela indartu,
sinismenaren berotasuna
bihotz erdiraino sartu
eta egindako pekatuaren
damutasun on bat hartu.

- 2 Jauna gurekin errukiturik
ona ginuzen bialdu.
Ejerziziok ondo eginen
damurik inork bai al du?
Inpernurako atea itxi
ta zerurako zabaldu;
kristau bezela jarraitu zagun
betiko ez gaitezen galdu.

- 3 Bizkaitar eta Naparruako
Gipuzkotarron lagunak,
Arantzazu hontan pasa ditugu
gogozko otoitz egunak.
Ez al zaizkigu *behin* 'e *ahaztuko*
frantziskotarron esanak.
Orain badaki nola ibili
zerura joan *nahi* dunak.

- 4 Gure bizitzan ez degu izan
sekulan hainbeste atsegin,
nola batzuek hala bestek

danok poztu gera berdin;
besteren batek nahi baldin badu
lan beharreko hau egin,
bakoitzak berak ondo ikusi
denbora galdu ez dedin.

Zarautz, 1950garren urteko urria.

Arantzazun gogo-jardunak egin ondoren abesturiko bertsoak dira. Garai hartan astebeteko gogo-jardunaldi asko eskaintzen zituzten fraideek Arantzazuko Ejerzizio-etxe edo Gogartetxean, gaurko Asis Topagunean: gizonezko eta emakumezko helduentzat, nahiz gazteentzat. Eskoletako neska-mutikoentzat laburragoak izaten ziren.

ARANTZAZU (1951)

Iñaki Eizmendi "Basarri"

Arantzazu, XXXI, 1951, 323. zenb., 46-47 or.

- 1 ARANTZAZUKO GAILUR SANTUA,
gailur guzien gailurra!
Ostatuz, bertan, han baitaukagu
gure Amatxo xamurra.
- 2 Zein izan leiken, ene kristauak,
Arantzazuko elorri,
ta egun batez etorri zana,
bere gainera etorri!
- 3 Neketsu, latza, hala beharrik,
Arantzazuko bidea,
neke guzien *ahaztugarria*
han arkitzen da, ordea.
- 4 Gure herriaren "zeru zatia"
Aloña gainean dago;
mundu lokatzak ez du sarrerik;
nun liteke garbiago?
- 5 Ixpilu danen ixpilua ta
argi guzien argia,
gure herriaren zuzendaritzat
han dago gogoz jarria.
- 6 Arantz guzitan arantz onena
Aloñan aukeratua,
ta liriorik usaintsuena
gerri hartan loratua.
- 7 Gure Amatxo han azaltzeak
ez du esan *nahi* hau baizik:

“*Beh*eko bizitza labur honetan
ez da paltako arantzik”.

- 8 Mundu olatu haserre, beltzak, [*sic*]
mendera *nahi* gaitunean,
eska laguntza; oroitu norbait
degula Aloña gainean.
- 9 Oroitu *hutsetan* hau pozaldia
gutzaz jabetzen zaiguna,
Jaungoikoaren Ama baitegu
Arantzazun daukaguna.
- 10 Arantzazuko gailur santua,
gailur guzien gailurra!
Ostatuz, bertan, han baitaukagu
gure Amatxo xamurra.

1951n omenaldia egin zion Zarautz herriak Basarriri. Ekitaldi horretarako Luis Fraca Royo-k lehen lau bertsoak musikatu zituen –bi ahotsetara eta organo-laguntza–, “Op. 20 N. 2 Arantzazu” tituluarekin (ik. *Basarriri omenaldia. Homenaje a Basarri*, Zarautz, 1951, 4-8 or.; ik. AAB: 152). Sota honetako lehen lau bertsoak aukeratu zituzten liburu horretan. *Arantzazu* al-dizkariak berak sortaren lehen eta laugarren bertsoak argitaratu zituen berririo (XLII, 1961, 392. zenb., 32'. or., kontrazala-2).

ZUK ZER DEZU, ARANTZAZU

Iñaki Eizmendi "Basarri"

Arantzazu, XXXI, 1951, 249. or.

- 1 ZER DA ARANTZAZU?
Beregan zer dun ez dakit baina,
badu halakoxe zerbait!
Beste alderdi guzietatik
berezia irudi zait.
- 2 Zer da Arantzazu?
Ez ote mundu baten azkena,
bestearen hasiera?
Arantzazura ezkeroz
gehienok aldatzen gera.
- 3 Zer da Arantzazu?
Otoizlarien gordelekua;
non aukeratu hoberik?
Zeru-hizkuntzak han dauka indar;
besterek [*sic*] ez du sarrerik.
- 4 Zer da Arantzazu?
Gure animak zer sentitzen du
Arantzazu gailurrean?
Ager lezaken hizkuntzik ez da
oraindik sortu lurrean.
- 5 Zer da Arantzazu?
Iñigo baten santutasunak
hor zitun lehenen txertuak.
Geroztik zenbat milaka ote
txertu hortaz indartuak?
- 6 Zer da Arantzazu?
Al dakit ba nik, anai maitea!...

Lurtar batek nola neurtu!
Amairik ez dun poz-biderako
lehenen bide hori hartu!

7 Zer da Arantzazu?
Alper-lana da; nik ezin esan
zuri zer dan Arantzazu!
Zoaz han dagon Amarengana
ta... Berak esango dizu!

8 Zer da Arantzazu?
Beregan zer dun ez dakit baina,
badu halakoxe zerbait!
Beste alderdi guzietatik
berezia irudi zait.

Azken bertsoa lehenaren errepika da. *Arantzazu* aldizkariko 248-249 orri-aldeetan bestelako testigutzak ere jasota daude Arantzazuri buruz, baina ez bertsoan; horregatik hemendik kanpo geratu dira. Basarriren bertso hauek ez dute titulu berezirik. Geroago bere *Laugarren txinpartak* bertso-bilduman argitaratu zuen sorta, “Zer da Arantzazu” titulu pean ([Auspoa, 55], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1966, 71-72 or.).

NERE BORDATXOTIK
ARANTZAZUKO ELEIZA (1954)

Iñaki Eizmendi "Basarri"

Arantzazu, XXXIV, 1954, 346. zenb., 17. or.

- 1 AMA BIRJINA EGUNEZ NINTZAN
Arantzazuko gainean,
ikusitu nuen kupirik gabe
ari dirala lanean.
Guzitik berdin esaten dute
obra aztertu dutenean:
– "Ikusgarria geldituko dek
ondo bukatzen danean".
- 2 Praile zintzoak hor jo ziguten
gure etxetako atea,
euskaldun danen beharkuna zan
ahal zanetik ematea.
Oraingo honetan egingo degu
pixka bateko pakea,
Ama laztanak laister baitu han
merezi dun estalpea.
- 3 Buru argiko artista azkarrak
bertan dituzten ekintzak,
zer eginkizun daukan garbiro
badaki gizon bakoitzak.
Esan bezate, Basterretxeak,¹³⁶
Eulatek eta Oteizak...
Inoren lotsik ez du izango
Arantzazuko eleizak.

¹³⁶ Aldizkarian 'Basterretxea' soilik dago idatzita.

ARANTZAZU ARRATEN (1956)

Iñaki Eizmendi “Basarri”

Arantzazu, XXXVII, 1956, 373. zenb., 227. or.

- 1 UR TEN ZAITEZTE BERTSO ALAIOK,
urten gaur ezpainetara,
euskal herritan entzun dedila
gure irrintzi, algara!
Gaur Arantzazu iritxi zaigu
Arrateren besotara:
Ongi etorri, Ama maitea,
gain zoragarri hontara!
- 2 Gipuzkoako Zaindaria gaur
gailur hontara bisita,
horra bi biak irripar goxoz
zerutar lorez jantzita;
egun hau ezin *ahaztu* liteke
lareun urtean bizita.
Nolako poza izango duten
ahizpak alkar ikusita!
- 3 Ez leike kanta kristau ezta
unezko haunditasuna,
ez leike ager Arrate gainak
egun hontan senti duna;
lehendabiziko “Sortzez Garbitzat”
herriak hautatu zuna,
hori da hemen, Amatxo maite,
zure zai zendukazuna.
- 4 Ama maiteok, zuen aurrean
hona pozkidaz herria,
zuen alkartze pozgarri hori
ikustera etorria!

Gu danontzako izan zazute
behar degun errukia,
zeuen ondoan goza dezagun
betiko atsedeen-tokia.

Honetara aurkeztu zituen bertsoak *Arantzazu* aldizkariak:

“Arrate, Euskalerriko tokirik ederrenetakoa! Bertara joan zan Arantzazu'ko Ama Maiatzaren 10'garrean, Jesusen Igokunde egunez. Milla-ka eibartar eta inguruko errietako kristau batu ziran bertan, Arrate ta Arantzazu'ko Ama goratzera. Gogoangarriak benetan bi imajiñak alkartu ziranean entzun ziran gorak eta txaloak! Ona emen alkartze ori zala-ta, Basarri'k atera zitun bertsoak”.

Arantzazuko jubileu-urtean barna Euskal Herriko herriak bisitatzera atera zuten Arantzazuko Andre Mariaren irudia; bisita horietako bat izan zen Arratekoa.

Arantzazuko jubileu-urtean ere (1956) abestu zituen bertsoak Basarrik, eliza berriaren atarian, Uztapiderekin batera, Eujenio Agirretxe aurkezle eta gai-jartzaile. Ez ditut inon aurkitu bi bertsolari ospetsuon saio horretako bertsoak.

ARANTZAZUKO AMAREN KOROAZIOA
DIAMANTEZKO EZTIAK (1961)

Iñaki Eizmendi “Basarri”

Arantzazu, XLII, 1961, 398-399 zenb., 225-227 or.

- 1 EZTAI URTEBETEA
degu guk aurten, bai,
gogoratu dezagun
pozik eta alai.
Ez al dezu bisita
txiki bat egin nahi?
Arantzazuko Ama
hantxe daukazu zai.
- 2 Irripartsu daukagu
Arantzazu goia,
gogoratuz antzina
egindako jaia.
Hainbat on egiten da,
hainbat egin nahia,
holako Erreginak
behar du koroia.
- 3 Sinistu egun hura
zerutarra zala,
gure guraso zaharrak
txoratu zirala.
Goazen Amarengana
nola edo hala,
erakutsirik haien
semeak gerala.
- 4 Ikustaldi txiki bat
agintzen dizugu,

hainbeste beharkizun
zurekin badegu.
Ama, jarrai eginaz
gugatik erregu,
zure laguntzik gabe
galduak gera gu.

- 5 Argira sar gaitzazu
ilunpe itxutik,
ez aldendu zu, Ama,
gure ingurutik.
Gizalditan barrena
iraun dezan zutik,
Euskal Herri maitea
ez utzi eskutik.

Lizardiri buruzko artikulu luze baten barruan daude bertso hauek. Arantzazuko Andre Mariaren koroazioa 1886an izan zen.

NERE BORDATXOTIK

ARANTZAZU ETA URBIA (1970)

Iñaki Eizmendi “Basarri”

Sortu zaizkidanak [Auspoa 112], Tolosa: Auspoa lib., 1973, 95-98 or.

Arantzazu, L, 1970, 479. zenb., 371-372 or.

- 1 EUSKAL HERRIKO IZAR OSTATU
zaitugu zorionean,
ilunak ez du hor zer eginik;
beti argitasunean.
Zeinek goraldtu ote zindezke
merezi duzun hainean!
Beste mundu bat aurkitzen dut nik
Arantzazuko gainean.
- 2 Goi-Erreginak zuan gogoan
zu hala begiz jotzeko,
guk, euskaldunok, gaur egunean
ez zauzkagu, ez, saltzeko.
Imanak doai aparta *ohi* du
burnia inguratzeko,
Arantzazuko Amak ere bai
danok bereganatzeko.
- 3 Gustoko toki bat aukeratu,
gainontzeko danei «miau»,
ohitura zaharra da guziz eta
oraindik ere badirau.
Nerea ez dut ukatuko nik,
gain horrek liluratzen nau,
tximixta bezin azkar joan zaizkit
hamar egun ta hamar gau.
- 4 O Arantzazu! Egun batean
indartsu erne zitzaigun,

ekaitzak ez du hor *ahal*men asko;
hori bai lore usaidun!
Hura ezean horko berririk
inork jakingo ez gendun,
Baltategiko artzai gazteak
zer mesede egin zigun!

- 5 Ama ezia zai dagolarik,
hargana *lehen*engo bizkor,
ondoren gero, mendirik mendi,
irten gindezke saltakor.
Leize ta harkaitz, gailur, ordeka,
ardi, zaldi edo behor,
beste tokitan aurkitzen ez dan
zerbait aurkitzen dugu hor.
- 6 Aizkorri haundiaren oinetan
zabalune bat etzana;
esaidazute, zein euskaldun da
noizbait iritxi ez dana?
Zer edertasun paregabea
duzun Jainkoak emana!
Urbia gainaz ez da *ahaz*tuko
behin ezagutzen duana.
- 7 Begientzako zer gozamina,
hau ikuspegi bikaina!
“Lizardi” batek bezela maita
bagezeza mendi gaina!
Gazte sasoiko batek badauka
nora aldatua oina,
hortxe dauzka zai Urbia eder,
Aizkorri eta Aloña.
- 8 Zu, Arantzazu, bai benetako
euskaldun Paradisoa,
bertso motelen bidez ez zaitut
behar hainbeste jaso.

Mendirik mendi, alai igaro
ondoren egun osoa,
ostatu ona jan-edateko,
ta gabeen lo gozoa.

- 9 Oñaztar eta Ganboatarren
denboretan bezelatsu,
guk, euskaldunok, huskeri batez,
gaur aixa hartzen dugu su.
Orduan oso beharrezkoa
izan bazan Arantzazu,
Ama maitea, berriro danok
adiskidetu gaitzazu.

Basarrik Arantzazun eman ohi zituen urte askotan bere opor-egunak, gorago ere esana dudanez. Hona berak idatzitako bertso sortaren aurkezpentxoak:

“Amar eguneko atsedenaldea, oporralditxoa, urtearen buruan. Nora jo aizeberritzeko? Nik artu dut nere tokia. Iru urte segirakoetan Arantzazu izan da nere jo-muga. Andra Mari’k nai dezala aurreruntz urte askotan alaxe izatea. Ta... bertsoz eman ditzadan nere kilima goxoak”.

Geroago bere *Sortu zaizkidanak* izeneko bertso-bilduman sartu zituen hemengo bertso hauek ere, “Arantzazu ta Urbia” titulu pean ([Auspoa, 112], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1973, 95-98 or.).

INAZIO ARANTZAZUN (1972)

Iñaki Eizmendi "Basarri"

Arantzazu, LII, 1972, 499. zenb., 287-288 or.

- 1 ZERU-ARGIAK ERDIZ JO ZUEN
danontzat zorionean,
mundu engainagarri hau zer dan
behin ikusi zuenean.
Arantzazura gabeko onik
ez zuen hark barrenean,
gerrako zauri gogorretatik
ondo sendatu zanean.
- 2 Amaren babes goxoan hantxe
barren dana zalapartan,
zenbat eskari egingo zuen
otoitzik beroenetan!
Frantzisko done Borjakoari
garbi jarri zion kartan,
animarentzat zenbat probetxu
izana zuen gau hartan.¹³⁷
- 3 Lo beldur gabe, erne ta sendo,
eskari danak intziri,
ongi zekien hark Amarekin
zer hizkera erabili;
bere gorputza zigorkatuaz
han egin zuen bijili,
goitar indarrak lortzeko ez zan
bigunkeritan ibili.
- 4 Okerbideak alde bat utziz
horra erabat zuzendu,

¹³⁷ 1554: "Cuando Dios Nuestro Señor me hizo merced para que yo hiciese alguna mutación de mi vida, me acuerdo haber recibido algún provecho en mi alma velando en el cuerpo de aquella iglesia [Arantzazukoa] de noche".

gure Zaindari Loiolatarrak
gauza benetan hartzen du.
Neke latz eta suprimentuak
inoiz ez zuten atzendu;
zer ez genduke egingo hemen
haren fedea bagendu?

5 Zu, Inazio, aspaldi hartan
erromes izandakoa,
geroztik hainbat mila euskaldun
bidean jarritakoa.
Lareun ta berrogeitamar urte
denbora pasatakoa,
Arantzazuren santutasuna
ez da atzo goizekoa.

6 Euskal Herriak gain santu hori
beti zintzo maita beza,
Amarik gabe dagon herria
oso baita ezereza.
Lareun ta berrogeitamar urte,
esaten oso erreza,
ta ordurako Arantzazu zan
pekatarien babes.

7 Horra euskaldun seme trebea
apal belaunikatuta,
Arantzazuko gain ederrean
santutasunez sututa.
Zeruko Ama bihotz erdian
indartsu zeukan sartuta,
Montserratera joan zan ondoren
hemen indarrak hartuta.

8 Gaur ez gabiltza, zoritxarrean,
Inazioren antzera,
mundutar grinak etorri dira
zerutarrak itotzera.
Ugaldu dira aurrerapenak,

ez noa ni ukatzera,
zenbait gauzetan aurrera goaz,
baina fedean atzera.

- 9 *Lehen* ezer onik ez zala egin
esaten dute *lehenengo*,
ipui zoroak dirala danak
entzuten zaie hurrengo.
Herri *zahar* honek akats asko du,
ezetzik ez det esango;
fede gabeko Euskal Herria
ez da hobeia izango.
- 10 Zientziaren barruti hortan
horrenbeste jakinduri,
baina fedea inoiz kalterik
egin al dio inori?
Euskal Herriko semeak ere
leiza zulora erori,
Jainkorik eta Ama Birjinik
ez aitatu gaur askori.
- 11 Hasi ta buka guztia hemen
egiten dala diote,
gerokoaren kezkarik eta
ardurarik ez daukate.
“Hil zan Jainkoa”, ta haren tokia
gizonek hartu baitute,
zerbait sinismen daukagunori
burla egiten digute.
- 12 Hain amorratzen ikusten dira
Eliz Ama zapaltzeko,
une guztiak onak dituzte
benenoa zabaltzeko.
Egitzazute *ahalegin* danak
trabak *bebingoan* kentzeko,
berehalaxe izango gera
animalien antzeko.

- 13 Ekaitzaldi hau etorri zaigu
astinduak emateko,
indarra eta kemena behar
degu zutik egoteko.
Bide kaxkarra hartu dezute
zoriontsu izateko,
fedea utzitako hutsuna
ezerk ez baitu beteko.
- 14 Nola liteke euskal fedea
gabetik goizera galdu?
Gure lur honek hutsune hori
ezagutu behar al du?
Arantzazuko Ama Maitea,
zure grazia zabaldu,
beldurgarrizko olatu honek
danok ez gaitzan zapaldu.
- 15 Urte gutxian gure artean
bada mila gorabehera,
munduak aixa garamazki gaur
berak nahi duen aldera;
elizgizon ta mundu-gizonak
danok pekatari gera,
urak etorri beharko dute
derrigor beren bidera.
- 16 Bide zuzena aurreko zaharrak
erakutsi zigutena,
ez da hobe orain ordainez
ezarri nahi digutena.
Azkena galdu behar dana da
gure ustez sinismena,
hil ta berpiztu zan Kristorengan
badegu itxaropena.

Geroago bere *Sortu zaizkidanak* bertso-bilduma aipatuan (136-141 or.) ar-
gitaratu zituen bertso hauek.

NERE BORDATXOTIK
ETXEAN DEGU GAITZA (1972)

Iñaki Eizmendi "Basarri"

Arantzazu, LII, 1972, 500. zenb., 314-315 or.

- 1 ZARAUTZ HERRITIK APALKI NATOR
Aloñaren magalera,
ezin gorderik dauzkadan kontu
batzuk zuri esatera.
Ama laztana, entzun, arren! zuk
bertsolari-eskaera,
be/hin behar eta Euskal Herrian
zure beharrean gera.
- 2 Hemen agertu zinan garaian
zer na/higabe ta saminak,
esan zeikean danak zeudela
oso burutik eginak:
Oñaztar eta Ganboatarrak,
lapurrak eta sorginak...
Orduko marka guztiak orain
ez al daude eraginak?
- 3 Ama maitea, zeure *ah*almena
garbi agertu zenduan,
harro ziranak apaldu ziran,
ta beharra bagenduan.
Hotzago edo epelagoa,
fedea bazan orduan,
orain erabat galdu degu ta,
animalien moduan.
- 4 Gure lurreko gorabeherak gaur
zein negargarri dabilzan,

ekaitza pranko ikustekoak
gera munduko bizitzan.
Munich, Viet-Nam, ta beste hainhat
beti ahotan ez izan,
begira zagun, o!, euskaldunok,
etxean nola gabiltzan.

- 5 Alkar arteko adiskidetzak
joanak ditugu ihesi,
inorentzako errukirik ez,
danerako geu *lehenbizi*.
Hau egia da, anai maiteok,
eta ukatzen ez hasi;
alkar ikusi baino *nahiago*
sugegorria ikusi.
- 6 Bizkar gainean hartuak gaude
makina bat danbateko,
ta motiborik asko badegu
berriz kezka egoteko.
Deabruaren *ahalmen* haundiak
hartu gaitu gu menpeko,
lehen igaroak *nahikoa* ez ta,
odol gorria tarteko.
- 7 Sendatu gabe dago oraindik
herri *zahar* honen zauria,
beldur ikaraz jarria nago
sortu leikela berria.
Berriro ere infernu bizi
laister da Euskal Herria,
maitetasunak hartzen ez badu
gorrotoaren tokia.
- 8 *Lehenez* gainera ez gaitezela
anai artean zatitu,
zentzuz osatu gaitezen ondo,
umekeriak garaitu.

Gure lur honek begiak goruntz
Zugana jaso *nahi* ditu,
ta okerrena gerta baino *lehen*,
Ama, gutaz errukitu.

- 9 Anaiak nola ibili leike
alkarrekin harakintzan,
noiz jarri behar degu apalki
Jaunaren zerbitzaritzan?
Gure babesle paregabea,
herri hau kontuan izan,
olatu trakets, hondagarriak
azpian hartu ez gaitzan.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1983)

Iñaki Eizmendi “Basarri”

Arantzazu, LX, 1983, 619. zenb., 184. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-1* (Grab.: Belots),

Oñati: Arantzazuko Santutegia, 1991,

B-11: “Iñaki Eizmendi «Basarri» bertsoan”

- 1 ARANTZAZURA ERROMES GOAZ,
hala erabaki degu,
zordun gerala badakigu ta,
ordaindu *nahia* daukagu.
Geure otoitzik xamurrenak gaur
hemen loratzen ditugu,
Jainko *ahaltsu* ta errukitsua,
gogoz eskertzen zaitugu.
- 2 Eskerrak eman batetik eta
indar berriak eskatu,
grina txar, gaizto eta zitalik
ez dedin gugan esnatu.
Nahiz eta gure mingain totelak
erabat guztiz askatu,
zure maitasun neurrigabea
goraltzen nola asmatu?
- 3 Saia beharrak gaude zintzoki
zure *nahi* danak betetzen,
egin ditugun hutsegiteak
ahazturik geldi ditezten.
Zure errukia nolakoa dan
nundik hasi gu agertzen?
Seme bakarra eman zenigun
guztiok salba gaitezen.

- 4 Bi mila urte hutsaren paltan,
zer gertatu zan orduan?
Kristok gurutze hartatik danok
izan gindula kontuan.
Argalak gera eta sarritan
murgiltzen gu pekatuan,
damutasunez senda gaitezen
aurtengo Urte Santuan.
- 5 Jaungoikoaren Seme izanik
heriotz aurrean bakar,
gure pekatu zorrak ordaintzen
maitasunetan su ta gar.
Arnas-berritze lanari ekin
dezaiogun danok azkar,
Hark maite izan gindun bezela
guk maita dezagun alkar.
- 6 Bakoitzak jaso beharra dauka
tokatzen zaion gurutza,
laino beltz, ilun, bildurgarriak
azaldu dira honuntza.
Orain eskari txit berezi bat
Euskal Herritik goruntza:
supritzen dagon herri zahar honi
ez uka zure laguntza.

Zarautz, 27-111-1983

Urte berean argitaratu zuen bertso sorta hau bere *Kezka-giroan* liburuan
([Auspoa, 169], Tolosa: Auspoa liburutegia, 1983, 153-155 or.).

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1983)

Iñaki Eizmendi “Basarri”

Arantzazu, LX, 1983, 620. zenb., 214. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-1*, (Grab.: Belots),

Oñati: Arantzazuko Santutegia, 1991,

B-16: “Iñaki Eizmendi «Basarri» bertsoan”

1 ARANTZAZU GAINEKO

Birjina laztana,
danon Salbatzailea
mundura emana.
Borondate argala
haizeak darama,
burumakurka gatoz
lotsati zugana,
zure premiz gera ta,
entzun, arren, Ama!

2 Gainezka zaude, Ama,
Zu maitasunetik,
danok ateratzeko
estuasunetik.
Tentaldi txar, gaiztoak,
dauzkagu nunahitik,
arrixkua besterik
ez alde danetik,
ez gaitezela irten
bide zuzenetik.

3 Lurreko egunetan
unero, unero,
gure itxaropena
beti Zugan bego.
Ama, otoitz dagigu
sutsu eta bero,
betiko zoriona

zai daukagu gero,
zure bitartekotza
iritsi ezkeru.

4 Bazter dezagun gure
jokera ergela,
laguntza behar degu,
alperrik bestela.
Zure graziak gudan
ixur ditezela,
uste det oso esku
honetan gaudela,
errukitsu baitzera,
Semea bezela.

5 Oñaztar, Ganboatar
alkarren etsaiak,
artaldea banatu
ziguten artzaiak.
Guztia lor lezake,
Ama, zure *nahiak*,
pozteko gure mendi,
soro ta zelaiak,
pakeatu gaitzazu
euskaldun anaiak.

6 Sinismena ez dago
behar bezin tinko,
ta bera indartzea
da *lehendabiziko*.
Eskatuko dizugu
gogoz belauniko;
Zu lagun zaitugula
bizitzan betiko,
gure itxaropena
ez da itzaliko.

Urte berean argitaratu zuen bertso sorta hau bere *Kezka-giroan* liburu aipatuan (156-157 or.).

IV. ATALA

1956ko ARANTZAZUKO BERTSO-SARIKETAKOAK

1955-1956 urteetan herriz herri erabili zuten Arantzazuko Andre Mariaren irudia, herriok bisitatze aldera; Hego Euskal Herriko hainbat herritara iritsi zen horrela; harrera beroa egin zioten jendeek, herri bakoitzean ospakizun bereziak antolatuz. Bertso-sariketa berezia antolatu zuen Arantzazuko santutegiak berak 1956an, herri bakoitzeko bisitaldia eta ospakizunak gaitzat ipiniz.

Arantzazuko Literatur Artxiboan bada karpeta bat, 2-8-5 signatura duena; 30 euskarazko idazlan daude bertan bilduta: 1956ko bi sariketetara bidalitako olerkiak eta bertso-sorten jatorrizkoak, alegia –ez denak–. Bertan daude, beraz, bederatzi herri ezberdinetatik bertso-jartzaille banak aipaturiko sariketara bidalitakoak ere. Iñaxi Etxabek (Oikia) irabazi zuen lehen saria; bigarrena, M. Anunciación Aldalurrek (Zarautz) –Andre Mariaren Zarauzko bisitaldia kantatzen duen bertso sortarekin batera beste hiru ere bidali zituen Aldalurrek, A.M.-ri eskainiak denak, koadernotxoan bilduta–. Bertso sortaren bat sariketan sartu gabe geratu zen, baldintzak betetzen ez zituelako. Iñaxi Etxaberen bertsoak, *Arantzazu* aldizkarian argitaratuak, autore beraren bestelakoekin batera doaz aurrerago. Beste hamaika sortak hemen ondoren doaz sailean.

AMA BIRJINA ARANTZAZUKOAREN ETORRERA
(Zarautz-Zumaia-Aia, 1956)

Maria Anunciación Aldalur

Liburuxka, eskuz idatzia, titulurik gabea –
AranLitArtx: SAR-1956/2, 14–002

- 1 AGUR, JAUNAREN AMA MARIA,
zeru-lurren Erregina,
gure errukiz gure “Zaindari”
arantzan zauden Birjina:
zure laguntza beharrean naiz
naizelako ezjakina,
zure pausoak zerbait esaten
egin *nahi* det *ahalegina*.
- 2 Mila beatzireun berrogeita
hamaseigarren urtean,
Arantzazuko Ama Birjinak
hau dio bere artean:
Eleiz berria egin didate
nere arantza maitean,
ezin egon naiz ordaindu gabe
neu oinez jua bitartean.
- 3 Ama Birjina abitutzen da
Arantzazutik jeistera,
bere maitale ongileari
maitasunez ordaintzera;
bere bihotzak esaten zion:
– Nuan semien etxera,
hil ondorean jasoko ditut
zeruetako atera.
- 4 Ama maitea, nai izan dezu
gu beti bedeinkatzea,

guri diguzun maitetasunez
guregana etortzea,
gizon guztiok, gaizto ta onak,
semetzat, ezagutzea;
Ama, nahi degu gure bihotzak
zuk Jaunari eskeintzea.

- 5 Jorrailaren azken eguna
zegoan aukeratua,
Ama Birjina etorritzeko
Aingeruz inguratua.
Zarautz herria beti izan da,
Ama, zuk bedeinkatua,
egun honetan izan da berriz
neurririk gabe poztua.
- 6 Asisko Aita San Frantziskoren
semeak lagun harturik,
Zarautz herrira etorri zinan
Aingeruak apaindurik;
zure medaila jantzita dago
herri guztia baturik,
zure bihotza dana poztu zan,
agur! zuri aditurik.
- 7 Zarautzar danak pozez beterik
erten ziran urrutira,
Ama, zurekin etortzearren
gure Eleiz nagusira;
Jaungoiko bera Zeruetatik
pozez egon zan begira;
Marian bidez graziak Jaunak
ixuri zitun herrira.
- 8 Arratsaldetik etorri zinan
egoaldi txarrak zeudela,
herri guztiak “Agur Maria!”
abestutzen zizuela;
ikusitzean gure apaizak

artzai onak ziradela,
esan zenduan: – Ikusten det bai
gizonak maite nauela [*sic*].

- 9 Zarauzko eleiz Santa Marian,
Ama, zurekin sartzean,
Jesus zegoan zuri begira
sagrarioko atean,
maitasunezko musu bat zuri
emateko bihotzean;
Ama, zuk negar iten dezu-ta
gurutzea ikustean.
- 10 Zure bihotzak esaten dio:
– Nere Seme hain maitea,
zergatik zaude hor ilunpean,
giltzaz itxita atea?
Ez al zenduke hobe nerekin
herririk herri juatea,¹³⁸
edo bestela biok eleizan
ertengabe bizitza?
- 11 Jesus maiteak esaten dizu
maitasun haundiarekin:
– Oroitu zaitez, Ama maitea,
beti zaudela nerekin,
zuk emandako gorputza det hau
hezur-haragiarekin,
nere bihotza zurea det ta
zurea dago gurekin.
- 12 Gure Aitaren gogokoa da
ni hementxe bizitza
eta zu, berriz, herririk herri
horrelaxe ibiltzea;
ondo dakizu, gure lana da

¹³⁸ Eskuizkribuan “erririz erri” dago idatzita hemen, eta beherago ere bai... “erriz erri” nahi ote zuen idatzi, ala “erririk erri”?

- animak zeruratzea;
eman eidazu zure baimena,
hemen *nahi* det gelditzea.
- 13 Hau entzutean gelditu zinan
guztia errukiturik,
bere aurren jarri zinaden
ahuspez belaunikaturik;
esan zenion: – Nere Semea,
Jaungokoagan baturik,
gelditu zaitez *nahi* dezun arte,
Jaun Aitak bedeinkaturik.
- 14 Jesus maiteak esaten dizu
lurretikan jeikitzeke
eta beraren bihotz ondoan
eseririkan jartzeko,
grazirik behar baldin badezu
gizonetan zabaltzeko,
eskuk betian dauzkala eta
bildur gabe eskatzeko.
- 15 Ama, zuk hauxe esan zenion
Seme Jesusi orduan:
– Nere izena maite duenak
gorde *nahi* ditut munduan,
Aingeruakin neuk lagunduaz
heriotzako orduan,
eta zuk, Jauna, hartu eitzazu
hoiek betiko zeruan.
- 16 Jesusek baietz erantzun zizun,
hala egingo zuala,
zuri egiaz *nahi* dizuenak
zerura juango dirala,
eta zeruan zure ondoan
haientzat lekua dala;
oroitu zaitez, Ama maitea,
zure semeak gerala!

- 17 Eleiza bete kristau ari zan
abestuz errezatzen,
Ama Birjinak gorde gaitzala
Jaungoikoari eskatzen;
denbora asko igaro arren
ez ziran asko nekatzen,
eta zu, Ama, Jesusen eskuz
kristau danok bedeinkatzen.
- 18 Zenbat abesti egin zitzaizun
eleiz honetan zeudela,¹³⁹
ezin neurtu zan ta aitortzen det,
ezin esan nezakela,
bainan badakit Jesus eta zu
pozez egon zinatela,
ikusirikan Zarautz herria
zerutarra dezutela.
- 19 Arratsaldeko ordu gozoak
abitu ziran aurrera,
erabaki zan jua zaitezela
beste eleiz ederrera;
Jesusen danok bedeinkatzeko
a/uspertzuz zinan lurrera,
bere baimena hartu zenduan
jarraitutzeko horrera.
- 20 Erten zinaden eleizatikan
Aingeruz inguraturik,
apaiz jaun eta aita praileak
zeure ondoan harturik;
bide guztiak kristauz beteta
ia ezin kabiturik,
egun horretan ez zan entzuten
zurea ez zan konturik.

¹³⁹ Eskuizkribuan 'zeudela' dago idatzita.

- 21 Herri guztiko kanpai guztiak
soinua jotzen goitikan
eta kristauak “Santa Maria!”
esan ta esan *behetikan*,
eta zu, Ama, dana entzuten
arantzaren gainetikan;
zenbat erruki erten ote zan
zure bihotz barrutikan!
- 22 Heldu zinaden Frantziskotarren
eleiza horren barrura,
argiz ta lorez apaindutako
zuretzat zeuken lekura;
zenbat gauza on etorri ziran
orduan zure burura,
orduan bertan jaso *nahirikan*
danak hartuta Zerura.
- 23 Begiraturik ikusten dezu
Jesus han sagrarioan,
noiz etorriko ote zan Ama,
zuri begira zegoan;
zure bihotza jarri zenduan
bere bihotzan ondoan,
eta bihotzez esan zenion,
ia zer moduz zegoan.
- 24 Jesus maiteak esaten dizu
maitasun haundiarekin:
– Ama, ni, hemen, ondo bizi naiz
Frantziskon semearekin,
anima asko dauzkat gorderik
bihotz barruan nerekin,
batekin ondo egoten naiz ta,
nola ez ba askorekin!
- 25 Amak Jesusi esaten dio:
– Ondo da, Seme maitea,

nere pozikan haundiena da
zu gustora ikustea,
gauza txiki bat dabilkit orain,
n*ahi* det zuri esatea.
Jesus maiteak esaten dizu:
– Ama, n*ahi* det entzutea.

- 26 – Idea hauxe etorri zaie
seme gazteai burura,
gauerdirako juango naizela
hemendik beste lekura,
Santa Klarako mojak hartuko
nautela beren kontura,
baina nik gauez ez ibili n*ahi*
konbentutik konbentura.
- 27 Jesus maiteak esaten dizu
maitasun haundiarekin:
– Ama, ez izan horren kezkarik,
nik agintzen det, hoiekin
ordu batzuek igaro eta
hemen gure Aitarekin,
esango diet bihotz barruan
noiz jua behar dan zurekin.
- 28 Jesus eta Zu, jarri zinaten
maitasunezko hizketan,
herri guztia zuen aurrean
abeslari gozoetan,
Errosarioa errezatuaz
orduerdi guztietan,
zure bihotzak esaten zuan:
– Asko n*ahi* die benetan.
- 29 Frantziskotar bat Ama Birjinan
laguntzaile zebilena,
gauza guztiak zuzen iteko¹⁴⁰

¹⁴⁰ iteko = egiteko.

gogo haundina duena,
na/hi du agertu garaiz ta garbi
han erabaki duena,
asmo honekin juan da atera,
Santa Klarako mojena.

- 30 Esaten die: – Arrasalde on!
Nator hitz hau esatera,
Arantzazuko Ama Birjina
gaur dator zuen etxera,
gauerdirako etorriko da
zuek hemen agurtzera,
ama abadesa etortzen bada
honetan erantzutera.
- 31 Ama abadesak esaten dio
neurririk gabe pozturik,
na/hi duenean juateko hara
Ama Birjina harturik,
horren galdezka daudela mojak
pozez ezin kabiturik,
Ama Birjinan gauzetarako
ez dala txarrik ordurik.
- 32 Frantziskotarrak errukiturik
esaten dio orduan:
– Gure gorputza Jaunak emana
bizitzeko da munduan,
hobe dezute goizago samar
lotara juan gaurkuan,
goizean ez da egingo-eta
lorik zuen inguruan.
- 33 Ontzat hartuak izan ziraden
Frantziskotarran esanak;
amak mojari esan zixkoen [sic]
honek esan zituanak;
seiretan zala aparria ta

uzteko orduko lanak,
garaiz deituko zitzaiera ta
juateko ohera danak.

- 34 Amak esaten duana beti
izaten da egiteko;
mojak jua ziran lo egitera,
agindua betetzeko;
Ama Birjina zeuken buruan
loak aguro hartzeko,
bakar batzuek gelditu ziran,
zer gertature zaitzeko.
- 35 Frantziskotarren eleizan zeunden,
Ama Arantzazukoa,
herri guztia bedeinkatutzen,
maitatuaz Jaungoikoa.
Seme Jesusi esan zenion:
– Seme on bihotzekoa,
eduki zazu beti kontua
herri hau gordetzeko.
- 36 Jesus maiteak esaten dizu:
– Nere Ama hain maitea,
agintzen dizut Zarautz herria
nere kontura hartzea,
orain nahi det zu, Santa Klararen
alabetara juatea,
ematen dizut nere baimena;
zuaz graziaz betea.
- 37 Frantziskotarrak esaten die
eleizako gizonari,
hamaika t'erdik alde artean
gurtu deiogun Amari,
eta orduan utziko zaie
Santa Klarako mojari;
bainan hamarrak jo zuen eta
Jesus zan han agintari.

- 38 Erantzun zuen gizon on haiek,¹⁴¹
 Jaunak barruan jarria,
 ordu hoi arte ezin leikela
 egon eleizan herria;
 bizitzarako lan egin behar,
 beti neketan gerria;
 oraintxe bertan eramatea
 ez da gauz izugarria.
- 39 Frantziskotarra begira dago
 zer egingo ote duan,
 eta Jesusek esaten dio
 bere bihotzan barruan,
 Ama Birjina eramatea
 hobe zala segituan;
 ontzat hartu zan idea hau ta
 honek Ama poztu zuan.
- 40 Abitu zinan Frantziskotarren
 eleiz hori agurtuta,
 Aita praileak eta herria
 zure ondoan batuta;
 Santa Klararen alabak zeuden
 orduan loak hartuta,
 laistertu ziran, kale aldean
 “Agur, agur!” adituta.
- 41 Ama Birjina ikusten du(t)e
 beren eleizan sartuta,
 bainan, ordea, nola zeuden hor
 maitasunez berotuta!
 Mantilla hartu lepotik *behera*,
 kapa ederra kenduta;
 Ez ote zeunden, beren antzera,
 zeu ere oheratuta?
- 42 Arantzazuko Ama Birjina
 eleiz horretan zegoan,

¹⁴¹ ‘zuen’, ‘due’, eta horrelako aditz formak darabiltza, ‘zuten’, ‘dute’ formen ordeez.

Jesu Kristoren bizilekuko
aldarearen ondoan;
bere maitasun bihotzekoa
sartu zan sagrarioan;
Seme Jesusi galdetzen dio,
ia zer moduz dagoan.

- 43 Jesus maiteak esaten dio,
hori esan *na*hi zukela:
– Ama! ni, hemen, artzantzan nago
zu arantzean bezela,
nere ardiak jango lituke
etsai gaiztoak bestela:
esaten die beren bihotzak,
nik zuzendu ditzatela [*sic*].¹⁴²
- 44 Ama zegoan Semearekin
maitasunezko hizketan,
Santa Klararen alabak zeuden
gozozko abestietan,
Errosaioa errezatuaz
hamabi aldiz, tartetan;
Meza zan arte jarraitu zuten
aspertu gabe, benetan.
- 45 Meza Santua hasi zanean
Ama jarri zan entzuten,
beren Aingeru ingurukoak
zertan harritu bazuten;
Ama Birjinan bihotz garbia
hasi zan maitez urtutzen
eta Jaungoiko Semea, berriz,
bere Ama indartutzen.
- 46 Jesus maiteak bere baimena
emanaz bere Amari,
Ama erten zan eleiz hortatik

¹⁴² “nik zuzendu ditzadala” beharko lukeela dirudi.

- agur eginaz danari;
herri zintzoak jarraitu zion
Ama Arantzakoari,
berriz eraman zitzaion Ama
eleiza nagusiari.
- 47 Arantzazuko Ama Birjinak,
“Zeruratzeko Amari”
begirada bat ematen dio;
agur eginaz berari,
esaten dio: – Esan eiezu,
munduko gizon danari,
zu maitatzea zerua dala,
jarraituaz legeari.
- 48 Santa Maria “Zerurakoak”
erantzun zion orduan:
– Nere hamabost “gertakariak”
hemen dauzkat agertuan,
Errosaioa esan dezaten
kristau guztiak munduan.
Arantzazuko Ama Birjinak
poz haundia hartu zuan.
- 49 Herri guztia beren ondoan
a/huspezturikan zegoan,
Meza santua entzutearren
Ama Birjinan ondoan;
eta, Ama, zu sartu zinaden
Jesusen bihotz beroan,
kristau askuak, Jauna hartuta,
batu ziran Jaungoikoan.
- 50 Gero herriak lagundurikan
juan zan Ama Zumaiara,
San Pedro eta San Paulorekin
han dagoan Eleizara;
herri guztia inguratu zan,
Ama, zure oinetara;

hango kristauak esango dute
zenbat on juan zan bertara.

- 51 Hoiien eleiza eder horretan
Ama Birjina zegoan;
begiraturik ikusi zuan
Jesus han sagrarioan;
ixil-ixilik galdetu zion,
ia ondo al zegoan,
eta Jesusek erantzun zion:
– Nago Zeruan ondoan.
- 52 Zumaياتikan Zarautz herrira
berriro zinan etorri,
ezin utzia zeniolako
eleiza nagusi horri;
arratsaldean Oriotarrak
bila ziraden etorri,
txalopak eta danak, esanaz:
Agur! gaur Ama on horri.
- 53 Orion diran arrantzaleak,
beren arraunak goiturik,
Ama Birjina abestu zuten
maitetasunez suturik;
Ama Birjinak beregan zion,
bihotza errukiturik:
– Seme maiteak, zuek zaudete,
zeruan oinak sarturik.
- 54 Ama Birjina beren eleizan
sartzearekin batean,
ikusi zuan Jesus maitea
sagrarioko atean;
galdetu zion: – Ondo al zaude?,
maitasun haundi batean;
Jesusek baietz erantzun zion,
Aingeruakin batean.

- 55 Herri guztiak abestu zion
Arantzazuko Amari,
eta zuk, Ama, bedeinkatuaz,
eskerrak eman danari.
Oriotikan erten zinaden,
agur! eginaz danari;
Aia herrira igo zinaden,
jarraituaz bideari.
- 56 Aiatar asko pozez beterik
erten ziraden bidera,
Ama Birjina eraman zuten
beren eleiz ederrera;
maitetasunik haundienean
han, Ama, abestutzeraz;
esaten zuen: Ama maitea,
guztion Ama Zu zera.
- 57 Ama Birjina sagraiora
hasitzen da begiratzen;
Jesus maiteak esaten dio:
– Ama, Ni nago barkatzen,
herri hau ondo gorde dezala
nere Aitari eskatzen,
honela beti jarraitu arren,
ez naiz batere nekatzen.
- 58 Ama Birjinak esaten dio:
– Jarraitu, Seme, horretan,
herri honetan diran kristauak
maite naue-ta benetan.
Jesusek danak bedeinkatuaz
Ama Birjinan oinetan,
laisterki Ama ikusi zuten
juaten bere bideetan.
- 59 Azken agur! bat egin nahi dio
Amak Zarautz herriari,

samintasunez agurtzen dio
eleiza Santa Mariari;
beren eleizan sartutzen zaie
Karmentarreko mojari;
besarkada bat ematen dio
Amak Karmengo Amari.

- 60 Karmengo Amak esaten dizu:
– Arantzazuko Maria,
zu jarri zaitu Jaunak hemengo
gizon danen Zaindaria.
Honetan Jesus etortzen zaie,
esanaz: – Au miraria!
Nola zaudete bi Ama hemen,
bakarra zan-ta neria?
- 61 Arantzazuko Ama Birjinak
esaten dio orduan:
– Izen askotan deitzen didate
nere semeak munduan;
Jauna, zu ere bakarra zinan
nik ibilia besuan,
Zarautzen bertan bilatzen zaitut,
hemen laugarren lekuan.
- 62 Jesus maitea sagraioan
dago bere Amarekin;
esaten dio: – Ama, eraman
Arantzazura zeurekin
maitasunezko zazpi doaiak
grazi ugariarekin,
hango gizonak indartutzeko
Jaunaren indarrarekin.
- 63 Denbora hortan Karmengo mojak,
herriarekin batuta,
Ama Birjina abestu zuen,
beren bihotzak poztuta.

Ama Birjinak dio Jesusi,
bihotza errukituta:
– Eskerrak Jauna, eta banoa
grazi dohaiak hartuta.

- 64 Jesu Kristoren baimenarekin
erten zan eleizatikan,
eta gizonen agurtzarekin
baita ere herritikan.
Oroitu zaitez beti gurekin
arantzaren gainetikan;
ondo dakizu nahi dizugula
guztiok bihotzetikan.

Maria Anunciación klaratarra zen Zarauzko komentuan. Bertso-jartzaile oparo xamarra ageri zaigu. Horietako batzuk *Arantzazu* aldizkarian argitaratu zituen. Gai erlijiozkoa erabili zuen beti.

Bertso hauek eta beste hiru bertso sorta eskuz idatzitako koadernotxoan daude Arantzazuko Literatur Artxiboan (15,5 x 11 cm, 36 orrialde); ez du titulurik, baina azalean honako hau idatzi zuen norbaitek: “Bertso auk gure sariketan «aipamen berezia” irabazi dute».

Azken bertsoaren azpian, eta “Zarauz'ko Santa Klaran 9=IX=1956” datatu ondoren, honetara jarraitu zuen idazten:

“Ezer gaizki jarri baldin badet... Ama Birjiña Arantzazukoaren ize-
nean «barkatu»; eta berso oek danak uzten ditut Aita Leonardo Zela-
ya'ren borondatearen mendean, bere bitartez artutako mesede aundien
ordañez. Nitzaz ezertan beartzen baldin badira emen naukate mendeko.
Sor M^a An. Aldalur”.

Eta ondoren beste hiru bertso sorta idatzi zituen, otoitz edo eliz kanta mo-
duan, honetara hasten direnak: “Bedeinkatua izan dedila” (23 bertso), “Agur
Arantzazuko / Maria Birjiña, // zu zera gure Ama” (4 bertso) eta “Agur
Arantzazuko / Maria Birjiña, // agur eleiza berri” (9 bertso). Aurrena hemen
jarraian ikus daiteke; beste biak ADK sail honetako VI. liburukian aurki dai-
tezke.

ARANTZAZUKO AMA BIRJINA BEDEINKATUA (1956)

Maria Anunciación Aldalur

Liburuxka –eskuz idatzia–, titulurik gabea (AranLitArtx: 14-002)

- 1 BEDEINKATUA IZAN DEDILA
gure Jaun ta Jaungoikoa,
bedeinkatua Ama Birjina,
Jauna gizon dutakoa,
bedeinkatua orain ta beti
Ama Arantzazukoa,
zu zera Ama gure errukiz
hemen agertutakoa.
- 2 Zu zera Aita Jaungoikoaren
alaba eder maitea,
zu zera Seme Jaungoikoaren
Ama graziaz betea,
zu jaungoikozko maitasunaren
egiazko Emaztea,
zu zera gizon guztion Ama
eta Zeruko atea.
- 3 Bedeinkatua zera zu, Aita
jaungoikozko izatean,
gauza guztiak sortu ziraden
zure hitza entzutean,
bedeinkatua zera Maria
andre guztien artean,
lagun eiguzu Jauna maitatzen
danok zurekin batean.
- 4 Bedeinkatua Arantzazuko
Andre Maria Birjina,
bedeinkatua zera zu, Ama,

Ama guztiz atsegina,
bedeinkatua zera Zeruan,
Aingeruen Erregina,
sortzez garbia, guztiz ederra,
ona ta askojakina.

5 Zeruetako Aingeru danak
bedeinkatu ezazute,
Andre Maria Ama Birjina
Erregina daukazute,
hau bedeinkatzen [*sic*] Jaungoiko bera
bedeinkatutzen dezute,
honen bitartez grazi doaiak
Jaunak eman dizkizute.

6 Bedeinkatu ezazute Jauna
Zeruetan zaudetenak,
Ama Birjina bedeinkatuaz
bere seme zeratenak,
mundu honetan bizi ondoren
zeruratu zinatenak,
Arantzazuko Ama Birjina
ezagutzen dezutenak.

7 Bedeinkatu ezazu Jaun ona,
goiko estali urdina,
bedeinkatuaz orain ta beti
Ama Maria Birjina,
izar haundiak, zuek ere bai,
egin zuen *ahalegina*,
Ama Birjina bedeinkatutzen,
zeru-lurren Erregina.

8 Zeru aldean agertzen zeran
eguzki bero argia,
bedeinkatu ezazu arantzan
Maria Sortzez Garbia;
zure oinetan Zu bedeinkatzen
ikusten da ilargia,

eta zu, Ama, zaude arantzan,
kentzen gure izardia.

9 Bedeinkatutzen zaitue, Ama,
zure eleiza berriak
eta horrekin nekatu diran
esku, oin eta gerriak,
ondasun eta laguntzarekin
lagundu duen herriak;
danak zurekin gorde ditzala
Jaungoiko maitagarriak.

10 Bedeinkatu ezazute Ama,
mundu ontako egunak,
Arantzazuko Ama Birjina,
bedeinkatu gau ilunak,
asteak, hilak, eta urteak;
hala nahi du gure Jaunak,
Ama Birjina bedeinkatzea
azken gabeko jardunak.

11 Bedeinkatu ezazu Maria,
sugar mundu hontakoa,
bedeinkatu ezazu Maria,
haize osasunezkoa,
bedeinkatu ezazu Maria,
ur eder edatekoa,
bedeinkatu ezazu Maria,
lurra gu bizitzekoa.

12 Bedeinkatu ezazute Ama,
txoriak eta pixtiak,
bedeinkatu ezazute beti,
abere eta hegaztiak,
Jaungoikoaren Ama da eta
egin zuen abestiak,
bedeinkatu, itxasoko arrai
haundi ta txiki guztiak.

- 13 Bedeinkatu ezazute Ama,
hauxe *na/hi* du Jaungoikoak,
mendi haundiak eta ederrak
munduan sortutakoak;
bedeinkatu ezazute Ama,
harkaitz gogor harrizkoak,
bedeinkatu ezazute, bide,
harkaitz mendietakoak.
- 14 Bedeinkatu ezazute Ama,
arbolak eta loreak,
bedeinkatu ezazute beti,
sortzen zeraten aleak;
bedeinka ezazute Ama hau,
lur arteko landareak;
Arantzazuko Ama Birjinak
guztiak ditu bereak.
- 15 Bedeinkatu ezazute Ama,
trumoi eta trumonadak,
bedeinkatu bai, suzko tximixtak,
Jaunak indarra emanak;
Ama Birjina bedeinkatuaz
egin beraren esanak,
Jaungoiko Onak bere Amari
eman zixkan [*sic*] gauza danak.
- 16 Bedeinkatu ezazute Ama,
laino haundi ugariak,
bedeinkatu bai, ekaitz gogorak,
txingorrek eta euriak,
gaueko *i/hintzak*, izotzak, jelak
eta elur hotz txuriak;
bere mendeko hartu zituan
Ama Birjina Mariak.
- 17 Bedeinkatu ezazute Ama,
hotz haundi gorputzekoak,

bedeinkatu ezazute Ama,
bero izarditzekoak,
bedeinkatu ezazute beti,
haize txar *nahastutakoak*,
zuek zuzentzen agindutzen du
Ama Arantzazukoak.

18 Bedeinkatu ezazute Ama,
urak eta iturriak,
bedeinkatu bai, ibaiak eta
itxaso ikusgarriak,
bedeinkatu ezazute beti,
errekaxo bihurriak;
Ama Birjina pozez jartzen du
gure eskeintza berriak.

19 Bedeinkatu ezazute Ama,
herri txiki ta haundiak,
bedeinkatu ezazute beti,
hizkuntza klase guztiak,
bedeinkatu bai mundu hontako
gizon eta gizaldiak;
Ama Birjina, guztiok zuri,
gure esker ugariak.

20 Bedeinkatutzen zaitugu Ama,
guk eta gure Ordenak,
Asisko Aita San Frantziskoren
sokaz loturik gaudenak,
zure (kofradi) edo Bileran
pozez bizi geradenak;
gure bihotzak zuretzat beti
maitasunik beroenak.

21 Arantzazuko eleiz berrian
Jauna daukazu besoan,
Aita Praileak, Frantziskotarrak,
bizi zaizkitzu ondoan,

bedeinkatutzen zaitue, Ama,
maitasun bero sendoan,
zurekin bizi *nahi* du(t)elako
Zeru hirugarrengoan.

22 Ama maitea ikusten degu
gure zaindari zaudela:
nere gorputzak eta zentzunak
bedeinkatu zaitzatela,
nere animak eta *ahal*menak
bedeinkatu deizutela [*sic*];
eskatzen dizut zure bitartez,
Zerua *nahi* gendukela.

23 Bedeinkatutzen zaitu Zu, Ama,
gure Aita Jaungoikoak,
bedeinkatutzen zaitu Zu, Ama,
Jesus Jaun egiazkoak,
bedeinkatutzen zaitu Zu, Ama,
betiko Jaun maitezkoak,
hasieran ta orain ta beti,
izaera betikoak.

Honetara dio autoreak bere bertso sortaren buruan: “Jaungoiko G. J. bedeinkatzeko Eleiza Ama Santan esaten dan (Salmoa) edo Bedeinkaziozko errezoaren antzekoa, Arantzazuko Ama Birjiña bedeinkatzeko bersoetan jarria”. Izan ere, Orduen Liturgiako lehen igandeko gorespenetako Danielen kantikaren oihartzun hutsa da hemengo hau, han Jaungoikoari zuzendua, hemen Andre Mariari, Arantzazukoaren izenean.

ARANTZAZUKO AMA BIRJINA, HERRIRIK HERRI
(Tolosa, iraila 1956)

Uzturre

Daktilografiatua (1 or.) – AranLitArtx: SAR-1956/2, 14–003

- 1 ARANTZAZUKO AMA MAITEA, GIPUZKOAKO ERREGINA azaldutako euskaldun mendin, arantza eta osina; hango artzaiak agertu-mendin ikusi zun atsegina, Birjin ederra, besuan Jesus, argiturikan lurrina, ordu ezkerero Aloña mendin zerua da oso urdina.
- 2 Noizik behinetan ateratzen da Arantzazuko txokotik herririk herri azalduaz bere zeruko par-iririk,¹⁴³ beti da azaltzen txarmangarria, jeisten danian han goitik, ondo herriak poztutzen ditu, jarriz danak bere ondotik, eta ondoren ibiliz pozik, jua zitzaigun Tolosatik.
- 3 Ama Birjinari otoitz eginda, orain det esango egia, erantzunaz Aita fraileari galdetutako iruria [*sic*]: esan bezela, ederki azaldu zan Tolosako herria, bainan askontzat hura izan zan soinu luze gehiegia, eta “automobilaren” ordez Amak bihar zun gurdia.
- 4 Mundu hontako moda zatarrak zerura iritxi al dira? Ama Birjinan ordez danak “automobilari” begira; kanpandorretik “altavoz” soinuk sartzen ziran belarrira, eliz otoitzak atzeatuaz, iskanbila bota herrira... barkatu, bainan esan diotet gauza hau nere iritzira.

Datari eta gaiari begiratuaz, irudi luke Arantzazuko 1956ko sariketarako ipini zituela bertsoak, baina ez nonbait; ez zuen ezarritako epearen barruan bidali behintzat lana. Lehenagoko ortografiaz idazteaz gain, ‘s’ darabil sarri-tan ‘z’-ren ordez; eguneratu egin dut.

¹⁴³ Jatorrizkoan ‘par-iririk’ dago idatzita. Zer ote litzateke? Usteko beste okerren batzuk ere zuzendu ditut.

BERMIO GERNIKETIK ARANTZAZURA
(Bermeo-Gernika, 1956)

Xanti Legarreta

Eskuizkribua (4 or.) – AranLitArtx: SAR-1956/2, 14–005

- 1 NUN ZERAN AMA BEGIRA GAUDE
noiz agertuko ete zaren,
Bermio dana artegaturik
zu ikusteko bai *lehenen*.
Zure semia maite bazendun
jaio zalako Belenen,
hartu egizuz bai seme honek
bihotz onian gaur hemen.
- 2 Momentu bat zan bai ikusteko
nolako ondra zoragarri,
itxas urdainen¹⁴⁴ gaine-gainian
han dator gure Andre Mari.
Elantxobetik itxas zabalez
arrantzaleen¹⁴⁵ ezaugari,
bera dalako ama bat ona,
guztientzat maitagari.
- 3 Onetsi eta bai bedeinkatu
zure hur diran ontziak,
inguruturik hor dezuz [*sic*] danak
zuri zabaltzen bidiak.
Begira zazu toki hortatik
itxas gaiztoen legiak,
indar badula arrantzal(e)aren
zureganako fediak.
- 4 Heldu baitzera herri hontara,
jatsi zaitez ba lurrera,

¹⁴⁴ Jatorrizko eskuizkribuan ‘urdañen’ dago idatzita; ‘urdinaren’ behar duela dirudi.

¹⁴⁵ Jatorrizko eskuizkribuan ‘arrantzalaren’ dago idatzita; berdin hurrengo bertsoan.

eroango zera [*sic*], *nahi* badezu,
tokirik ederrenera.

Hainbeste jente ikusten dezu
txaloka ta otoitz berora,
zugaz batian *nahi* dutelako
betiko igon zerura.

- 5 Ikusten degu zelan dakazun
gure mantu poli(t) ta zuri,
zure graziak ordaindutzeko
ez da gauza asko hori.¹⁴⁶
Zor asko degu guk emateko
oraingainoan [*sic*] bai zuri,
lagunduko du haundi egiten
Arantzazuko eleizari.
- 6 Baina Birjinak Bermiotikan
oso arin urten bihar;
gure amatxo, nora zoiaz zu,
egiten zaion bai diar.
Geratu zaitez ba eguntxo bat,
juango bai zera zu bihar,
bestela nola ez du egingo
bihotz samurrez bai negar.
- 7 Jarri ein dabe gure amatxo
Majirusaren¹⁴⁷ gainian;
kamion hortan bai Gernikera
juango gera zure atzian.
Eskerrak zuri ein dezulako
graziz bete gure herri hau,
eroango degu Arantzazura
grazi hau guk bihotzian.
- 8 Heldu zera bai zu Gernikera,
herri oso maitagarrira,
zure izena dun eleiz ederra

¹⁴⁶ Bermeo herriak oparitutako mantua zekarren nonbait Andre Mariak.

¹⁴⁷ Magirus Deutz markako kamioi ganean zerabilten A.M.-ren irudia herriz herri.

hor dago zuri begira.
Atiak zabal, jente pilozka
ematen zure [sic] etorrera,
zoiatz ba arin zu goraltzeko
kristau guztien aurrera.

- 9 Gaur hemen diran zure semiak
nahi dute jakin zure berria,
askok oraindik ez du ezautzen
Arantzazuko herria:
baina aurtengo erromes [sic] hontan
erakutsiko du bidia,
ustez benetan nahi dutelako
kendu betiko egarria.
- 10 Kanpaiak jotzen nekatu gabe
Santa Klaran mojatxoak,
deika daukozuz horma barruan
Frantziskon arrebatxuak.
Harek bai dezuz bene-benetan
zorioneko artzaitxoak,
ze irribarrez poztu egingo duz [sic, dauz?]
arantzan dan loratxoak!
- 11 Zorrik badezu ikustaldian,
bai dezula zuk Foruan,
gure fraileak geratu gabe
hor dabiltzaz bai lanian.
Gau eta egun isil-isilik
bakez ta zorionean,
Zugaitik dana egin dute ba,
pozik ta gogo onian.
- 12 Bizkaiko herriak ikusi dezuz [sic]
nola dun zuregan fedia,
bihotz onian bai entzun dute
zure zerutar berbia.
Ikusko dezuz bizkor ta goiztar
erromes gai [sic] eta herria,

Zugaz batian alaitutzeko
Arantzazuko bidia.

- 13 Gizaldi asko igaro dira
agertu zinan Arantzazun,
zure ibilaldi ta erromesan¹⁴⁸
halangorik ez dala entzun;
hasi Gerniken ta Arantzazura
zuri laguntzen jente bazun [*sic*, bazan?],
abeska eta otoitzan be bai,
danak ziran maitasun.
- 14 Elorriora heldutakoan
han ginan gu geratu,
bestela gure Berriotxo
nola ba ez hasarratu;
Arantzazuko amak *lehenengoz*
zualako ikustatu,
bai pozik zala gure Balentin,¹⁴⁹
zalako ama agertu.
- 15 Agur azkenez ematen dizut,
Arantzazuko Erregina,
eman dizula Metxikarentzat
grazi on eta bikaina;
gogo izango du zugaz batian,
Ama on eta Birjina,
zuk osatuko eingo [*sic*] dezula
gure atsekabe mingaina [*sic*].

Bertso hauek ez dira 1956ko sariketara aurkeztutakoak. Autorea euskaraz alfabetatu gabea zen noski: aditz-forma berean bizkaiera eta gipuzkera nahasten ditu batzuetan: dezuz, etab. Bestalde ‘z’ eta ‘s’ ez ditu bereizten; era berean ‘rr’ bikoitza ez du inoiz erabiltzen: eria (herria). Horrelakoak zuzendu egin ditut.

¹⁴⁸ Badirudi ‘erromesaldian’ behar duela. Neurriaren aitzakia?

¹⁴⁹ Ulertzen zaila dago lerro hau jatorrizkoan: “esan [ezan?] bai pozik gure Balentin”

[ARANTZAZUKO ANDRE MARI ARRASATEN] (1956)

Jose Manuel Arriola

Daktilografiatua (1 or.) – AranLitArtx: SAR-1956/2, 14–010

- 1 MONDRAGOITIKAN NAGO
kantuan hasita,
Arantzazuko Ama
hemen ikusita.
Lehen urtero egiten
bazaio bisita,
aurten zer ote dauka
Berak merezita?
- 2 Aurten aurretik Bera
gugana etorria,
eta seme-alaben
aurrian jarria.
Bakoitzen zereginen
akordagarria...
Konturaturik al da
Mondragoiko *herria*?
- 3 Hemen degu eduki
beraren itzala,
semeak maite ditun
ama ona bezela.
Gu ere halakuak
izan gaitezela.
Bide zuzenetikan
ez gabiltz bestela.
- 4 Ama *hemen* ibili da
herriz herririkan,
umien bide txarrez
errukiturikan.
Guk, berriz, ez dugula
asko ardurikan...

- Ez balego bezela
gu hainakorikan.
- 5 Gurea eginaz gu
bai jende umila...
Bainan hortikan zuzen
ibiltzia zaila;
Ama, berriz, umien
zuzentasun bila.
Ostera faltik bada...
etorri dedila.
- 6 Guria beti ona
ta txarra bestena.
Nola ez du izango
Amak hori pena?
Hau da bihotzetikan
eskatzen detena:
bere laguntzarekin
iristeko azkena.
- 7 Zorrotz jotzen ditugu
guk besteren lanak...
Gureak ondo eginak
balintz [*sic*] modun danak.
Maitasunean zintzo
bizi *nahi* duanak,
aintzakotz hartu bitza
Kristoren esanak.
- 8 *Lehen* urtero juteko
bagaude zorrian,
Arantzazura gaude
joan beharrian,
belaunbikatutzera
Amaren aurrian.
Lehenago ez bada ere
hurrengo agorrian.

AMA GUREKIN (Segura, 1956)

Frantzisko Albisu

Daktilografiatua (3. or.) – AranLitArtx: SAR-1956/2, 14–006

- 1 ARANTZAZUKO URTE SANTUAN
gaude Aloña begira,
arantza artean ager dalako
zilar urrezko diztira.
Bizian urte honen alaiak
banaka izaten dira,
Ama berbera etorriko zaigu
Arantzazutik herrira.
- 2 Zeruko Amak Gipuzkoara
irten du Aloña menditik,
seme-alabak ikusi nahiez,
beren herritan gertutik;
aspalditxoan begira gaude
noiz pasako gure herritik,
maite degulako gure Ama
segurarrok bihotzetik.
- 3 Urtero-urtero juaten gera
segurarrak Amagana,
Aizkorri ta Urbia pasatuaz,
eskeintzera herri dana.
Aurten aurrea hartu nahi digu
utziaz arantza gaina,
Ama bera datorkigulako
maitasunez guregana.
- 4 Arantzazu da segurarrontzat
udaberriko kabia,
arantza horren azpian degu
babestutzeko tokia.

Arantzazu da segurarentzat
alaitasun ta pakea,
arantza hortan daukagulako
gure Erregin maitea.

- 5 Lorailaren seiean degu
urteko egunik haundina,
egun hortan datorkigulako
Zerutako Erregina.
Egun horretan hartuko degu
betirako atsegina,
gure musuakin loxinduaz
arantzako lore fina.
- 6 Mutiloatik dator gugana
Ama, karroza ederrean,
erregina bezela garaile
motoristaren artean.
Urre printzazko *lehenen* diztira
ikusirik urrunean,
gora arantzako Ama, gora!
entzuten da ahots batean.
- 7 Herri guztia dago
zutikan jarrita,
noiz ikusiko Ama
herrian sartuta.
Ezin ezpainez esan
hango maite-kanta,
horrelako gauzarik
ez da ikusi ta.
- 8 Batzuk negarrez daude,
bestek irriparrez,
Ama ikusitzean
hantxe gure aurrez.
Herri guztia dago
altxatuta pozez,
heldu dalako Ama
apainduta lorez.

- 9 Ama da entzun leiken
hitzik goxoena,
ama, hauxen umetxok
ikasten lehenena,
ama, agure zaharrak
ahaztutzen azkena,
ama, zahar eta gazten
ahots zoliena,
ama, mundu guztian
hitzik xamurrena.
- 10 Lau pelotarik zuri jantzita
hartu Ama besoetan,
elizaraino eramateko
kantu alai goxoetan.
Emakume ta gizon guztiak
sua dute eskuetan,
“Agur Maria”, “Santa Maria”
herriaren ezpainetan.
- 11 Ilunabarra izanagatik
dana dago argitua,
herri guztia goitik beheraino
lore argiz apaindua.
Segurar danok azaldu nahirik
Amari maite-musua,
bihotz-bihotzez egin diogu
agur-harrera sutsua.
- 12 Gizon ta andre, mutil ta neska,
agure ta ume kantari,
maitasun bero batian gaude
danok begira Amari.
Funtzio ederra egin ondoren,
Ama degula gidari,
esango nuke Ama dagola
irriparrez herriari.

- 13 Gauean ez zun bakarrik utzi
Ama Segurako herriak,
Amaren aurrean pasa zuten
gaua herriko gazteak.
Ze pozik pasako zuen gaba
gure Amatxo maiteak!
Ikusirik bazitula oraindik
seme kementsu trebeak.

ARANTZAZUKO AMARI (1956)

Frantzisko Pagadizabal

Eskuizkribua (3 or.) – AranLitArtx: SAR-1956/2, 14–007

- 1 Arantzazuko Ama Birjina
kanta-kantari natorzu,
Aloña mendin harkaitz babesez
eder zerana arantzan zu;
ederra baino ederragoa
jantzi apainez loretsu,
mendi gainetik etorririkan
semeok poztu gaituzu.
- 2 Aho beteaz¹⁵⁰ ongi etorri
hargatik dizut leialki,
hizkuntza(n) nerez *na/hiz* izan motel,
amatxo, nazu bihozki.
Zelaiekoak zenbat *na/hi* dizun,
aitortzen zaizu ederki,
batzuk ezpataz bestek soinuaz
danok gaituzu dantzari.
- 3 Zure arantzan *na/hi* ditut jarri
arantza ordez loreak,
bainan loreak arantza ondo
dira oso egokiak;
mundu txar hontan ez gera gero
arantzarik gabekoak;
zure etorreraz Rodrigo nazu,
entzun ba bere erantzunak.
- 4 Maite zaituzte alde guztitan,
oihu bikainez bihotza;

¹⁵⁰ Jatorrizko esku izkribuak “aba beteaz” dakar; uste izatekoa da, nahigabeko idazke-ta-okerra dela, “abo beteaz” jarri beharrean edo.

mendi ertzean ez ote zenun
ikus gero laino beltza?
Oñazinoen ta Ganboinoen¹⁵¹
aldia izan bazan latza,
gaur ere, bada, osin belarrez
ikusi degu baratza.

5 Alde batetik grina gogorra
bestetik Jaungoiko *ahastu*,
Euskal Herriko mendi-zelaitan
haize biguina da *nahastu*;
hizkuntza ere xamur-xamurra
ihes badijoakigu;
Ama Birjina etorri zera
danoi azalduz garaitsu.

6 Arantzazuko Ama Birjina
oihu egizu txilinez,
maitea dala lora onena,
Kristok erakusi digunez;
burruka geroz ez gaitezean
erre hausberoko suez;¹⁵²
txakur antzera, ama maitea,
zauk eta zauk inolaz ez.

7 Ama nerea, jarrai ezazu
txilin beti eta txilin,
Euskal Herriko seme gaxoak
ahastu euskera ez dedin [*sic*];
bai ote gero goxogo mundun
euskeraz baino zurekin;
ez det inortxo *beheratu nahia*,
nere alde det hitz egin.

8 Ez dakit nik ba laino hoietzaz
ote zaiguzun *nahigabe*;

¹⁵¹ Jatorrizko eskuzkoan “onaziñoen eta beñgoinen” dago idatzita.

¹⁵² ‘supez’ dago idatzita jatorrizkoan

laino tartetik azalduz euzki,
denak alaitzen dirade;
beidozu [*sic*]¹⁵³ nolaz dantzan zaizkizun
gerri gorrik zure aurre,
ingurun gera txalo ta txalo
bihotz lehorturik gu ere.

9 Bazoaz orain sorbaldan arin
katak zaizkizula biguin,
Ama ona zu, Amaz gainera
Gipuzkoako Erregin.
Bainan lainoa orain ere ba
ote zaizun nago mendin,
gora ta txalok zirala gogoz,
berriz jo baitezue txilin.

10 Izanez zure kabi goxoa,
zurea bezela gure,
oraindik dauka belarran paltan
txoriak bukatu gabe.
Hori al zaizun, Ama Birjina
azken hortako nahigabe!
Gora ta gora Aloña mendin
zoazkezu kezkek gabe.

11 Lehen Aizkorri goitikan behera
apurtuz da eroriko,
zure semeok Aloñaz ahaztuz
esker gaberikan baino.
Zoaz, Birjina, zoaz alaiki,
han izango gera gero,
harturik bana hargin-mailua
eleiz hura bukatzeko.

¹⁵³ Badirudi “begira eiezu” (= begira iezaiezu) adierazi nahi duela.

[ARANTZAZUKO ANDRE MARIA NAFARROA ALDEAN]
(Iruñea-Lekunberri, 1956)

Frantziska Otermin

Bertsopapera (eskuzkoa) (1 or.) – AranLitArtx: SAR-1956/2, 14–012

- 1 MILA BEATZIREUN URTE PASATA
berroita *hamaseigarrena*,
bertso berriak *zaharrakin nahasten*
ni jartzen hasi naizena.
- 2 Epaileari eskatzen diot
barkatutzeko aurrena
ezjakin honek izan dulako
hasitzeko oroimena.
- 3 Arantzazuko Ama maitea
Zeruko Erregin haundia,
argi zadazu zu ondartzeko
asmoan dan memoria.
- 4 Napar aldera egina dezu
udaran ibilaldia,
alaitasunez betea dezu
ikusi zaitun guzia.
- 5 Iruña aldean agertu zinan
beribilaren gainian,¹⁵⁴
hitz mamitsuak entzuten ziran
zu zenbiltzan inguruan.
- 6 Uztaileko ilunabarra
bederatziak aldera,
ailegatua izan zinana
mojatxoen komentura.

¹⁵⁴ Kamioi gaina aldare moduan apainduta, horrela eraman ohi zuten Andre Mariaren irudia herri herriz. Oraingoan Nafarroako herrietara.

- 7 Zu pasatzeko beren argiaz
apaindu zuten bidea,
maitetasunez abestu zuten
zerea dezun Salbea.
- 8 Handikan laister sartu zinaden
Frantziskana txurietan,¹⁵⁵
ludi honetan Zerua balitz,
itxurakoa hura zan.
- 9 Agostuaren hamalauetan
sartu zinan Lekunberrin,
han ere gaba pasatutzeko
gelditu zinan mojakin.¹⁵⁶
- 10 Ama-alaba hoiengatik hura zer zan
ez nua adieraztera,
nere neurria ez da ailegatzeko,
alperrikan da hastea.
- 11 Urrungo egunez eleiz nausira
eman zenduen pausoa,
adieraziaz e[g]un hura zala
Zeruetara jaso.
- 12 Jende guziri entzun zinon
eskari ta orazioa,
erlikiarekin noizna*hi* emanaz
denari adorazioa.
- 13 Arratsaldeko elizkizuna
guztiz beneragarria,
kanta bigunez ondratua zan
Ama Birjina Maria.

¹⁵⁵ Iruñean bazen Mariaren Frantziskotar Mixiolarien “Moja Zuri” etxe handia, orduan nobizien etxea ere bazena.

¹⁵⁶ Moja Klaratarren komentua zegoen Lekunberrin, oraindik ere dirauena.

- 14 Errosarioa errezatu zan
bere misterioakin,
hemen jartzea pentsatuzen det
inork nahi baditu jakin.
- 15 Jesus onaren Ama maitia,
grazia dizut eskatzen,
bost misterio pozez beteak
lagun zaidazu abesten.
- 16 Gogo guztiaz esango degu
lehenengo misterioa,
zuzen gaitzazu Zerura beti,
Birjina bihotzekoa.
- 17 1.a
Aingeru batek ekarri zizun
Zerutikan albistia [*sic*],
zugan haragiz jantziko zala
Jaungoikoaren semea.
- 18 2.a
Jainkoaz haurdun zu zoaz, Ama,
ikuste(r)a¹⁵⁷ lehengusua,
eta San Joantxo jaio gabea
grazi ugariz bete da.
- 19 3.a
Jaio zanean zure semea
Ama dontzeila utzirik,
gelditu ginan guzti-guztiok
ondasun gozoz beterik.
- 20 4.a
Jerusalengo Eleiz santuan
Jesus eskeini zenduan,
eskein gaitzatzu gu ere orain,
Jaunak beretzat har gaitzan.

¹⁵⁷ Eskuizkribuan 'ikustia' dago idatzita.

- 21 5.a
Galdu ezkeru bila zenduan
eleizan zure semea,
poz honengatik ez begizu *nahi*
gu bekatuan hiltzea.
- 22 Denak jartzea gaurko
nola dan luzia
beste baterako hamar
noa *uztia*¹⁵⁸.

Leitzakoa zen nonbait Frantziska Otermin. Bertso sorta hau 1956ko udazkeneko bertso-sariketarako berandu iritsi zen nonbait, gutun azalean idatzita dagoenez: “Llegó tarde. Ojo!”.

Bertso sortaren ondoren beste bertso hau gaineratu zuen:

Anaitasuna-k egin zuanian txistu¹⁵⁹
zerbait egin nahien jarri nintzan estu;
aparteko usoa ez da neurtze [*sic*] justu,
neri ere hori zait ba gertatu.
Gaizki esanak barkatu;
Garizuman beharko guk Ama ondratu.

¹⁵⁸ = *uztera*...

¹⁵⁹ “Egin txistu”: Sariketa-deialdia adierazi nahi du nonbait. *Arantzazu* aldizkariak antolatu zuen 1956ko bertso-sariketa hori, ez *Anaitasuna* aldizkariak. Badirudi nahasi egin dela hemen bertso-jartzailea.

[ARANTZAZUKO ANDRE MARIA ARRUAN] (1956)

Julian Buenetxea

Daktilografiatua (1 or.) – AranLitArtx: SAR-1956/2, 14–009

- 1 MILA BEDETZIREHUN BERROGEITA
hamaseigarren urtia,
bertso batzuek orain jartzeko
izan detan suertia.
Ai! Arantzazuk beti izan du
nolana*hi*¹⁶⁰ borondatia,
geure herrian nola izan zan
Birjina Ama maitia.
- 2 Astele*hena* zan jorrailaren
azkeneko egunian,
Ama Birjina bazetorrela
automobil baten gainian;
herri guztia preparatu zan
ahal zezakean hainian,
ongi etorria nork ina bazan
Arruaratu zanian.
- 3 Prozesioan ibili zuten
lau mutil gaztek hartuta,
aldare aurrian gero ipini
eliz barruan sartuta;
han zeuden danak berai begira
inola ezin aspertuta,
Errosarioa ondoren, berriz,
danok gogoz kantatuta.
- 4 Praile jaun zintzo agurgarriak
bere ondoren zituan;
agurtu [*sic*, agertu?] zebeñ Urte Santuko

¹⁶⁰ Jatorrizkoan “noa nai” dago idatzita.

barkamena segituan;
eliza zegon jendez beteta,
dana ezin kabituan;
Amaganako maitetasunak
nola alkartzen gaituan!

5 Arantzazuko praile jaun batek,
–hura hitzaldi laburra–;
hara Arruan nun arkitzen dan
danon Amatxo xamurra.
Geure bizitzan izan dezagun
pekatuaren bildurra.
Ongi etorria *lehenbizi*, gero
maitasunezko agurra.

6 Relikiari mun egitia
azkeneko momentuan,
batzuk otoizka somatzen ziran
beste batzuek kantuan;
bistako gauzak agertzen dira,
inun ez ta izkutuan,
hemen bezela beste lekutan
aurtengo Urte Santuan.

7 Zenbat sinismen zabaldu duten
kale edo baserritan,
gure modukuak premia ere
nola izaten dun sarritan.
Orduko eliz abes-soinua
oindik daukat belarritan;
*o*hitura honek segi dezala
holaxe euskal herritan.

8 Herririk herri ibili zera
Gipuzkoako partian,
txalo ederrik entzun baitez
euskaldunaren artian;
jende guztia pozez beterik,

elizak bete-betian.
Ama Birjina gogoratuaz
guztiok bizi gaitian.

- 9 Orain bosteun urte inguru
ibiliko ia balantzan;¹⁶¹
danak dakite Birjina hori
sortua dala arantzan;
gau eta egun beti gaude gu
berenganako esperantzan,
bera nola dan danen zaindari
Gipuzkoako barantzan [*sic*, barantzan?].
- 10 Urte Santuan otoitz eginaz
saia gaitezen gau ta egun,
zorioneko bide zuzena
hortatik nola daukagun.
Azken orduan, Ama maitea,
guri egiguzu lagun,
gero betiko poz-atsegina
Zeruan izan dezagun.

Arruakoa bide zen bertso sorta honen jartzaile Julian Buenetxea, Arantzazuko Andre Maria herrira “bisitan” joan zenekoa kontatzen baitigu. Euskaraz alfabetatu gabea zen nonbait; ortografiaren aldetik askotxo zuzendu eta eguneratu behar izan diot.

¹⁶¹ “ibillikoia balantzan” dago idatzita jatorrizkoan; “ibiliko ia balantzan” (= ibiliko dira balantzan) irakurtzekoa da nonbait.

V. ATALA

“ARANTZAZURA ERROMES” SAILA
(1981-2009)

Arantzazuko erromesaldien arduradunek, 1981an hasita, bertsolari oso ezagunen bati eskatu ohi zizkioten urtero bertsoak sortu eta kantatzeko, erromes taldeen bidaia otoitzean girotze aldera, autobusean zihoazelarik. “Arantzazura erromes” titulu pean, urteko bertsolariari gai jakin bat eman ohi zioten kantagaitzat, urte berean santutegian erabili eta landu ohi zuten pastoraltza-gai bera: Bakea, Igandea, Maria lehen kristaua, etab. Bakoitzak bi bertso sorta eratu behar zituen: erromes-taldearen herritik Oñatira bitartean entzutekoa, bata, eta Oñatitik gora Arantzazura bidean, bestea. Lehenengo saioa Jainko Aitari zuzendua izan ohi zen; bigarrena, Andre Mariari.

Bertso sorta horietako askotxo *Arantzazu* aldizkariak argitaratu zituen, baina ez denak: Aurrenak, Manuel Lasarterenak; azkenak, Sustrai Colinarenak, 2006an aldizkari berberak argitaratuak. Bestalde, “Arantzazu. Erromesaren poema” izeneko bost kasetetan grabatu zituzten bertso horietako asko 1991-1993 bitartean. Basarrik ere konposatu zituen bereak (1983), aldizkarian argitaratuta eta lehen kasetean grabatuta daudenak, baina berari liburuki honetan eskainitako atal berezian doaz horiek.

Beste bertso sorta hainbat ere sortu eta kantatu izan zuten azken urteotan Arantzazuko Bakearen aldeko igoera-prozesiotarako; horiek ez ditut hemen jaso.

Urtez urte ordenatuta doaz atal honetako bertso sortak. Gaurko ortografiaz transkribatuta aurkitu ditut oro har, ‘h’ eta guzti, nahiz eta sarritan bertsoaren neurrirako aintzat hartu ez letra hori. Beren horretan utzi ditut.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1982)

ONGI DAKIGU JESUS HAUNDIA

Manuel Lasarte

Arantzazu, LIX, 1982, 608. zenb., 173. or.

- 1 ONGI DAKIGU JESUS HAUNDIA
Arantzazun dagoena,
Aitak zerutik bidali zigun
erregalirik onena.
Bere aurrean egin *na/hi* degu
benetako aitormena,
eta orduan emango digu
pekatuen barkamena.
- 2 Ez dezagula beharrik gabe
lagun hurkorik zigortu,
na/hi baditugu begietako
negar-malkoak lehortu.
Jaunari eman esker ona ta
bere barkamena hartu,
gero zerua izan dezagun
betiko atsedeen-portu.
- 3 Guztiok joan behar degula,
hortan ez dago disputik,
gorrotoaren morroi eginik
gabiltzan mundu *na/hastutik*.
Arren, askatu gaitzazu, Jesus,
betiko lazo estutik,
sari on bana jaso dezagun
zure Aitaren eskutik.
- 4 Erromes goaz Arantzazura
jaunarekin alkartzera,

Israeldarrak Jerusalem
joaten ziran antzera.
Geure animak garbitu eta
zeru-bidean jartzera,
kristau bizitzan behar ditugun
indar berriak hartzera.

5 Zeruko Jauna, zuzen gaitzazu
ahal bazenuke inundik,
ondasun danak hartu ditugu
orain arte Zuregandik.
Baina ordainez Zuk esker txarra
jaso dezu guregandik,
ala ere Zuk, Aita zera ta,
maite gaituzu oraindik.

6 O senideak, Jesus gurekin
dabil borondate onez,
berdingabeko Artzaia degu
kristau fedea dionez.
Bera maiteko degula beti
egin behar degu promes,
gero zerura eramán gaitzan
Aitarengana erromes.

Sorta honetako laugarren bertsoa bereiz ere argitaratu zuen *Arantzazu* al-
dizkariak (LXVI, 1989, 684. zenb., 1°. or., azala).

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1982)

GURE ANDRA MARIA

Manuel Lasarte

Arantzazu, LIX, 1982, 610. zenb., 237. or.

- 1 GURE ANDRA MARIA
haundi ta zabala
hor dago, Jesus Haurra
besoan duala.
Ez degu *ahaztu* bear,
inundik *ahal* dala,
etzizko bihotza ta
urrezko magala
Arantzazuko Amak
guretzat dauzkala.
- 2 Zer edertasun dan guk
zail da esatea,
Jaungoiko Semearen
Ama izatea.
Maitasunez bihotza
dezu zuk betea,
hau eskatzen dizugu
guk, Ama maitea:
pekatariontzako
erruki zaitea.
- 3 Jesus, Arantzazura
gatoz Zuregana,
gidari ta zaindari
degu zure Ama.
Badegu sinismena
fedeak emana,
laguntza iritxiko
dala guregana.

Jauna, Zurekin degu
itxaropen dana.

- 4 Jesus, kristau guztiak
zureak dituzu,
Zeuk gurutzean hilda
salbatu gaituzu.
Doai bereziak Zuk
eman dizkiguzu,
gure hutsegiteak
barka zaizkiguzu,
pakezko maitasuna
indartu zaiguzu.
- 5 Arren eskatzen dizut
Zuri, Jesus Jauna,
emaiguzu betiko
kristau batasuna.
Badakit borondate
ona daukazuna,
nahiz gu zabarrak izan
maite gaituzuna,
neurrigabea baita
zure maitasuna.
- 6 Zeure Gorputz-Odolak
ardo eta ogi
bihurturik eskeintzen
dizkiguzu guri.
Jauna, Zuk eginarren
hainbeste mirari,
oraindik ez gera gu
kontura erori,
kristau bakoitzak zenbat
zor dizugun Zuri.

ARANTZAZURA ERROMES (1984)

GURE HERRITIK ATERA

Joxe Agirre

Arantzazu, LXI, 1984, 634. zenb., 26. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-II*,
(Grab.: Belots), Oñati: EFA, 1991, A-07: “Gure herritik atera”

- 1 GURE HERRITIK ATERA ETA
Arantzazura erromes,
gure akatsak han konponduko
zaizkigun itxaropenez.
Guztion Ama nola daukagun
beti borondate onez,
bisitatxo bat egin zaiogun,
Jaunari eskerrak eman ez.
- 2 Zeruko Aita, bekatariok
erruki eske gatozte,
zure babesik izan ezean
ekaitz gogorrek datozte.
Etsai maltzurrek beren sarrerak
noiznahi jotzen dituzte,
goitik indarririk ez baldin bada,
menderatuko gaituzte.
- 3 Lurrean bada hamaika pena,
hainbat elbarri ta gaixo,
desterratuak ere badira,
nik ez dakit zenbat preso.
Seme-alabak hazten jardunda
negarrez zenbait guraso,
okerkerien mirabe gera,
bururikan ezin jaso.

- 4 Nik sinisten dut hoiek guztiak
ikusiko dituzuna,
eta badaukat itxaropena
zuzenduko gaituzuna.
Gu zigorretik askatzearren
bizia eman ziguna,
zure eskutan uzten dugu guk
daukagun etorkizuna.
- 5 Sarri ez gera oroitzen, Jauna,
Zuri zenbat zor dizugun,
Zuregandikan zenbat mesede
bizitzan hartzen ditugun.
Etenik gabe guri laguntzen
hor ari zera gau ta egun,
hori jakinda sarri ez dakit
nolatan ahazten zaitugun.

Joxe Agirrek paratu bide zuen "Arantzazura erromes" bigarren bertso
sorta ez dut inon aurkitu.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1985)

ARANTZAZURA BIDEAN

Jose Migel Iztueta “Lazkao-Txiki”

Arantzazu, LXII, 1985, 643. zenb., 28. or.

- 1 ONGI ETORRI LEHENDABIZIKO
betiko *ohitura* onez,
talde ederra alkartu gera
emakume ta gizonez.
Besterik zer da gauza hoberik,
erabakia zegonez,
otoitz eginaz Arantzazura
joatea baino erromes?
- 2 Jaungoikoaren seme-alabak
Kristogan gera ezagun:
begira zagun hurkoarengan
gorrotorik badaukagun.
Batak besteai barkatu eta
berriro gaitezen lagun,
hortarako da urte hau eta
aprobetxatu dezagun.
- 3 Hainbeste maite gaitualako,
Jainkoak Seme berbera
gizon eginik bidali digu
zeruetatik lurrera.
Maitasun horri egin deiogun
merezi duen harrera,
bestela geure erruagatik
betiko galduko gera.
- 4 Jaunaren seme-alabak gera,
Beregana *nahi* gaitu hartu,

nahizta guk Bera inoiz samindu
edo-ta egin pekatu.
Gogor hartuko gaituela ta,
ez gaitezela kezkatu:
gaizki eginak damutu eta
barkazioa eskatu.

- 5 Danik semerik gaiztona ere
semea zaio Aitari:
mundu ilun hau ipini dio
gerokoaren atari.
Nahizta etxetik aldegin inoiz
edo izan pekatari,
bere besoak zabaltzen dizka
gero damutzen danari.
- 6 Geroko zerbait *nahi* degun denok
saia gaitezen lanean,
pentsatu denok lur ilun hontan
gabiltzala jornalean.
Sari eder bat jasoko degu
bizitz honen azkenean:
zoriontsuak izango gera
Jaunaren aldamenean.

Arantzazu aldizkariak “Arantzazura bidean” tituluarekin argitaratu zuen. Lazako-Txikiren *Irriz eta malkoz* bildumaren barruan aurki daiteke bertso sorta hau, “Arantzazura erromes-II” tituluarekin ([Auspoa liburutegia], Oiar-tzun: Sendoa arg., 1994, 371-372 or.).

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1985)

PEKATARION AMA

Jose Migel Iztueta “Lazkao-Txiki”

J. M. Iztueta, *Irriz eta malkoz* [Auspoa liburutegia] Oiartzun:
Sendoa, arg. 1994, 373-374 or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-5*, (Grab.: Belots),
Oñati: EFA, 1993, A-06: “Bekatarion Ama”

- 1 PEKATARION AMA
dago Arantzazun,
horregatik erromes
hara nahi degu jun.
Jesusek sari on bat
irabazi zigun,
arren eskatzen degu:
Egiguzu lagun,
ea sari on hori
guregantzen [*sic*] degun!
- 2 Gure Ama maitea
arantzako Ama,
Jesusi jaio aurrez
tokia emana,
Espiritu Santuan
ontzia izana.
Ezin esan det, Ama,
senti dedan dana,
zure maitasun hori
bidal guregana.
- 3 Arantzazun azaldu
zinaden urtean,
Euskal Herri gehiena
zegon gerratean,

gainera gaur bezela
anaien artean.
Hartu gaitzazu, Ama,
zure magalean,
eta berriro jarri
gaitzazu pakean.

- 4 Zeure oinetan hartu
zenduen arantza,
guri adieraziz
bizi honen antza.
Alde guztietatik
ibilbide latza,
hori da penitentzi
guztien ardatza,
leguna izan dedin
betiko baratza.
- 5 Ama maitea, nola
geran pekatari,
aitortuta *nahi* degu
garbiturik jarri;
ahal baldin bada, Ama,
zu bezela txuri,
lorez apaindutako
etxeen iduri,
tokia prestatzeko
zure Semeari.
- 6 Zu zera gure Ama
eta gurasoa,
egun batez Jesusek
beregana jaso.
Inoiz utzitakoan
hemengo auzoa,
zerura izango da
urrengo pausoa,
han alkartuko gera
fameli osoa.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1986)

JAUNA, ZUGANA ERROMES GOAZ

Iñaki Murua

Arantzazu, LXIII, 1986, 652. zenb., 6. or.

- 1 JAUNA, ZUGANA ERROMES GOAZ
gure herritik gorantza,
gure barruak berekin dakar
gogoaren esperantza.
Egun honetan atera nahirik
urte osoko arantza,
Arantzazuko Ama laztanak
Zuregana garamatza.
- 2 Eskerrik asko, Ahalguztiduna,
guztiz ona zeralako,
Zu izan ezik, gure samina
gainbehera nola botako?
Zure babesak poztuak gaitu
orain eta betirako,
oharkabeen bide onera
eraman gaituzulako.
- 3 Dirua eta balio pranko
munduak izanagatik,
bizipozikan ez datorkigu
ondasunaren bidetik.
Ordaintzen zail den edertasun bat
jasoa zure aldetik,
horretxegatik maite zaitugu
gauza guztien gainetik.
- 4 Ezerez gara, behartsu gara,
gainazalez eta barren,
indargabe ta bakarti gaude,
egon liteken okerren:

harrokeria daukagu sobre,
maitasunez gaude herren,
hala ere Zuk maite gaituzu
ezer gutxi izan arren.

- 5 Behartsu gara ta gatozkizu
laguntasuna eskatzen:
bake gabeko herri bat gara,
horrek nor ez du kezkatzen?
Hainbat jenderen begian ez da
negar malkorik bukatzen,
lagun zaiozu herri zahar honi
bere saminak goxatzen.
- 6 Begira gure etorkizuna,
gure famili tristetak;
langabezian daude ugari,
bizi ezinik besteak.
Konponezinak bazter ditzagun.
pozik igaro asteak,
premi horretan aurkitzen gara
zaharrak eta gazteak.
- 7 Egun bateko pozarengatik
sarritan okertu gera,
hondatzeraino geure burua
ta lagun hurkoa bera.
Zuk onginahia jaso ezazu
oker horien gainera,
eman zaiguzu barkazioa
laguntzarekin batera.
- 8 Jardunagatik barne-bakea
aurkitzen ahaleginean,
zaila da eta asko gabiltza
ongi bizi ezinean.
Gure bihotzak Zugar jarririk
bizitzaren zutoinean,
indar berri bat hartu nahi dugu
Arantzazuko gainean.

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1986)

AGUR ERREGINA, AMA ERRUKIORRA (1986)

Iñaki Murua

Arantzazu, LXIII, 1986, 652. zenb., 7. or.

Doinua: “Horra Eliza jasoa”

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-3*, (Grab.: Belots),

Oñati: EFA, 1992, A-08: “Hona euskal erromesa”

- 1 HONA EUSKAL ERROMESA
eginik bere promesa,
bihotzez Zuri erreza:
Ama gurea, poza *nahi* dugu
ta daukagu pozik eza!
Gugan daukagu amesa
gainditzeko ezereza,
eman zaiguzu babes!a!
- 2 Poza amesten duenak
ta bakezko ondorenak
Zuri zor dizu omenak.
Zure laguntzaz jaso ditzagun
horretarako kemenak:
kendu itzazu gaitz denak,
negar-zotin eta penak,
gorroto eta etenak.
- 3 Sendiak zati dirala,
zauriak daude *nahi ahala*,
hau burubide makala.
Bihur gaitzazu jende maitakor,
egizko eta leiala,
sinismenak bat gaitzala,
eman, Ama serbitzala,
maitasunaren itzala.

- 4 Arantzazun indar hartuz
Sakramentuen talentuz,
edertasuna dastatuz,
eguneroko bizi apal bat
antola dezagun kontuz:
oker eginak damutuz,
gure jokerak garbituz,
lagun hurkoa serbituz.
- 5 Orain *ehun* urte jarria
koroedun gidaria,
Erregin maitagarria!
Zorionaren koroe-premiz
daukagu Euskal Herria:
hau da gure egarria,
itxaropen-iturria,
eraiki mundu berria.
- 6 Arantzazu-bideetan
gainez gatoz amesetan,
bete litezken ustetan.
"Seme gaituzu, Ama zaitugu",¹⁶²
lagun gaitzazu benetan
ibilbide ilunetan,
gure atsekabeetan,
bizitzan eta lanetan.

Muruaren aurreko eta hemengo hau "Arantzazura erromes" sailekoak dira, nahiz eta bestelako tituluz argitaratu aldizkariak. Bi sorten buruan idatzitako oharrak garbi dio, aurrena erromesen lehen otoitzaldirakoa dela, herritik Oñatira bidean abiatzean entzutekoa; hemengo hau, berriz, bigarren otoitzaldirako, Oñatitik Arantzazura bidean entzutekoa.

2000. urteko erromesaldietan Iñaki Murua beraren beste bertso sorta bat entzuten zuten erromesek herritik Oñatira bidean; atal honetan bertan geroxe-ago dator hori.

¹⁶² Salvatore Mitxelenak bere *Arantzazu. Euskal Poema* liburuan eurrez erabilitako lelo modukoa.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1987)

ARANTZAZURA ERROMES GOAZ

Anjel Mari Peñagarikano

Arantzazu, LXIV, 1987, 663. zenb., 24. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-1*, (Grab.: Belots),

Oñati: Arantzazuko Santutegia, 1991, A-04: “A. M. Peñagarikano
bertsotan”

- 1 ARANTZAZURA ERROMES GOAZ
indar berriak hartzera,
artzaiarekin bere ardiak
joan ohi diren antzera.
Urte osoan sostentzen gaitun
janaria ekartzera,
aldi berean, zeruetako
Aita ona eskertzera.
- 2 Eskerrik asko orain ta beti,
gure Aita zeralako,
zure Semea munduratu ta
salbatu gintuzulako.
Triste ta ezkor bagaude ere
suspertzen gaituzulako,
zure bidetik saihestu arren
barkatzen diguzulako.
- 3 Une batean jarri gaitezen
gure buruak aztertzen:
ai! gehiegitan guk maitasuna
ez ote degu baztertzen.
Ausartak gera, eske ta eske
inoiz ez gera aspertzen,
barkatu, Aita, merezi hainbat
ez bazaitugu eskertzen.

- 4 Penaren penaz isuri degu
horrenbeste malko-putzu;
ez jokatuko bagenu beti
setatsu bezain burutsu.
Maitetasuna hankaperatu
grina batean jo ta su,
guk barkatutzen ez ditugunak
Zuk barkatzen dizkiguzu.
- 5 Gero ta gehio entzuten degu
gorrotoaren eztanda,
maitasunari jarri diogu
nik ez dakit zenbat langa,
hortatik zenbat ahuldu geraden
sinistea ere lan da;
hainbeste nola maite gaituzu,
gu hain zabarrak izanda?
- 6 Eguneroko bizitza latzak
ematen dizkigu lanak:
lan gabe edo drogari lotu
eta hondatu diranak.
Semeetatik urrutiratu
ta negarrez dauden amak:
otoitz egiten degun garaian
gogoan ditugu danak.
- 7 Bai al dakigu gure bideak
zer hondamena dakarren,
bide hortatik alda gaitzazu
ahal denik eta azkarren.
Aitortzen degu, ez gera ezer
noiznahi harro joka arren,
fedean tinko iraun dezagun
Aita, Zuk lagundu, arren.

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1987)

ARANTZAZURA ERROMES GOAZ

Anjel Mari Peñagarikano

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-1*, (Grab.: Belots),
Oñati, Arantzazuko Santutegia, 1991, B-13: “A. M. Peñagarikano
bertsotan”

- 1 NON DA ZERUKO ATEA,
hara nahi dugu joatea,
zu gidari izatea;
fede-bidean beti erromes
nahi genuke irautea;
Ama, graziaz betea,
kristau denen aterpea,
gutaz erruki zaitea.
- 2 Zu hor zaude Arantzazun
kristauak goza ditzazun,
o zenbat dohai daukazun!
Baietz esango dezun ustetan
hara nola gauzkazun,
seme hartu gaitzazun,
gure eskariak entzun,
o Ama!, baietz erantzun.
- 3 Zu ez zaitugu arrotza,
bai zaindari aproposa,
berdingabeko bihotza;
arantza artean egonagatik
guztia dezu arrosa:
sendi bat nahi degu osa
gure haserreak bota,
eman ezaiguzu poza.

- 4 Horrenbeste urte luze,
zenbat lur zenbat haize,
ta zenbat arazo klase!
Pakea eta pozaren bila,
kristau denak bezalaxe;
badegu mila oinaze;
o Ama, berehalaxe
gure egarri hau ase!
- 5 Grina edozein lekutik
urruti edo gertutik
ezin alde arriskutik;
ito baino lehen bagoaz ihes
gorrotoaren putzutik;
izan ez dedin disputik,
ta iraun dezagun zutik,
lagundu Arantzazutik.

ARANTZAZURA ERROMES (1988)

IGANDEA

Jon Lopategi

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-4*, (Grab.: Belots), Oñati, Arantzazuko Santutegia, 1993, A-4: “Jon Lopategi bertsotan”

- 1 BEHARREZKOAK DITUGU LANA
eta bere etekina,
kaltegarria sor dezaketen
diru-gosearen grina;
gizona ez da lurreko ondasun
batzu lortzeko makina,
hobe genuke igandero hortaz
konturatuko bagina.
- 2 Zazpi egunez osatzen digu
astea giza legeak,
zazpigarrenez atsedean hartu
diosku kristau fedeak;
betiko Bazko festa alai baten
ametsa dugun jendeak
berbiztuaren mahaian elkartu
behar gaitu igandeak.
- 3 Gure ogia izerdi truke
bilatzen dugu urduri,
izpirituak behar duena
Kristok damakigu guri.
Soin eta arima bi osagarri,
lur eta zeru mundu bi,
igandea da gure betiko
Bazko festaren irudi.

- 4 Soin eta buru makaltzen gara
sei egun luze gogorrez,
eginbeharrei erantzun nahirik
borondate ezin hobez;
igandearen izpirituak
bildu gaitzala umorez
aste berria hasi dezagun
itxaropen eta adorez.

- 5 Gure mailatik jatsi ohi gara
sarri lanaren mendean,
duintasunera itzultzen gaitu
atsedenak igandean;
astegunetan degun morrontza
astintzen dugun unean
gizaki oso sentitzen gara
berriz askatasunen.

- 6 Bazko festaren alaitasunez
maitasunezko jarduna
astean behingo atsedenean
aldarrikatzen duguna;
Eukaristian mamitzen denez
kristauen elkartasuna,
Igandea da Bazkoz jaio zen
gure Elizaren eguna.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1988)
ERROMES GOAZ, GOGOAK PRESTU

Jon Sarasua

Arantzazu, LXV, 1988, 674. zenb., 17. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-1*, (Grab.: Belots),

Oñati: Arantzazuko Santutegia, 1991, II, B-10: "Erromes goaz"

- 1 ERROMES GOAZ, GOGOAK PRESTU,
egun eder baterako,
gure fedea ospatu eta
aitortu nahi dugulako.
Sinismen-gogoz aurkitzen gara,
nahiz eta indarrez flako;
eskerrak, Jauna, besterik gabe,
gure lagun zarelako,
fedea kaxkardun baina fededun
mantentzen gaituzulako.
- 2 Gaurko garaiak gure fedea
bide berrian jarri du;
fedea gutxiko gizarte honek
zer eskatzen ote digu?
Jauna, laguntzen ez badiguzu,
lurretik nola jaiki gu!
Zure laguntzaz, itxaropenak
berriro pizten zaizkigu,
denen aurrean izan gaitezen
sinesmenaren testigu.
- 3 Gure fedea bizitzarako
barne-poza izan ezik,
indar gabea dugu sarritan,
ez du behar lukeen gatzik.
Ez dugu eskatzen fedea lasairik,
ez ilunpeko babesik,

aurreratzeko fede zaildua,
fede langilea baizik,
gure herriko zereginetan
lan egin dezagun pozik.

4 Zure laguntza nahi dugu, Jauna,
nola gure Artzai zaitugun,
guztientzako maitasunaren
eskua luza dezagun,
fededun edo fedegabeko
denekin lanean jardun,
beste guztiek senti gaitzaten
adiskide eta lagun;
harremanetan ikus dadila
zergatik garen fededun!

5 Fedeak ezin gaitu eraman
geurean konformatzera,
gizarteari bizkar emanda,
begiratuaz atzera.
Zu ere, Jauna, haundimaundien
lasaitzailea ez zera;¹⁶³
eman zaiguzu fede sendoa,
Zuk eginaren antzera
garamatzana behartsu eta
txikienak zerbitzera.

6 Berrero, Jauna, nahi dugu Zuri
esker ona ematea,
fedea eman diguzulako
itxaropenez betea
eta, fedea bizi izateko,
gure kristau elkartea;
elkarte hori izango al da
Berri Onaren atea,
erakutsiaz zein pozgarri den
fededuna izatea.

¹⁶³ Aldizkarian "ez zara" dago idatzita.

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1988)

AMA, ZURE GRAZIARI

Jon Sarasua

Arantzazu, LXV, 1988, 674. zenb., 18. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-1* (Grab.: Belots),

Oñati: Arantzazuko Santutegia, 1991, A-5: “Ama, zure graziari”

- 1 AMA, ZURE GRAZIARI
gatoz bidean kantari,
poza eskainiz opari.
Nola sugarrak sendotasuna
damaion burni-gaiari,
halaxe zara Zaindari,
indar ta arnas ugari
eman gure fedeari.
- 2 Ama haundinahi gabea,
Jainkoaren mirabea,
langile eta noblea.
Zure bizitza ere izan zen
sufrirentuzko bidea;
Zu ikusirik pobrea
ta graziaren jabea,
pozten da gure fedea.
- 3 Sarritan dugu huts egin,
fedean ez dugu ekin
behar den indarrarekin.
Zure Semeak Kana aldean
ura zuen ardo egin;
berriz Jesusi hots egin,
gure fedea ere berdin
ardo berri bihur dadin.
- 4 Bideak zaila dirudi,
ta ez gaitezen erori

gatoz otoitzean Zuri.
Lehenengo kristau-elkartean zen
Espiritua isuri;
Pentekosteko irudi,
lagun zaiguzu guri
hartzten indar berri hori.

5 Erromes goaz taldean
denok elkarren aldean
Zuri laguntza galdean.
Aurrera joaz segi nahi dugu
maitasunaren legean.
Ama, gure mesedean
lagunduz gure fedean
zatoz gurekin bidean.

6 Goazenean gorantza
bihotzak dagigu dantza,
piztu zaigu esperantza.
Denok batera bilatu dugu,
Ama, zure konfidantza:
loratu zaigu arantza,
udaberri aberatsa,
maitasunaren maiatza!

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1989)

ABIA GERA ARANTZAZURA

Mikel Mendizabal

Arantzazu, LXVI, 1989, 685. zenb., 22. or.

- 1 ABIA GERA ARANTZAZURA
beste urte bat gehiagoz,
eliztar gisan otoitz eginez
benetako fede sendoz.
Artzai onaren bila hementxe,
Jauna, Zuregana gatoz,
Zuk emandako dohain ederrak
hartu ta eskertu asmoz.
- 2 Aita, Zurekin elkartzea da
guztiok nahi genukeena,
horretarako Eliza dugu
bitartekorik onena.
Beraren bidez luzatu duzu
gizonontzat salbamena,
horregatikan aitortzen dugu
Zugan dugun sinismena.
- 3 Halare, Jauna, aitortzen dugu
lotsa guztiak askatuz,
gure jokera zenbait alditan
jantzi zaigula bekatuz.
Zure aurrean jarriko gara
gure bihotzak prestatuz,
egin ditugun akats guztien
barkazioa eskatuz.
- 4 Ebanjelio-bidea dugu
sarritan gogor samarra,

eta sufritu beharra dago
arantzaren zoritxarra.
Elkarte honek, behin behar eta,
Jauna, du zure beharra:
tentaldietan eman zaiguzu
ahalmena eta indarra.

- 5 Izan gaitezen Jesu Kristoren
lagun eta ordezkari,
isur zaiozu zure laguntza
eskuzabal Elizari.
Izan dadila zintzoa eta
behartsuen zerbitzari,
gorrotoari ateak itxiz
maitasunaren atari.
- 6 Gaur Arantzazun denok baturik
bilduko gara hain zuzen,
jakin dezagun eguneroko
bizitzan hola mantentzen.
Elkar maitatuz lagun elkarri
giza legea betetzen,
Espiritu bat beraren gorputz
guztiok izan gaitezen.
- 7 Eskertzen dugu, Jauna, Zugandik
jaso dugun mesedea,
ta bada gugan berriz Zugana
helduko garen fedea.
Bil dezazula zeruko Elizan
gaur hemen gauden jendea,
bizi gaitezen Zuri kantatuz
zorion neurrigabea.

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1989)

ARANTZAZUTIK GERTU

Mikel Mendizabal

Arantzazu, LXVI, 1989, 685. zenb., 23. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-5* (Grab.: Belots),

Oñati: EFA, 1993, B-11: “Arantzazutik gertu”

- 1 ARANTZAZUTIK GERTU
guztiok batera,
hemen goaz begira
arantza artera.
Itxaropenez gatoz
zure magalera,
Ama on bat zarela
jakinean gera
eta bete ezazu
gure eskaera.
- 2 Elizaren argia,
Ama, zu zarenez,
zugana bildu gara
esperantza onez.
Zatoz gure bidera
“maiteok” esanez,
gure lanak alaituz
pozaren kemenez
eta etsipenari
arnasa emanaz.
- 3 Zu beti izan zara
nunahi ta edonun
Jesusen jarraitzaile
zintzo ta fededun.
Eliz elkarteari
egiozu lagun,

argia ikus dezan
aurkitzean ilun,
Jesusen jokaera
uka ez dezagun.

- 4 Zure burua eskainiz
beti besteengana,
ejenplu on askoa
diguzu emana.
Har dezala Elizak
zerbitzari zama
eta izan dadila
zu izan zerana:
pobreen babes eta
behartsuen Ama.
- 5 Ama, gure deiaren
entzungor ez izan,
hartu Euskal Herri hau
bakezko gerizan.
Iturri hori aurki
nahi dugu Elizan,
gizon-emakumeok
elkargana gaitzan,
besteen zerbitzura
jartzeko bizitzan.
- 6 Bekaturik badugu
gure elkartean,
Ama, jar gaitzazula
hortik apartean.
Gure poza sendotuz
elkarren artean,
bil gaitzazu guztiok
sinesmen batean,¹⁶⁴
Eliza eder eta
berritu batean.

¹⁶⁴ Hemen eta ondorengoan errepikatu egiten da oina –potoa?–. Horrela dago aldizkarian. Aurrenekoa “sinesmen batean” izan ote daiteke?

7 Sinesten dugu, Ama,
bihotz eta begiz
ez gaituzula utziko
arrisku gehiegiz.
Zure seme-alabak
laguntzaren premiz
aurkitzen gera eta
lagun zure argiz,
herrira itzultzeko
ilusio haundiz.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1990)

AITA JAINKOA, EGUNON ZURI!

Xabier Euzkitze

Arantzazu, LXVII, 1990, 696. zenb., 22. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-2* (Grab.: Belots),
Oñati: EFA, 1991, A-3: "Aita Jainkoa"

- 1 AITA JAINKOA, EGUNON ZURI!
Hartu gure besarkada!
Gu gaituzu gaur zorioneko
zorionekorik bada.
Berriro ere gustora gatoz
urteroko bilkurara,
kristau izenaz eta izanaz
harro sentitzen baikara.
- 2 Zuretzat bitez gure ekintzak,
ilusioak, ametsak...
Zer ondorio lekarkiguke
kristau sinismenik ezak?
Gure herritik abiatzera
goakizun erromesak
gutziz lasaitzen eta harrotzen
baikaitu zure babesak.
- 3 Hamaika aldiz jokatu arren
zabarki eta itsusi,
zure aurpegian ez dugu inoiz
gagortasunik ikusi.
Hemen gaituzu esker onezko,
bertso xume eta guzi,
Zu zarelako gure bizitzan
aberastasun nagusi.

- 4 Zure betiko mintzoen funtsa
ahazten dugun orduan,
bekaizkeririk ilunenekin
hasi ohi gara tratuan.
Hainbat gorroto, hainbat haundinahi
dabilen arren munduan,
denak desegin egiten dira
maitasunik den lekuan.
- 5 Gure ekintzen hausnarketa maiz
egin ahal bageneza,
norabidea ez genuke hain
oker eta aldrebesa.
Hain itsu nola bizi litekeen
ez da ulertzen erreza.
Zure bihotzak barka dezala
gure maitasunik eza.
- 6 Hain zaude dohain onez jantzia,
hain maitasunez betea!
Zure bidea jarraitzea da
kristauon borondatea.
Eskerrak eman nahi dizkizugu,
zeruko Aita maitea,
guretzat gauza haundia baita
zure seme izatea.

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1990)

HEMENTXE GAITUZU AURTEN

Xabier Euzkitze

Arantzazu, LXVII, 1990, 696. zenb., 23. or.

- 1 HEMENTXE GAITUZU AURTEN
kristau talde xume baten;
Zugana nola ez irten?
Mesedez lagun iezaguzu
zure antzeko izaten,
izate eta indar guztiak
Jaungoikoari ematen,
Jaungoikoari ematen.
- 2 Poz haundiz gatoz honuntza,
hau ez da itxura hutsa,
horrek ez gaitzala kutsa.
Zauden tokitik emaizkiguzu
argia eta laguntza.
Kristau fedea izan dadila
gure bizitzaren funtsa,
gure bizitzaren funtsa.
- 3 Dena ez da eskaera;
gaur pozik etorri gera,
Zuri zerbait eskaintzera.
Gure bizitza eskaintzen dugu
bertso hauekin batera.
Zerbaitegatik egin genuen
maitasunaren aukera,
maitasunaren aukera.
- 4 Bizitza latza da oso,
zenbat nahigabe, arazo,

azpilan eta eraso.
Gure artean bada negarrez
hainbat pobre, hainbat gaixo,
haiek gugandik ez dezatela
laguntza besterik jaso,
laguntza besterik jaso.

5 Egizko kristauen gisan
saia gaitezen ekintzan,
Mariak ontzat har gaitzan.
Izenez kristau asko da,
nahiz ta izanez exkax gabiltzan.
Ea izana azaltzen dugun
eguneroko bizitzan,
eguneroko bizitzan.

6 Fedez gaude lanerako,
munduaren onerako,
bada zer egina franko.
Gaur, Ama, esker ona besterik
ez daukagu Zuretzako,
gu zure seme eta ikasle
onartu gaituzulako,
onartu gaituzulako.

Sorta honetako bertso batzuk berriro hartu zituen 1996an, eta beste bi bertso berri –azpian daudenak– erantsiz, Arantzazuko otoitzaldi batean abestu zituen.

Ai, Amarik ederrena,
guri begira zaudena,
guk zuretzat dugu dena.
Arantzazuko Ama maitea,
pozez daukagu barrena:
Zuk babestuak sentitzea da
gure pozik haundiena

Elkartu gara taldean,
denok elkarren aldean,
zuri laguntza eskean.
Aurrera joaz segi nahi dugu
maitasunaren legean.
Ama, ez utzi laguntza gabe,
zatoz gurekin bidean.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1991)

GURE ETXETIK ATERA GERA

Sebastian Lizaso

Arantzazu, LXIX, 1991, 707. zenb., 16. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-5* (Grab.: Belots),
Oñati: EFA, 1993, A-03: "Gure etxetik atera gara"

- 1 GURE ETXETIK ATERA GARA
ilusioaz eta pozez,
o Artzai ona, zure babesa
guretzat lortzeko gosez.
Zugana gatoz denok erromes
otoitz eta kantu hotsez:
orain arteko guztiagatik
milaka esker bihotzez!
- 2 Kristau bidea hartu genuen
haurtxotan edo gazterik,
ta ez dugu nahi bide zuzena
zapuztu ta nahasterik,
gizon jatorrak ez bailezake
zure bidetik besterik,
gizatasun ta kristautasuna
ez baitago bereizterik.
- 3 Loiolako Iñazio ere
behin erromes etorri zen:
indarberritu eta geroztik
jarraitu tinko ta zuzen.
Guk ere inoiz makalaldiak,
Jauna, izango ginuzen,
Zugana gatoz, behin betirako
indarberritu gaitezen.

- 4 Zabaldu bedi itzaropena
ingurun den kidean,
ibili gabe tentazioak
nahi duen norabidean.
Txorien gisan joan nahi dugu
hegatuz edo aldean,
maitasunaren zuhaitzetikan
zorionaren bidean.
- 5 Indarberrituz errazagoa
izango dugu bizitza,
zure bidea jarraitzea da
bete behar den baldintza.
Aita Jainkoa, zu zara gure
maitasunaren zuhaitza,
beraz, Zugandik gertuan dago
zorion osoan giltza.
- 6 Arantzazuko Ama maitea
tarteko hartu beharko,
Zu zara gure itzaropena
egungo eta biharko.
Eskerrak, Ama, eskerrak, Aita,
denok zordun garelako,
eta eskerrak bide zuzena
aukeratu dugulako.

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1991)

AMA, EMAN ZAIGUZU

Sebastian Lizaso

Arantzazu, LXIX, 1991, 707. zenb., 17. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-5* (Grab.: Belots),

Oñati: EFA, 1993, B-15: "Ama, eman zaiguzu"

- 1 AMA, EMAN ZAIGUZU
indar ta babesa,
indar ta babesa,
Zu gabe nola garen
gauza ezereza,
zure bila dijoa
kristau erromesa,
aldapa igotzea
nahiz ez den erreza,
Zugana iristea
da gure amesa.
- 2 Amari beti eske
ohi gerade jardun,
ohi gerade jardun,
Amak dakielako
zer egin behar dun.
Badakizu laguntza
zer premizko dugun,
beraz, Andre Maria,
egiguzu lagun,
gure malkoak irri
bihurtu ditzagun.
- 3 Ama, kendu gugandik
bekatu zitala,
bekatu zitala;

nahiz jakin arriskuan
beti gabiltzala,
zabal zazu Jesusen
fedean itzala,
ta eskatu guztiok
zuzendu gaitzala,
urarekin ardoa
egin zun bezala.

- 4 Ama, behar zaitugu
osotasunean,
osotasunean:
sinesten dugulako
etorkizunean,
ez gaitzazula utzi
bide lizunean;
aurkitzen garenean
estuasunean,
dei egingo dizugu
isiltasunean.
- 5 Bizitza dadukagu
arantzaz betea,
arantzaz betea,
zail da zulatu gabe
aurrera joatea;
hala ere Zu zera
pozaren atea,
ta guretzat izaten
saiatu zaitea
ekaitz ondoko eguzki,
Amatxo maitea.
- 6 Amets hutsa ez bedi,
ez, gaurko eguna,
ez, gaurko eguna,
jarraipena baitugu
honek behar duna.

Eskerrak ematea
gelditzen zaiguna:
Agur, bekatarien
Ama ta laguna!
Eskerrak, euskaldunon
Ama on kutuna!

Honako argibidea dakar aldizkariak bertso sortaren buruan:

“Aurreko bertso horiek otoitz ederra zeramaten beren hitzetan. Baina, beste urteetan bezala, bigarren saio bat ere kantatu ohi du bertso-lariak. Erromesaldia Oñatira iristen denean, eta Arantzazurako aldapari ekiten dionean, otoitzaldi laburra egiten da. Agur Mariaka eta kantuka iritsi behar du erromesak bere Amarengana. Une horretarako honako sei bertso hauek egin dizkigu Sebastian Lizasok”.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1992)

EGUN ON, AITA JAINKOA (1992)

Jon Enbeita

Arantzazu, LXX, 1992, 721. zenb., 16. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-3* (Grab.: Belots),

Oñati: EFA, 1992, A-4: “Egunon, Aita Jainkoa”

- 1 EGUNON, AITA JAINKOA,
ohorea bekizu,
goratua beti Zu.
Esker onez gatozkizun
erromesak gaituzu.
Bizitzaren miraria
egunero dagizu,
maitasuna darizu,
zure bakearen seme
gaitezela egizu.
- 2 Askatasunean datza
benetako bakea,
etsaia du katea.
Gurutzetik argi dator
zure borondatea:
inon eskatzerako
norberak ematea,
anaiak izatea,
elkarren errespetoan
eraikiz gizartea.
- 3 Justiziaren haziak
bakea du landare,
zoriona ondare;
baina bi zatitan gabiltz,
nagusi ta mirabe.

Zure ogitik jatean,
ene Jaun eta Jabe,
zaite gure zutabe,
gorputz bat egin dezagun
diferentzirik gabe.

- 4 Egizko maitasunean
bete gure bihotzak,
kendu bekaitz mingotzak,
ez du ongarri hoberik
bakearen jaiotzak.
Ez ditzagula bereizi
etxeko eta arrotzak,
ogi bihurtu hortzak,
mahai berean jan dezaten
otsoak ta bildotsak.
- 5 “Zorionekoa beti
bakegilea dana”
da, Jauna, Zeuk esana;
baina berri (*sic*, herri?) mindu hontan
nahastuta dago dana.
Bakoitzak bere bakea
estalgarrri darama,
erasorako arma,
gogorregia da nonbait
egizkoaren zama.
- 6 Arantzazura erromes
bidean gara jarri,
bakearen egarri,
ahaztu baitzaigu eskua
nola eman elkarri.
Zeuk eman zenigun bake
egizkoaren barri;
eskerrak, Jaun Gurgarri!
Arantzazuko ezkilak
gaitzala iratzarri.

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1992)

ARANTZAZU, BAKEZKO KABI (1992)

Jon Enbeita

Arantzazu, LXX, 1992, 721. zenb., 17. or.

Grabazioa: *Arantzazu. Erromesaren poema-3* (Grab.: Belots),
Oñati: EFA, 1992, B-11: “Oi Arantzazu”

- 1 Oi ARANTZAZU, ZEIN EDER ZAUDEN
baketsu ta osasunez,
izar azpitik egun sentira
txori kantuak entzunez.
Aurrerapenen lotura gabe,
berezko askatasunez,
zerutik hurbil, lurretik gora,
fedearen poztasunez.
- 2 Harkaitz artetik ihesi nahian
zerura zaude begira,
Hegara doan usoa legez
egun sentiko argira.
Zeru ta lurren bitarte zauden
Jaungoikoaren distira,
bakea eta anaitasuna
ekarri gure herrira.
- 3 Errodrigoren Ama Birjina,
irudi txiki apala,
baina zeru bat daraman bihotz
sakona bezain zabala.
Aloñan gora hautatu zendun
fedearentzat magala,
ordutik hona lurrean dugu
zeru goiaren atala.

- 4 Elorri baten besoan duzu
zure aulki aproposa,
arantzak gorde ta eskaintzeko
semeoi zure arrosa.
Maitasun ezti horretan, Ama,
gaitezela denok goza,
dasta dezagun zure bakeak
barneratzen duen poza.
- 5 Altzoan duzun Semearentzat
hona bihotzak opari,
bake bidean izan nahi dugu
bere egiaren gudari.
Paradisu bat dadin mundua,
paradisu bat Euskadi.
Baina etsaiak ugari dira,
zakiguz bitartekari.
- 6 Itxaropentsu etorri gara
zure ondora erromes,
Amak semeak hartzen baititu
gozo ta abegi onez.
Bake zuzena zainduko dugu,
egiten dizugu promes,
maitasunezko herri bat dadin
gorrotozkoaren orde.

ARANTZAZURA ERROMES (1995)

SENDI BILDUA, EBANJELIOAREN KABI

Aitor Sarasua

Arantzazu, LXXI, 1995, 754. zenb., 18. or.

- 1 ARANTZAZURA
bagoaz aldapan gora;
famiariaren
une gaziak gogora;
bila dezagun
otoitzerako denbora;
guztion Ama
beti adi izango da.
- 2 Familia hain
galdua daukagunean,
non da argia
gure iluntasunean?
Han zen argia,
han Belengo estalpean,
pobretasuna
dohai bihurtu zenean.
- 3 Pobretasuna
zorionaren giltzarri,
elkar beharrak
lotzen baikaitu elkarri.
Gure eskuak
ondasunez libre jarri,
behar den hura
Jainkoak dezan ekarri.
- 4 Poza lehenik
ta gurutzea bigarren,
biak loturik

baitaude hurrenez hurren;
erakutsiko
digu Mariak pozarren
elkar maitatzen,
elkar ulertu ez arren

5 Hirukotea
Belenen pozik dagona,
horra mundua
aldatzen duen hormona,
erakuspide
xumea bezain sakona,
elkar poztea
horixe da Berri Ona.

6 Sendi bildua,
Ebanjelioaren kabi;
sendi bildua,
gizartearen gidari;
Ama, zerutik
lainoak itzazu garbi,
zure distirak
gugan egin dezan argi.

Bertso sorta honek eta hurrengoak gai bera dute: familia. Urte hartan familiaren gaia zerabilten urteko pastoraltaza proiektuan, eta Arantzazuko erromesei ere gai horixe eskaintzen zieten bereziki, gogoetarako eta otoitzerako. Santutegiko arduradunek iradokita, bertsolariak ere gai berari heldu zion, Arantzazura bidean.

ARANTZAZURA ERROMES (1995)
FAMILIA HAZTEKO ESKOLA

Jon Sarasua

Arantzazu, LXXI, 1995, 754. zenb., 21. or.

- 1 FAMILIAREN MUINA
ez da edonola
agintea, etxea
edota odola;
nahiz ta jakin zailtasun
asko dariola,
niretzat zer den ez dut
ahaztu nahi inola:
pertsone oso gisan
hazteko eskola.
- 2 Famili proiektua,
denon izakia,
denok parte hartzea
dugu egokia,
familia bihurtuz
maitasun tokia
hartu-eman sakonen
gizarte txikia,
komunikaziozko
gune irekia.
- 3 Andreak gizonari,
aitak semeari
sortzen diote ezin
ulertu ugari;
nortasun bereziak
direnez nabari,
izaten utzi behar
batabesteari,

errespetoa hartuz
bidean gidari.

- 4 Nahi nuke familia
beti izatea
elkartasunerako
balioz betea:
maitasun, solasa,
egia, bakea.
Gizartera dezagun
gure elkartea,
familiago izan
dadin gizartea.
- 5 Niretzat familia
ez da noski dena,
baina bai naizenaren
eskola lehena:
bero manten daitekeen
kabi zabalena,
hegan abiatzera
bultzatu nauena,
orain ere gustora
itzultzen naizena.

Arantzazuko erromes-taldeei santutegira gogoetan eta otoitzean laguntze-ko egindako bertsoak. Honela dio aldizkariak sortaren buruan: "Herritik irten eta Arantzazura bidean, erromesak bertso berri eder hauek zituen ahogozatzen".

ARANTZAZURA ERROMES-1 (1996)

“DENA UTZITA JARRAITU NIRI”

Jose Luis Gorrotxategi

Arantzazu, LXXII, 1996, 767. zenb., 8. or.

- 1 “DENA UTZITA JARRAITU NIRI”:
Jesusek horrela dio.
Ta jarraitzaile izan nahi dunak
kaso egin behar dio.
Azter ditzagun orain hitz hauek
eta gainera serio.
Diruagatik egiten denak
ez du hainbeste balio.
- 2 Gure auzoa ta ingurua
dago behartsuz betea.
Zabaltzen hasi beharko dugu
guk bihotzeko atea.
Gorputz-animen janaria ta
bizi-poza ematea,
hau da Jesusek nahi dun bidean
jarraitzaile izatea.
- 3 Jesus ondoan hor dugu beti
bizi-pozaren sortzaile,
eta guk ere geure bizitzan
behar dugu jarraitzaile.
Gure lanbidez ez izan arren
ez apaiz eta ez praile,
denok daukagu izan beharra
mezu horren zabaltzaile.
- 4 Sarritan gara gu gizakiok
gerekoi eta setati.
Aldi berean geure bihotza

gozakaitz eta basati.
Kristorengandik urrundu eta
diru ondoren amesti,
geure burua bilakaturik
haundinahiaren barruti.

5 Hainbeste gerra ta injustizi
munduan lau aldetara;
zapalduaren karraixi hotsa
dator belarrietara.
Gutaz ahaztu eta eskuak
luza toki haietara;
gu ondo bizi baldin bagara
haien truke bizi gara.

6 Aitak bidali zinduen, Jesus,
maite baikaitu beti gu.
Geure orduko agintariak
hartu zintuzten katibu.
Gure okerrak zeuregan hartuz,
hil zintuztela dakigu.
Eman diguzun guziagatik,
Jauna eskertzen zaitugu.

Honako sarrera-hitzak ditu bertso sortaren buruan:

“Bukatzera doan urte honetan ere, urtero bezela, bertsoak entzun dituzte Arantzazun bildu diren erromesek. Gauza jakina da, laikoaren gaia erabili dugula aurtengo erromes-txangoan. Eta laikoen gai horixe eman genion Jose Luis Gorrotxategi bertsolari ezagunari, bertsoetarako gai...”.

Ondorengo sortak ere gai bera darabil, bestelako ikuspegitik.

ARANTZAZURA ERROMES-2 (1996)

GURE EZINAK MAITASUNEZ KONTA

Jose Luis Gorrotxategi

Arantzazu, LXXII, 1996, 767. zenb., 9. or.

- 1 ARRANTZALEAK KAIAN
aurkitzen du babes,
itsasoa denean
zakar edo trakets.
Kristau bizitzan ere
hamaika ordu beltz.
Ama, ezin diguzu
guri esan ezetz.
Horregatik etorri
gara gu erromes.
- 2 Ama Maria, zuri
nahi dizugu kanta
eta gure ezinak
maitasunez konta:
Zorigaitzak sarritan
jotzen gaitu zarta!
Ezerezak gara gu
beti zerbait falta.
Ama, arren, erruki,
behartsu gara ta.
- 3 Ezinez ta saminez
gatoz zuregana,
badakizu gizonok
ahulak gerana.
Zure esku zabala
luza guregana;
ta eskatzen dizugu,

o Jesusen Ama,
Herri langile honi
emaiozu lana.

- 4 Maria, pakearen
ama zaitugu zu,
luza nahi dizkizugu
zuri zenbait mezu.
Pakean nahi ditugu
hainbat konpromezu.
Elkarren aurka gabiltz
guztiok jo ta su.
Premia badugu ta
paketu gaitzazu!
- 5 Aterperikan gabe
galdurik kalean,
edo drogak loturik
berekin katean;
espetxeak gainezka
mundu zabalean;
gaitzaren menpe zenbat
sasoi makalean.
Ama, hartu gaitzazu
zure magalean.
- 6 Txiki ta ahulen alde,
Ama, zu zaitugu,
haundi ta aberatsak
tiratzen gaitu gu.
Gure ase ezinak
harturik katibu,
bestea menperatzen
bakarrik dakigu.
Zure bihotz xamurra
ispilu bekigu.
- 7 Ama, guri begira
zaude irrifarrez,

nahiz zutaz ahazturik
ibili gu aurrez.
Ez zaitez ba ahantzi
gure Eusko lurrez;
ilunpean gabiltza
galtzeko beldurrez.
Zurekin dena gara,
zu gabe ezer ez.

Aurreko bertso sortaren erromesaldi berekoa da hemengo hau ere, Arantzazuko Andre Mariari otoitz moduan paratua: Hura herritik Oñatira biderako eta hemengo hau Oñatitik Arantzazura igoeran entzuteko.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (2000)

AURTEN ERROMES-URTEAK DAUKA (2000)

Iñaki Murua

Arantzazu, LXXX, 2000, 810. zenb., 16-17 or.

- 1 AURTEN ERROMES-URTEAK DAUKA
Jubileuaren dohaina,¹⁶⁵
sentimentuak berriak dira,
bihotza lehengoa baina.
Arantzazuko eskaratzari
goxo dario usaina,
bere barruan aurkitzen baita
gure fedearen muina,
bere barruan gordetzen baitu
gure fedearen gaina.
- 2 Esker oneko sentimentuak
datozkigu gezi gisan,
hauen atximur esnarazleek
ipintzen gaituzte ditxan.
Hain gaude goxo gure sendia
ta herriaren gerizan,
nahiz esker on hau aitortzeko lain
ausardi gutxitan izan.
Zuri eskerrak gabiltza, Aita,
zorionaren bizitzan.
- 3 Jesu Kristoren adibidea,
hain garbi eta hain eder!
Hutsegitea barkatzen digu
guk hutsegin haina bider.
Ezintasuna gaintitzen degu
bere laguntzari esker,

¹⁶⁵ Bertsoan "jubileuaren dohaina" datorren arren, gain-tituluan "jubileuaren dohaina" dago idatzita. Jubileu-urtea aldarrikatua zuen Aita santuak 2000.a.

gure pobrezan besarkaturik,
galdetzen digu: “gehio zer?”
Jesu Kristoren laguntza gabe
gu ez ginateke ezer.

- 4 Aldi berean barkazioa
zinez eskatu beharko,
hain izan gera izaki zabar
eta hain esker txarreko.
Gizatasuna sasi-eskaintzen
preso lotu degulako,
zorionari gure begiak
itxi dizkiogulako,
barka zaiguzu motibo gabe
hain etsikoi geralako.
- 5 Bizitzan denoi gertatu zaigu
Zugana premiz joatea,
ta Zuk oinarri eman diguzu
lehen maitasun betea.
Beti zabaltzen diguzu, Aita,
errukiaren atea,
zure aurrean zein ederra den
bekatari izatea,
horrela soilik dakigu zer den,
zer den dena ematea.

Honako aurkezpena dakar aldizkariak bertso sortaren buruan:

“Erromesaldiak amaitu dira, aurtengoz, Pilareko Ama Birjinaren egunean azkenekoak. Milaka asko izan dira 2000. urteko Jubileuan. Ederra izan da Arantzazun ere 2000. urteko Jubileua. Iñaki Murua bertsolariaren kantak entzun zituzten erromesek herritik irtetea: otoizbide ederra eman zien autobuseko telebistan; badu bertso bat guztiz ederra: “zure aurrean zein den ederra bekatari izatea”. Hortxen asmatzen du Muruak zer den Arantzazuko erromes izatea. Iñaki Beristainek, berriz, Oñatitik Arantzazura bidean kantatzen zuen bere bertso sorta: “Herri behartsu bat datortzu kantari... Emaiozu bake, bake, zure herriari”. “Amari eskatzen zion Jesusi esateko «Ez dute bakerik, Semea, ikusi». Hark jarriko digu bakea nagusi, ta biziko gara pozik arazo ta guzi”.

ARANTZAZURA ERROMES-1 (2006)

GIZARTE BERRIRAKO ELKARTE BERRI (1)

Sustrai Colina

Arantzazu – 2006 ekaina

- 1 ZER LITZATEKE KRISTAU ELKARTE,
itsaso edo bizi-tza,
atzo ekaitza izandakoa
bihar bare ez balitza?
Baina zia-boga ematekotan
ez da nahikoa baliza,
gaizki eginak onartzea da
lehendabiziko baldintza.
- 2 Ezerezean geldituz gero
ilusio murriztua,
itxi liteke esperantzari
utzitako zirriztua;
bi xingolaren lokarri baita
fedea ezin piztua:
arriskuaren etsia eta
etsiaren arriskua.
- 3 Ohar gaitezen gure erruak
besteen bizkar utziaz,
aldatzen garen pittinaz eta
moldatzen garen gutxiaz.
Ez ote dago egokitzerik
nortasunari eutsiaz?
Erakutsiaz ikasiz eta
ikasiz erakutsiaz.
- 4 Iturri zaharrak ematen duen
ur freskoena edanez,
segi liteke pauso txikian

- urrats handiak emanaz,
handian txiki izan beharrez
txikian handi izanez.
Txikikeria huskeria da
baina txikitasuna ez.
- 5 Txikian bizi, txikian hazi,
eta txikian hunkitu,
behartsuari lagundu eta
ez daukanaz errukitu,
zigor bideak bilatu gabe
bide-zidorrak aurkitu...
Txikiak buru-zango-begiak
lurrean izaten ditu.
- 6 Amildegi bat dago kaletik
elizako atarira.
Muturreko lur zena lur-mutur
solte geratzen ari da.
Tunelik ezin liteke egin
zubigintzaren harira.
Helmuga ez da erraza, baina
bideak zailtzeko dira.
- 7 Egun batean izarren hautsa
bilakatu zen bizigai.
Oraina-orain izanagatik
aldatzen da garaiz-garai.
Geroa bero delako bego
nahi-izan eta izan-nahi.
Borondatea badago eta
nork lagundua ere bai.

Bertso sortaren buruan aldizkariak emandako azalpenetik:

“Aurreko urteetan bertsolari asko pasa da erromes-bideetan bere ekarpena eginez. Sustrai Colina, Iparraldeko bertsolari gazte eta atseginarengana jo dugu aurtengo gaiarekin. Gogo handi eta irekiz hartu gaitu eta interes handiz jaso du gaia eta interes handiz eman bere lana”.

ARANTZAZURA ERROMES-2 (2006)

GIZARTE BERRIRAKO ELKARTE BERRI (2)

Sustrai Colina

Arantzazu – 2006 ekaina

- 1 NAHIZ TA ETORKIZUNA
sustraitu lehenean,
laguntza behar dugu
berritze-lanean,
gizartera heltzeko
zuzen-zuzenean
su-etenaren bake-
itxaropenean.
- 2 Langabetu, langile,
apaiz zein poeta,
batera eragingo
dugu aldaketa.
Aukera behin bakarrik
izaten da eta,
pilak egiten dira
aleka-aleka.
- 3 Egi bihurtzekotan
bake-desioa
bukatuko da sestra
eta sesioa.
Gailenduz senidetze
ta barkazioa,
ez al da hori gure
aportazioa?
- 4 Maitasuna zabaldu
dezagun mundura,

sendatzeko zornetzen
hasi den mindura.
Mariak jokatuko
zukeen modura,
bihotzez jokatze
garaia heldu da.

5 Sinestuz begirune
ta maitasunean,
murgil gaitezen gure
eginkizunean,
hobeak izateko
etorkizunean,
egunerokoaren
apaltasunean.

6 Egonagatik buru
bezainbat aburu,
gure ahaleginean
gidari zaitugu.
Elkarteak berritzen
baldin baditugu,
gizartea berritzen
asmatuko dugu.

Bertso sortaren buruan aldizkariak emandako azalpenetik:

“Aurreko alean eskaini genuen Sustrai Colina Iparraldeko bertsolariak egin dizkigun bertsoen lehen atala. Herritik irtetea egiten den otoitz-saioan entzuteko bertsoak ziren haiek. Baina, bigarren saio bat ere bada. Oñatitik gora igotzen hasten direnean, beste otoitzaldi laburra eskaintzen zaie erromesei. Eta otoitzaldi horren barruan doa bigarren saio hau”.

V. ATALA

... ETA BESTE HIRU BERTSO SORTA

ARANTZAZUTIK ARANTZAZURA ERROMES

Mikel Mendizabal

Arantzazu, LXXI, 1994, 745. zenb., 32'. or., kontrazala

Doinua: “Zer da gaur Donostian?”

- 1 IRAILAK HAMAZAZPI
eta larunbata,
Azpeititik abitu
ginen tipi-tapa,
handik Arantzazura
biaje galanta,
erromes igaroaz
zelai ta aldapa...
Ez naiz sekula joan
hainbeste kostata. (*bis*)

- 2 Bost lagun elkaturik
goizeko bostetan
bidean jarri ginen
azkarren ustetan,
esku baten linterna
dizdira tristetan,
ta bestean makila
lurrari kasketan,
hankak berriz putzuko
ziplisti-plastetan. (*bis*)

- 3 Lehenbizi Urretxura
mendiz mendi juan,
Legazpi ta Brinkola
bide inguruan,
Aloñako gainean
giro ez zeguan...
Nahiz ta fede gehiegi

ez izan barruan,
penitentzia zer den
probatu genduan. (*bis*)

4 Mendiaren gailurra
zefon aski altu,
euria ta haizea
zeruko teilatu,
iritxi nahi genuen
ta ezin ailegatu;
momentu zail horretan
nor ez mesfidatu?
Arantzazu ez dut inoiz
hainbat desiatu. (*bis*)

5 Eguerdiko ordubata
une pozgarria
Arantzazuri eskeini
genion irria,
kanpaiek dilin-dalan
jo zuten berria,
Nikolas¹⁶⁶ atarian
zegoen jarria,
barrezka eman zigun
ongieterria. (*bis*)

6 Han zefon Oteizaren
irudi itzela:
hamalau apostolu,
zutik dirautela,
aztoratu ziren, gu
ikusiz honela,
eta pentsatu zuten,
aspaldi bezela
beste mirari baten
aurrean zeudela. (*bis*)

¹⁶⁶ Nikolas Segurola fraidea, bertsolari eta bertsolarien laguna.

- 7 Konbentuan dutxatu
ta goxatu ginen,
gero Gomistegira¹⁶⁷
hartzera atsedeen.
Bitoriano¹⁶⁸ saia zen
ahalik ta ongien,
behartsuen premiak
kentzen bazekien...
Arantzazuko arantzak
han atera ziren. (*bis*)
- 8 Ibilaldi horrekin
harrotu gera gu,
ta egin ondorio
eder baten kargu;
bizitzaren bidea(k)
tiraka dihardu;
berdin zait zertan baina
iritxi nahi badu:
Pertsonak zerbaitetan
sinistu behar du. (*bis*)

¹⁶⁷ Arantzazuko fraideen baserria garai hartan.

¹⁶⁸ Bitoriano Zubillaga fraidea, Gomistegi baserriko sukaldaria.

ARANTZAZU, BENEDIKA GAITZAZU (2001)

Ainhoa Agirreazaldeg

Doinua: “Agur sagar beltzeran”

Euskaldunon Egunkaria, 2001-11-17

(Xenpelar Dokumentazio Zentroa, XDZ)

- 1 INOIZ GIZARTE OSO
baten izpiritu,
garai bateko euskal
ametsen prediku.
Urbia magaleko
bake zirrikitu...
Indar berezi hura
zenuen meritu.
Gaurko lasaitasunak
gaitu urduritu.
- 2 Ikasleen bilgune,
maisuenen maisu,
zure su motelari
begira naukazu.
Amenazurik gabe
zenbat amenazu...
Zure etorkizunean,
ene Arantzazu,
fedea handirik ez dut,
barka iezadazu.
- 3 Bide estu batean
hain ate zabala,
haizeak itxi zaitu
urteak joan ahala.
Zalantza bat dut orain,
zalantza petrala:
ez al dugun baztertu

geronen itzala,
lehen apostoluekin
egin zen bezala.

4 Herrien hiriburu
oinarrizkoena,
ez zazu betikotu
gaurko atsedena.
Non, zergatik galdu da
behin izan zinena?
Gure kultur gosea
edo sinismena,
bietan zein ote da
desagertu dena?

5 Amets berriak egin
dituzte adorez
oraindik kulturmina
dutenen ohorez.
Arantzazu berpiztu
nahi da zorionez.
Kultur-proiektu bati
egin zaio promes,
ia itzultzen garen
berriro erromes.

6 Liluratzen gintuen
genizun lilurak,
zure barne indarrak
ta berdin kulturak.
Nahiz aldatu ditugun
gaur egun ohiturak
zuk ez dituzu zertan
izan nire dudak,
zu beti babestuko
baitzaitu naturak.

[ARANTZAZU, TOKI POLIT ASEGARRIA]

Andoni Egaña

Daktilografiatua: Dionisio Arrutiren paperetatik –
AranLitArtx: D/ARR, 55-001

- 1 HAIN TOKI POLIT ASEGARRIRIK
ba ote dago munduan?
Bihotzak palast egiten daki
iristen geran orduan.
Kultura eta erlijioa
zergatik jarri gudian?
Ahalegin asko pilatu eta
urte askoren buruan,
kultur kabi bat osatu dugu
Arantzazu inguruan.
- 2 Bere itxura eliza batek
demaio Arantzazuri;
hura zutitzen zenbat izerdi
ez ote zuten ixuri!
Harri arrea, harri errea,
ez beltz-beltz, ez zuri-zuri,
behetikan gora zeru-nahiz tinko
egina dela dirudi,
apaltasunak eragindako
sinismenaren irudi.
- 3 Jorje Oteiza irudigintzan
hasi baldin bazen hasi,
apostoluak egin zituen
kolpez kolpe, bizi-bizi.
Esan daiteke pertsonen gisan
mintzoa dutela kasi.
Sekula inork ez du harria
hainbeste bigunarazi,

- eta harriak ez du sekula
hainbat bihotz irabazi.
- 4 Sermoilaririk onentsuenen
jarioaren jatorri,
ta Salvatore Mitxelenaren
literatura-iturri.
Arantzazuk blai, Arantzausk bai,
Gandiagaren *Elorri*;
nork ez du inoiz Arantzazuko
errebista irakurri?
Herri xehea, euskara eta
sinismenaren lokarri.
- 5 Saez de Oizak zirriboratu
zuen eliza batean;
Txillidak bere jakinduria
itsatsi zuen atean;
Basterretxeak hornitu zuen
asmamen bete-betea;
Luzio Muñoz, maisuen maisu
kulturan eta artean:
Arantzazuko Ama goraldu
nahi zuten denek artean.
- 6 Arantzazuko Ama Birjina,
zeruko Erregin haundia,
mila bihotzek aho bakarrez
sortzen duten durundia.
Organu edo pianu-jole,
nahiz abesbatzen kabia,
musika notak gora ta behera,
eliza eta mendia,
sekula ere ez baita galtzen
kantuz ari den sendia.
- 7 Urbiatikan hurbil dagonez,
hauxe suertea duguna!
Pake-irrikiz mendigoizale

izaten da euskalduna.
Ardi-gazta bat, hango emaitza,
landua bezain kuttuna;
detailtxo bat, nor da Euskadin
Arantzazuraino juna,
karamelozko harri-xorrorik
bueltan ekarri ez duna?

- 8 Arantzazura errez heltzen da
eta oso nekez laga.
Sentimentuak sakontzen dira,
gozatzen da begirada.
Kultura dugu pertsona oron
zerbait nahiaren islada;
sustrai-sustraira begiratuta
fedea ere hala da.
Ta Arantzazun bat eta beste
uztartzen saiatu gara.